

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
TURİZM ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMİ ARACILIĞIYLA İNANÇ TURİZMİ
ROTALARININ OLUŞTURULMASI: KAPADOKYA ÖRNEĞİ

Doktora Tezi

Arif AKPINAR

Danışman
Prof. Dr. ŞULE AYDIN

Nevşehir
Haziran 2024

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
TURİZM ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMİ ARACILIĞIYLA İNANÇ TURİZMİ
ROTALARININ OLUŞTURULMASI: KAPADOKYA ÖRNEĞİ

Doktora Tezi

Arif AKPINAR

Danışman
Prof. Dr. ŞULE AYDIN

Nevşehir
Haziran 2024

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Arif AKPINAR

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK BEYANI

“Coğrafi Bilgi Sistemi Aracılığıyla İnanç Turizmi Rotalarının Oluşturulması: Kapadokya Örneği” adlı Doktora tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Turizm Araştırmaları Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Arif AKPINAR

Danışman

Prof. Dr. Şule AYDIN

Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. Duygu EREN

KABUL VE ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Şule AYDIN danışmanlığında Arif AKPINAR tarafından hazırlanan “Coğrafi Bilgi Sistemi Aracılığıyla İnanç Turizmi Rotalarının Oluşturulması: Kapadokya Örneği” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Turizm Araştırmaları Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

12 / 06 / 2024

JÜRİ

İMZA

Danışman : Prof. Dr. Şule AYDIN

Üye : Doç. Dr. Duygu EREN

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Gökhan SEÇME

Üye : Prof. Dr. Murat DOĞDUBAY

Üye : Doç. Dr. Neşe ÇULLU KAYGISIZ

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun / / tarih ve sayılı

Kararı ile onaylanmıştır.

..... / /

.....

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Doktora tezim boyunca bana verdiği olağanüstü rehberlik ve destek için kıymetli danışmanım Prof. Dr. Şule AYDIN'a içten teşekkürlerimi sunuyorum. Onunla çalışmaktan her zaman büyük onur duyacağım. Bilgisi, deneyimi ve sabrıyla bana bu süreçte verdiği desteklerle sadece akademik olarak değil, aynı zamanda eleştirel düşünme yeteneğimi geliştirme ve kendime inanma konusunda da bana ilham verdiğini belirtmek isterim. Bu tezi tamamlama yolculuğumda bana rehberlik ve destek veren birçok değerli insana teşekkür etmek isterim. Turizm Fakültesi sekreterimiz güler yüzlü ve neşe dolu sayın Mehmet AVCI'ya teşekkür ederim. Tez izleme komitesi üyesi kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Gökhan SEÇME'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Doktora tez çalışmamın sonuna kadar yanımda olan ve tez izleme komitesinde yer alan, her an desteğini esirgemeyen ve ilham veren, değerli yorumları ve önerileri ile tezimin gelişmesine önemli katkılarda bulunan Doç. Dr. Duygu EREN'e şükranlarımı sunmak isterim. Onun bir hocadan öte, bir mentor ve yol gösterici olduğunu belirtmek isterim.

Coğrafi Bilgi Sistemi ve haritaların tasarlanması sürecinde büyük yardımları dokunan, bilgi ve deneyimleriyle tez çalışmama önemli katkılar sağlayan değerli arkadaşım ve meslektaşım Doç. Dr. Fatih ADIGÜZEL'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Tez çalışmalarım sırasında Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı aracılığıyla bana BİDEB 2211-A doktora burs imkanını sunan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TUBİTAK)'a bilime ve eğitime olan katkıları için minnettarım. Ayrıca doktora eğitimimin ilk yılında bana maddi destek sağlayan 100/2000 Doktora Bursu için Yükseköğretim Kurulu'na teşekkür ederim.

Bu tezin tamamlanmasında emeği geçen ve desteklerini esirgemeyen tüm aile fertlerime, arkadaşlarıma ve çalışma arkadaşlarıma da teşekkürlerimi sunarım. Son olarak, hayatımın her anında yanımda olarak bana güç veren, sevgisi ve anlayışıyla beni her zaman destekleyen değerli eşim Yıldız AKPINAR'a teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Bu çalışma esnasında karşılaştığım zorluklar ve çıkmazlar karşısında aklının aydınlığıyla bana yeni ufuklar açan, arazide ve yazım sürecinde her an yanımda bulunarak sabrı ve hoşgörüsü ile bana ilham kaynağı olan eşime minnettarım. Onun varlığı, zorlukların üstesinden gelmemde ve başarıya ulaşmamda en büyük desteğim olmuştur. Hayatım boyunca bana gösterdiği sevgi, anlayış ve sürekli desteği için kendisine sonsuz teşekkür ederim.

Arif AKPINAR

Haziran, 2024

COĞRAFI BİLGİ SİSTEMİ ARACILIĞIYLA İNANÇ TURİZMİ ROTALARININ OLUŞTURULMASI: KAPADOKYA ÖRNEĞİ

Arif AKPINAR

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Turizm Araştırmaları Enstitüsü

Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Doktora, Haziran 2024

Danışman: Prof. Dr. Şule AYDIN

ÖZET

Bu çalışma eşsiz doğal manzaraları ve kültürel mirasıyla Türkiye'nin en önemli turizm destinasyonlarından birisi olan Kapadokya bölgesinde inanç turizmi rotaları oluşturmayı amaçlamaktadır. Bölgede inanç turizmi rotalarının oluşturulmasında literatür taraması, odak grup görüşmesi, mülakatlar ve Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) araçlarından faydalanılmıştır. Çalışma kapsamında oluşturulması planlanan rotalarda bileşen olarak değerlendirilen 86 Hıristiyanlık dini yapısının yer aldığı bir envanter oluşturulmuştur. Ardından ziyaret yerlerinin özelliklerinin ortaya çıkarılması ve sınıflandırılması için bir ölçüm aracı geliştirilerek dini yapıların özellikleri hakkında veri toplanılmıştır. Ölçüm aracında dini yapıların manevi değeri, kültürel değeri, doğal çevre içerisinde bulunması, ziyaret yoğunluğu (bilinirlik) ve kutsallık özelliklerini ortaya koyan 5 farklı kritere yer verilmiştir. Bu kriterlerin belirlenmesinde odak grup görüşmesi ve literatürde yer verilen rota planlama rehberlerinden faydalanılmıştır. Kapadokya bölgesindeki Hıristiyanlık dini yapıları üzerine uzman 21 kişi, hazırlanan envantere yer verilen dini yapıları 5 farklı kritere göre puan vererek değerlendirmiştir. Analiz sonuçlarına göre çalışma kapsamında değerlendirilen dini yapıların büyük bir kısmının doğal çevre içinde yer alan, kültürel ve manevi değer açısından üstün özellikler sergileyen az bilinen yapılar olduğu anlaşılmıştır. Dini yapılar tespit edilen özelliklerine göre kategorilere ayrılmış ardından coğrafi konumları CBS programlarına aktarılarak mekânsal analizler yapılmıştır. Dini yapıların konum bilgileri ve diğer coğrafi verilerden faydalanılarak ArcGIS yazılımında mekânsal istatistik analizleri, ağ analizleri (network) ve mesafe analizleri (distance) yapılmıştır. Analizler sonucunda dini yapıların bölgedeki mekânsal dağılımı, yürüyüş için uygun alanlar, yürüyüş süreleri ve mesafeleriyle ilgili bulgular elde edilmiştir. Çalışma kapsamında 3 farklı rota önerisi geliştirilmiş ve çok sayıda alternatif rota oluşturmak için araştırmacılara ve uygulayıcılara öneriler getirilmiştir. Çalışma, Kapadokya bölgesinin zengin dini mirasının farklı temalarla deneyimlenmesi için ortaya koyduğu rotalar ve bu rotaların oluşturulmasında bileşenlerin değerlendirilmesi için geliştirdiği yöntemle literatüre ve turizm sektörüne önemli katkılar sağlamaktadır. Ortaya konulan envanter ve rotalar Kapadokya'daki inanç turizmine yönelik altyapının gelişmesine, Hıristiyanlık dini mirasının korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlayacaktır. Sonraki çalışmalar için sonuçlara dayalı olarak turizm sektörüne ve araştırmacılara önemli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: inanç turizmi rotaları, coğrafi bilgi sistemi, Kapadokya Bölgesi, kültürel miras, Hıristiyanlık

MAPPING RELIGIOUS TOURISM ROUTES THROUGH GEOGRAPHIC INFORMATION SYSTEM: THE CASE OF CAPPADOCIA

Arif AKPINAR

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Tourism Research Institute

Tourism Management, Ph.D., June, 2024

Supervisor: Prof. Dr. Şule AYDIN

ABSTRACT

This study aims to create religious tourism routes in the Cappadocia region, one of the most important tourism destinations in Turkey with its unique natural landscapes and cultural heritage. Literature review, focus group interviews, interviews, and Geographic Information Systems (GIS) tools were employed to create religious tourism routes in the region. An inventory was created of 86 Christian religious structures that were considered as components in the planned routes. Subsequently, a measurement tool was developed to collect data on the characteristics of these religious sites, including their spiritual value, cultural significance, presence in the natural environment, visitor density-familiarity, and sacredness. The criteria were determined based on focus group discussions and route planning guides published in the literature. 21 experts on Christian religious structures in the Cappadocia region evaluated the religious structures listed in the prepared inventory according to 5 different criteria. The analysis revealed that many of the evaluated religious structures are lesser-known buildings with outstanding features in terms of natural environment, cultural value, and spirituality. After categorizing the religious structures based on their identified features, their geographical locations were transferred to GIS programs for spatial analysis. Spatial statistical analyses, network analyses, and distance analyses were conducted using ArcGIS software, providing insights into the spatial distribution of religious structures in the region, suitable areas for walking, walking durations, and distances. Within the scope of the study, 3 distinct route proposals were developed, and suggestions were made to researchers and practitioners to create a large number of alternative routes. Overall, this study significantly contributes to the literature and the tourism industry by presenting routes that allow diverse experiences of Cappadocia's rich religious heritage. Additionally, the method it has developed for evaluating the components in creating these routes is valuable. The inventory and routes will contribute to the development of infrastructure for religious tourism in Cappadocia, the preservation of Christian religious heritage, and its transmission to future generations. Based on the results, important recommendations have been offered to the tourism sector and researchers for future studies.

Keywords: religious tourism routes, geographic information system, Cappadocia region, cultural heritage, Christianity

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK BEYANI.....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
HARİTALAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜREL MİRAS, İNANÇ TURİZMİ VE KÜLTÜR ROTALARI KAVRAMLARI

1.1. Kültürel Miras Kavramı.....	9
1.1.1. Somut Kültürel Miras	10
1.1.2. Somut Olmayan Kültürel Miras.....	12
1.2. Kültür Rotaları Kavramı	13
1.2.1. Kültür Rotalarının Önemi	19
1.2.2. Dünyada Kültür Rotaları.....	21
1.2.3. Türkiye’de Kültür Rotaları	24
1.3. İnanç Turizmi Kavramı	27
1.3.1. Dünya’da İnanç Turizmi.....	36
1.3.2. Türkiye’de İnanç Turizmi.....	39
1.4. İnanç Turizmi Rotaları.....	44
1.4.1. Dünyada İnanç Turizmi Rotaları	47
1.4.2. Türkiye’de İnanç Turizmi Rotaları	50
1.5. Kapadokya Bölgesinde Turizm	52

1.5.1. Kapadokya Bölgesinde İnanç Turizmi	56
1.5.2. Kapadokya Bölgesinde Bulunan Mevcut Kültürel Rotalar ve Tur Güzergahları	60

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1.	Araştırma Konusu.....	65
2.2.	Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	68
2.3.	Araştırma Alanı	70
2.4.	Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları.....	76
2.5.	Araştırmanın Yöntemi	78
2.5.1.	Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	80
2.5.2.	Veri Toplama Araçları ve Süreci	83
2.5.2.1.	Alan (Arazi) Çalışmaları	86
2.5.2.2.	Odak Grup Görüşmesi	88
2.5.2.3.	İnanç Rotaları Bileşenleri Değerlendirme Formu ve Mülakatlar ...	90
2.5.2.4.	Coğrafi Bilgi Sistemi Araçları	92
2.6.	Verilerin Analizi	98
2.7.	Araştırmanın Güvenirlik ve Geçerliliği.....	99

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1.	İnanç Turizmi Rota Bileşenlerinin Tespiti ile İlgili Bulgular.....	101
3.2.	Ziyaret Yerlerinin Analizi ile İlgili Bulgular.....	108
3.3.	Kapadokya Bölgesi İnanç Turizmi Rotaları ile İlgili Bulgular	119
3.3.1.	Kapadokya'nın Gizli Hazineleri: İnanç ve Tarih Rotası.....	122
3.3.2.	İnancın ve Doğanın İzinde Rotası	129
3.3.3.	Kutsal Noktalar Dini Miras Rotası	136
SONUÇ VE ÖNERİLER		142
KAYNAKÇA.....		156
EKLER.....		179

KISALTMALAR VE SİMGELER

Kısaltma	Açıklama
Dk.:	Dakika
CBS:	Coğrafi Bilgi Sistemi
CRS:	Culture Routes Society
ÇEKÜL:	Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
GLONASS:	Global Navigation Satellite System (Küresel Konumlandırma Uydu Sistemi)
GNSS:	Global Navigation Satellite System (Küresel Konum Belirleme Sistemleri)
GPS:	Global Positioning System (Küresel Konum Belirleme Sistemi)
Hz.:	Hazreti
ICOMOS:	The International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)
Km:	Kilometre
KRD:	Kültür Rotaları Derneği
Ör.:	Örneğin
SOKÜM:	Somut Olmayan Kültürel Miras
UNESCO:	The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
Vb.:	Ve benzeri

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. Avrupa Kùltür Rotaları	23
Tablo 1.2. Türkiye’de Planlanmış Kùltür Rotaları.....	25
Tablo 1.3. İnanç Turizmi Faaliyetlerinin Sınıflandırması.....	33
Tablo 1.4. Türkiye’yi Dini Amaçlı Ziyaret Edenlerin Yıllara Göre Sayısı	40
Tablo 1.5. Kapadokya Bölgesi İnanç Turizmi Ziyaret Yerleri	58
Tablo 2.6. Odak Grup Katılımcıları Demografik Özellikleri.....	80
Tablo 2.7. Görüşme Katılımcıları demografik özellikleri.....	82
Tablo 2.8. Ziyaret yeri değerlendirme formu.....	88
Tablo 2.9. Rota Planlama Kurguları Kriter Örnekleri.....	89
Tablo 2.10. Toplam Puana Göre Ziyaret Yeri Kategorileri	92
Tablo 3.11. Avanos Sınırlarında Yer Alan Dini Yapılar	102
Tablo 3.12. Göreme Sınırlarında Yer Alan Dini Yapılar.....	103
Tablo 3.13. Gülşehir Sınırlarında Yer Alan Dini Yapılar.....	104
Tablo 3.14. Mustafapaşa Sınırlarında Yer Alan Dini Yapılar	105
Tablo 3.15. Nevşehir Merkez İlçe Sınırlarında Yer Alan Dini Yapılar	105
Tablo 3.16. Derinkuyu ve Kaymaklı Sınırlarında Yer Alan Dini Yapılar	106
Tablo 3.17. Ürgüp Sınırlarında Yer Alan Dini Yapılar	107
Tablo 3.18. Acıgöl Sınırlarında Yer Alan Dini Yapılar.....	108
Tablo 3.19. İnanç Turizmi Rota Bileşenlerinin Analizi.....	109
Tablo 3.20. Kapadokya'nın Gizli Hazineleeri: İnanç ve Tarih Rotası Kriterleeri	123
Tablo 3.21. Kapadokya'nın Gizli Hazineleeri: İnanç ve Tarih Rotası Bileşenleeri.....	123
Tablo 3.22. İnançın ve Doğanın İzinde Rota Kriterleeri	130
Tablo 3.23. İnançın ve Doğanın İzinde Rota Bileşenleeri.....	131
Tablo 2.24. Kutsal Noktalar Dini Miras Rotası Kriterleeri	137
Tablo 3.25. Kutsal Noktalar Dini Miras Rotası Bileşenleeri.....	137

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Turizm-Hac Motivasyon Çeşitliliği. Kaynak: Smith (1992)	34
Şekil 2.2. Rota Planlama Süreci Diyagramı.....	79

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1.1. Kapadokya Bölgesinde Sıklıkla Kullanılan Tur Güzergâhları.....	61
Harita 1.2. Kapadokya Kültür Yolu Güzergahı	64
Harita 2.3. Çalışma Alanı.....	71
Harita 2.4. Nevşehir İli ve İlçeleri.....	72
Harita 3.5. Tüm İnanç Turizmi Bileşenlerini Gösteren Harita.....	113
Harita 3.6. Göreme ve Çevresini Gösteren Harita	114
Harita 3.7. Tüm Dini Yapıların Konumlarına Göre Standart Mesafesi	116
Harita 3.8. Tüm Dini Yapıların Konumlarına Göre Standart Sapması	117
Harita 3.9. Tüm Dini Yapılar Mesafe Analizi.....	118
Harita 3.10. Tüm Dini Yapıların Network Analizi (Mesafe).....	120
Harita 3.11. Tüm Dini Yapıların Network Analizi (Süre)	121
Harita 3.12. Kapadokya'nın Gizli Hazinesi: İnanç ve Tarih Rota Bileşenleri.....	126
Harita 3.13. Kapadokya'nın Gizli Hazinesi: İnanç ve Tarih Rotası	127
Harita 3.14. Kapadokya'nın Gizli Hazinesi: İnanç ve Tarih Rotası Örnek Kurgu	129
Harita 3.15. İnanç ve Doğanın İzinde Rota Bileşenleri	133
Harita 3.16. İnanç ve Doğanın İzinde Rotası	134
Harita 3.17. İnanç ve Doğanın İzinde Rotası Örnek Kurgu.....	136
Harita 3.18. Kutsal Noktalar Dini Miras Rota Bileşenleri.....	139
Harita 3.19. Kutsal Noktalar Dini Miras Rotası.....	140

GİRİŞ

Paleolitik çağda insanların yer değiştirme ve seyahat etme davranışlarının başlıca sebepleri arasında güvenlik, beslenme, barınma gibi fizyolojik ihtiyaçların karşılanması olduğu bilinmektedir. Temel ihtiyaçlar giderildikten sonra gelişen kültürel yapının karmaşık inanç sistemleri ve dini kurumları doğurduğu, bunun sonucunda ise insanlık tarihinin en eski seyahat motivasyonları arasında yer alan inancın da önem kazandığı düşünülmektedir (Rinschede, 1992; Scaffidi Abbate & Di Nuovob, 2013). Din ve inanç, insanoğlunun evreni anlamlandırması ve varlığı sorgulamasında cevap bulduğu en eski olgulardır. Tarih ncesi dönemlerden günümüze kadar yaşam alanlarının neredeyse tümünde inançla ilişkilendirilen buluntular ve yapılar rastlanmaktadır. Kültürün bir alt dalı olarak kabul edilen inanç, dünyanın hemen hemen her yerinde insan hayatının merkezinde yer almaktadır.

İnanç somut ve somut olmayan kültürel mirasın inşasında yer alan en önemli unsurlar arasındadır. İnanlık tarihinin her döneminde önemini koruyan din ve inanç, hayatın tüm evrelerinde ve alanlarında varlığını hissettirmektedir. Başlangıçta soyut kavramlarla düşüncede var olan inanç, insanın evrimiyle gelişme göstermiş, kültürel ilerlemenin bir sonucu olarak dini sistemlerin oluşmasına ve kitlelerin tapınım gösterdiği, ziyaret edip ritüeller gerçekleştirdiği somut fiziki yapıların inşa edilmesine kadar geçirdiği uzun bir yolculukla insanlık tarihinin en önemli kavramlarından birisi haline gelmiştir (Eliade, 1959). Yeryüzünde insanın bulunduğu hemen her yerleşimde dini kurumlara hizmet eden tapınaklar, kutsal alanlar veya inanç dolayısıyla kutsal kabul edilen alanlar bulunmaktadır. Dini yapı grupları arasında kiliseler, camiler, sinagoglar, manastırlar ve medreseler en fazla ziyaret edilen mekanlar arasında kabul edilmektedir. Kutsal kabul edilen kültürel yapıların yanı sıra gller, dereler, dağlar, ağaçlar gibi doğal alanlar da inanç açısından ziyaret yerleri olabilmektedir. İnsanların bu yapıları ve mekanları dini inançlarının gerekliliklerini yerine getirmek veya çekim merkezi olarak görmek/deneyimlemek amacıyla gerçekleştirdikleri turizm faaliyetleri *inanç turizmi* olarak tanımlanmaktadır.

İnanç turizmi, pek çok ülke için önemli bir turizm pazarı olarak değerlendirilmektedir (VMR, 2024b). Genellikle tarihi özellikleri bulunan dini miraslar çevresinde şekillenen bu turizm türü turistlerin belli bir inanç veya kültüre duydukları bağlılık

veya merakla yakından ilişkilidir. Toplam turizm pazarının önemli bir bölümünü oluşturan inanç turizmi için dünyada özellikle kutsal kabul edildiği için öne çıkan bazı destinasyonlar bulunmaktadır. Örneğin Suudi Arabistan, 2019'da 13 milyon inanç motivasyonlu ziyaretçi ağırlamıştır. Bu sayının 2030 yılına kadar iki kattan fazla artarak 30 milyon ziyaretçiye ulaşması beklenmektedir (HMN, 2022). Hindistan'ın Gujarat eyaletinde, tüm turist ziyaretlerinin neredeyse %36'sı inanç turizmi ziyaretçilerinden oluşmaktadır. Brezilya'daki inanç turizmi faaliyetleri ise 20 milyon seyahatten elde edilen 14 milyar Euroluk tahminle ülkedeki en büyük turizm pazarlarından birisini oluşturmaktadır (CBI, 2020).

Güncel bir rapora göre küresel inanç turizmi pazarının, 2023 yılı hacminin 181,6 milyar ABD doları değerinde olduğu ve 2030 yılının sonuna kadar 321,6 milyar ABD dolarına ulaşması beklenmektedir (VMR, 2024a). Şubat 2024'de yayınlanan bu rapordaki tanımına göre inanç turizmi, ibadet yerlerini ziyaret etme, dini törenlere katılma veya manevi deneyimler yaşama amacıyla yapılan seyahatleri ifade etmektedir. İnanç turizmi kapsamında dini mekanlar hac ziyaretleri, spiritüel ziyaretler, merak ve eğitim (Cohen, 2006) gibi çok farklı amaçlar ile ziyaret edilebilmektedir. Dolayısıyla inanç turizmi faaliyetleri kutsal alanlara, tapınaklara, kiliselere, camilere veya sinagoglara yapılan geziler gibi daha yerel düzeydeki ziyaretler ile Mekke, Kudüs veya Varanasi gibi önemli küresel dini merkezlere yapılan hac ziyaretlerine kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

Türkiye'nin tarihi ve kültürü çok çeşitli renkli parçalardan oluşturulmuş bir mozaik bütünü gibidir. Bu mozaikte yer alan hem çok tanrılı inanışlar ve şamanik unsurlar hem de Yahudi inanç ilkeleri, Hıristiyanlık öğretileri ve İslami akidelerin öğeleri bütünü oluşturmaktadır (Türker, 2016). Bu karmaşık yapı, binlerce yıllık geçmişinde farklı medeniyetlerin, dinlerin ve kültürlerin izlerini taşımaktadır. Anadolu toprakları, Hititler, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Selçuklu Türkleri ve Osmanlı İmparatorluğu gibi büyük uygarlıkların yanı sıra çeşitli göçebe toplulukların etkileşimine de sahne olmuştur. Anadolu'nun yerel halklarının inanışları, kurulan uygarlıkların inşa ettiği sentez kültür ve tüm bu etkileşimin geride bırakmış olduğu dini miras Türkiye'nin en önemli turizm çekiciliklerinin başında gelmektedir (Okuyucu & Somuncu, 2013). Bu çekicilikler kültür turizminde yoğunlukla ziyaret

edilen dini mekanlardır. Diğer yandan sürdürülebilir turizm uygulamaları için inanç turizmi gibi alternatif turizm türlerinin değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'nin ekonomisinde turizm önemli yer tutmaktadır (Gokovali, 2010). Turizm gelirleri Türkiye'de ekonomik büyümeyi ve gelişmeyi olumlu yönde etkilemektedir. Turizmin, gayri safi milli hasılayı artırmak için önemli katkılarda bulunduğu, dış ticaret açığını, cari açığı ve ödemeler dengesi açıklarını kapattığı, işsizliği azaltarak istihdamı artırdığı bilinmektedir (Tıraş, 2022). Türkiye'yi ziyaret eden turist sayısının artması ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Ancak sadece turist sayısının artması turizmin gelişimi için yetersizdir. Turist sayısı ile birlikte turizm gelirlerini de arttırmaya yönelik politikalara ağırlık verilerek (harcama eğilimi yüksek niş pazarlara yönelik ürün geliştirme gibi) sürdürülebilir turizm anlayışı benimsenerek (H. Yılmaz, 2023) doğal ve kültürel varlıkların koruma-kullanma dengesinin de sağlanması gerekmektedir. Bunu gerçekleştirmenin başlıca koşullarından birisi de kitlesel turizmden vazgeçmektir. Kitlesel turizmin olumsuz etkilerini azaltan en önemli uygulamalar ise alternatif turizm faaliyetlerinin geliştirilmesidir.

Diğer yandan kırılmalı ve krizlerden çabuk etkilenen yapısı dolayısıyla turizme aşırı bağımlılık ülke ekonomilerinde ve sosyal yapılarında olumsuz gelişmelere sebep olabilmektedir (Kaymaz, 2022; Ongun, 2024). Ayrıca pek çok çalışmada olduğu gibi Kalkınma Planlarında da sıklıkla vurgulanan bir problem olarak mevsimsellik ve mekânsal yoğunluk Türkiye'de turizmin başlıca sorunları arasındadır (Can & Emir, 2021). Turizm talebinin yılın on iki ayına yayılması ve bölgesel/mekânsal yoğunlukların azaltılmasında en çok başvurulan çözümler arasında alternatif turizm çeşitlerinin oluşturulması gelmektedir (Egresi, 2016). Az sayıda insanın katılımıyla yüksek harcamayı vadeden alternatif turizmin, literatürde uzun yıllardır bir kurtuluş reçetesi olarak yer edindiği ve üzerine çok sayıda çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Kitlesel turizmin yıkıcı etkilerini azaltacak alternatif turizm türlerinden birisi de inanç turizmidir. İnanç turizmine yönelik ürünlerin geliştirilmesi, tanıtımın yapılması ve hedef kitlenin beklentilerini karşılayan hizmet altyapısının oluşturulması bu sorunların çözümüne önemli katkılar sunabilir.

Anadolu'da çok sayıda kültürel miras bırakan iki büyük semavi din (İslam ve Hıristiyanlık) dünya nüfusunun çok büyük bir kesimi (yaklaşık %55) tarafından takip edilmektedir. Güncel istatistikler dünyada kendisini Hıristiyan olarak tanımlayanların sayısını yaklaşık 2.4 milyar, Müslüman olarak tanımlayanların sayısını ise yaklaşık 1.9 milyar olduğunu göstermektedir (PRC, 2024). Türkiye coğrafi konumu dolayısıyla semavi dinlerin tarih boyunca evrildiği, şekillendiği ve farklı coğrafyalara yayılımında rol oynayan topraklardır (Küçük, 2019). Türkiye'nin her bölgesinde bu dinlere ait önemli eserler yer almaktadır. Kapadokya bölgesi de Erken Hıristiyanlık dönemi ve Bizans İmparatorluğu dönemine tarihlenen önemli kişilerin yaşam izleri, hikayeler ve kültürel miras unsurlarına ev sahipliği yapmaktadır.

Bu araştırmanın çalışma alanını kapsayan Nevşehir ili tarihte Kapadokya olarak bilinen bölgede yer almaktadır. Kapadokya, Türkiye'nin Orta Anadolu bölgesinde, özellikle Nevşehir, Kayseri, Aksaray, Kırşehir ve Niğde illerini içine alan bir bölgedir. Yaklaşık 2500 yıldır aynı isimle anılan bölge benzersiz coğrafi yapısı, tarihi zenginlikleri ve dini mirasıyla ünlüdür (Gülyaz & Ölmez, 1997; Pekin, 2018). Bölge, doğal ve kültürel miras unsurlarıyla UNESCO Dünya Miras Listesinde yer alan 7 farklı bileşene ev sahipliği yapmaktadır. Kültürel miras olarak yoğunlukla dini yapıların bulunduğu ve doğal güzelliklerin yer aldığı UNESCO unsurları bölgenin en önemli çekicilikleri arasındadır. İnanç turizmi açısından büyük bir potansiyele sahip olan Kapadokya her yıl milyonlarca yerli ve yabancı turist ağırlamaktadır. Bölgedeki en çok ziyaret edilen yerler arasında Göreme Açık Hava Müzesi, kaya oyma kiliseleri ve manastır yapıları Hıristiyanlığın erken dönem tarihine dair fikir veren dini mekanlar bulunmaktadır (Sözen, 1999). Aynı zamanda bölgenin ev sahipliği yaptığı yeraltı yerleşimlerinin pek çoğunda kiliseler, şapeller ve mezarlar gibi dini nitelikte yapılar olduğu bilinmektedir.

Türkiye'nin en önemli turizm destinasyonlarından birisi olan Kapadokya'yı ziyaret eden turist sayısı son yıllarda önemli bir artış göstermiştir. 2023 yılı itibarıyla Kapadokya'yı ziyaret eden turist sayısı 4 milyonu ulaşarak (AA, 2024) turizm gelirlerinde de hızlı bir artış olmuştur. Çalışmalar, bölgedeki ziyaretçi profilinin iyi eğitilmiş olduğunu ortaya koymaktadır (AHİKA, 2017; Seyitoglu, 2020; Seyitoğlu & Davras, 2021). Türkiye'yi ziyaret eden turistlerin yaklaşık %56'sı en az lisans mezunuyken, Kapadokya Bölgesini ziyaret eden turistlerde bu oran yaklaşık %70'tir.

Bölgeyi ziyaret eden turistlerin %93'ten fazlası ise en az lise veya dengi okuldan mezundur (AHİKA, 2014). Kültür turizmi katılımcılarının eğitimi ve gelir düzeyinin yüksek olduğunu gösteren çok sayıda çalışma bulunmakta (H. Kim vd., 2007; McKercher & du Cros, 2003) ancak bölgede kültür turizmi potansiyelinin tam anlamıyla değerlendirilmesi için yeterince çalışmanın olmadığı düşünülmektedir. Bölgedeki turizm faaliyetlerinin yıllar içinde sürdürülebilir anlayıştan uzaklaştığı ve kültürel zenginlikleri geride bırakan turizm ürünlerinin ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Kapadokya, eşsiz doğal güzellikleri ve tarihi zenginliği ile Türkiye'nin en popüler turistik destinasyonlarından biridir. Fakat bu yoğunluk, mevsimsel ve mekânsal dengesizlik gibi bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Güngör (2022) ve Sözbilen (2022)'in araştırmalarına göre, Kapadokya'daki popüler destinasyonlar sınırlıdır ve turistler bu noktalarda yoğunlaşmaktadır. Özellikle resmi tatil ve bayram dönemlerinde bu yoğunluk artmakta ve bölgenin altyapısı zorlanmaktadır. Turizm sezonunun tüm yıla yayılması ve turistlerin kalış süresinin uzatılması, bölgeye gelen turist sayısını ve turizm gelirlerini artırmak için önemli bir adımdır. Göreme Açık Hava Müzesi, Zelve Açık Hava Müzesi, Paşabağları Ören Yeri, Derinkuyu Yeraltı Şehri, Kaymaklı Yeraltı Şehrini pazar çekiciliği yüksek ziyaret yerleri olarak tespit etmiştir. Ancak bölgede bu ziyaret yerlerine benzeyen özellikle kırsal kesimde kalmış ziyaret yerleri de bulunmaktadır. Çalışmalar kırsal alanlardaki birçok ziyaret yerinin rotalarla daha görünür hale getirilebileceğini göstermektedir (ÇEKÜL, 2015).

Önceki çalışmalarda Kapadokya'yı ziyaret eden turistlerin ortalama 2 günden daha az kaldığı tespit edilmiştir (Aydın vd., 2021; Erol, 2020). Bu durum, bölge turizminin sürdürülebilirliği ve kaynakların doğru kullanımı açısından önemli bir problemdir. Kısa kalış süresi, bölgenin ekonomik potansiyelinin tam olarak değerlendirilememesine yol açmaktadır. Turistlerin kalış süresinin uzatılması ve bölgede daha fazla harcama yapmalarının sağlanması, mevsimsel ve mekânsal yoğunluk sorunlarının çözümüne katkı sağlanması için alternatif turizm türlerine odaklanmak gerekmektedir (Egresi, 2016). Günümüzde Kapadokya turizmi balon turları, ATV turları ve trekking gibi doğa odaklı aktiviteler ve tarihi ve kültürel mekanlara yapılan ziyaretlerle sınırlıdır (Özen & Özdemir, 2019). İnanç turizmi, gastronomi turizmi, sağlık turizmi ve kongre turizmi gibi alanlarda yapılacak yatırımlar, bölgenin turizm ürün çeşitliliğini artıracak ve farklı ilgi alanlarına sahip

turistleri cezbedecektir. Bu sayede bölgeye gelen turist sayısı ve turizm gelirleri artacak, bölgedeki kalkınma desteklenecektir.

Bu çalışmanın araştırma konusunu oluşturan ve bir alternatif turizm çeşidi olan inanç turizminin bölgede geliştirilmesi var olan potansiyelin değerlendirilmesi için bir başlangıç niteliği taşımaktadır. Bölgedeki dini yapılar çok uzun bir zamandır bilinmekte ve ziyaret edilmektedir. Bunlardan bazıları tur programlarında yer verilen ve sık ziyaret edilen bazıları ise bilinmeyen ve ziyaretçi sayısı oldukça sınırlı olan yapılardır. Uluslararası literatürde bu ziyaret yerlerini bütüncül olarak ele alan ve inanç turizmi rotaları olarak sınıflandıran bir çalışma bulunmamaktadır. İnanç turizminin geliştirilmesini öneren bu çalışma, Kapadokya bölgesindeki Hıristiyanlık dini yapılarının inanç turizmi rotalarında ziyaret yeri olarak değerlendirerek haritalandırılmasıyla bölgede alternatif ve sürdürülebilir turizme katkı sağlamayı hedeflemektedir. İnanç turizmi rotaları, bir destinasyonun kültürel ve dini mirasını vurgulamak, ziyaretçilere inanç konusunda veya dini yapıların estetik değeri hakkında deneyimler sunmak amacıyla destinasyonların ekonomik ve kültürel sürdürülebilirliğine katkıda bulunması için özel olarak tasarlanmış turizm güzergâhlarıdır. Bu rotalar, genellikle tarihi kiliseler, manastırlar, ibadet yerleri ve diğer dini yapıların çekicilik olarak ziyaret edilmesini kolaylaştırmaktadır.

Kültürel rotalarda olduğu gibi inanç turizmi rotalarının öne çıkan özelliği de ziyaretçilere bölgenin kültürel geçmişini derinlemesine keşfetme fırsatı sunmalarıdır. Bu keşifte din ve inanç unsurları en önemli rolü oynamaktadır. Oluşturulacak inanç turizmi rotalarının, ziyaretçilerin bölgede daha uzun süre konaklamasına olanak tanınmasına, destinasyondaki turizm faaliyetlerini çeşitlendirmesine ve yaygınlaştırmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu rotalar, kırsal alanlara yönelik turizm faaliyetlerinin artmasını sağlayarak ekonomik kalkınma ve yerel toplumların refahına katkıda bulunabilir. Aynı zamanda, bu rotaların oluşturulması ve kullanılması, kültürel ve doğal kaynakların bilinçli bir şekilde yönetilmesine katkıda bulunması yönüyle bölgedeki turizmin sürdürülebilirliği için önemli görülmektedir. Bir bütün olarak ele alındığında, Kapadokya bölgesinde oluşturulacak inanç turizmi rotaları hem ekonomik kalkınmanın sağlanması hem de çevresel anlamda sürdürülebilir turizm uygulamalarının yaygınlaştırılmasında önemli işlevleri olan araçlardır.

Bu araştırmada inanç turizmi rotaların oluşturulmasında Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) araçlarından faydalanılmıştır. Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) günümüzde farklı disiplinlerin sıklıkla kullandığı uygulamalardır. CBS mekansal verilerin toplanması, depolaması, düzenlenmesi ve analizlerinin yapılmasını sağlayan farklı bileşenlerden oluşan bir sistemdir. Turizm ve seyahat endüstrisinde yeri ve önemi yadsınamaz olan haritacılıkta, gelişen ve değişen günümüz dünyasında yeni teknolojilerin kullanımıyla daha iyi sonuçlar alınmaktadır. CBS ile yapılan haritaların doğruluğu ve netliği turizm çekiciliklerinin haritalandırılması için de kullanılmaktadır. Kapadokya bölgesi için yapılmış mevcut haritalar incelendiğinde ziyaret yerlerinin konumlarının yanlış olması, ölçeklendirme sorunu, kullanıcı dostu olmayan haritaların varlığı çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Bu sorunların başında ulaşımın aksaması ve kaybolma riskleri bulunmaktadır. Bölgede mevcut harita uygulamalarındaki en önemli sorun ziyaret yerlerinin konumunun yanlış gösterilmesidir. Bu açıdan çalışmada rotaların haritalandırılmasında doğru konumlar arazi çalışmalarıyla tespit edilerek CBS uygulamalarına aktarılmıştır.

Bu bilgiler ve alan yazın temelinde çalışmada iki ana amaç belirlenmiştir. İlki Kapadokya bölgesinin bir bölümünü oluşturan Nevşehir ili sınırlarında CBS aracılığıyla inanç turizminde çekicilik olarak değerlendirilme potansiyeli bulunan Hıristiyanlık dinine ait bileşenlerin ziyaret yeri olarak değerlendirildiği farklı kurgu ve kriterlere göre inanç turizmi rotaları oluşturmaktır. İkincisi ise rotalarda yer alabilecek ziyaret yerlerinin envanterini oluşturmaktır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Okuyucuya n bilgi vererek çalışmayı tanıtın ve önemini anlatın giriş bölümünün ardından birinci bölümde inanç ve din kavramlarının bağlı olduğu bir st kavram olarak kültürel miras açıklanmaktadır. Kültürel mirasın çalışma kapsamındaki açıklaması alt başlıklarıyla yapıldıktan sonra rota kavramı, kültür rotaları ve inanç turizmi rotaları hakkında bilgi verilmekte ve rotaların önemi hakkında tartışma yer almaktadır. Ayrıca dünyada ve Türkiye’de bulunan önemli kültürel rotalar ile inanç turizmi rotaları kendi başlıkları altında örneklerle anlatılmaktadır. Son olarak Kapadokya’nın mevcut turizm potansiyeli inanç değerleri özelinde derinlemesine incelenmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde araştırmada kullanılan yöntem ve bulgulara yer verilmektedir. Burada veri toplama teknikleri, veri toplama süreci ve verilerin çözümlenmesi ile Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) araçlarının kullanımıyla rota oluşturma süreci detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde elde edilen bulgular verilerek inanç turizmi envanteri tablolar ve haritalarla gösterilmektedir. Belirlenen kriterlere göre oluşturulan rotalar haritalar üzerinde gösterilmektedir. Son olarak sonuç ve önerilerin açıklanmasıyla çalışma tamamlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜREL MİRAS, İNANÇ TURİZMİ VE KÜLTÜR

ROTALARI KAVRAMLARI

İnanç kültürel bir olgudur, toplumun ve bireylerin hayatında büyük bir yer tutmaktadır. İnanç turizmi kapsamında ele alınan rotalar kültürel rotaların özelliklerini taşımaktadır. Bu bölümde kültür ve inanç kavramları açıklandıktan sonra rotalar, kültür rotaları ve inanç turizmi rotaları açıklanmaktadır. Kültürel miras ve unsurlarının rotalarla ilişkisi incelenmektedir.

1.1.Kültürel Miras Kavramı

İnsanın bireysel ve kolektif olarak ürettiği maddi ve manevi unsurların tamamı kültürel kabul edilmektedir. Diğer canlılardan farklı olarak, insan doğanın sadece bir parçası olmaktan ziyade doğaya rağmen var olma haliyle öne çıkmaktadır. İnsanın hayatta kalma mücadelesi verirken doğayı ve içindekileri şekillendirmesiyle oluşan somut ve soyut varlıkların tamamı kültürle ilgilidir. Kültür, sadece somut nesnelere ve gözlemlenebilir davranışlardan ibaret değildir, aynı zamanda soyut düşünceler, değerler ve normlardan oluşan zengin bir içeriğe sahiptir. Kelimenin soyut tarafı belirli bir insan topluluğunun paylaştığı ortak inançlar, gelenekler, davranışlar, sanat, dil ve sosyal pratiklerin bir araya gelmesiyle oluşan karmaşık ve çok yönlü bir olguyu ifade etmektedir. Somut ya da maddi kültür ise duyuyla deneyimlenebilen resim, heykel, binalar, anıtlar, kentler vs. çok geniş çeşitlilikte fiziksel nesnelere ve yapıları kapsamaktadır.

İnsanın varlığına dair unsurlar ve yaşamda bıraktığı her türlü iz kültürel olarak kabul görmektedir. Ancak kültürel unsurların evrensel bir değer taşıması ve herkes tarafından kıymetli kabul edilmesi durumunda, bu varlıklar miras olarak adlandırılmaktadır. İnsanoğlunun doğa ile etkileşimi sonucu ortaya koyduğu bilgi, birikim ve eserlerin birleşimiyle oluşan kültürel miras, geniş bir topluluk içinde evrensel bir nitelik kazanmaktadır (Munjeri, 2004). Turizm Bakanlığı, kültürel mirası “geçmişten miras alınan ve farklı nedenlerle geleceğe miras bırakılmak istenen, fiziksel olarak var olan ve insanlar tarafından yapılmış her türlü eserler ile bir topluma ait değerler bütünü” olarak tanımlamaktadır (KTB, 2009). Birleşmiş Milletler Eğitim,

Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) açısından ise miras kavramı evrensel değere sahip olma koşulunu içermektedir.

Kültürel miras bir destinasyon için en önemli turizm ürünlerinin başında gelmektedir. Uygarlık tarihini şekillendiren antik çağın önemli medeniyetlerine ev sahipliği yapan Anadolu'da adım atılan her noktada tarihin farklı dönemlerine ait kültürel miras unsurlarına rastlanmaktadır. UNESCO ve Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) gibi kuruluşlar kültürel miras varlıklarının korunması ve yaşatılması için çaba harcamaktadır. UNESCO, Dünya Miras Listesi'nde yer alan varlıkları *doğal, kültürel ve karma* miras unsurları şeklinde sınıflandırmaktadır. UNESCO web sayfasında eş zamanlı olarak haritalandırılan ve içeriği oluşturulan bu unsurlar UNESCO'nun Dünya Miras Listesi logosu ile işaretlenmektedir. Dışta yuvarlak içte ise bir karenin iç içe geçmesiyle oluşturulan logoda yuvarlak şekil doğal mirası, kare şekil ise kültürel mirası temsil etmektedir. Doğa ve kültürün aslında her zaman iç içe birbiriyle ilişkili olduğunu anlatan UNESCO logosu miras alanlarında tabela ve zeminlere konularak o yerin Dünya Miras Listesinde olduğu belirtilmektedir (Şakacı, 2015). Bu logo söz konusu varlığın evrensel değerini vurgulayan UNESCO'nun belirlemiş olduğu on kriterden bir veya birden fazlasını karşıladığında kullanılmaktadır¹.

Bu çalışma dini mekanlar ve inanç unsurları olarak Hıristiyanlık eserlerini konu edinmektedir. Her ziyaret yerinin fiziksel olarak varlığı, estetik güzelliği veya mimari özellikleri onun somut tarafını, aynı zamanda ziyaret yerinin hikayesi, sanatı, inşasında kullanılan teknik veya bilgi onun soyut tarafını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çalışmada incelenen bileşenler hem somut hem de somut olmayan yönleri bulunan kültürel unsurlardır. Kapadokya'da oluşturulacak inanç turizmi rotalarının bileşenleri fiziksel olarak ziyaret edilebilen ve kendi hikayelerine sahip alanlardır.

1.1.1.Somit Kültürel Miras

Somit kültürel miras, korunarak gelecek nesillere aktarılması istenen insan eliyle üretilmiş/inşa edilmiş her türden fiziki varlıktır. Bu varlıklar duyu organlarıyla

¹ UNESCO Dünya Miras Listesine seçilme kriterleri için bakınız: <https://basin.ktb.gov.tr/TR-45529/unesco-dunya-miras-listesine-secilme-kriterleri.html>

algılanabilir olmalıdır (Brâncoveanu, 2018). Somut kültürel miras her ulusun ve toplumun kendi belirlediği tanımlara göre farklı kriterlerle açıklanabilmektedir. Somut kültürel miras, kültürel, tarihi, sanatsal veya bilimsel öneme sahip fiziksel eserleri (doğal olmayan), yapıları ve siteleri ifade etmektedir. Bu somut öğeler, belirli bir topluluğun, grup veya toplumun kültürel kimliğini ve tarihini ifade etmektedir (Munjeri, 2004; L. Smith, 2006). Somut kültürel miras varlıkları doğal olmayan, insanlar tarafından üretilmiş yapay unsurlardır. Somut kültürel miras gruplandırılacak olursa örnekleri şunlardır:

-Mimarlık Mirası: Kültürel veya tarihsel öneme sahip binalar, anıtlar, köprüler ve diğer yapılardır (Dikmen & Toruk, 2021). Örneğin İstanbul'daki Ayasofya, Mısır'da piramitler, Hindistan'daki Tac Mahal veya Roma'daki Colosseum mimari açıdan önemli somut kültürel miras varlıklarıdır.

-Artefaktlar (el eserleri) ve Objeler: İnsanlar tarafından yaratılan fiziksel nesnelere, araçlar, seramikler, heykeller, resimler ve el yazmaları gibi öğeler bu kültürel miras sınıfındadır (Lowenthal, 2005). Müzeler genellikle bu öğelerin bulunduğu yerlerdir. Bu miras unsurları farklı kültürlerin özelliklerini sergilemek için müzelerde bulundurulmaktadır.

-Kültürel Peyzajlar: Doğa ve insan emeğinin birlikte ortaya çıkardığı çalışmalarının birleşimi, tarihi bir şehir, tasarlanmış bir bahçe veya kültürel öneme sahip bir rota olabilmektedir (Capelo vd., 2012). Mardin Tarihi Kenti, Peru'daki Machu Picchu ve Roma'nın Tarihi Merkezi bu miras grubuna örnek verilebilir.

-Tarihi Alanlar: Önemli olayların meydana geldiği yerler, savaş alanları, arkeolojik sitler veya antik yerleşimler tarihi alanlardır. Çanakkale-Gelibolu Yarımadası, Pompeii şehri, Çin Seddi ve Stonehenge tarihi alanlara örnekler verilebilir.

Tüm bu gruplandırmalarda sıralanan kültürel varlıklar ayrı ayrı veya iç içe geçmiş birden çok grubun aynı alanda yer alacak şekilde bulunabilmektedir. Somut kültürel miras somut olmayana göre daha görünür ve daha ön plandadır. Somut kültürel mirası korumak ve yaşatmak; geçmişle bağlantıyı sürdürmek, kimlik inşa etmek, süreklilik duygusunu desteklemek için gereklidir. Ayrıca insan topluluklarının tarihini ve başarılarını şimdiki ve gelecek nesillere öğretmek açısından önemlidir. UNESCO ve

ICOMOS gibi uluslararası kuruluşlar, dünya genelinde somut kültürel mirası tanımlama, koruma ve yaşatılmasını teşvik etmede kritik bir rol oynamaktadır.

1.1.2.Somut Olmayan Kültürel Miras

Somut olmayan kültürel miras (SOKÜM) kültürün soyut olan tarafını temsil etmektedir. Genellikle kültürel değerler, gelenekler, ritüeller, dil, müzik, dans gibi fiziksel olarak algılanamayan ancak toplulukların kimliğini, anlamını ve birliğini oluşturan unsurları içermektedir (Rusalic, 2009; L. Smith & Akagawa, 2008). Somut olmayan kültürel miras, bir topluluğun yaşam tarzını, dünya görüşünü ve değer sistemini ifade etmektedir. Bu soyut kavramlar, somut kültürel mirasın yaratılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Somut olmayan kültürel miras, somut kültürel mirasın yaratılmasında ve inşasında var olması gereken düşünce, bilgi ve beceri olarak kabul edilmelidir. Örneğin, bir halk müziği geleneğiyle ortaya konan beste veya bir taş ustasının işçilik becerisinin inşa ettiği bir bina somut eserlerin oluşturulmasında soyut unsurların varlığını işaret etmektedir.

Somut olmadan soyutu ve soyut olmadan somutu açıklamak zordur çünkü bu iki kavram birbirine bağlıdır ve birbirini tamamlayıcı niteliktedir (Rusalic, 2009). Somut kültürel mirasın arkasında yatan fikirler, genellikle somut olmayan kültürel mirasın taşıyıcısıdır ve bu iki boyut birbirini tamamlayarak kültürel bir bütünlük oluşturmaktadır. Fiziki eserlerin, bina gruplarının, kentsel peyzajın vs. oluşturulması/üretimi/inşasında başvurulan bilgi, yetenek, teknik, gelenek gibi soyut unsurlar somut olmayan kültürel miras grubundadır (Aydın & Akpınar, 2022). Dolayısıyla bu miras türü somut kültürel mirasın yaratıcısıdır. Bunu açıklayan bir örnek olarak yetenek ve bilgi olmadan Ayasofya'nın inşa edilememesi verilebilir. Mimari bilgi ve yetenek somut olmayan kültürel unsurlardır. Bir diğer örnek olarak Mardin Tarihi Kenti verilebilir. Coğrafyanın yarattığı koşullar ve yerel halkın yaşam pratikleri ve yerel mimari üslup olmadan Mardin Tarihi Kenti bir peyzaj alanı olarak var olamaz.

Somut olmayan kültürel miras, kültürün tüm maddi olmayan tezahürlerinden oluşan ve insanlığın yaşayan mirasının ve kültürel çeşitliliğin en önemli aracını temsil etmektedir (Lenzerini, 2011). Bu miras, toplulukların ve grupların tarihsel ve sosyal evrimine karşılık olarak sürekli olarak yeniden yaratılan unsurları içermektedir. Bu

unsurlar, toplulukların ve grupların kültürel kimliği ile bağlantılı olarak günlük yaşam pratikleri, gelenekler, ritüeller, uzmanlıklar vb. gibi pek çok maddi olmayan ve özgünlük taşıyan unsurları kapsamaktadır (L. Smith & Akagawa, 2008).

Bu bağlamda, din ve inanç gibi soyut kavramlar SOKÜM unsurlarının yaratımında öne çıkmaktadır. Din, genellikle bir topluluğun değerleri, ritüelleri ve inançları etrafında şekillenen bir kültürel miras ögesi olarak kabul edilmektedir (Woodward, 2004). İnançlar, insanların dünya görüşleri, değerleri ve manevi yaşamları üzerinde derin etkiler bırakan somut olmayan unsurlardır. Bu soyut kavramlar, toplumların kültürel zenginliğini ve çeşitliliğini şekillendiren önemli öğelerdir. Çalışmanın konusunu oluşturan inanç turizmi rotalarında yer alacak bileşenler fiziki özellikleri itibarıyla somut özellik göstermektedirler. Bununla birlikte bu ziyaret yerlerinin sahip olduğu soyut özellikler de bulunmaktadır.

Tüm bunlar çalışma materyallerinin hangi özelliklerde kültürel varlıklar olduğunu açıklamaktadır. Özellikle Kapadokya bölgesinde oluşturulacak inanç turizmi rotalarının başarılı bir şekilde planlanması için, bu rotalarda yer alacak kültürel varlıkların hem somut hem de somut olmayan özelliklerinin vurgulanması gerekmektedir. Somut kültürel miras unsurları, bölgedeki tarihi yapılar, mimari eserler, sanat eserler ve arkeolojik kalıntılar gibi görsel ve dokunsal unsurları içermektedir. İnanç turizmi açısından bakıldığında Kapadokya bölgesinin tarihi kiliseleri, şapelleri ve freskleri gibi kültürel varlıklar somut kültürel mirastır.

En basit anlamıyla bileşenlerin inşasında izlenen teknik, ustalık becerisi, coğrafyanın özellikleri itibarıyla gelişmiş mimari üslup ve sanatsal özellikler somut olmayan kültürel miras niteliği taşımaktadır. SOKÜM, bölgenin efsaneleri, gelenekleri, inanç sistemleri, ritüelleri ve diğer kültürel uygulamaları gibi manevi ve simgesel unsurları içermektedir. İnanç turizmi açısından Kapadokya'nın somut dini yapılarını oluşturan ve ilişkili bulunan tüm soyut unsurlar ile mistik atmosferi, efsanevi hikayeleri ve yerel inançları somut olmayan kültürel mirastır. Bu noktada bahsedilen bileşen ve unsurların inanç turizmi açısından önemi vurgulanmalıdır.

1.2. Kültür Rotaları Kavramı

Gidilen yol, bir erişim aracı (kanal, otoyol, vs.) ve bir yolculuk hattı olarak temelde üç farklı anlamı bulunan rota, İngilizce *route* kelimesinden gelmektedir (Etymonline,

2024; Merriam-Webster, 2024). Bir yerden başka bir yere varmak için kullanılabilen farklı ulaşım yollarından her biri bir rotadır. Rotalar kimi zaman alabildiğince uzak kimi zamansa oldukça kısa şekilde planlanabilmektedir. Bireylerin tercihiyle göre uzun olan da kısa olan da rasyonel kabul edilebilir. Sözelimi zamanını yürüyerek ve doğa gözlemiyle geçirmek isteyen birisinin yapacağı tercihte rotalar arasında en uzun rota rasyonel olabilir. Diğer yandan bulunduğu konumdan belirli bir kiliseye varmak isteyen için ise en kısa ve doğrudan oraya varan rota rasyonel olabilir. Dolayısıyla rotaların iyisi kötüsü yoktur, farklı kriterler ve kurgulara göre planlanan rotalar bireylerin ihtiyaçlarına göre belirlenebilir ve öznel olarak değerlendirilmelidir.

Rotalar kültür açısından ele alındığında genellikle bir turizm ürünü olarak oluşturulmuş ve turistlerin bir güzergâhı takip ederek farklı türden çekicilikleri ziyaret etmesini sağlayan yolculuk hatlarıdır. Kültür rotaları olarak bilinen bu güzergahlar genellikle geçmişte askeri, dini, ticari ve sosyal amaçlarla kullanılan yollar veya bu yollar üzerinde yer alan kültür varlıklarına sahip yollardır. Bu en çok kabul gören tanımlardan birisidir ve genellikle *kültürel rota* olarak tanımlanmaktadır (ÇEKÜL, 2015). Bununla birlikte kültürel rotalar yeniden kurgulanan güzergahlardan da oluşturulabilir. Ancak kültür rotaları çok daha fazlasını içinde barındıran bir kavramdır. Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL) kültür rotasının tanımını dört farklı açıdan ele almaktadır. ÇEKÜL tarafından yayımlanan "*Kültür rotaları planlama rehberi*" adlı çalışma bu konuda yerli literatürde yayımlanmış en sade ve kapsamlı kaynaklardan birisidir. Bu rehberin tanımına göre kültür rotaları şöyle açıklanmaktadır:

- Tarihin belirli bir döneminde gerçekten kullanılmış ya da günümüzde oluşturulmuş,
- Güzergâh üzerinde kültürel ve/veya doğal miras öğelerini taşıyan, önemini de bu sahip olduğu mirastan kazanan,
- Koruma, kırsal kalkınma ve turizmin geliştirilmesi gibi amaçlarla geliştirilebilen,
- Yerel, bölgesel veya ulusal ölçekli bir ulaşım koridorudur.

Türkiye'nin ilk kültür rotası Likya Yolu 1999 yılında planlanmıştır. Fakat resmi olarak rotaların oluşturulması Kültür Rotaları Derneği'nin (KRD)- Culture Routes Society

(CRS) 2012 yılında kurulmasıyla başlamıştır. Avrupa Kültür Rotaları Enstitüsü'nün bir bileşeni olan Avrupa Kültür Rotaları Enstitüsü, kültür rotalarını *'kültürlerarası diyalog kanalı görevi gören ve daha iyi bir Avrupa tarihi bilgisi ve anlayışına katkıda bulunan sınır ötesi kültürel bağlantı yolları'* olarak tanımlamaktadır (CRS, 2016). Kültür rotası kavramına ilişkin en geniş kapsamlı tanımın Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) tarafından yapıldığı söylenebilir:

İnsanların etkileşimli hareketlerinin yanı sıra önemli zaman dilimleri boyunca halklar, ülkeler, bölgeler veya kıtalar arasında çok boyutlu, sürekli ve karşılıklı mal, fikir, bilgi ve değer alışverişinden kaynaklanan ve bunları yansıtan; dolayısıyla, etkilenen kültürlerin hem somut hem de somut olmayan miraslarına yansıdığı gibi, zaman ve mekânda işbirliğini teşvik eden; varlığıyla ilişkilendirilen tarihi ilişkileri ve kültürel varlıkları dinamik bir sisteme entegre etmiş, belirli bir amaca hizmet etmek için fiziksel olarak sınırlandırılmış, aynı zamanda kendine özgü dinamik ve tarihsel işlevselliğe sahip olan kara, su veya başka türden herhangi bir iletişim yoludur (ICOMOS, 2008).

Bir kültür rotası pek çok farklı konuda bileşenden (doğal, tarihi, gastronomik, kültürel) meydana gelebileceği gibi bir temayla temaya bağlı kalınarak da planlanabilir. Örneğin yöresel yemek kültürü temasıyla oluşturulan bir rota, yerel mutfağın deneyimlenmesine hizmet eden unsurlar, mekânları ve mutfak aktivitelerini içermektedir. Bu açıdan bakıldığında örnek verilen rota teması gereği mutfak kültürü ile sınırlıdır. Bir başka örnek bir rota olarak planlanmış Viking Kültür Rotası verilebilir. Rota, Vikinglerin 8. ve 11. yüzyıllarda Kuzey ve Batı Avrupa, Kuzey Atlantik'ten Akdeniz'e ve Rusya ve Ukrayna nehirlerine kadar yapmış oldukları seferde buldukları yerleri ve bu yerlerin pek çok farklı unsurlarla donatılmış mirasını içermektedir (COE, 2024). Bu unsurlara ticaret merkezleri, limanlar gibi arkeolojik kalıntıların yanı sıra yer isimleri, sanat ve edebiyat gibi somut olmayan varlıklar da dahildir. Bu örnekte ise tema tarihi bir toplum olarak Vikinglerdir. Bu toplumun farklı coğrafyalarda bıraktıkları çok çeşitli izler birer bileşen olarak yer almaktadır.

Kültür rotaları günümüzde gelişmiş ülkelerin önem vererek sürdürülebilir turizm uygulamaları arasında gördüğü bir konudur. Kültür rotaların turizmin en önemli çekiciliklerini oluşturan kültürel miras unsurlarının somut ve soyut yönlerini görünür kıldığı bilinmektedir (Dayoub vd., 2020). Günümüz kültür rotaları mevzuatının ve terminolojisinin oluşmasında başta Avrupa ülkeleri olmak üzere farklı coğrafyalarda atılmış adımlar rol oynamıştır. Kültür rotaları üzerine en eski çalışmalar 1984 yılına dayanmaktadır. Bu çalışmaların ilki Avrupa Konseyi'nin, üye devletleri Avrupa Kültürel Rotalar Programı'nın başlatılması için davet etmesidir. Bu programda, İspanya'da bulunan "Santiago de Compostela Hac Yolu" Avrupa Kültür Rotası olarak belirlenerek ilk rota olarak ilan edilmiştir (ÇEKÜL, 2015). Sonraki yıllarda ise program genişletilerek 2023 yılı itibarıyla toplam 47 adet rota ilan edilmiştir. Bu rotalar Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar internet sayfasında tema bazında ve ülkeler bazında listelenebilmektedir (Council of Europe, 2023).

Rotaları içinde bulundurduğu bileşenlerin özellikleri temelinde iki farklı perspektifle sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırma, miras listelerinden tanıdık olan doğal ve kültürel unsur kategorilerine dayanmaktadır. Diğer yandan literatürde doğal rota kavramına rastlanmamaktadır. Ancak doğal bir rota oluşturmak istenirse ziyaret bileşenlerinin tabii varlıklardan oluşması beklenir. Çalışmalarda ve uygulamalarda yaygın bir şekilde kullanılan kültür rotaları bileşenleri insan ürünü varlıklar içermelidir. Bununla birlikte alan yazında kültür rotalarının bileşenleri olarak hem doğal hem de kültürel unsurlarının birlikte yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla kavramsal açıdan kültür/kültürel rotalar ismi verilmiş olsa dahi, bu rotalar sadece kültürel bileşenlerden oluşturulmamaktadır. Güzergahta var olan ve değer atfedilen doğal ve kültürel varlıkların bileşen olarak rotalarda bulunması sıkça rastlanılan bir durumdur.

Sınıflandırılmada yalnızca ana başlık olarak kültürel rotalar-kültür rotaları terimi kullanılmaktadır. Nitekim bu kullanım kavramın tanımıyla da ters düşmemektedir. Mevcut tanımlara bakıldığında oluşturulan kültür rotalarının hepsi insana ve insan ürünü unsurlara vurgu yapmaktadır. Kültürel rotaların sınıflandırılmasıyla ilgili yapılan en eski girişim "UNESCO ve ICOMOS tarafından Madrid'de gerçekleştirilen toplantı sonucunda yayınlanan "*Kültürel Mirasımızın Bir Parçası Olarak Rotalar*" isimli raporda görülmektedir (Köseoğlu, 2023). Raporda kültürel rotaların çok çeşitli

olabileceğine ve anlaşılmasının sağlanması için bir sınıflandırma ihtiyacından bahsedilmektedir. Örneğin; dini olaylar, ticari faaliyetler, askeri seferler ve spor etkinlikleri gibi bir farklı durumları, olayları veya ilişkileri bir arada tutan bir sınıflandırma ilk akla gelenler arasındadır (UNESCO, 1994). Mekke Haccı, İpek Yolu, Haçlı Seferleri, Olimpiyatlar gibi örnekler hayatın içinde yer alan yayın bilinen rotalardır.

Daha sonra 1997 yılında Avrupa Konseyi ve Lüksemburg Büyük Düküğü arasında imzalanan bir protokolle “*Avrupa Kültürel Rotalar Enstitüsü*” resmen kurulmuştur. Bir sonraki aşamada ise kültürün en önemli koruyucu ve geliştirici paydaşı kabul edilen ICOMOS tarafından “*ICOMOS Kültür Rotaları Uluslararası Komitesi*” kurulmuştur. Bir diğer önemli gelişme ise 2005 yılında kültür rotalarının UNESCO tarafından Dünya Mirası Sözleşmesi kapsamındaki 4 ana miras kategorisinden birisi olarak duyurulması olmuştur. Bu girişimlerin başlatılması kurumların oluşturulmasının en temel amaçları arasında kültür rotalarının araştırılması ve kurgulanması gelmektedir (ÇEKÜL, 2015). Rotaların tescil edilmesi, üzerlerindeki mirasın korunması ve geliştirilmesi, bölgesel kalkınmanın sağlanması, mekânsal ve zamansal ziyaretçi yoğunluğunun dağıtılması ile sosyal ve ekonomik olarak destinasyonun geliştirilmesini sağlayacaktır.

ICOMOS Kültür Rotaları Uluslararası Komitesi tarafından hazırlanan 2008 tarihli bildiğe, kültür rotalarının keşfedilmesi, kullanımı, değerlendirilmesi, korunması ve yönetimi gibi önemli konularda detaylı bilgiler içermektedir (ICOMOS, 2008). Bildirgenin temel amaçları şunlardır:

- Kültür rotalarının araştırılmasında temel ilke ve yöntemleri belirlemek: Bildiğe, kültür rotalarının incelenmesi için temel prensip ve metodolojileri ortaya koymaktadır. Bu sayede, kültür rotalarının geçmişi, özellikleri ve kültürel bağlamı daha etkili bir şekilde araştırılabilecektir.
- Rotaların kullanımıyla ilgili esasları ortaya koymak: Bildiğe, kültür rotalarının sürdürülebilir ve uygun bir şekilde kullanılmasını sağlamak için gerekli prensip ve kuralları belirlemektedir. Rotaların ziyaretçiler için anlamlı ve öğretici deneyimler sunmasını hedeflemektedir.

- Rotaların değerlendirilmesi, korunması ve yönetimi konularında bilgi ve deneyim birikimini sağlayacak mekanizmaları kurmak: Bildirge, kültür rotalarının değerlendirilmesi, korunması ve etkili bir şekilde yönetilmesi için gerekli olan bilgi ve deneyim birikimini oluşturacak mekanizmaları kurmayı amaçlamaktadır. Kültür rotalarının sürdürülebilir bir şekilde korunmasını ve yönetilmesini sağlayarak gelecek nesillere aktarılmasını desteklemektedir.

Bu amaçlar doğrultusunda, ICOMOS'un 2008 tarihli bildirgesi, kültür rotalarının kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir turizm açısından önemli bir rol oynadığını ve uluslararası düzeyde ortak bir anlayışın oluşturulmasına katkıda bulunduğunu vurgulamaktadır. Kültür rotaları, birçok açıdan önemlidir. Kültür rotaları, tarihi ve kültürel mirasın korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına katkıda bulunmaktadır (A. Yılmaz & Gül, 2020). Yerel ekonomiye katkıda bulunan rotalar sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmektedir. Kültür rotaları, farklı kültürler arasında diyalog ve anlayışı teşvik ederek, eğitim ve araştırma için önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

Bir diğer önemli adım ise 2012 yılında Fransa'da düzenlenen Avrupa Konseyi toplantısıyla atılmıştır. BM Dünya Turizm Örgütü, Avrupa Birliği, Ekonomik Gelişme Örgütü, UNESCO, Sivil toplum kuruluşları (STK), yerel yönetimler ve akademik kurumların katılımı ile gerçekleştirilen toplantı sonucunda "Colmar Deklerasyonu: Avrupa Kültür Rotaları 25. Yılı" bildirgesi yayınlanmıştır. Bu metin, toplantıda *yaratıcı ve yenilikçi araçların bir rota ağı çerçevesinde, eğitim ve katılım potansiyellerini öne çıkaracak ve görünürlüğü sağlayacak şekilde kullanılması* yönünde alınan kararı bildirmektedir (ÇEKÜL, 2015). Aynı yıl kurulan Crossroads of Europe girişimi ise Avrupa kültür yollarını farklı diğer paydaşlara tanıtmaya, bilinir kılma ve iş birlikleri kurma amacını taşımaktadır.

Rotalar için ölçekleri, kapsamaları ve amaçları doğrultusunda farklı sınıflandırmalar yapılabilmektedir. Örneğin yürüyüş, tırmanış, bisiklet, motosiklet, araba, safari rotaları gibi bir sınıflandırma hareket tarzı temelindedir. Rota üzerinde geçirilecek zaman da yine bir sınıflandırma için kriter kabul edilebilmektedir. Saatlik, günübirlik veya haftalık güzergahlar şeklinde bir sınıflandırma da olabilmektedir. Katılımcı profili, sezon, ilgi alanı, tema, zorluk derecesi gibi değişkenler de yine rotaların

sınıflandırılmasında etkindir (ÇEKÜL, 2014). Örneğin gastronomi rotası, inanç rotası gibi konuları olan rotalar ilgi alanı ya da temalı rotalardır.

ICOMOS Kültürel Rotalar Tüzüğüne (2008) göre kültürel rotaların sınıflandırılması şu şekildedir:

- Kapsadığı coğrafi alana göre: yerel, ulusal, bölgesel, kıtasal veya kıtalararası.
- Kültürel kapsama göre: belirli bir kültürel bölge içinde veya kültürel değerlerin oluşumu veya evriminde karşılıklı etkileşim sürecini paylaşan farklı coğrafi alanlara yayılması durumu.
- Amaç veya fonksiyonlarına göre: sosyal, ekonomik, siyasi veya kültürel. Bu özellikler çok boyutlu bir bağlamda paylaşılabilir.
- Zaman içinde kullanım sürelerine göre: artık kullanılmayanlar ile sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel değişimlerin etkisi altında gelişmeye devam edenler.
- Yapısal niteliklerine göre: doğrusal, dairesel, haç şeklinde, radyal veya ağ.
- Doğal çevrelerine göre: kara, su, karma veya diğer fiziksel ortamlar.

Tüm bunlarla birlikte rotalar tarihsel açıdan iki ana grupta ele alınmaktadır. İlki tarihin belirli bir döneminde gerçekten kullanılmış ulaşım güzergahlarıdır. Bunlara örnek olarak ilk akla gelenler İpek Yolu ve Baharat Yoludur. Bunula birlikte bireysel olarak yapılmış yolculuklar da tarihsel açıdan kıymetli bulunur. Nitekim Evliya Çelebi'nin rotası ya da St. Paul'un rotası gibi güzergahlar da bu rotalara örnek teşkil etmektedir. Diğerleri ise örneklerde verildiği gibi bir tarihi ulaşım güzergahı niteliği söz konusu olmaksızın günümüzde oluşturulmuş rotalardır (ÇEKÜL, 2014; Görmüş vd., 2016). Bu çalışmada da ikinci türden rotaların oluşturulması söz konusudur.

1.2.1.Kültür Rotalarının Önemi

Turistlerin farklı ilgi alanları, tatil tercihlerini belirlerken önemli bir rol oynamaktadır. Hangi ülke, bölge veya destinasyonun seçileceği, turistlerin ilgi duyduğu ve beklentilerini karşılayacak turizm türlerinin mevcudiyetine bağlıdır. Ülkeler, turistlerin çeşitli isteklerini ve ihtiyaçlarını karşılamak için doğal, tarihi ve kültürel kaynaklarını kullanarak turizm ürünlerini çeşitlendirmektedirler (Güzel, 2010). Destinasyonlarda yeni turizm ürünlerini ortaya koyulması veya var olan ürünlerde

yenilik yapılması yoluyla ürün çeşitlendirmesi yapılabilmektedir (Akgöz vd., 2014; Derinalp & Birdir, 2021). Ürün çeşitlendirmesi destinasyona yönelik farkındalığın artmasına, tanıtımın güçlenmesine, farklı sektörlerin ekonomik payının artırılmasına ve elde edilen gelirin yerelde adil olarak dağılımına katkı sağlamaktadır (Benur & Bramwell, 2015). Bir ürün çeşitlendirmesi olarak kültür rotalarının kurgulanması, destinasyonların bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak sosyal ve ekonomik kalkınmaya katkı sağlamaktadır.

Rotalar doğal-tarihsel-kültürel mirasın daha kalıcı, okunur ve aktarılabilir olmasında büyük önem taşımaktadır (ÇEKÜL, 2015). Özellikle yerel katılımın yüksek olduğu sürdürülebilir uygulamalarda sonuç çok daha iyi olabilmektedir. Nitekim Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinde taraf devletlerin; *mirası yaratan, sürdüren ve aktaran toplulukların, grupların ve uygun olduğu hallerde bireylerin mümkün olan en geniş katılımını sağlamak ve onları bu mirasın korunmasına aktif olarak dahil etmek için çaba göstereceğini* vurgulamaktadır. Bu açıdan turizm destinasyonlarında alternatif turizm ürünlerinin geliştirilmesi önemlidir. Çünkü kitlesel turizm çoğunlukla yerel halkın katılımını ikinci plana atmaktadır. Öte yandan alternatif turizm yerel halkın katılımını gerekli kılan mekânsal dağılımı önceleyen sürdürülebilir uygulamaları gerektirmektedir. Kültür rotaları da bu aynı amaca hizmet eden önemli bir araç olarak görülmektedir.

Kültürel rotalar her türden kaynağın korunmasında önemli bir araçtır. Doğal ve kültürel mirasın gelecek nesillere aktarımında rotalar önemli bir rol oynayabilir. Herhangi bir yörede oluşturulan kültür rotası o yörenin doğal peyzaj, gelenekler, yaşam biçimi, el sanatları, tarihi ve mimari değerlerinin ziyaretçiler tarafından keşfedilmesi için bir araç olarak hizmet vermektedir (Üstündağ & Özer, 2021). Bir mirasın geleceğe aktarılmasındaki en büyük uygulama onun kullanımı olarak belirtilmektedir (Oğuz, 2021). Özellikle unutulmuş ve atıl kalmış yapıların turizme kazandırılması koruma anlamında önemli sonuçlar doğurabilmektedir. Çünkü kullanılmayan ve terk edilmiş yapıların tahribatı daha hızlı olabilmektedir. Mirasın metalaştırılmadan dengeli bir kullanımı onun yaşaması ve geleceğe aktarımı için bir araçtır (Soylu & Şahin, 2023). Özellikle somut olmayan kültürel miras bahsedilen kullanım olmazsa yok olma tehlikesindedir. Yerel halkın mirası üretmesi ve yeniden canlandırması gelecek kuşaklara aktarımında önemli rol oynamaktadır. Rotalar bu

noktada mirasın aktarımına büyük katkı sağlamaktadır. Ziyaretçi yerel kültürü, somut veya soyut unsurları bu rotalar aracılığıyla deneyimleme imkânı bulabilmektedir. Bu rotalar doğal ve kültürel mirasın korunmasını desteklemek, alternatif turizmi canlandırmak ve yerel kalkınmayı teşvik etmek için önemlidir. Dünyada kültür rotalarının önemi 1980'li yıllardan beri bilinmekte ve buna yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

1.2.2.Dünyada Kültür Rotaları

Dünyada çok sayıda ülke, geçmişin ve bugünün zengin kültürlerini deneyimlemeyi kolaylaştıran çeşitli kültür rotaları planlayarak ziyaretçi ağırlamaktadır. Bu rotalar, tarihi ve doğal güzellikleri, farklı inanç ve gelenekleri, sanatsal ve gastronomik mirası bir araya getirerek ziyaretçilerin bir güzergahı takip ederek bazen aynı tema bazense farklı konuları bir arada deneyimleme fırsatı sunmaktadır. Bu kısımda kıtalara göre dünya çapında bilinen önemli bazı kültür rotalarına yer verilmektedir.

Avrupa

Santiago de Compostela Yolu: Hıristiyanların hac yeri olan Santiago de Compostela'ya uzanan bu tarihi rota aynı zamanda bir inanç rotası olarak kabul edilmektedir. Birçok Avrupa ülkesinden geçerek farklı kültürleri deneyimleme fırsatı sunan rota Avrupa Konseyi tarafından tescillenen ilk kültürel rotadır.

Via Francigena: Canterbury'den Roma'ya uzanan bu rota, Orta Çağ'ın önemli ticaret ve hac yollarından birisidir.

Viking Yolu: Vikinglerin denizcilik ve keşif tarihini takip eden bu rota, İskandinavya'dan Kuzey Amerika'ya kadar uzanmaktadır.

Afrika

Nil Vadisi Rotası: Dünyanın en uzun nehri Nil boyunca uzanan bu rota, antik uygarlıkların kalıntılarını ve modern yaşamın dinamiklerini keşfetme fırsatı sunmaktadır.

İpek Yolu: Doğu'yu Batı'ya bağlayan bu tarihi ticaret rotası, farklı kültürlerin etkileşiminin izlerini taşımaktadır.

Zulu Kraliyet Rotası: Güney Afrika'nın Zulu kültürünü ve tarihini keşfetmenizi sağlayan bu rota, kraliyet saraylarını ve tarihi savaş alanlarını kapsamaktadır.

Asya

İpek Yolu: Çin'den Avrupa'ya uzanan bu tarihi ticaret rotası, birçok farklı kültürü ve medeniyeti birbirine bağlamaktadır.

Gümüş Yol: Hindistan'dan Tibet'e uzanan bu tarihi ticaret rotası, Budist kültürünün izlerini taşımaktadır.

Kuzey Amerika

Route 66: Chicago'dan Los Angeles'a uzanan bu ikonik rota, Amerikan kültürünün ve tarihinin önemli bir simgesidir.

Appalachian Yolu: ABD'nin doğu kıyılarında uzanan bu uzun mesafe yürüyüş rotası, doğal güzellikleri ve tarihi önemiyle bilinmektedir.

Lewis ve Clark Yolu: Pasifik Okyanusu'na keşif gezisi düzenleyen Lewis ve Clark'ın izlerini takip eden bu rota, Amerika'nın vahşi doğasını keşfetmenizi sağlamaktadır.

Güney Amerika

Inka Yolu: Machu Picchu'ya uzanan bu tarihi rota, İnka uygarlığının mühendislik ve mimarlık dehasını gözler önüne sermektedir.

Amazon Nehri Rotası: Dünyanın en büyük nehri Amazon boyunca uzanan bu rota, yağmur ormanlarının zengin biyolojik çeşitliliğini keşfetmeyi vadetmektedir.

Che Guevara Yolu: Arjantin'den Küba'ya uzanan bu rota, devrimci Che Guevara'nın izlerini takip etmektedir.

Bu rotalar dünyanın farklı coğrafyalarında oluşturulmuş bazı örneklerdir. Görüldüğü gibi dünyanın çeşitli bölgelerinde farklı kategori ve konularda rotalar bulunmaktadır. Bu rotalar gerek tarihsel gerekse tarihsel olmayan farklı konu ve temalarda turizme hizmet etmektedir. Bununla birlikte dünya çapında kültür rotalarının en çok çalışıldığı bölge olarak Avrupa kıtası ön plandadır. Uygulama alanı olarak da Avrupa bu konuda

önemli sonuçlar almış bir coğrafyadır. Avrupa Konseyi öncülüğünde gerçekleştirilen rota çalışmalarıyla Mart 2024 itibarıyla Avrupa Kültür Rotaları olarak tanımlanan 47 rota bulunmaktadır. Aşağıda bu rotalar orijinal isimleri ve tescillenme tarihleri ile verilmiştir.

Tablo 1. 1. Avrupa Kültür Rotaları

Sıra No	Orijinal İsmi	Türkçe İsmi
1	The Santiago De Compostela Pilgrim Routes (1987)	Santiago de Compostela Hac Yolları (1987)
2	The Hansa (1991)	Hansa (1991)
3	The Viking Routes (1993)	Viking Yolları (1993)
4	The Via Francigena (1994)	Via Francigena (1994)
5	The Routes of El legado andalusí (1997)	El legado andalusí Rotaları (1997)
6	The Phoenicians' Route (2003)	Fenikeliler Rotaları (2003)
7	The Pyrenean Iron Route (2004)	Pyrenees Demir Yolu (2004)
8	European Mozart Ways (2002)	Avrupa Mozart Yolları (2002)
9	The European Route of Jewish Heritage (2004)	Avrupa Yahudi Mirası Rotası (2004)
10	The Saint Martin of Tours Route (2005)	Tourslu Aziz Martin Yolu (2005)
11	The Cluniac Sites in Europe (2005)	Avrupa'daki Kluniyak Yerleri (2005)
12	The Routes of the Olive Tree (2005)	Zeytin Ağacı Rotaları (2005)
13	The Via Regia (2005)	Kraliyet Yolu (2005)
14	TRANSROMANICA (2007)	Avrupa'nın Romanesk Yolları (2007)
15	The Iter Vitis Route (2009)	Şarap Kültürü Rotası (2009)
16	The European Cemeteries Route (2010)	Avrupa Mezarlıklar Rotası (2010)
17	Prehistoric Rock Art Trails (2010)	Prehistorik Kaya Sanatı Yolları (2010)
18	European Route of Historic Thermal Towns (2010)	Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Rotası (2010)
19	The Route of Saint Olav Ways (2010)	Saint Olav Yolları Rotası (2010)
20	The European Route of Ceramics (2012)	Avrupa Seramik Rotası (2012)
21	The European Route of Megalithic Culture (2013)	Avrupa Megalitik Kültür Rotası (2013)
22	The Huguenot and Waldensian trail (2013)	Huguenot ve Waldensian Yolu (2013)
23	ATRIUM - Architecture of Totalitarian Regime of the 20th Century in Europe's Urban Memory (2014)	ATRIUM - 20. Yüzyıl Avrupa Totaliter Rejimler Mimarisi (2014)
24	The Réseau Art Nouveau Network (2014)	Sezesyonizm Ağı (2014)
25	Via Habsburg (2014)	Habsburg Yolu (2014)
26	The Roman Emperors and Danube Wine Route (2015)	Roma İmparatorları ve Tuna Şarap Rotası (2015)
27	The European routes of emperor Charles V (2015)	V. İmparator Charles Avrupa Rotaları (2015)
28	Destination Napoleon (2015)	Destinasyon Napolyon (2015)
29	In the Footsteps of Robert Louis Stevenson (2015)	Robert Louis Stevenson'ın İzinde (2015)
30	Route of the fortified towns of the Greater Region (2016)	Grande Region'ın Surlu Kasabalar Rotası (2016)
31	Impressionisms Route (2018)	İzlenimciler Rotası (2018)
32	European Route of Industrial Heritage (2019)	Avrupa Endüstriyel Mirası Rotası (2019)
33	Iron Curtain Trail (2019)	Demir Perde Rotası (2019)
34	Le Corbusier Destinations: Architectural Promenades (2019)	Le Corbusier Destinasyonları: Mimari Gezintiler (2019)
35	Liberation Route Europe (2019)	Avrupa Özgürlük Rotası (2019)
36	Routes of Reformation (2019)	Reformasyon Rotaları (2019)

37	European Route of Historic Gardens (2020)	Avrupa Tarihi Bahçeler Rotası (2020)
38	Via Romea Germanica (2020)	Romea Germanica Yolu (2020)
39	Aeneas Route (2021)	Aeneas Rotası (2021)
40	Alvar Aalto Route (2021)	Alvar Aalto Rotası (2021)
41	Cyril and Methodius Route (2021)	Cyril ve Methodius Rotası (2021)
42	European Route d'Artagnan (2021)	Avrupa Dartanyan Rotası (2021)
43	Iron Age Danube Route (2021)	Demir Çağı Tuna Rotası (2021)
44	Historic Cafés Route (2022)	Tarihi Kafeler Rotası (2022)
45	European Fairy Tale Route (2022)	Avrupa Masal Yolu (2022)
46	Women Writers Route (2022)	Kadın Yazarlar Rotası (2022)
47	Transhumance Trails (2023)	Yaylacılık Yolları (2023)

Kaynak: (Council of Europe, 2024)

Tablo 1.1.'de görüldüğü üzere planlanan Avrupa Kültür Rotaları, bölgedeki farklı ülkeleri birbirine bağlayan tarihin ve kültürel mirasın korunması ve tanıtımı için oluşturulmuş, eşsiz bir sistemi meydana getirmiştir (Council of Europe, 2024). Bu rotalar, Avrupa'nın zengin ve çeşitli tarihini, kültürünü ve doğal güzelliklerini belirlenen temalarla ziyaretçilerin ilgisine sunmaktadır. Her rota, kendine özgü bir temaya ve karaktere sahiptir. Tarihsel ticaret yollarını takip edenlerden, dini hac yollarına, sanatsal ve mimari akımlara dayanan rotalara kadar, her zevke ve ilgiye hitap eden bir rota bulunabilmektedir. Bu rotalar sadece geçmişle keşfetmekle kalmaz, aynı zamanda farklı kültürleri ve gelenekleri de birbirine bağlamaktadır.

Avrupa Kültür Rotaları çalışmaları, Avrupa'nın kültürel mirasının zenginliğini ve çeşitliliğini korumak ve gelecek nesillere aktarmak amacını taşımaktadır. Bu rotalar sistemi, Avrupa'nın ortak kimliğinin ve değerlerinin bir sembolü niteliğindedir. Her rota, Avrupa'nın kültürel mirasının önemli bir bileşenini temsil etmektedir (Council of Europe, 2015). Rotalar, tarihi ve kültürel mirasın tüm yönlerini kapsamaktadır. Rotalar çevreye duyarlı ve yerel topluluklara fayda sağlayacak şekilde, farklı beceri ve ilgi alanlarına sahip kişilere hitap edecek şekilde tasarlanmıştır. Avrupa Kültür Rotaları ağında Türkiye diğer Avrupa ülkeleriyle paylaştığı; Aeneas Rotası, Avrupa Tarihi Termal Kasabalar Rotası, Avrupa Yahudi Mirası Rotası, Tarihi Kafeler Rotası, Avrupa Endüstriyel Mirası Rotası, Avrupa Megalitik Kültür Rotası, Avrupa Seramik Rotası, Demir Perde Rotası, Zeytin Ağacı Rotaları olmak üzere 9 farklı rotada tescilli bulunmaktadır.

1.2.3. Türkiye'de Kültür Rotaları

Türkiye'deki kültür rotalarının oluşturulmasında birçok kurum ve kuruluş rol oynamaktadır. Bunlar arasında; Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye'deki kültür

rotalarının geliştirilmesi ve tanıtılması için çalışmalar yürütmektedir. Kültür Rotaları Derneği, Türkiye'deki kültür rotalarının koordinasyonu ve geliştirilmesi için çalışmalar yürütmektedir. Dernek, Türkiye'nin zengin tarihini, doğal güzelliklerini ve misafirperver insanlarını bir araya getirerek kültür rotaları oluşturmayı amaçlayan bir kuruluştur. Bu rotalar, yürüyüşçüler, bisikletçiler ve at binicileri hedef alırken, aynı zamanda uluslararası ziyaretçilerin Türk kültürünü daha derinlemesine anlamalarına yardımcı olmayı hedeflemektedir (CRS, 2024b). Yerel Yönetimler ise kendi bölgelerinde kültür rotaları oluşturmak ve geliştirmek için çalışmalar yürütmektedir. Ayrıca üniversiteler ve kalkınma ajansları da kültür rotalarının oluşturulmasında önemli çalışmalar yürütmektedir.

Türkiye'de oluşturulmuş kültür rotaları incelendiğinde tarih, kültür ve doğanın iç içe geçtiği ve çoğunlukla tarihsel önemi olan rotalar dikkat çekmektedir. Türkiye, coğrafi konumu ve tarihi geçmişi ile farklı uygarlıkların izlerini taşıyan zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Bu mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması, günümüzde önemli toplumsal bir görevdir. Kültür rotaları, bu görevi yerine getirmek için değerlendirilmesi gereken bir araçtır. Tarihi ve doğal güzellikleri, farklı inanç ve gelenekleri, sanatsal ve gastronomik mirası bir araya getiren rotalar sürdürülebilir turizmin uygulanması için de önemlidir. Tablo 1.2. Türkiye'de planlanmış kültür rotalarını özelliklerine göre göstermektedir.

Tablo 1.2. Türkiye'de Planlanmış Kültür Rotaları

Rota Adı	Tarih Aralığı	Rota Tipi	Bölge	Uzunluk
Aziz Paul Yolu	1. yüzyıl	Tarihi, dini	Akdeniz, Ege	500 km
Evliya Çelebi Yolu	17. yüzyıl	Tarihi, kültürel	Türkiye	8.000 km
Karia Yolu	M.Ö. 2. binyıl	Tarihi, doğal	Ege	820 km
Kaçkarlar	M.Ö. 3. binyıl	Tarihi, doğal	Karadeniz	450 km
Frig Yolu	M.Ö. 8. yüzyıl	Tarihi, doğal	İç Anadolu	500 km
Sultanlar Yolu	15. yüzyıl	Tarihi, kültürel	Marmara, Ege	1.200 km
Hız İbrahim Yolu	M.Ö. 2. binyıl	Tarihi, dini	Güneydoğu Anadolu	400 km
Hitit Yolu	M.Ö. 17. yüzyıl	Tarihi	İç Anadolu	350 km
Likya Yolu	M.Ö. 4. yüzyıl	Tarihi, doğal	Akdeniz	540 km
St. John Yolu	1. yüzyıl	Tarihi, dini	Ege	330 km
Kapadokya Yolu	4. yüzyıl	Tarihi, doğal	İç Anadolu	300 km
Aladağlar Yolu	Hitit Dönemi	Tarihi, doğal	Akdeniz	400 km

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir

Türkiye'de birçok önemli kültür rotası bulunmaktadır. Kültür Rotaları Derneği internet sayfasından derlenen rotalardan bazıları aşağıda sıralanmaktadır.

Likya Yolu: 540 kilometrelik uzunluğa sahip bu rota, antik Likya uygarlığının izlerini takip ederek Türkiye'nin güneybatısındaki Akdeniz ve Toros dağlarının manzaralarıyla yürüyüş yolları sunmaktadır. Türkiye'de planlanmış ilk kültür rotasıdır (Tütüncü vd., 2020).

St. Paul Yolu: İsa'nın öğretisini yayan Paul ya da Pavlus Anadolu üzerinden Roma'ya kadar giden yolculuklar gerçekleştirmiştir. Türkiye'deki mevcut rota ise, Antalya'nın 10 km doğusundaki Perge'den Eğirdir Gölü'nün kuzeydoğusundaki Yalvaç'a kadar 500 km'lik bir güzergahtır. Bu 27 gün süren yürüyüş rotası boyunca birçok tarihi kilise ve manastır bulunmaktadır (CRS, 2024e).

Hitit Yolu: Anadolu'nun en eski uygarlıklarından biri olan Hititlerin izlerini takip eden bir rotadır. 2010 yılında tamamlanan rota, Hattuşa (Boğazkale) başkenti olmak üzere, Hititlerin önemli şehirlerini ve kutsal alanlarını birbirine bağlamaktadır. Orta Anadolu'nun tarihi ve doğal güzelliklerini bir arada sunan rotada yürüyüş ve bisiklet parkurları bulunmaktadır.

Frig Yolu: Frig Yolu, Ankara, Afyonkarahisar, Eskişehir ve Kütahya illeri arasında kalan Frig Vadileri'nde, Friglerin izlerini günümüz gezginlerinin sürmesi için oluşturulmuş uluslararası standartlarda uzun yürüyüş ve bisiklet yoludur. Bu yol, tarihi ve doğal güzellikleri bir araya getirerek bölgenin zengin kültürel mirasını bir rota olarak sunmaktadır. Eski Frigya krallığının topraklarından geçen bu rota, Gordion antik kenti ve Midas Tümülüsü gibi önemli tarihi eserleri kapsamaktadır (Töre Başat & Yurdakul, 2021).

Kaçkarlar: Kaçkar Dağları, Türkiye'nin kuzeyinde, Doğu Karadeniz sahilinin boyunca uzanan bir dağ sırasıdır. Kaçkarlar, trekking ve doğa sporları için ideal bir rotadır. Dünya genelinde nadir bulunan biyo-çeşitliliği, yemyeşil ormanları, buzul gölleri ve keskin zirveleriyle önemli bir doğal varlığa sahip olan bu dağlarda geleneksel yayla kültürü de deneyimlenmektedir (CRS, 2024d). Kuzey Anadolu Dağları'nın doğudaki bölümünü oluşturan bu dağların doğusundaki birçok zirvesi 3500 metrenin

üzerindedir, batı kesimi ise 2000 metreye kadar ulaşmaktadır. En yüksek noktası olan Kaçkar Kavrun Dağı, 3932 metre yüksekliktedir.

Türkiye'deki kültür rotaları, tarihi ve doğal güzellikleri, farklı inanç ve gelenekleri, sanatsal ve gastronomik mirası keşfetmek için çok çeşitli fırsatlar sunmaktadır. Bu rotaların korunması ve geliştirilmesi, Türkiye'nin kültürel mirasının korunması ve sürdürülebilir şekilde kalkınması için önemlidir.

1.3.İnanç Turizmi Kavramı

Uluslararası literatürde din ve inanç turizmi üzerine yazılmış geniş bir külliyat bulunmaktadır. Küresel alan yazında *dini turizm (religious)* kavramı tercih edilirken (Mendelson vd., 2019), Türkiye’de *inanç turizmi (faith)* daha yaygın kullanılmaktadır. Bu iki kavram birbirinin yerine kullanılıyor olsa da aralarında bir ayrım bulunmaktadır. İnanç genellikle kişisel ve öznel bir içeriğe sahipken, din daha çok merkezi ve nesnel özelliklere sahiptir. Ayrıca çoğu zaman tümü birbirinden farklılaşan hac turizmi, spiritüel turizm ve kutsal turizm gibi farklı terimler de inanç turizmi yerine kullanılmaktadır. Elbette tüm bu kavramlar kendi arasında nüanslarla ayrılmaktadır. Dini turizm genellikle belirli bir dine ait ziyaret yerlerine yönelik gerçekleştirilmektedir. İnanç turizmi ise daha geniş bir kavramsal tanımlamaya sahiptir ve sadece tek bir dine bağlı değildir. İnanç turizmi, farklı kültürel ve dini inançlara sahip olan insanların dini veya manevi tatmin arayışlarını da içerebilmektedir. Örneğin; yoga kampları, meditasyon merkezleri, spiritüel seminerler gibi etkinlikler ve yerler bu tür turizme hizmet etmektedir. Nitekim, inanç turizmi, dini turizmde olduğu gibi belli bir dine ait ziyaret yerlerinin inananlarına yönelik yapılabildiği gibi herhangi bir dine yönelik aidiyet olmaksızın kişisel gelişim, ruhsal arayış veya iç huzur gibi genel manevi ihtiyaçları karşılamaya yönelik de gerçekleştirilebilmektedir.

Yukarıda açıklananlardan yola çıkarak dünya literatüründe bu iki turizm türü ayrı ayrı ele alınmaktadır. Temel farklara bakıldığında dinî turizm belirli bir dine odaklanırken, inanç turizminin daha geniş perspektiften bir manevi arayışa hizmet ettiği anlaşılmaktadır (Sharma, 2014). Öyleyse, inanç daha kapsayıcı ve dini turizmi de içinde barındıran bir kavramdır. Ancak, ulusal literatürde bu kavramlar birbirinin yerine kullanılmakta ve inanç temelli nedenlerle seyahat etmeyi veya dini nitelikleri olan ziyaret yerlerinin çeşitli amaçlarla ziyaretini içeren turizm hareketliliğini ifade

etmektedir. Bu hareketlilik, manevi tatmin için dini yerlere seyahat etmek ve bir gezi biçimi olarak dini mekanları ziyaret etmek şeklinde iki ana alt türe ayrılabilir. Nasıl isimlendirileceği bu çalışmanın tartışma konusu olmamakla beraber, inanç turizmine yönelik küresel pazar en büyük turizm kümelerinden birisini oluşturmaktadır. Dünyada 2018 yılında uluslararası turistlerin yaklaşık üçte biri dini amaçlarla seyahat etmiştir (CBI, 2020). Bahsedilen yıl için dini amaçlarla gerçekleştirilen seyahatlerin sayısının yaklaşık 450 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Dolayısıyla küresel seyahatlerin temel motivasyonları arasında inanç olgusu büyük bir yer tutmaktadır. Ancak bu talebe yönelik öne çıkan bir destinasyonun tarihsellik, estetik, kutsallık ve manevi değer gibi birtakım özelliklerinin bulunması gerektiği unutulmamalıdır.

"Din" ve "inanç" terimleri genellikle birbirinin yerine kullanılsa da aralarındaki farklılıkları anlamak önemlidir. Din belirli bir doktrini, ibadet biçimlerini, ritüelleri ve bir kurumsal yapıyı içeren daha geniş bir kültürel ve toplumsal sistemi ifade etmektedir. Genellikle belli bir tanrı veya tanrılar inancını içermekte ve objektif bir tutumu gerektirmektedir. Dolayısıyla kişilerin yorumlarına göre değişmesi söz konusu değildir (Temren, 1998). Dini takip edenler için dinin kurucusunun söylemi veya kaynak kitaptaki öğretisi esas alınmaktadır. Dinin kuralları ve akideleri kişiden kişiye değişmez, herkes için aynıdır. Genellikle belirli bir kurumsal yapının, liderliğin veya öğretinin etrafında örgütlenmiş bir sistemdir. Dinler çoğunlukla kilise, cami, tapınak gibi ibadet yerlerini içeren kurumsal yapılarla ilişkilidir. Dini yapılar olarak anılan bu yapılar oluşturulan dini sistemin uygulandığı ve sürdürüldüğü önemli işlevler ve görevler üstlenmektedir (Schilbrack, 2010). Bunlar genellikle dinin takipçileri tarafından kutsal kabul edilirler.

İnanç ise daha genel anlama sahip bir kavram olup, bireyin bir şeye inanma durumunu ifade etmektedir. İnanç, dini bir içeriğe sahip olabileceği gibi, daha genel bir manevi veya felsefi olguya yönelik de olabilmektedir. Din objektif özelliktedir ancak inanç subjektiftir. Dinin içeriği, ritüelleri, akideleri dinin kurucuları tarafından oluşturulmaktadır. Fakat inanç kişiseldir ve herkesin inandığı olguya yönelik algısı ve düşünceleri farklılaşabilmektedir. Örneğin bir dinde ibadetlerin nasıl yapılacağı kuralları ve ayrıntılarıyla açık ve net bir şekilde ortaya konulduysa bu herkes için aynıdır. Ancak bazen ihtilaflar da olabilir; örneğin İslam dininin inananları arasında cennet tasavvuru bir tek yorum olamaz. Benzer şekilde Hıristiyanlar için tanrının

varlığı her üye için farklılaşabilir. Çünkü bunlar dini liderler tarafından net bir tanımla ortaya konulmuş kavramlar değildir. Aynı zamanda inanma eyleminin soyut niteliği sebebiyle, kavramlar kişilerin algısında farklı tezahür etmektedir. Bu farklılıklar etrafında ne kadar destekçi bulunursa yeni bir mezhebin ortaya çıkma olasılığı güçlenmektedir. Sonuç itibarıyla inanç ve din bir tema düşünüldüğünde benzer anlamlarda kullanılabilir. Bu araştırmada hem dini kuruma mensup hem de bu kurumla ilişkisi olmayan turizm katılımcılarının yer aldığı inanç turizmi kavramı tercih edilmektedir.

İnanç turizmi, kişisel tatmin, kültürel etkileşim ve manevi zenginlik arzusuna dayanmaktadır. Kutsal mekanları ve gelenekleri keşfetmek, inançları derinlemesine anlamak veya sadece kutsal yerlerde maneviyat arayışıyla huzur bulmak isteyen gezginlerin sıkça katıldığı bir turizm türüdür (Woodward, 2004). Ayrıca, inanç turizmi destinasyonları, belirli bir dine mensup olanların yanı sıra kültürel ve tarihsel değeri merak eden turistleri de çekmektedir. Bu tür katılımcılar bazı araştırmalarda inanmayan, dünyevi ve seküler katılımcı olarak isimlendirilmektedir (Collins-Kreiner & Gattrell, 2006; Griffin & Raj, 2017; V. L. Smith, 1992b). İnanç turizmi, sadece dini inanç sahiplerini değil, aynı zamanda farklı inançlara sahip veya inançsız olan, kültürel ve tarihi mirasa ilgi duyan kişileri de cezbetmektedir. Öyleyse inanç turizmi katılımcıları kimi zaman maneviyat arayışında ve ibadet halinde olabilirken, kimi zamansa estetik ya da öğrenme, merakını giderme gibi deneyim arayışında olan seküler kimlikte de olabilmektedir (Ijaz, 2021; Olsen, 2010; Raj, 2012; Rinschede, 1992). İnanç turizmine yönelik büyüme, giderek daha çok ilgi gösterilmekte olan ruhsal ve iyi olma hali, gerçek seyahat deneyimi arzusu ve dünya çapında seyahat erişilebilirliği gibi önemli faktörlerin varlığıyla desteklenmektedir.

Bu çalışma Kapadokya bölgesinde Hıristiyanlık diniyle ilişkilendirilen dini yapıları konu edinmektedir. Her ne kadar bu çalışmanın konusu dini yapılar üzerine ve *din* terimi sıklıkla kullanılıyor olsa da yerli literatürde turizm açısından bakıldığında dini mekanların ziyareti söz konusu olduğunda eylemin kavramsallaştırılması inanç üzerinden yapılmaktadır. Bu konuda, din turizmi ya da dini turizm kavramları da kullanılmakta ancak işaret edilen olgu inanç turizmi ile açıklanmaktadır. Nitekim dinler inanma eylemini gerçekleştiren bireyler tarafından takip edilmektedir. Bu haliyle kullanılmasında bir sorun olmadığı, inancın, din terimini de içine alan bir

kavram olarak çeşitlilik ve sınırsızlık özellikleri bulunduğu varsayılmaktadır. Dolayısıyla belli kriterler etrafında dini mekanların ziyaret edilmesi inanç turizmi olarak değerlendirilmektedir.

İnanç turizmi, literatürde hac turizmi ve merak gezisi olarak iki ayrı kutupta da sınıflandırılmaktadır. Bazı araştırmacılar ise merak motivasyonlu inanç turizmi gezileri için seküler ve laik terimlerini tercih etmektedir. Bu kavramsallaştırmaya ilişkin detaylı açıklama ilerleyen kısımda yer almaktadır. Hac turizminin temel amaçları Fakhrutdinova vd. (2017) tarafından şöyle sıralanmaktadır:

- Ruhsal ve bedensel rahatsızlıklardan kurtulma arzusu;
- İnsanın yakınları ve kendisi için dua etmek;
- Bağışlanmak için dua etmek;
- İmana bağlılığı göstermek;
- Yaşam amacına ve manevi rahatlığa ulaşmak.

Literatürde kavramların kullanımıyla ilgili bir kargaşa olduğu açıktır. Turistin motivasyonu temelinde gerçekleştirilen bu sınıflandırmalara göre hac ve diğer dini ziyaretler birbirinden ayrılmaktadır. Öte yandan Sharpley & Sundaram (2005) inanç turizminin doğasında bir maneviyat sürekliliği olduğunu, ancak bunun ilk motivasyondan ziyade turistlerin deneyimiyle ilişkili olabileceğini ileri sürmektedir. Hac ve din kaynaklı her türden seyahatin ortak bir kutsal yolculuk ritüeli içerdiği belirtilmektedir. Ancak B. Kim vd. (2020) küresel anlamda yaşanan sekülerleşme hızlandıkça, artan sayıda çalışmaların inanç turizminin sınıflandırılmasında hac ile turizm kavramları ve hacılar ile turistler kavramları, bunun sonucunda da kutsal-laik kavramları ekseninde iki kutupluluğa işaret ettiğini vurgulamaktadır. Bu tartışma literatürde çoğu kez tekrar etmekte ve benzer sınıflandırmalar yapılmaktadır.

İnanç turizmi, kültürel etkileşim, tarih ve dini anlayışı derinleştirme amacı taşımaktadır (Cohen, 2006). Bu turizm türü, hem bireylere manevi bir deneyim sunmakta hem de belirli bir inanç veya kültürü daha yakından tanımak için fırsatlar sağlamaktadır (Woodward, 2004). İnanç turizminde sadece kişilerin kendi dini görüşlerinin örtüştüğü ziyaretleri içermek zorunluluğu bulunmamaktadır. Bireylerin kendi inancından farklı dini yerleri ziyareti ve etkinliklere katılımı da inanç turizmi

faaliyeti olarak kabul edilebilmektedir. Kültürel turizmle yakından ilişkili olan bu faaliyeti keskin çizgilerle ayırmak zor görünmektedir. Ziyaretçiler, dini inançlarına dayalı olarak inanç turizmine katılabilecekleri gibi, aynı zamanda mimari çekiciliği olan dini anıtlar, dini unsurların tarihi değerlerine olan ilgileri veya bu faktörlerin bir kombinasyonu nedeniyle dini yapıları ziyaret etmeye motive olabilmektedir (Digance, 2003; Poria vd., 2003b, 2003a).

İnanç turizmi üzerine yayınlanan güncel bir raporda bu turizm türü katılımcılarının amaçlarına göre bir sınıflandırma yapılmaktadır (VMR, 2024a). Buna göre yapılan sınıflandırma tanımlamalarıyla birlikte şöyledir:

Hac: Hac, insanların ibadet etmek, tapmak veya meditasyon yapmak gibi dini amaçlarla kutsal yerlere seyahat ettiği inanç turizmi türüdür. Hacı olarak adlandırılan katılımcılar genellikle hac yerinde geçirdikleri zaman boyunca manevi veya dini bir deneyim ararlar. En çok bilinen hac yerleri arasında Hıristiyanlar için Kutsal Topraklar, Müslümanlar için Mekke ve Medine, Hindular için Varanasi sayılabilir.

Kültürel Keşif: Farklı kültürleri deneyimlerken onların geleneklerini ve inançlarını öğrenmeye odaklanan inanç turizmi türüdür. Bu tür turizm, dini mekanların ziyaret edilmesini içermekle birlikte daha çok kültürel yönlerin keşfedilmesine odaklanmaktadır. Kültürel keşif etkinlikleri arasında dini festivallere katılma, kutsal yerleri ziyaret etme, dini ritüelleri ve uygulamaları öğrenme ve yerel halkla tanışıp etkileşim kurma sayılmaktadır.

Dini Eğitim: Farklı inançları, inanışları ve dini uygulamaları öğrenme ve keşfetme üzerine odaklanan bir inanç turizmi türüdür. Bu tür inanç turizmi, farklı dinlerin tarihini ve kültürünü öğrenmeyi, dini törenlere ve hizmetlere katılmayı, ibadet yerlerini ziyaret etmeyi ve yerel halkla etkileşim kurmayı içerebilmektedir. Bu seyahat deneyimleri hem maneviyat arayışında olan hem de daha çok eğitsel amaçları olan gezginler için uygun görülmektedir.

Dini İnzivalar: Dini inzivalar, bireylerin ruhsal pratiklerine ve gelişimlerine odaklanabilecekleri, düzenli hayattan uzak zaman dilimlerine verilen isimdir. İnziva sırasında gezginler meditasyon, dua, yoga, çeşitli ruhsal yönergeler ve tefekkür gibi faaliyetlere katılmaktadır.

Turizm faaliyetleri kavramsal olarak kendi içinde farklı kategorilere ayrılabilir olsa da ziyaretçinin tek bir motivasyonla yola çıkıp sadece o amaçla bir geziyi tamamlaması ender rastlanır bir durumdur. İnanç turizmi için yola çıkan bir turist destinasyonda farklı turizm faaliyetlerine, örneğin deniz turizmi, doğa turizmi, macera turizmi vs. katılım sağlayabilmektedir. Bu durum turizm türlerindeki katılımcı sayılarının net bir şekilde tespit edilememesine sebep olmaktadır. Her ne kadar istatistikler farklı motivasyonlarda turizm katılımcılarının sayılarını işaret ediyor olsa da çoğu zaman sayılar tam olarak doğruyu göstermemektedir. Dolayısıyla yalnızca inanç turizmi katılımcı sayısı değil diğer turizm türlerindeki katılımcıların tam olarak sayılarının tespitinde de zorluklar yaşanmaktadır. Bu yüzden pek çok destinasyonda önemli çekicilikler olan dini yapıların hangi amaçla ziyaret edildiğinin tam olarak tespiti yapılamamaktadır.

Her ne kadar turizm türlerinin ayrımı zor olsa da çalışmalarda inanç turizminin sınıflandırılması farklı kaynaklarda farklı yönleriyle ele alınmaktadır. Kültür turizminin bir alt dalı olan inanç turizmi hac ve entelektüel merak temelinde gerçekleştirilmektedir. İjaz (2021) entelektüel merak/öğrenme motivasyonu ile gerçekleşen türü kendi içinde iki farklı kategoride incelemektedir. Buna göre ilki bilimsel bilgiyle ilgilidir, ikincisi ise dini etkinliklere katılmayla ilgilidir. Diğer yandan bir başka sınıflandırmaya göre inanç turizmi dört farklı grupta incelenmektedir (CBI, 2020):

1. Hac
2. Kutsal yerlerin ziyareti
3. Kilise, cami ve tapınak ziyareti
4. Misyon veya ibadet amacıyla seyahat etmek

Bu gruplandırma, katılımcılar bakımından değerlendirildiğinde inananlar ve inanmayanlar şeklinde sınıflandırılabilir. İnananlar olarak adlandırılan bireylerde motivasyon olarak inanma veya inancın gerekliliğini yerine getirme durumu söz konusudur. Çalışmada gösterilen tabloya göre genellikle hac ve misyon/ibadet türündeki ziyaretler motivasyon bakımından inananlara hitap ederken kutsal yerlerin ziyareti olarak kilise, cami ve tapınak gibi yapılara gerçekleştirilen ziyaret inanmayanlara hitap eden veya bu grubun katılım gösterdiği turizm türüdür.

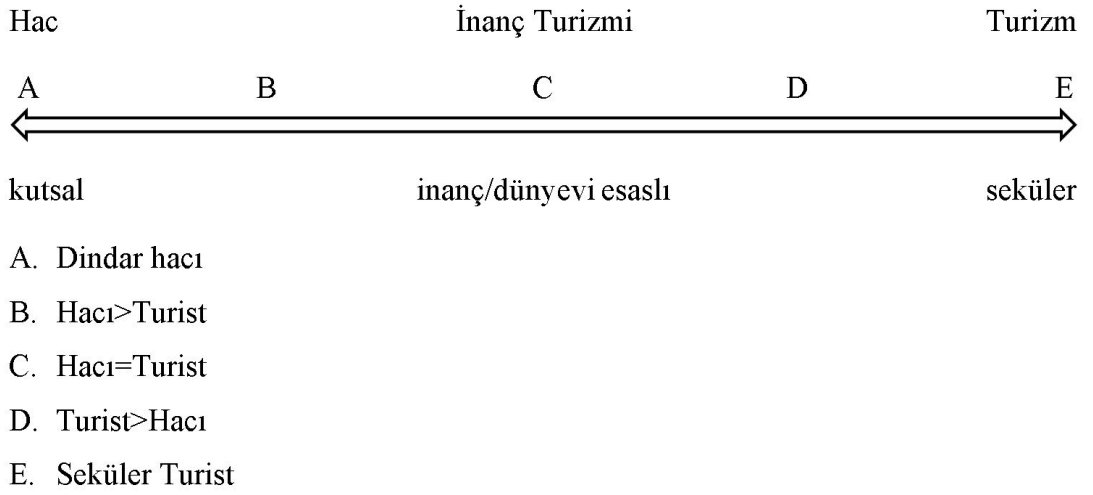
İnanmayanlar olarak ele alından katılımcı grubu literatürde *seküler* şeklinde de ele alınmaktadır. Bu kişilerin gerçekleştirdiği faaliyet seküler inanç turizmi olarak tanımlanmaktadır. Yine de her gruptan ziyaret yerinin her iki motivasyona sahip gezginler tarafından ziyaret edilebileceği unutulmamalıdır. Tanımları ve hedef gruplarıyla birlikte bu sınıflandırma Tablo 1.3.'te gösterilmektedir.

Tablo 1.3. İnanç Turizmi Faaliyetlerinin Sınıflandırması

Ziyaret türü	Açıklama	Hedef Kitle	Örnekler
Hac Ziyaretleri	Bir hac ziyareti, dini veya manevi bir yerin ziyaretiyle dinî veya kişisel aydınlanma yaşama amacını taşıyan bir yolculuktur. Doğayı manevi ilham kaynağı olarak ziyaret etmek gibi dünyevi hac ziyaretleri buraya dahil değildir.	Genellikle inananları çeker; çoğu Avrupa hacıları (Hıristiyan veya Müslüman) Orta Doğu'ya seyahat eder.	Müslümanların Mekke'ye yaptıkları hac ziyareti
Kutsal Yerleri Ziyaret Etme	Bunlar, kutsal yerleri ziyaret etme amacıyla yapılan gezilerdir. Bu tür ziyaretler, eski dinlerden önemli siteleri içerir, örneğin Amerika yerlilerinin gömü alanları gibi.	Genellikle inanmayanları çeker.	Machu Picchu turu
Kilise, Cami ve Tapınak Turizmi	Kiliseleri, tapınakları ve camileri ziyaret etmeyi amaçlayan gezilerdir.	Genellikle inanmayanları çeker.	İstanbul'daki camileri ziyaret
Misyon veya İbadet Amacıyla Seyahat	Bunlar, ibadet, kutsal ritüelleri gerçekleştirme, inancı yayma, hayır işlerine katılma veya dini bir perspektiften gönüllü çalışmaya yönelik seyahatlerdir.	Genellikle inananları çeker; hac turizmi ile yakından ilişkilidir.	Bangkok'taki bir Budist manastırında meditasyon;

Kaynak: CBI, (2020) üzerinden yazar tarafından derlenmiştir.

Tablo 1.3.'e göre, inanç turizmi faaliyetlerinde dört farklı ziyaret türü bulunmaktadır. Bu ziyaret türlerinden ikisi genellikle inananları, diğer ikisi ise genellikle inanmayanları çekmektedir. İnanç turizmi katılımcı motivasyonlarında Smith'in (1992) sınıflandırması literatürde sıklıkla yer edinmektedir. Seküler ve kutsal kavramları ekseninde bir sınıflandırma yapan araştırmacı beş farklı düzeyi gösteren bir çeşitlilik sunmaktadır. Buna göre inanç turizminde hacılar ve turistler spektrumun iki farklı ucunda yer almaktadır.

Şekil 1.1. Turizm-Hac Motivasyon Çeşitliliği. Kaynak: Smith (1992)

Smith tarafından öne sürülen din ve seküler motivasyon ayrımına göre Şekil 1.1. inanç turizmi katılımcılarını iki farklı uçta göstermektedir (Collins-Kreiner & Gatrell, 2006). Ancak günümüz dünyasında turizm motivasyonlarını ve deneyimlerini tek tipleştirmek oldukça zor görüldüğünden yeni çalışmalarda bunun gibi sınıflandırmaların yerini daha yumuşak geçişlerin aldığı görülmektedir. Örneğin; Griffin & Raj (2017) inanç turizmi katılımcılarının kutsal ve seküler motivasyonlar arasında gidip gelen bir gezi halinde olabileceğini düşünmektedir. Ayrıca aynı çalışmada yazarlar bir pazar bölümlendirmesi olarak üç farklı gruptan bahsederken Smith'in spektrumuna benzer bir çeşitliliği işaret etmektedir. Belirlenen üç grup şu şekildedir: tesadüfi/genel turistler; ilgilenen/bilgili turistler ve; coşkulu turistler. Buna göre pazardaki yeri daha büyük olan tesadüfi turistlerin dini mekanlarda geçirdikleri zaman coşkulu turistlere göre çok daha azdır. Bunun aksine pazar büyüklüğü çok daha küçük olan coşkulu turistlerin dini yapılar/mekanlarda ve etkinliklerde daha uzun zaman geçirdiği ileri sürülmektedir. Yapılan çalışmalar son yıllarda inanç turizmi ziyaret yerlerinin ve katılımcılarının bu spektrumun orta noktasında yoğunlaştığını göstermektedir. Bu çalışma, Kapadokya bölgesindeki inanç turizmi rotalarının, her türden motivasyon ve özellikteki ziyaretçi grubunun da ilgisini çekecek nitelikte olduğunu varsaymaktadır.

Ancak dini yapıların sadece burada sınıflandırıldığı gibi sınırlı motivasyonlarla ziyaret edildiği düşünülmemelidir. Farklı dini yapılar farklı motivasyonlarla ziyaret edilebileceği gibi coğrafi özellikler ve dini yapıların işlevleri de ziyaretçi

motivasyonunun tabiatını etkileyebilmektedir. Güney Afrika'daki kiliseleri ziyaret etme motivasyonlarını inceleyen bir çalışmaya göre Proos & Hattingh (2022) en çok ziyaretin tarih/mirasa duyulan ilgi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aidiyet duygusu, dinlenme ve rahatlama ile aile gezisi şeklinde farklı motivasyonlar da bulunmuştur. Benzer şekilde daha önce Keeling (2000) İngiltere'deki kilise ziyaretlerinde temel motivasyonları beş farklı sınıflandırmada ele almış ve en fazla ziyaret motivasyonu arasında *ani gelişen ziyaretler* olarak tanımladığı, bireylerin dışarıda geçirdikleri bir günde aniden bir kiliseyi ziyaret etmelerini katılımcılarda en çok görülen motivasyon olarak belirtmiştir. Diğer motivasyonlar arasında *aile bağları, önemli kişilerle olan bağlantılar ve bireyin yapının mimarisine özel ilgisi* yer almaktadır. Bu çalışmaların bulguları inanç turizmi motivasyonlarının sınırlarının karmaşıklığına bir kez daha vurgu yapmaktadır.

İnanç motivasyonu ile gerçekleştirilen turizm faaliyetleri inanç turizminin konusudur (Shinde, 2015). İnanç kaynaklı seyahatler, dini ve manevi değerler temelinde yapılan geziler, hac ziyaretleri gibi faaliyetler bu turizm türünde sınıflandırılmaktadır. İnanç turizmi, kişilerin dini inançlarına bağlı olarak, kutsal sayılan bölgeleri ziyaret etme amacını taşımaktadır. Aynı zamanda inanç turizmi, insanların dini, kültürel veya tarihi öneme sahip yerleri ziyaret etmelerini ifade eden bir turizm türüdür (Kavoura, 2012). Bu yüzden inanç turizminde ziyaret yerlerinin dini açıdan bir geçmişe ve niteliğe sahip olması beklenmektedir. Bu tür turizm, genellikle ziyaret edilen yerlerdeki dini ritüeller, kültürel etkinlikler, tarihi eserler ve diğer dini ya da kültürel aktivitelerle ilişkilidir. Ancak günümüz dünyasının farklılaşan inanç geleneklerinde doğa bir bütün olarak mabet olarak algılanmaktadır. Bu açıdan yoga ve meditasyon gibi spiritüel aktiviteleri kapsayan turizm faaliyetleri inanç turizmi kapsamında değerlendirilebilir.

İnanç turizmi, dünya genelinde farklı dinlere mensup bireyler arasında gerçekleşmekte ve bireyler dini açıdan önemli buldukları yerleri ziyaret ederek manevi tatmin elde etmeye çalışmaktadır (Štefko vd., 2015). İnanç turizminin kaynağını din ve inanç açısından önemli alanlar ve etkinlikler oluşturmaktadır. İnsanların fiziki mekanları ziyaret etmeleri, kutsal kabul edilen yerlere seyahat etmeleri; bu seyahat esnasında gidilen yol ya da hac yolları, doğal ve manevi önem atfedilen yerler bu turizm türünde kaynak olarak değerlendirilmektedir (Rashid, 2018). İnanç turizmi destinasyonları arasında genellikle tapınaklar, kiliseler, camiler, kutsal mağaralar, manastırlar gibi dini

öneme sahip yapılar ile dini festivaller ve ritüeller gibi dini etkinliklerin düzenlendiği yerler bulunmaktadır. Ancak inanç turizmi için çekicilikler de son derece çeşitlidir. Her coğrafyada farklılaşmakla birlikte bu mekanlar hem doğal hem de insan yapımı (kültürel) olabilmektedir. Shackley (2009) inanç temelli ziyaretçilere yönelik çekicilikleri şu şekilde sınıflandırmaktadır:

- Doğal çevrenin bir parçası olanlar (örneğin kutsal dağlar, göller, koruluklar, adalar),
- İnsan yapımı binalar, yapılar ve başlangıçta dini amaçlar için tasarlanmış olan siteler,
- Turistleri çekmek için dini bir tema taşıyan insan yapımı binalar.

Ziyaret yerleri kimi zaman üç kategorinin tüm özelliklerini kendinde bulundurabilmektedir. Doğal ve kutsal sayılan bir dağın üzerinde inşa edilmiş bir tapınak (Nemrut Dağındaki dini yapılar), kutsal sayılan bir su kaynağı yakınına inşa edilen bir türbe bunlara örnek verilebilir. Ziyaret yerleri bazen uzak ve ücra bir konumda, bazen şehrin merkezinde konumlanabilmektedir. Kapadokya bölgesi, yüzlerce kilisenin bulunduğu bir bölgedir. Bu kiliseler, bölgenin eşsiz jeolojik yapısı ve tarihi nedeniyle oldukça çeşitlidir. Kapadokya'daki kiliseler dini, kültürel ve doğal çevrede bulunma özellikleriyle öne çıkmaktadır.

1.3.1.Dünya’da İnanç Turizmi

İnsanın yaşam sürdüğü tüm coğrafyalarda din ve inanç açısından ziyaret edilebilecek alanların bulunduğu varsayılabilir. İnanç insanın var oluşundan günümüze kadar hayatın en önemli unsurlarından birisi olagelmiştir. Dünya Turizm Örgütü 2018 yılı rakamlarına göre, önemli dini mekanlar yaklaşık 450 milyon kişi tarafından ziyaret edilmiştir. Ancak dünyanın bazı bölgelerinde inanç turizmi potansiyeli daha yüksek ya da turizm talebi daha yoğun olabilmektedir. Bu durum kimi zaman destinasyonun doğru turizm politikalarıyla kimi zamansa tarihi coğrafyanın dini kaynaklar açısından zenginliğiyle açıklanabilir.

Dünya Turizm Örgütü 2014 rakamlarına göre küresel olarak 600 milyon kişi inanç turizmine katılmıştır. Rapora göre her yıl 300 ila 330 milyon turist dünyanın önemli dini mekanlarını ziyaret etmektedir. İnanç turizmi kapsamında yapılan 600 milyon seyahatin %40’ı Avrupa’da gerçekleşmektedir (UNWTO, 2014). Dünyada en çok

ziyaret edilen kutsal alan Japonya'daki Meiji Tapınağı (Şinto tapınağı) ve Sensoji Tapınağı (Budist Tapınağı), Avrupa'nın en çok ziyaret edilen dini yapısı ise Fransa'daki Notre Dame Katedralidir (Olçay & Albuz, 2016). Türkiye'de en çok ziyaretçi ağırlayan dini yapı Sultan Ahmet camiidir. (TÜRSAB, 2014).

Dünyada inanç turizmi manevi veya dini amaçlarla dini yerleri, kutsal alanları ve hac yerlerini ziyaret etmeyi içeren seyahat türü olarak uygulanmaktadır. İnsanlar inançlarına bağlanmak, dini ritüellerde bulunmak veya kutsal yerlerin tarihsel ve kültürel önemini keşfetmek için inanç turizmine katılmaktadırlar (Sharma, 2014). Bu turizm şekli yüzyıllardır insan seyahatinin önemli bir yönü olmuş ve küresel turizm endüstrisinde önemli bir rol oynamaya devam etmektedir (Henama & Sifolo, 2018).

Inanç turizmi literatürde genellikle inananların katılım sağladığı ziyaret türleri üzerine yapılan çalışmalar temelinde incelenen bir olgudur. Ancak yukarıda da bahsedildiği gibi inanan veya inanmayan şeklinde her iki türlü ziyaretçinin katılımıyla dini ziyaret yerlerinin turizm faaliyeti kabul edilecek şekilde ziyaret edilmesi de söz konusudur. Bu açıdan Kapadokya ve Türkiye'deki pek çok dini özellikleriyle ön plana çıkan destinasyonun estetik deneyim, merak ya da öğrenme gibi motivasyonlarla inanmayan gezginler tarafından ziyaret edildiği bilinmektedir. Aynı zamanda bu bir çeşit kültürel turizm faaliyetidir. Öte yandan inanç turizmi de kendi içinde bulunduğu grup itibarıyla kültürel turizmin bir parçasıdır (Rinschede, 1992). Dünya çapında inanç turizminin bazı temel özelliklerinden bahsedilmektedir.

Inanç turizmi çok çeşitli olmakla birlikte temelde Hıristiyanlık, İslam, Hinduizm, Budizm, Yahudilik, Sikhizm gibi çeşitli ana dünya dinleriyle ilişkilidir (Liutikas, 2021). Ancak diğer taraftan bunların dini turizmle ilişkilendirilmesinin daha doğru olacağı da unutulmamalıdır. Çünkü inanç ve din kavramları birbirinin yerine kullanılmasına rağmen bahsedilen dinlerle ilişkilendirilen yerlerin ziyareti dini turizmin konusunu oluşturmaktadır. Bununla birlikte bu çalışmada literatürdeki yaygın tercihten kaynaklı olarak dini turizm ve inanç turizmi aynı anlamı ifade etmektedir. Yukarıda bahsi geçen tüm dinlerde kutsal kabul edilen şehirler bulunmaktadır. Bazı şehirler, birden fazla din tarafından kutsal kabul edilmektedir. Örneğin Hıristiyanlık, Yahudilik ve İslam için önemli olan Kudüs şehri her yıl farklı inanışlardan milyonlarca ziyaretçi ağırlamaktadır (Albayrak vd., 2018; Koren-Lawrence & Collins-Kreiner,

2019). Hinduizm için Varanasi ve İslam için Mekke kutsal şehirlerdir (Iliev, 2020). Bir diğer önemli unsur hac uygulamasıdır. Hıristiyanlar için çok sayıda hac merkezi bulunmaktadır. Vatikan, Fransa'daki Lourdes, İspanya'daki Santiago de Compostela ve Filistin'deki Beytullahim gibi yerler milyonlarca Hıristiyan hacının ziyaret ettiği mekanlardır. İslam için ise Mekke'de yapılan Hac, İslam'ın beş şartından biridir ve dünyanın dört bir yanından milyonlarca Müslümanı bir araya getirir.

Dünyadaki birçok dini mekân, dini önemlerinin yanı sıra kültürel ve tarihsel öneme sahiptir. Örneğin, Hindistan'daki eski tapınaklar, Avrupa'daki tarihi kiliseler ve Orta Doğu'daki camiler bunlara örnek verilebilir. Diğer yandan etkinlikler de inanç turizmi için önemli unsurlardır. Dini festivaller ve kutlamalar, kültürel ve manevi atmosferde bulunmak ve onu deneyimlemek isteyen turistleri çeken faaliyetlerdir. Hindistan'daki Diwali, Vatikan'daki Paskalya ve Mekke'deki Ramazan Bayramı inanç turizmi katılımcıları için her sene önem arz eden bayram dönemleridir (Munshi, 2022). Bu etkinliklerin uzunluğu, katılımcının destinasyonda geçireceği zamanı belirlemede önemli yer tutmaktadır.

Önemli dinî turizm potansiyeline sahip ülkeler genellikle hacıları ve turistleri ağırlayacak altyapıyı geliştirmektedir (Henderson, 2011). Sezonun yüksek olduğu zamanlarında gelen ziyaretçi akışını destekleyen oteller, ulaşım ve tesislerin yeterli kapasitede olması gerekmektedir. Özellikle festival/kutsal günler gibi yoğunluk yaşanan dönemlerde kapasitenin yeterliliği önem arz etmektedir (Woodward, 2004). Aksi takdirde yeterli hizmet kalitesinin sunulması söz konusu olamaz. İnanç turizmi bazen dini veya siyasi çatışmaların olduğu bölgelerde de yapılabilmektedir. Bu tür alanlarda turistlerin ihtiyaçlarını dini mekanların kutsallığıyla dengelemek zor olabilir. Bu gerilimin ve anlaşmazlığın yaşandığı kentlerden birisi olarak Kudüs gösterilebilir. Kutsal Dağ/Tapınak Tepesi olarak bilinen coğrafik alan üç büyük semavi dinin inananları için son derece önemlidir (Koren-Lawrence & Collins-Kreiner, 2019).

İnanç turizmi, birçok ülkenin ekonomisine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Hacılar ve turistler, konaklama, yiyecek, ulaşım ve hediyelik eşyalar için harcama yapmaları yerel topluluklara ekonomik fayda sağlamaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi dünyada inanç turizminin hacmi yaklaşık 181 milyar dolar civarındadır. Dünyada değişen tüketici eğilimleri ve teknolojik gelişmeler inanç turizminde de farklılaşmaları

meydana getirmektedir (Chadha & Onkar, 2016; Rashid, 2018). Son yıllarda bireyler internet ortamında sanal gerçeklik ve çevrimiçi platformlar aracılığıyla dini mekanları deneyimleyebilmektedir (Allal-Chérif, 2022; Al-Makhadmah, 2020). Bu tür teknolojiler bir yandan turistlerin destinasyona gitme ihtiyacını ortadan kaldırırsa da bir yandan da daha çok merak uyandırarak kişinin ziyaretini güdüleyebilmektedir (M. J. Kim vd., 2020). Bununla birlikte inanç turizmi, insanların hayatlarında inanç ve maneviyatın kalıcı önemini yansıtan, dinamik ve gelişmekte olan bir küresel seyahat unsuru olarak kalmaya devam etmektedir.

1.3.2. Türkiye’de İnanç Turizmi

Dinler tarihi açısından Anadolu coğrafyasının önemi gerek tek tanrılı dinler gerekse pagan inanışlar açısından çok sayıda çalışmada vurgulanmaktadır (Ayaz & Eren, 2020; Güzel, 2020; Karahan, 2019; Okuyucu & Somuncu, 2013; Spaeth, 2013). Farklı dilleri konuşan ve farklı inançlara sahip halkların binlerce yıllık mirasını günümüze taşıyan Türkiye toprakları (Roller, 2012), Hıristiyanlık ve İslam tarihi açısından bu dinlerin şekillenmesi ve günümüz inanç sistemlerinde yerini almasında aktif rol oynamış bir coğrafyadır. Anadolu, Asya ve Avrupa arasında bir köprü olması dolayısıyla özellikle Hıristiyanlık dininin Kudüs ve çevresinden çıkıp batıya doğru yayılımında coğrafi olarak etkili olmuştur (Parker, 2013). Çok tanrılı inanışların hakim olduğu tarih öncesi dönemlerden günümüz dünyasının tek tanrılı inançlarına kadar sürekli iskan altındaki Anadolu yarımadası çok sayıda dinin izlerini taşımaktadır. Osmanlı imparatorluğu döneminde inşa edilen sayısız camii, öncesinde Bizans dönemi kiliseleri ve farklı dönemlerden kalma sinagoglar Türkiye’nin hemen her şehrinde yer almakta ve önemli kültürel miras unsurları olarak ziyaretçi ağırlamaktadır.

Türkiye inanç turizmi potansiyeli yüksek (Okuyucu, 2020) ancak yeterli düzeyde değerlendirilmeyen bir destinasyondur. Nitekim 2013 yılında gerçekleştirilen bir çalışma Türkiye’ye son on yılda inanç amaçlı gelen ziyaretçilerin, toplam ziyaretçi sayısına olan oranının %0,6’yı geçmediğini göstermektedir (Okuyucu & Somuncu, 2013). Bu oran Türkiye’nin fazlasıyla hak ettiği inanç turizmi pazarındaki katılımcıları yeterince cezbedemediğini ve mevcut potansiyelini değerlendiremediğini göstermektedir.

Tablo 1. 4. Türkiye’yi Dini Amaçlı Ziyaret Edenlerin Yıllara Göre Sayısı

Yıl	Dini Amaçlı Gelen Ziyaretçi Sayısı
2003	70 052
2004	73 712
2005	120 719
2006	141 413
2007	159 851
2008	106 794
2009	138 259
2010	124 190
2011	115 736
2012	73 510
2013	62 762
2014	88 663
2015	80 194
2016	49 009
2017	27 497
2018	32 350
2019	84 347
2020	12 045
2021	12 755
2022	18 997

Kaynak: TÜİK

Tablo 1.4., yıllar bazında Türkiye’ye inanç turizmi motivasyonu ile gelen ziyaretçi sayılarını göstermektedir. Tablodan anlaşıldığı üzere, 2020 pandemi döneminde tüm dünyada turizm hareketliliğinde bir azalma var ancak bütüne bakıldığında da inanç turizmi katılımcı sayılarının yıllar içerisinde giderek azaldığı görülmektedir. Ziyaretçi sayılarına göre, 2007 yılının, 159,851 kişiyle inanç turizmi açısından en yüksek ziyaretçi sayısına sahip olduğu belirlenmiştir. Ancak, devam eden yıllarda ziyaretçi sayısında belirgin bir azalma trendi gözlemlenmektedir. Son yıllardaki katılımcı sayılarının azalmasındaki etkenler arasında, turizmi genel olarak etkileyen çeşitli olayların rol oynadığı unutulmamalıdır.

Ziyaretçi sayıları yeterli düzeyde görülmemekle birlikte, Türkiye’nin inanç turizmi potansiyeli sanılanın çok üstündedir. Zengin tarihi ve kültürel mirasıyla öne çıkan Türkiye’de turizm çekiciliklerinin önemli bir parçasını inanç unsurları ve dini kültür öğeleri oluşturmaktadır (Okuyucu, 2020). Antik dönemlerden günümüze kadar pek

çok medeniyetin izlerini taşıyan Türkiye, özellikle İslam, Hıristiyanlık, Musevilik gibi monoteist dinlere ait önemli ibadet yerlerine ev sahipliği yapmaktadır (Bingöl, 2007). Bu konuda 1995 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığının yürüttüğü proje ile Türkiye’de üç semavi din için önemli /kutsal kabul edilen 316 ziyaret yeri tespit edilmiştir (Okuyucu & Somuncu, 2013). Bu yerlerin 167’si İslam, 129’u Hıristiyan ve 20 tanesi Yahudilik için önemli mekanlar ve yapılarıdır.

İstanbul tek başına Türkiye’nin sahip olduğu mirasın bir özetini sunmaktadır. Tarihi boyunca farklı dönemlere ait dinî eserlere ev sahipliği yapan bu şehirde kutsal emanetler, mimari baş yapıtlar ve sayısız dini mekân bulunmaktadır (Olcay & Albuz, 2016). Ayasofya, Sultanahmet Camii, Süleymaniye Camii, Kariye Camii gibi mekanlar, kültür ve inanç turistlerinin destinasyonda ziyaret ettiği en önemli çekiciliklerdir. İzmir ise konumu itibarıyla tarih boyunca bir liman kenti olarak tüccarlara ev sahipliği yapan bir şehirdir (Esirkiş Öztürk & Bahar, 2023). Bu tüccarlar arasında Yahudi toplumunun önemli bir yer tuttuğu şehir merkezinde bulunan ondan fazla sinagogdan anlaşılmaktadır. Türkiye'nin inanç turizmi potansiyeli sadece büyük şehirlerle sınırlı değildir. Anadolu ve Rumeli coğrafyası başta semavi dinlere ait çok binlerce yapıya ardından antik çağın ve tarih öncesi dönemlerin çok tanrılı inanışlarını yansıtan tapınaklar ve kutsal alanlarına ev sahipliği yapmaktadır.

Modern dünyanın en çok takipçisine sahip dinlerin temellerinin atıldığı Arap Yarımadası ve Levant bölgesi Türkiye’ye yakın coğrafyalardır. Bahsedilen yakınlık, Türkiye’nin kimi zaman bir sığınak olarak, kimi zaman da öğretilerin yaygınlaşması için aracı rol üstlenen bir coğrafya olarak yer almasına ve bu dinlerin tarihsel sürecinde yer alan hikayelerinin kahramanlarından birisi olmasına vesile olmuştur. Türkiye'nin coğrafyası, tarih öncesinden günümüze kadar birçok kutsal yapının inşa edildiği ve geniş bir dini yapı yelpazesine ev sahipliği yaptığı için oldukça zengin bir inanç turizmi potansiyeline sahiptir. Efes Antik Kenti, Meryem Ana Evi, Tarsus Pavlus Kilisesi ve Antakya Aziz Petrus Kilisesi gibi yerler, özellikle Hıristiyanlık ile bağlantılı öne çıkan mekanlar arasında bulunmaktadır (Okuyucu & Somuncu, 2013). Ayrıca Hıristiyanlık dini açısından Antakya, Tarsus ile Ege bölgesindeki 7 kiliseler olarak adlandırılan yedi farklı yerleşim yerinin Hıristiyanlık dini için büyük öneme sahip olduğu bilinmektedir. Sultanahmet Camii, Süleymaniye Camii, Selimiye Camii,

Divriği Ulu Camii, Mevlâna Türbesi, Hacı Bektaş Veli Külliyesi ve Hacı Bayram Veli Camii ise Türkiye'nin farklı illerindeki İslam kültürüne ait önemli dini yapılarıdır.

Türkiye, inanç turizmini sadece tarihi mekanlarla değil, aynı zamanda doğal güzelliklerle birleştiren kutsal noktalara da ev sahipliği yapmaktadır. Nemrut Dağı'ndaki kalıntılar, Şanlıurfa Balıklı Göl ve Ihlara Vadisi gibi doğal ve kültürel açıdan zengin noktalar, inanç turizmi açısından önemli destinasyonlar arasında yer almaktadır (Varnacı Uzun & Somuncu, 2011; Yaşar, 2019). Bir tümülüsün yer aldığı Nemrut Dağı'ndaki antik kalıntılar, zirvedeki devasa heykeller ve krallık mezarları ile tarih ve kültürü bir araya getiren etkileyici bir mekân sunmaktadır. Şanlıurfa'daki Balıklı Göl, dini bir hikâyeye dayanmaktadır ve bu bölge hem doğal hem de dini açıdan önemli bir ziyaret noktasıdır. Kapadokya'da bulunan Ihlara Vadisi, Göreme Vadisi, Kılıçlar Vadisi ise benzersiz kaya oluşumları ve tarihi kiliseleriyle dikkat çeken etkileyici bir doğal ve kültürel komplekstir. Kapadokya bölgesindeki vadilerde ve peribacaları içinde bulunan eski kiliseler ve manastırlar erken Hıristiyanlık tarihine ışık tutan önemli ziyaret noktalarını oluşturmaktadır. Bu yerler, Türkiye'nin inanç turizmi alanındaki çeşitliliğini ve zenginliğini tasavvur etmek açısından başlıca örneklerdir.

Anadolu'da yaşanan pek çok olay mitoloji ve dinler tarihinin konusu olarak, dini kitapların kutsal metinlerinde yer almaktadır. Eski Ahit'te bulunan Nuh Tufanının yaşandığı coğrafya olarak Ağrı Dağı veya Cudi Dağı ve çevresi buna dair önemli bir örnektir (Kaya, 2020). Terah'ın Ur kentinden Harran'a gelip yerleşmesi ve üç çocuğu İbrahim, Nahor ve Haran'ın doğması gibi olaylar da bu coğrafyanın tarihine dair ilginç detayları içermektedir. Dahası, İbrahim'in peygamber olarak Urfalı olduğu ifadesi, bu bölgenin dini tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Hz. Eyyüp'ün sabır makamı olarak adlandırılan ızdırap mağarasının Harran yolunda, Eyyübiye'de bulunması, dini ve kültürel mirasın bu coğrafyada nasıl iç içe geçtiğini göstermektedir.

Ayrıca, Afrodit, Athena, Poseidon, Apollon gibi klasik Yunan mitolojisinin çok bilinen tanrı ve tanrıça tapınaklarının antik şehirlerde ayakta durması, bu bölgelerin kültürel zenginliğini ve tarihî önemini vurgulamaktadır (Nilgün, 2020). Bu tapınaklar, Anadolu'nun antik dönemden günümüze kadar uzanan zengin tarihini yansıtmakta ve farklı inanç sistemlerinin bu topraklarda bir araya geldiğini göstermektedir. Bu tanrısal varlıklar arasında başta Apollon ve Artemis olmak üzere pek çoğunun kökenlerinin

Anadolu olduğu da kabul edilmektedir (Erhat, 1972). Binlerce yıldır oluşan bu dini kültürün, coğrafyanın tüm alanlarında bulunması ayrıca bir avantajdır. Türkiye’de her ölçekteki yerleşimin inanç açısından bir hikayesi ve kültürel varlık olarak ev sahipliği yaptığı dini yapıları bulunmaktadır. Anadolu'nun derin tarihî dokusunu ve kültürel çeşitliliğini zenginleştiren bu hikayeler ve yapılar coğrafyanın geçmişi ve inançları hakkında daha geniş bir perspektif sunmaktadır.

Tüm bunların özeti olarak şunu söylemek mümkündür: Türkiye inanç turizmi potansiyeli, çeşitliliği ve zenginliği ile dikkat çekmektedir. Türkiye, farklı inançlara sahip ziyaretçilere kültürel mirasını derinlemesine keşfetme ve yaşama fırsatı sunan çeşitli kategorilerde (maneviyat, estetik değer, tarihsellik) ziyaret yerlerine ev sahipliği yapmaktadır. Tarihi yapıları, mistik atmosferi ve kültürel çeşitliliği ile inanç turizmi açısından kilit bir destinasyon niteliği taşıyan Türkiye'nin inanç turizmi potansiyelini daha da artırabilmek için sürdürülebilir turizm politikalarının benimsenmesi, tarihi ve dini mekanların korunması, turistik hizmetlerin geliştirilmesi ve kültürel etkileşimin teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu çabalar, Türkiye'yi inanç turizminde öne çıkan bir destinasyon haline getirebilir ve bu kültürel zenginliğin özel ilgili grupları tarafından fark edilmesiyle turizm gelirlerinin artırılmasına katkı sağlanabilir.

Türkiye’de turizmi sürdürülebilir, toplum yönelimli ve ekonomik gelişimi destekleyici ilkelerle geliştirmek için hazırlanan “2023 Turizm Stratejisi” inanç turizminin geliştirilmesi konusunda birtakım çalışmaların yer aldığı önemli bir belgedir (*Türkiye Turizm Stratejisi 2023*, 2007). 9. Kalkınma Planına uygun bir şekilde hazırlanan bu strateji eylem planı 2007 yılında yayımlanmıştır. Eylem planı bir takım turizm geliştirme adımlarını içermektedir. Belli bir güzergahın doğal ve kültürel dokusunun yenilenerek belli temalara dayalı olarak turizm amaçlı geliştirilmesi için “*Turizm Gelişim Koridoru*” olarak adlandırılan çalışmalar planlanmıştır. Mersin Tarsus'tan başlayıp Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa Mardin, Diyarbakır ve Siirt'i kapsayan *İnanç Turizmi Koridoru*, bölge turizmini inanç temasıyla güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu plan, bölgenin turistik potansiyelini artırmak için yol altyapısı, demiryolu bağlantısı, tarihi yapıların restore edilmesi ve konaklama kapasitesinin artırılması gibi önemli yatırımları ve aksiyonları içermektedir. Plan bahsedilen bölgenin kültürel ve tarihi zenginliklerini öne çıkartarak turizm potansiyelini artırmayı hedeflemektedir.

Koridorun ulaşım hedefleri arasında Tarsus'tan Mardin'e uzanan bölgede turistlerin rahat ve güvenli bir şekilde seyahat etmelerini sağlamak için kritik bir öneme sahip olan yol altyapısının geliştirilmesi bulunmaktadır. Tarihi yapıların restore edilmesi, bölgenin kültürel mirasını koruma açısından bir diğer önemli uygulamadır. Konaklama kapasitesinin artırılmasıyla, bölgedeki turistlere daha fazla seçenek sunarak konaklama sektörünü geliştirecek ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına uygun konaklama imkanları sağlanması hedeflenmiştir. Bu, bölgenin turistik çekiciliğini artırarak daha fazla turisti çekmeye katkı sağlayacaktır. Sonuç olarak, İnanç Turizmi Koridoru projesi, bölgenin turistik potansiyelini artırmak ve kültürel zenginliklerini korumak amacıyla bütünlük içinde planlanmış bir strateji sunmaktadır. Bu stratejide belirtilen inanç turizmi koridoru için hedeflenen tarihe ulaşılmış olmasına rağmen yapılan çalışmalar ve elde edilen sonuçları hakkında bir yayın bulunmamaktadır.

Aynı strateji planına göre bu araştırmanın çalışma alanı olan Kapadokya bölgesi *Kültür Turizmi Gelişim Bölgesi* olarak belirlenmiştir. Benzer şekilde bölgenin turizm gelişiminin kültür temasıyla gerçekleştirilmesi ve benzer sonuçların alınması hedeflenmektedir. Elbette dini yapılar kültürel varlık olarak kabul edilmekte ve kültür turizminin en önemli çekicilikleri arasında yer almaktadır. Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi turizm türlerini birbirinden kesin olarak ayırmak çoğu durumda mümkün değildir. Bu araştırma, Kapadokya bölgesini inanç turizmi açısından niş pazarlara hizmet verecek kaynak ve çekiciliklerin kümelendiği özel bir bölge olarak varsaymaktadır. Bu bölgede planlanacak inanç rotalarının, turizmde sürdürülebilir olmayan uygulamaların yarattığı sorunları azaltmada önemli yararlar sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4.İnanç Turizmi Rotaları

İnanç turizmi rotası, dini veya manevi öneme sahip yerleri birbirine bağlayan bir seyahat güzergahını ifade etmektedir. Bu rotalar, belirli bir dine veya inanç sistemine odaklanabilir veya çeşitli inanç sitemlerini/geleneklerini bir arada kapsayabilmektedir. Daha önce de açıklandığı gibi inanç turizmi katılımcıları sadece inananlardan oluşmamaktadır. İnananlar da inanmayanlar da bu rotaları kullanabilmektedir. Bu yüzden inanç turizmi rotaları, hacılar, ruhani deneyim arayanlar veya sadece farklı inançlar hakkında bilgi edinmek isteyen gezginler tarafından kullanılabilir. Bu rotalar, dini veya inanç sistemleri açısından önemi bulunan, tarihi ve kültürel açıdan

zengin bölgelerde planlanmakta, yapıların ve ziyaret yerlerinin özelliğine göre ruhani ya da estetik bir deneyim veya her ikisini birlikte sunmaktadır.

Ziyaretçilerin manevi ihtiyaçlarını karşılama, kültürel deneyim ve öğrenme ile turizmin sürdürülebilir gelişimini sağlama ve ekonomik kalkınmaya katkı sağlama gibi amaçları bir araya getiren inanç turizmi rotaları, genellikle belirli bir inanç veya dinî grubun kutsal saydığı yerlerin bulunduğu bileşenlerin ziyaretini sağlamak üzere oluşturulmaktadır (Giumbelli, 2019; Ijaz, 2021; Raj, 2012; Terzidou vd., 2017). İnanç turizmi rotaları, dini liderlerin doğum veya ölüm yerlerini, kutsal metinlerde geçen olayların gerçekleştiği alanları veya dini ritüellerin yapıldığı yerleri bileşen olarak bir güzergahta ziyaret edilmesini sağlayacak şekilde planlanmaktadır. Bu rotalar Hıristiyanlık, İslam, Hinduizm, Budizm veya herhangi bir dinin takipçisi için önem ifade edebilmektedir (Luz, 2020; Raj, 2012). Hıristiyanlık açısından Kudüs, İslam açısından Mekke ve Medine, Hinduizm açısından Varanasi gibi yerler, inanç turizmi rotalarının en önde gelen destinasyonları arasındadır. Bu destinasyonlar hac yeri olarak kabul edilmektedir. Ancak tüm inanç rotalarında yer alan bileşenlerin veya destinasyonun hac yeri olma zorunluluğu yoktur. Ziyaret yerine atfedilen kutsiyet dini yapının niteliği ve kişinin kendi inanç düşüncesiyle de yakından ilişkilidir.

Dünyada farklı dinler açısından kutsal kabul edilerek hac yeri olarak belirlenmiş ziyaret yerleri bulunmaktadır. Din kurumu ya da otoritesi bu yerlerin hac ziyareti için belirlenmesini sağlayan makamdır. Örneğin İslam dininde Hz. Muhammed'in yaşamını ve peygamberlik dönemini geçirdiği yerler olarak Mekke ve Medine'de bulunan birtakım ziyaret yerleri kutsaldır. Öte yandan Yahudilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlık için Şanlıurfa'da Hz. İbrahim'in yaşamına dair izler barındıran hikâye ve mekanlar da kutsal kabul edilmektedir (M. Yildirim & Turan, 2012). Günümüzde değişen ulaşım teknolojisi daha farklı bir hac pratiği sunmaktadır. Örneğin yakın geçmişte otobüslerin kullanıldığı dönemde, Müslüman kabilelerin Şanlıurfa'yı da ziyaret ederek Hac ibadetini tamamladıkları bilinmektedir. Daha önceki dönemlerde atlar, develer ve eşeklerle bu güzergâh takip edilmekteydi. O dönemler için bu şehrin ziyaret edilmemesi ibadetin eksik olarak yapıldığını düşündürmektedir. Dolayısıyla İslam dini sadece Mekke ve Medine'de bulunan ziyaret yerlerini hac ibadeti için kutsal olarak tanımlarken, bireylerin kişisel inançları Şanlıurfa'daki bir takım ziyaret yerlerine de kutsiyet atfederek hac yeri olarak kimlik kazanmasını sağlamaktadır.

İslam'dakine benzer bir durum Hıristiyanlık dininde de vardır. Hıristiyanlığın Katolik, Ortodoks ve Protestan mezhepleri başta olmak üzere farklı grupların hac ibadetine bakışı birbirinden ayrılmaktadır. Örneğin Protestanlık bir dini kurum olarak herhangi bir hac yeri önermezken, Katolik mezhebi; Vatikan, Kudüs, Santiago de Compostela ve Lourdes (Fransa) başta olmak üzere bir dizi ziyaret yerini hac merkezi olarak işaret etmektedir. Ortodoks mezhebi de Kudüs ve Lourdes'e ek olarak İstanbul, Selanik ve Efes'te (Selçuk) birtakım ziyaret yerlerini hac yeri olarak göstermektedir. Ancak hemen her dinin takipçisi, kişisel inançlar ve ruhani ihtiyaçlar doğrultusunda dini kurumun işaret etmediği farklı yerleri ziyaret ettiği de unutulmamalıdır. Bu açıdan hac rotalarında yer alacak dini yapıların ruhani tatmin sağlama niteliğinin olması beklenmektedir. Bu çalışmanın konusunda yer alan araştırma alanı bir hac merkezi olmamakla birlikte Hıristiyanlık için önemli bir dini merkezdir.

Kültür rotası kavramının uygulamaya konduğu ilk destinasyon bir inanç merkezi olarak İspanya'daki Santiago de Compostela esas alınarak planlanmıştır. Hıristiyanlar için kutsal kabul edilen bu kent İsa'nın On İki Havarisinden birisi olan Yakup'un (St. James the Great) mezarına ev sahipliği yapmaktadır. İncil yazarı Yahya'nın (St. John the Apostle) kardeşi olan Yakup Hıristiyanlık için çok önemli bir figürdür. İber yarımadasında vaazlar vererek öğretiyi yaymaya ve misyonerlik yapmaya çalışan Yakup'un Santiago de Compostela'daki kabri orta çağdan beri hac yeri olarak kabul edilmektedir (Amaro vd., 2018). Batı Avrupa'nın hemen her yerinden hac yollarıyla ulaşılan bu yer, UNESCO kültür rotaları arasında Aziz Yakup Yolu-Camino de Santiago ya da The Way of St James ismiyle yer almış ilk rotadır. Güzergahlar üzerinde katedraller, kiliseler, hastaneler, pansiyonlar ve hatta köprüler de dahil olmak üzere hacıların ihtiyaçlarını karşılamak için inşa edilmiş tarihi öneme sahip pek çok somut kültürel miras yer almaktadır (UNESCO, 2024). Camino de Santiago Hıristiyan dünyasında Roma ve Kudüs dışındaki en büyük hac merkezlerinden birisidir (Santos, 2002).

İnanç rotaları da kültürel rotalar gibi planlanmaktadır. Rotalar oluşturulurken dikkat edilmesi gereken bazı hususlar olmalıdır. İnanç rotası ise bir tema dahilinde geliştirilen rota olması dolayısıyla kendine has özelliklere sahip olmalıdır. Öncelikle inanç turizm rotası, belirli bir din/dinler veya inanca odaklanmalıdır. Bu rotalar turizm ile dini öğelerin bir araya gelmesiyle oluşmalıdır (Fernandes vd., 2012). Örneğin

Hristiyan inanç turizmi rotası planlamak için turizm ürünlerinin kümелendiđi bir destinasyon üzerinde Hristiyanlık açısından kutsal sayılabilecek yerler tespit edilip güzergahlar oluşturulmalıdır. Hristiyanlık açısından nelerin kutsal sayılacağı yerine ve zamanına göre değişebilir. Örneğin, Hz. İsa'nın doğum yeri olan Beytullahim, Hristiyan inanç turizmi için önemli bir ziyaret yeridir.

Rotalarda yer alacak dini mekanların tespitinde kültürel öneme de dikkat edilmelidir. Örneğin, Ayasofya hem dini hem de kültürel açıdan önemli bir ziyaret yeridir. Bu yapı bir taraftan Hristiyanlığın en eski ve görkemli mabetlerinden birisidir, öte yandan geniş kubbesi ve eşsiz mozaikleriyle mimari ve sanat tarihi açısından çok önemli bir kültürel varlıktır. İnanç turizmi rotasında yer alacak ziyaret yerlerinin doğal güzelliği ve içinde bulunduğu doğal çevre de dikkate alınabilir (ÇEKÜL, 2014). Örneğin, Kapadokya'daki yeraltı şehirleri hem tarihi hem de doğal açıdan önemli ziyaret yerleridir. Kapadokya'daki vadilerin hemen hepsi doğal manzaralar sunarken vadi tabanı veya eteklerinde ve tepelerinde yer alan peri bacalarında çok sayıda kaya oyma kilise ve şapel bulunmaktadır. Bu doğal ve kültürel bileşenlerin birlikteliği bir rotada yer alacak unsurların belirlenmesinde göz önünde bulundurulabilir.

1.4.1.Dünyada İnanç Turizmi Rotaları

Günümüzde, farklı dini inançlara sahip milyonlarca insan, inanç rotalarını takip ederek, kutsal sayılan yerlere ziyaretler gerçekleştirmektedir. Hemen her inanç kendi inananları için bir veya birden çok hac merkezine/kutsal mekanlara sahiptir. Rotalarda bulunan dini yapılar kimi zaman farklı dinler için aynı kutsal değere sahip olabilmektedir (Collins-Kreiner, 2010). Bu kısımda dünyanın en çok inanan takipçisine sahip başlıca dinlerin önemli sayılan inanç rotalarından bahsedilmektedir. Bunlar arasında öne çıkanlar Müslüman Hac Rotası, El Camino de Santiago, Kutsal Topraklar, Ganj Nehri, Buddhist Circuit ve Golden Triangle rotalarıdır.

Müslüman Hac Rotası: Her yıl milyonlarca Müslüman, İslam'ın en kutsal şehri olan Mekke'ye hacca gitmek için kutsal Hac Yolu'nu kullanmaktadır. Bu rota, yüzyıllardır Müslümanlar tarafından kullanılan, inanç turizminin en önemli rotalarından birisidir (Luz, 2020). Mekke'yi Yemen, Umman, Suriye, Mısır ve Irak ile bağlayan ana yollar bu yolun farklı yönlerine uzanan ve eski ticaret yollarının da geçtiği güzergahlardır. Bu yollar başlangıçta İslam öncesi ticaret yollarını takip ederken, zamanla İslam öncesi

kökenlerinden evrilerek hacılarla ilgili yeni ihtiyaçları karşılamak üzere gelişmiştir. İslam'ın beş şartından biri olan hac, Müslümanlar için yaşam boyu yapılmak istenen bir hedef niteliğindedir. Ancak günümüzün gelişen ulaşım teknolojisi kara yollarının kullanımını azaltmış durumdadır. Bu ise hac yolunda ziyaret edilen bazı noktaların artık ziyaret edilmediği anlamına gelmektedir.

El Camino de Santiago: Hıristiyanlığın en önemli hac rotalarından birisi olan El Camino de Santiago, İspanya'nın kuzeyindeki Santiago de Compostela şehrine kadar uzanan farklı güzergahlardan meydana gelmektedir (B. Kim vd., 2016; Murray, 1997; UNESCO, 2024). Rota, Orta Çağ'dan beri kullanılmakta ve her yıl binlerce hacıyı kendine çekmektedir. Santiago de Compostela Yolu sadece bir güzergâh değil farklı yönlerden bu şehre uzanan yollardan oluşan bir rota sistemidir. Bu sistem Fransız Yolu, Portekiz Yolu, Portekiz Sahil Yolu, Kuzey Yolu, Eski Yol, Gümüş Yolu, Puy Yolu, Finisterre Yolu ve İngiliz Yolu isimleriyle geldiği yön veya destinasyonun özelliğinden esinlenerek adlandırılan dokuz farklı parkurdan oluşmaktadır.

Kutsal Topraklar: Hıristiyanlar için kutsal kabul edilen Kudüs, Bethlehem ve Nasıra gibi şehirleri kapsayan Kutsal Topraklar rotası, İsa'nın yaşamının önemli yerlerini ziyaret etmeyi amaçlamaktadır. Bu rota, Hıristiyan inancında önemli bir yere sahiptir ve her yıl milyonlarca ziyaretçiyi ağırlamaktadır. Bölge Yahudi tarihi için de çok önemlidir. Vadedilmiş topraklar olarak bilinen bölgede Ağlama Duvarı olarak bilinen eski Yahudi tapınağı kalıntısı Kudüs'te yer almaktadır (O'Mahony, 2005). Bununla birlikte bölge Mescid-i Aksa ve diğer İslami eserlerin burada bulunması ve Miraç anlatısındaki yeri dolayısıyla Müslümanlar için de çok önemlidir.

Varanasi ve Ganj Nehri: Hinduizm inananları Hindular için kutsal kabul edilen Ganj Nehri'nin kıyısında bulunan Varanasi şehri, inanç turizminin en önemli merkezlerinden birisidir. Hindistan'ın en kutsal şehirlerinden biri olarak kabul edilen Varanasi Hinduizm ile birlikte Budizm ve Jainizm gibi çeşitli inançlar için de önemli bir hac merkezidir. Şehir, Ganj Nehri'nin kıyısında yer almakta ve birçok tapınak, ghat (nehir kenarındaki basamaklar) ve kutsal alanlara ev sahipliği yapmaktadır (Doron, 2006). Varanasi'deki inanç rotaları, farklı dini geleneklere mensup ziyaretçilerin kutsal mekanları ziyaret etmelerine ve dini ritüelleri yerine getirmelerine olanak

tanılmaktadır. Hacı olmak isteyenler Ganj Nehri'nde kutsal bir banyo yapmak için Varanasi'ye gelmektedir.

Buddhist Rotası: Budistlerin kutsal kabul ettiği Bodh Gaya, Sarnath ve Kushinagar gibi şehirleri kapsayan *Buddhist Circuit* rotası, Gautama Buddha'nın yaşamında önemli yer edinmiş olan mekanları ziyaret etmeyi amaçlamaktadır. Bu rota, Buddha'nın doğduğu yerden başlayarak ölüm yerine kadar uzanan hayatındaki izleri takip eden bir güzergahtan oluşmaktadır. Hindistan ve Nepal'i kapsayan bu uluslararası rota, Lumbini (doğum yeri), Bodh Gaya (aydınlanma yeri), Sarnath (ilk vaazın verildiği yer) ve Kushinagar (ölüm yeri) ziyaret yerlerini içermektedir (WikiVoyage, 2024). Bu rota, Budizm inancında önemli bir yere sahiptir ve her yıl milyonlarca ziyaretçiyi ağırlamaktadır.

Golden Triangle: Türkçesi *Altın Üçgen* olarak bilinen bu rota Hindistan'ın en popüler turizm rotalarından birisidir. Delhi, Agra ve Jaipur şehirlerini içeren rota Hinduizm ve İslam inançlarına ait önemli tarihi ve dini yapıları barındırmaktadır. Delhi, İslam ve Hinduizm'in izlerini taşıyan birçok anıta ve tapınağa ev sahipliği yapmaktadır (Berger, 2017). Kızıl Kale, Jama Masjid ve Humayun Türbesi gibi önemli yapılar, bu turistik rotanın en önemli bileşenleridir. Agra şehri, dünyaca ünlü Tac Mahal'e de ev sahipliği yapmaktadır. Beyaz mermerden inşa edilmiş bu yapı, aşkın sembolü olarak bilinmekte ve ziyaretçilere manevi ve estetik bir deneyim sunmaktadır. Golden Triangle rotası, Hinduizm ve İslam'ın köklü inanç sistemlerini bir araya getiren, tarihi ve dini yapıların yer aldığı bir sistemdir.

Son olarak, Kumano Kodo Hac Yolu, Japonya'da Kansai bölgesinde bulunan, bin yılı aşkın süredir kullanılan bir güzergâhtır. İspanya'da bulunan Camino de Santiago Hac Yolu ile birlikte, Kumano Kodo yolları UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan ikinci ve son inanç yolu sistemidir. Aslen bölgedeki kutsal alanlar arasında seyahat etmek için bir yol olarak yaratılmıştır. Bunlara Hongu Taisha, Nachi Taisha ve Hayatama Taisha tapınakları gibi ziyaret yerleri örnekler verilebilir (Echarri, 2022; Moira vd., 2021). Kumano Kodo, 12. yüzyıldan itibaren Japonya'da popülerlik kazanmış ve o zamandan beri bölge dışından insanları kendine çekmeye devam etmektedir.

İnanç turizmi, dünyanın en hızlı büyüyen turizm türlerinden birisidir. İnanç turizmi ve inanç rotaları yerel ekonomilere katkıda bulunmakta ve kültürel anlayışı teşvik etmektedir. Dünyada kurgulanan inanç turizmi rotalarının, turistlerin dini ve manevi ihtiyaçlarını karşılamalarına ve estetik, kaçış, eğitim deneyimi yaşamalarına olanak sağlayacak nitelikte olduğu görülmektedir. Dünyanın her bölgesinde yer alan bu inanç rotaları kimi zaman inananların ibadet için kullandığı güzergahlar olabilirken kimi zamansa estetik, öğrenme ve gezi amaçlı kullanılabilir. Türkiye ise inanç turizmi potansiyeli çok yüksek ancak rotalar açısından yeterli düzeyde çalışmaların henüz gerçekleştirilmediği bir ülkedir.

1.4.2. Türkiye’de İnanç Turizmi Rotaları

Türkiye, inanç turizmi açısından oldukça zengin bir coğrafyadır. Ulusal ölçekte planlanmış birkaç inanç rotası bulunmasına rağmen, ilgili araştırmacıları ve yöneticileri çok daha fazla çalışmanın beklediği zengin kaynaklara sahiptir. Bu rotalar arasında akla ilk gelen, St. Paul Yolu olarak bilinen yürüyüş rotasıdır. Hıristiyanlığın mimarı kabul edilen Havari Pavlus'un (Gündüz, 2001), İsa'nın öğretilerini yaymak amacıyla gerçekleştirdiği misyon seyahatlerinin büyük bir bölümü Anadolu'da geçmektedir (Başer & Başçı, 2013). Mersin Tarsuslu olan Pavlus Anadolu'da çok sayıda antik yerleşimi ziyaret ederek ilk inanan Hıristiyanlara ulaşmış ve bu toplulukların büyümesine yardımcı olmuştur. Efes, Antakya, İzmir, Selçuk, Çanakkale, Antalya ve Isparta gibi birçok yeri ziyaret eden Pavlus, Hıristiyanlığın şekillenmesi ve batıya doğru yayılmasına çok büyük katkılar sağlamıştır.

Çanakkale ve İzmir'i ziyaret ettikten sonra, Ege'nin karşı kıyısına ulaşıp Roma'ya kadar gittiği bilinen Pavlus, Hıristiyanlık dininin temel inanç doktrinlerini şekillendiren ve İsevi öğretiyi Avrupa'ya ulaştıran ilk kişilerden birisi olarak kabul edilmektedir (Gündüz, 2001). Ülkemizde Pavlus Yolu, onun geçmiş olduğu yerlerin yalnızca bir kısmını oluşturmaktadır. Pavlus Yolu, Antalya Perge'den başlayarak kuzeyde Isparta'nın Yalvaç ilçesine kadar uzanan 500 km'lik bir yürüyüş yolu olarak planlanmıştır (CRS, 2024). Kırsal manzaralar, doğal güzellikler ve antik Roma kentlerinden geçen bu rota Türkiye'nin en önemli inanç turizmi rotalarından birisidir. Sonraki çalışmaların Pavlus Yolu için daha çok alternatif rotalar sunacak bir sistemi yaratacağı düşünülmektedir.

Bir diğere önemli rota Meryem Ana Yolu olarak bilinen ve Hıristiyanlık için hac güzergahlarından birisi olduğu belirtilen rotadır. Bu, Meryem Ana'nın son yıllarını geçirdiğine inanılan İzmir Efes'teki Meryem Ana Evi'ne kadar uzanan bir hac rotasıdır. Rota, İzmir'den başlayıp Selçuk'a kadar uzanan yaklaşık 80 kilometrelik bir mesafeyi kapsamaktadır (İzmir, 2024). Rotanın başlangıç noktası İzmir'deki Aziz Polycarp Bazilikasıdır. Meryem Ana'nın dua ettiğine inanılan yer olan bu bazilika, Hıristiyanlığın ilk yıllarında önemli bir dini merkezdir. Rotada, İzmir'den Meryem Ana Evi'ne kadar uzanan bir dizi kilise, manastır ve diğere dini yapılar bulunmaktadır.

Rotada bulunan dini yapılar arasında en önemlilerinden birisi Meryem Ana Evi ve Kilisesi'dir. Kilise ve evin birbirine bitişik adeta bütün olarak inşa edildiği sonradan restore edilerek ziyarete açılan Bülbül Dağı'nda bulunmaktadır. Yapı, 5. yüzyılda inşa edilmiştir ve Hıristiyanlığın en önemli kutsal alanlarından birisidir. Bir diğere önemli bileşen Yedi Uyurlar Mağarasıdır. Burası kutsal kitaplarda anlatılan yedi gencin yaklaşık 300 yıl boyunca uyuduklarına inanılan yer olarak kabul edilmektedir. Mağara, Hıristiyanlar ve Müslümanlar için kutsal kabul edilmektedir. Son olarak Selçuk Ayasuluk Tepesinde yer alan St. Jean Kilisesi rotadaki önemli dini yapılar arasındadır. Bu büyük bazilika planlı kilise havari St. Jean'a (Aziz Yuhannes) adanmıştır. Kilise, 6. yüzyılda Justinian döneminde inşa edilmiştir ve Hıristiyanlığın en önemli kiliselerinden birisidir. Meryem Ana Yolu, her yıl binlerce Hıristiyan hacı tarafından ziyaret edilen bir rotadır. Rota, Hıristiyanlar için Meryem Ana'nın hayatının son yıllarını geçirdiği yerlerde bıraktığı izleri takip etme imkânı sunmaktadır.

Türkiye'de bulunan bir başka önemli inanç rotası, üç semavi din için de önemli kabul edilen Hz. İbrahim'in hayatını konu edinmektedir. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam dinlerinin en önemli figürlerinden birisi olan Hz. İbrahim'in doğum yeri ve çocukluğunun geçtiği bölge Şanlıurfa'dır. İnanışa göre İbrahim önce Şanlıurfa'dan Harran'a, ardından Mekke'ye giderek bu coğrafyada önemli bir dini miras inşa etmiştir (CRS, 2024c). Hz. İbrahim, dünya nüfusunun yarısından fazlası tarafından paylaşılan ruhani ve kültürel bir geleneğin başlangıcında önemli bir figürdür. Hikayesi, Tunç Çağı'na kadar uzanmasına rağmen, bugün Orta Doğu'nun dört bir yanındaki kutsal yerlerde ve tarihi kentlerde onun ismiyle anılan kutsal mekanlar bulunmaktadır. En çok Şanlıurfa halkı tarafından yaşatılan bu anı ve mekanlar bin yılı aşkın bir süredir kentin kutsal bir merkez olarak önemsenmesini sağlamaktadır.

Şanlıurfa'daki kutsal mağara, cami, bahçe ve havuzların oluşturduğu yapı kompleksi, bu mirası canlı tutmaktadır. Ayrıca, yürüyerek sadece bir gün uzaklıkta olan Harran'a yapılan yolculuk, Hz. İbrahim'in kutsal topraklara ve oradan Mekke'ye olan yolculuğunun başladığı yerdir. Hz. İbrahim'in izinde olan bir yürüyüş rotası olan Hz. İbrahim Yolu, Orta Doğu'da bu inancı takip eden gezginleri etkileyen, tarihi ve kutsal mekanlarla buluşturan bir güzergahtır.

İnanç rotaları özelinde akademik bir çalışmaya rastlanmayan Kapadokya bölgesi çok sayıda dini yapıya ev sahipliği yapmaktadır. Bununla birlikte Kapadokya bölgesi rota planlaması açısından daha önce ele alınmış bir bölgedir. Bölgede oluşturulmuş rotalarla ilgili detaylı bilgi ilerleyen kısımlarda yer almaktadır.

1.5.Kapadokya Bölgesinde Turizm

Kapadokya bölgesi, volkan patlamalarının ardından gökyüzüne yükselen küllerin katmanlar halinde çökerek sertleşmesiyle oluşan tuf kayaçların farklı coğrafi oluşumlar meydana getirdiği ve insanı büyüleyen manzaralar sunduğu bir turizm destinasyonudur. Kapadokya, Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer almaktadır ve genellikle Nevşehir, Niğde, Aksaray, Kayseri ve Kırşehir illerini kapsamaktadır. Bölge, volkanik tuf kayaçlarının aşınmasıyla oluşmuş peri bacaları, yeraltı yerleşimleri ve kayadan oyulmuş kiliseleri ile ünlüdür (Emge, 1992). Coğrafya, milyonlarca yıl önce aktif olan sayısız volkan patlamalarına tanıklık etmiştir (Sözen, 1999). Volkanik patlamalar sonucunda yeryüzüne çıkan lav ve kül, zamanla katılarak tuf kayaçlarını oluşturmuştur. Bu kayaçlar doğal süreçlerden geçerek rüzgâr ve suyun aşındırmasıyla zamanla farklı sertliklerde malzemelerden meydana gelen bir zemin oluşturmuştur ve peri bacaları olarak bilinen coğrafi oluşumlar bu zeminde ortaya çıkmıştır.

Kapadokya'nın en dikkat çeken özelliği olan peri bacaları, volkanik tuf kayalarının aşınmasıyla meydana gelmiştir. Peri bacaları, insanların içinde ve çevresinde yaşadığı doğal oluşumlardır ve bazen ibadet yeri, bazen barınak olarak kullanılmıştır. Otantik bir atmosfer sunan ve bugün birçoğu restore edilerek dekore edilmiş bu yapılar konaklama işletmesi, restoran, kafe ve farklı iş kollarında hizmet veren dükkan olarak kullanılmaktadır. (Akdağ & Sayar, 2020). Bölgedeki peri bacalarının çoğu kaya oyma teknikleri kullanılarak oyulmuş ve Bizans Döneminde kilise, manastır ve inananlar için barınak olarak kullanılmıştır. Bugün birçoğu ziyarete açık olan bu yapılar, inanç

turizmi niş pazarı ve kültür turizmi katılımcılarının ilgi duyacağı önemli bir çekicilik potansiyeli taşımaktadır.

Doğal ve somut kültürel mirasın yanı sıra bölgede somut olmayan kültürel miraslar da yaşatılmaktadır. El işçiliği ürünler, halı dokuma, seramik yapımı gibi geleneksel sanatların uygulanmasıyla üretilen eserler yerel pazarlarda satışa sunulurken ekonomik bir katkı sağlamaktadır (Belber & Sözbilen, 2017). Kapadokya'nın tarih boyunca farklı kültürlerle etkileşim içinde olması, bölgenin kültürel çeşitliliğini zenginleştirmiştir. Bu etkileşim, mimari, dil, gelenekler ve yaşam tarzları üzerinde belirgin izler bırakmıştır. Bu çekicilikler ve çeşitlilik, bölgeyi sadece Türkiye'nin değil, aynı zamanda dünya turizminin önemli destinasyonlarından biri haline getirmiştir.

Kapadokya, tarihi, kültürel ve doğal zenginlikleriyle ön plana çıkan bir bölgedir. Bu bölgede çalışma alanı olarak seçilen Nevşehir ilinin ekonomisi, büyük ölçüde turizme dayanmaktadır (InvestinNevşehir, 2023). Nevşehir'de tarım, gıda, madencilik ve sanayi sektörleri yerel ekonominin birer bileşeni olsa da turizm sektörü daha belirgin bir ekonomik etki yaratmaktadır. Bu bağlamda, acentecilik, konaklama, rehberlik ve hediyelik eşya satışı gibi turizmle ilişkilendirilen sektörler, bölgede önemli bir ekonomik etki oluşturmaktadır.

Kapadokya'nın sosyal yapısı, geleneksel kırsal yaşamın modern turistik taleplerle iç içe geçtiği bir dinamizmi yansıtmaktadır. Uzun yıllardır turizm faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bölgede yerel halkın çoğunluğu, tarım ve turizm sektöründe çalışmakta ve geleneksel yaşam tarzlarını sürdürmektedir. Bununla birlikte turizmin etkisiyle yeni nesiller arasında eğitim seviyesi artmakta, istihdam turizm işletmelerinde artış göstermekte ve sosyal dinamiklerde değişiklikler yaşanmaktadır (TUİK-Şahin, 2020). Kapadokya bölgesi kültürel açıdan zengin bir mirasa sahip olup, sosyal dinamiklerinde geleneksel ve modern unsurları bir arada barındırmaktadır.

Turizmin en önemli unsurlarından biri olan konaklama, Kapadokya'da uzun bir geçmişe dayanmakta ve farklı otel konseptleri ile ziyaretçilere hizmet sunulmaktadır. Kapadokya'da konaklama seçenekleri arasında, her tür ziyaretçi profiline hitap eden mağara oteller (kaya oteller), beş yıldızlı oteller ve pansiyonlar gibi çeşitli seçenekler mevcuttur (AHİKA, 2023). Bölgede aynı zamanda birçok restoran, kafe ve alışveriş merkezi bulunmaktadır. Bu çeşitlilik, Kapadokya'nın ziyaretçilere konforlu ve

kişiselleştirilmiş konaklama seçenekleri sunma kapasitesini yansıtmaktadır. Kapadokya'nın turistik cazibesi, birbirine yakın konumlanmış birçok çekiciliği içermektedir ve bu yerlere ulaşım oldukça kolaydır. Bölgede yer alan Nevşehir Kapadokya Havalimanı ve Kayseri Erkilet Havalimanı, havayolunu tercih eden ziyaretçilere için hizmet vermektedir. Birçok havayolu şirketi, bu havalimanlarına direkt uçuşlar düzenleyerek Kapadokya'ya erişimi kolaylaştırmaktadır.

Kapadokya benzersiz coğrafi özellikleri ve ürün çeşitliliği ile turizm potansiyeli yüksek bir coğrafyadır. Bölgenin tarihi ve kültürel zenginliği, jeolojik oluşumları ve farklı turizm türlerine yönelik faaliyetlere ev sahipliği yapması bölgeyi cazip bir destinasyon haline getirmektedir (AHİKA, 2023). Ancak bu potansiyelin sürdürülebilir bir şekilde değerlendirilebilmesi için belirli prensiplere uyulması gerekmektedir. Geniş bir coğrafyaya yayılan farklı çekicilikleri ve yüksek potansiyeline rağmen, Kapadokya turizmi bazı sorunlarla da karşı karşıyadır. Bu sorunlar, turizm faaliyetlerinin bazı noktalarda yoğunlaşması ve mevsimsel dalgalanmalar olarak özetlenebilir. Bu sorunların çözümü ve Kapadokya'nın turizm potansiyelinin tam anlamıyla değerlendirilmesi için turizm türlerinin çeşitlendirilmesi ve yeni yatırımlar yapılması gerekmektedir. Bölgenin gastronomi (Ardıç Yetiş, 2015; Aydemir, 2023), bağıcılık (Özgül Katlav vd., 2019), lüks turizm (Özen, 2022), şarapçılık (Yüncü, 2010) ve kongre turizmi (Akgöz vd., 2022; Ersun & Arslan, 2015) gibi farklı alternatif turizm türlerinde büyük bir potansiyel barındırdığı bilinmektedir. Kapadokya'nın doğal güzellikleri ve kültürel varlıklarının sunduğu atmosfer, bu alternatif turizm türleri için mükemmel bir ortam oluşturmaktadır.

Diğer yandan, bölgedeki kalkınmayı tüm paydaşların ortak çabasıyla destekleyecek bir vizyon eksikliği olduğu da gözlemlenmektedir (TBB vd., 2012). Bu nedenle, Kapadokya'nın sürdürülebilir bir turizm destinasyonu haline gelmesi için tüm paydaşların katılımını ve iş birliğini teşvik eden politikalara ve ziyaretçi yönetim planlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu alternatif turizm ürünlerinin geliştirilmesi ve pazarlanması ile Kapadokya'ya gelen turistlerin kalış süresinin uzatılması, bölgedeki turizm gelirlerinin artırılması ve sürdürülebilir bir turizm destinasyonu haline gelmesi sağlanabilir. Kapadokya'nın turizm potansiyelini tam anlamıyla değerlendirmek için tüm paydaşların iş birliği içinde hareket etmesi ve bölgenin geleceği için ortak bir vizyon geliştirilmesi gerekmektedir. Bu sayede Kapadokya, Türkiye'nin en önemli

turizm destinasyonlarından biri haline gelerek hem bölge ekonomisine hem de ülke tanıtımına önemli katkılar sağlayabilir.

Doğal ve kültürel çekiciliklerin kümelendiği Nevşehir'in ziyaretçi profili Türkiye'yi ziyaret eden turist profiline göre farklılaşmaktadır. Türkiye ağırlıklı olarak Alman, Rus ve Arap turistler tarafından tercih edilirken, bu ülke vatandaşlarının geçmiş yıllarda Nevşehir ve Kapadokya'yı ziyaret etme oranı düşük olarak tespit edilmiştir (AHİKA, 2017). COVID-19 ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden sonra bu profillerde değişiklikler gözlenmektedir. Nevşehir'i ziyaret eden yabancı turistlerin büyük bir kesimi Uzak Doğu, Latin Amerika ve Avrupa ülkeleri vatandaşları iken son yıllarda Rus turist sayısında da artış görülmektedir. Nevşehir'i ziyaret eden turistlerin eğitim düzeyi, ülkemizin en çok ziyaret edilen diğer turizm destinasyonlarına ve ülke ortalamasına kıyasla daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir (AHİKA, 2017; Çoban, 2012; Seyitoglu, 2020; Seyitoğlu & Davras, 2021). Yüksek eğitim düzeyindeki turist ise yüksek gelire sahip ve çoğu zaman daha çok harcama yapan profil anlamına gelmektedir (Craik, 2002; H. Kim vd., 2007; M. K. Smith, 2003; Urry, 2009). Aynı zamanda destinasyon yöneticilerinin sürdürülebilir turizm uygulamaları için hedef pazar olarak belirlediği ziyaretçilerdir.

Kapadokya Bölgesi (Nevşehir) Turizm Tanıtım Stratejisi Hedef Pazar Analizi Raporunda, bölgenin tanıtım stratejisinin hazırlanması için 17 ülke hedef pazar olarak belirlenmiştir (Aydın vd., 2021). Nevşehir'de tanıtım ve tutundurma faaliyetlerinin etkin bir şekilde yapılması amacıyla oluşturulan bu raporda yer alan hedef pazar ülkelerinin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olduğu görülmektedir (OECD, 2024; UN, 2024). Bu ülkelerden gelecek ziyaretçilerin kültür turizmi katılımcısı profiline uygun oldukları varsayılmaktadır. Kapadokya'nın çekiciliklerine ve turizm ürünlerine uygun hedef pazarların seçilmesi bölgede turizmin sürdürülebilir olması için önemlidir. Hazırlanan raporda belirlenen hedef pazarlar aşağıdaki gibidir.

- Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Rusya, Japonya, Kanada, Brezilya, Ukrayna, Çin, Fransa, Güney Kore, Avustralya, Yeni Zelanda, Hollanda, İngiltere, Arjantin Tayland ve Malezya

Yukarıda sayılan 17 ülke ziyaretçilerinin profilleri incelenerek doğru tanıtım stratejileri belirlenmiştir. Bu ülkeler Kapadokya'yı ziyaret etme potansiyeli yüksek

olan ziyaretçilerin yaşadığı coğrafyalardır. Ancak Kapadokya bölgesinin bir bütün olarak doğru pazarlama stratejileriyle tanıtılmasıyla destinasyonun tüm dünyadan ziyaretçilerin dikkatini çekebileceği de unutulmamalıdır. Özellikle vadiler ve doğal manzaralara ek olarak kültürel miras Avrupalı turistlerin, ayrıca bölgedeki kültür varlıklarının büyük bir kısmını oluşturan kilise ve şapeller Ortodoks dünyasının ilgisini çekebilme potansiyeline sahiptir.

1.5.1.Kapadokya Bölgesinde İnanç Turizmi

Kapadokya bölgesi inanç turizmi açısından çok çeşitli somut ve somut olmayan kültürel unsurlara sahiptir. Bölgenin inanç tarihindeki yeri Perslerin Anadolu hakimiyetine kadar dayanmaktadır (Adıbelli, 2016). Bölgede çok sayıda yanardağın bulunması Perslerin ateş kültü açısından bu coğrafyayı önemli ve çekici kıldığı düşünülmektedir. O döneme ait inanç turizmi açısından değerli bulunabilecek kültürel varlık bulunmamakla birlikte ateş kültü için yanardağlar birer mabet/tanrı gibi kabul edilmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır ve Kapadokya'nın kült merkezleri ve spiritüel atmosferinin inanç turizmi açısından değerlendirilmesi için çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmanın konusu Hıristiyanlık dini yapılarını kapsamaktadır. Aydın ve Akpınar (2023) yaptıkları araştırmada Kapadokya bölgesinde İslam ve Hıristiyanlık için önemli kabul edilen yerlerin bir envanterini ortaya çıkarmıştır. AHİKA (2023) tarafından yayınlanan raporda bölgenin Hıristiyanlık inancının doğuş yerlerinden birisi olması ve Alevi Bektaşî düşüncesinin olgunlaştığı Hacıbektaş'a ev sahipliği yapması vurgulanarak güçlü bir inanç turizmi potansiyeli olduğu belirtilmektedir.

Kapadokya tarih boyunca dini ve kültürel önemiyle ilişkilendirilmiştir. Kapadokya'nın dini bir merkez olarak algılanması bölgenin tarihi, arkeolojik ve kültürel özelliklerine bağlı olarak zaman içinde gelişmiştir. Dahası Kapadokya'nın Hıristiyanlaştırılması ve erken Hıristiyan topluluklarının kurulmasıyla ilişkili bazı tarihi figürler ve gruplar da bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi sayılan Büyük Aziz Basil'dir (yaklaşık MÖ 330–379). Basileus olarak da bilinen bu kişi etkili bir ilahiyatçı ve Kapadokya Babaları olarak adlandırılan erken dönemin önemli din adamlarından birisidir (Temiztürk, 2016). Erken Hıristiyan düşüncesinin şekillenmesinde kilit bir rol oynayan ve Kapadokya'daki Kayseri (Caesarea) piskoposu olarak görev yapmış olan Basil'in, bölgede manastır eğitim kültürünün gelişmesine katkı sağladığı bilinmektedir.

Bir diğerk Kapadokya Babası Nyssa'lı Aziz Gregory'dir (yaklaşık MÖ 335–395). Öndegelen bir Hıristiyan ilahiyatçı ve piskopos olan Gregory Neocaesarea'da (Niksar) doğmuş, Kapadokya'da bugün Aksaray Ortaköy Harmandalı mevkiinde bulunan Nyssa antik kentinin piskoposu olarak görev yapmıştır (Mateo-Seco & Maspero, 2009). Gregory'nin Hıristiyan doktrininin şekillenmesi ve manastır yaşamının düzenlenmesine yönelik yaptığı katkılar önemli kabul edilmektedir. Bir başkakilise babası olan Nazianzusu Gregory ise yine Aksaray Gülağaç Bekarlar mevkiinde bulunan Nazianzus kentinde piskoposluk yapmıştır. Buraya oldukça yakın Güzelyurt Sivrihisar mevkiindeki Arianzus kentinde doğduğu bilinen Gregory dönemin en iyiretorik bilen teologlarından birisi olarak bilinmektedir (McGuckin, 2001). Bu kilise babalarının yaşadıkları dönemde Nevşehir yakından ilişki içerisinde olduğu bir inanç merkezidir (TDV, 2024). Kilise babaları Kapadokya'nın Hıristiyanlaştırılmasında önemli rol oynamıştır. Ayrıca kilise babaları Hıristiyanlığın önemli doktrinlerinden teslis inancının mimarları kabul edilmektedir. Elbette bölgenin bir inanç merkezi olarak algılanması yalnızca onların hatırasıyla değil, zengin Hıristiyan mirasını yansıtan kayalara oyulmuş kiliseler, manastırlar ve yer altı şehirleri gibi tarihi ve arkeolojik özelliklerinin de bir sonucudur.

Tarih boyunca Anadolu topraklarında birçok kültürel etkileşim yaşanmıştır. Bunlardan birisi de 1923 yılındaki nüfus mübadelesiyle gerçekleşen Türkiye-Yunanistan arasındaki nüfus değişimidir. Bu süreçte, Rum Ortodoks Hıristiyanlar, Anadolu'dan, Müslüman Türkler ise Yunanistan'dan ayrılmak zorunda kalmıştır. Pek çok kaynak Anadolu'dan göç eden Rum Ortodoks Hıristiyan nüfusunun sayısının 1923-1924 yılları arasında 1 milyonun üzerinde olduğunu belirtmektedir (Hirschon, 2008). Bu demografik değişim, sosyal ve kültürel açıdan pek çok sonuca yol açmıştır. Asırlardır cemaati bulunan kilise ve şapellerin metruk kalması da bunlardan birisidir. Kapadokya bölgesi ise bu durumu daha derinlemesine incelemeyi gerektirmektedir. Çünkü bölgede bulunan Hıristiyan mirası tüm alana yayılmış ve çok sayıda tarihi yapıdan oluşmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 1993 yılında başlatılan dini yapıların ve ziyaret yerlerinin envanterinin çıkarılması çalışmalarına göre Türkiye'de İslam, Hıristiyanlık ve Yahudilik dinlerine ait toplam 316 adet bileşen tespit edilmiştir. Bu envanterin oluşturulma kriterleri arasında dini olarak kabul gören ve ziyaretçi çeken yer olması

birinci koşuldur. Diğer kriterlere göre taşıdığı mimari özellikler sebebiyle değerli bir örnek olması, ulaşım kolaylığı olması ve seyahat acentelerinin tur güzergahlarında bulunuyor olması koşulları aranmıştır. Gündoğan (2021) tez çalışmasında bu dini yapıların detaylıca bir listesini vermektedir. Kapadokya bölgesinde yer alan kentler olan Aksaray, Kayseri, Kırşehir, Nevşehir ve Niğde illerinde de bu kriterler gözetilerek tespit edilen dini yapılar yer almaktadır.

Tablo 1. 5. Kapadokya Bölgesi İnanç Turizmi Ziyaret Yerleri

Şehir	İslamiyet	Hıristiyanlık
Aksaray	Ulu Cami Eğri Minare Taptuk Emre Köyü ve Türbesi Yunus Emre Türbesi Kaya Cami Selime Sultan Türbesi Kilise Cami	Aziz Anargiros Kilisesi Sivişli Kilisesi Selime Katedrali Kale Manastırı Kilisesi Yüksek Kilise Kızıl Kilise Ağaçaltı Kilisesi Pürenli Seki Kilisesi Kokar Kilise Eğritaş Kilisesi Sümbüllü Kilisesi Yılanlı Kilisesi Saint Georges Kilisesi Bahattin Samanlığı Kilisesi Direkli Kilise Ala Kilisesi Karagedik Kilisesi
Kayseri	Ulu Cami Hunat Cami ve Külliyesi Lale Cami Güllük Cami Döner Kümbet Mahperi Hatun Türbesi Çifte Kümbet	Karabaş Kilisesi (Yeşilhisar) Azize Barbara Kilisesi Soğanlı Vadisi Kiliseleri Kubbeli Kilise (Yeşilhisar)
Kırşehir	Cacabey (Medresesi) Cami Ahi Evran Cami ve Türbesi Lala Cami (Lale Cami) Melik Gazi Türbesi	Derefakılı Kiliseleri (Akçakent)

Nevşehir	Kurşunlu Cami Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhı ve Külliyesi	Tokalı Kilise Elmalı Kilise St. Basil Kilisesi (Göreme) Rahipler ve Rahibeler Manastırı (Göreme) Çavuşin Kilisesi (Göreme) Karanlık Kilise (Göreme) Yılanlı Kilise (Göreme) Azize Catherine Şapeli (Göreme) Çarıklı Kilise (Göreme) Barbara Şapeli (Göreme) Saklı Kilise (Göreme) Kılıçlar Kilisesi (Göreme) Meryem Ana Kilisesi (Göreme) Aziz Eustathios Kilisesi (Göreme) Tağar Kilisesi (Ürgüp) Aziz Jean Kilisesi (Gülşehir)
Niğde	Aladdin Cami Hüdavend Hatun Türbesi Gündoğdu Türbesi Sungur Bey Cami ve Türbesi	Gümüşler Manastırı

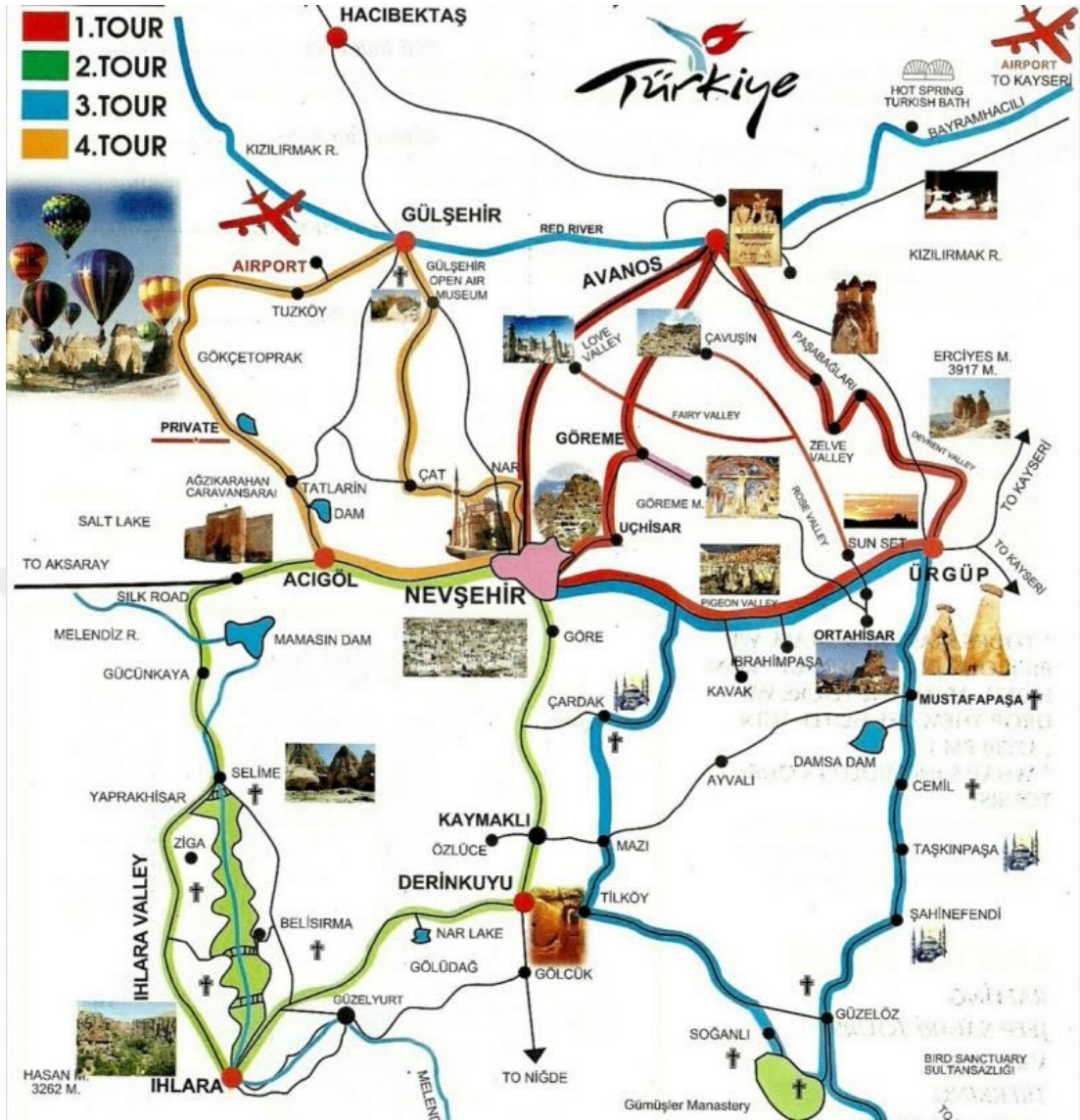
Kaynak: (Gündoğan, 2021)

Kültür ve Turizm Bakanlığının belirlediği inanç turizmi ziyaret yerleri tüm Türkiye’de farklı coğrafyalarda 3 semavi din açısından bir envanter sunmaktadır. Bu araştırmanın çalışma alanı Nevşehir iliyle sınırlandırılmış olmakla birlikte bölgenin inanç turizmi açısından zenginliğini anlamak adına çevre illerin envanteri de önem arz etmektedir. Tablo 1.5.’te Kapadokya’nın Roma İmparatorluğu Dönemi ve sonrasındaki süreçte daha geniş sınırları olarak kabul edilen Nevşehir ve çevresindeki illeri kapsayan bölgede yer alan inanç turizmi için önemli kabul edilen ziyaret yerleri gösterilmektedir. Tablodan da görüldüğü gibi bölgede özellikle Hıristiyanlık açısından önemli bulunan kilise, manastır ve şapeller yer almaktadır. Tabloda Nevşehir sınırlarında bulunan Hıristiyanlık yapılarının tamamı UNESCO Dünya Miras Listesinde Göreme Milli Parkı ve Kapadokya olarak tescillenen alan içerisinde yer almaktadır. Ancak tabloda yer alan ziyaret yerleri bölgedeki dini yapıların çok küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Tüm iller için bu zenginliğin değerlendirilmesi için daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca inanç turizmi açısından İslami eserlerin sayısı da oldukça fazla (Budak, 2018) olmasına rağmen bakanlık çalışmasında çok daha azına yer verildiği görülmektedir. Bununla birlikte bölgede Yahudilik için önemli sayılabilecek ziyaret yeri tespit edilmemiştir.

Tablo 1.5. tekrar incelendiğinde bu araştırmanın çalışma alanı olarak belirlenen Nevşehir için iki İslami ziyaret yeriyle birlikte on altı Hıristiyan ziyaret yeri listelendiği görülmektedir. İslam açısından önemli bulunan Kurşunlu Camii Nevşehir Merkez’de yer almaktadır. Hacı Bektaş Veli Dergâhı ve Külliyesi ise Nevşehir ili Hacıbektaş ilçesinde yer almaktadır. Hıristiyanlık için önemli bulunan ziyaret yerlerinin çok büyük bir kısmının Nevşehir Merkez ilçeye bağlı Göreme kasabasında yer aldığı görülmektedir. Yine Ürgüp ve Gülşehir ilçelerinde de birer tane kilise bu listede bulunmaktadır. Ancak bu listede yer almamasına rağmen, Nevşehir sınırları içinde çok daha fazlası bulunmakta ve inanç turizmi için değerlendirilmesi gerekmektedir. İnanç turizmi kapsamında özel ilgiye sahip ziyaretçilere yönelik yapılacak tanıtım faaliyetleri ile gerçekleştirilecek turizm faaliyetleri yoluyla bölgenin dini yapıları önemli bir katma değer oluşturacaktır. Bölgede halihazırda inanç değerlerine yönelik turizm faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Ancak gerçekleştirilen turizm faaliyetleri oldukça sınırlı ve standart tur güzergahları dahilinde yürütülmektedir. Bu konuya ilişkin sektörde faaliyet gösteren acentelerin sınırlı çeşitlilikte tur güzergahları bulunsa da akademik olarak herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Sonraki bölümde tur güzergahlarının gerçekleştirildiği rotalar ve diğer kültür rotaları verilmektedir.

1.5.2.Kapadokya Bölgesinde Bulunan Mevcut Kültürel Rotalar ve Tur Güzergahları

Kapadokya bölgesinde turizm acenteleri tarafından yoğun bir şekilde kullanılan dört turizm rotası bulunmaktadır. Kırmızı, yeşil, mavi ve sarı tur olarak adlandırılan bu güzergahlar Nevşehir Göreme yerleşimini merkeze alarak Aksaray ve Kayseri sınırlarına kadar uzanan alanda farklı kültürel varlıklar ve doğal güzelliklerin ziyareti için kullanılmaktadır. Tur güzergahları Harita 1.1.’de gösterilmektedir.

Harita 1.1. Kapadokya Bölgesinde Sıklıkla Kullanılan Tur Güzergâhları
Kaynak: Guidacapadocia

Bu güzergâhlardan kırmızı turun ziyaret yerleri Ürgüp, Göreme, Ortahisar, Avanos ve Çavuşin yerleşimlerinde bulunmaktadır. Yeşil tur ise Aksaray sınırlarında yer alan Ihlara Vadisi ziyaretiyle öne çıkmakta ve Derinkuyu ya da Kaymaklı Yeraltı Yerleşimlerini kapsamaktadır. Mavi tur Kayseri sınırlarında bulunan Soğanlı Vadisini ve Ürgüp-Soğanlı güzergahında bulunan Mustafapaşa, Cemil, Şahinefendi gibi bir takım köy yerleşimini ve ziyaret yerlerini içermektedir. Nevşehir'in kuzey batısındaki ziyaret yerlerini içeren sarı tur ise bölgede en az bilinen tur rotası özelliğindedir. Bu rotayı kullanan acenteler oldukça sınırlıdır.

Tur güzergâhlarından en fazla kullanılanı olan kırmızı tur Çekirdek Kapadokya diye adlandırılan alandaki pek çok ziyaret yerini kapsamaktadır. Bu turlar Göreme merkezde olacak şekilde Nevşehir, Avanos ve Ürgüp yerleşimlerinin arasında kalan bölümde bulunan ziyaret yerlerine yönelik bir gezi sunmaktadır. Güzergâhlarda genellikle Paşabağları, Devrent Vadisi, Göreme Açık Hava Müzesi ve Aşk Vadisi gibi ziyaret yerleri bulunmaktadır. Her tur organizasyonunda tur programı olmakla birlikte yeşil turların genellikle öne çıkan ziyaret yerleri arasında Göreme Panorama noktası, Derinkuyu veya Kaymaklı Yeraltı Yerleşimi ile Ihlara Vadisi ziyaret yerleri bulunmaktadır. Mavi tur ve sarı tur acenteler tarafından daha az satılan tur programları olmakla birlikte bölgede mekânsallığı azaltmak için pazarlama çalışmaları ve ziyaretçi yönetimiyle talebi artırılması gereken güzergahlardır. Mavi turda öne çıkan ziyaret yerleri arasında Mustafapaşa, Soğanlı ve Çardak Yeraltı Yerleşimi bulunmaktadır. Sarı turda ise Nar, Çat, Gülşehir ve Tatların öne çıkan ziyaret yerleridir.

Yukarıda bahsedilen tur güzergahlarının haricinde bölgede projelerle oluşturulmuş kültür rotaları olarak kabul edilen iki farklı çalışma da bulunmaktadır. Kamu Kurumları ve Kalkınma Ajansı iş birliğiyle hazırlanan projelerin aktif internet siteleri ve mobil uygulamaları da bulunmaktadır.

Discover Cappadocia

Ahiler Kalkınma Ajansı (AHİKA) ile Kültür ve Turizm Bakanlığının iş birliğiyle bölgede turizm gelişimini bütüncül bir şekilde sağlamak adına “*Discover Cappadocia*” ismiyle bir proje/marka yaratılmıştır. *Discover Cappadocia* markası, web sitesi ve sektör profesyonelleriyle iş birlikleri aracılığıyla Kapadokya Bölgesi'nin tarihi, kültürel ve doğal güzelliklerini tanıtmayı amaçlamaktadır. Yapılan projelerden bir tanesi “*discovercappadocia.com*” alan ismiyle bir web sitesinin hayata geçirilmesidir. Web sitesinde ziyaretçilerin bölge hakkında bilgi edinebileceği pek çok içerik sunulmaktadır.

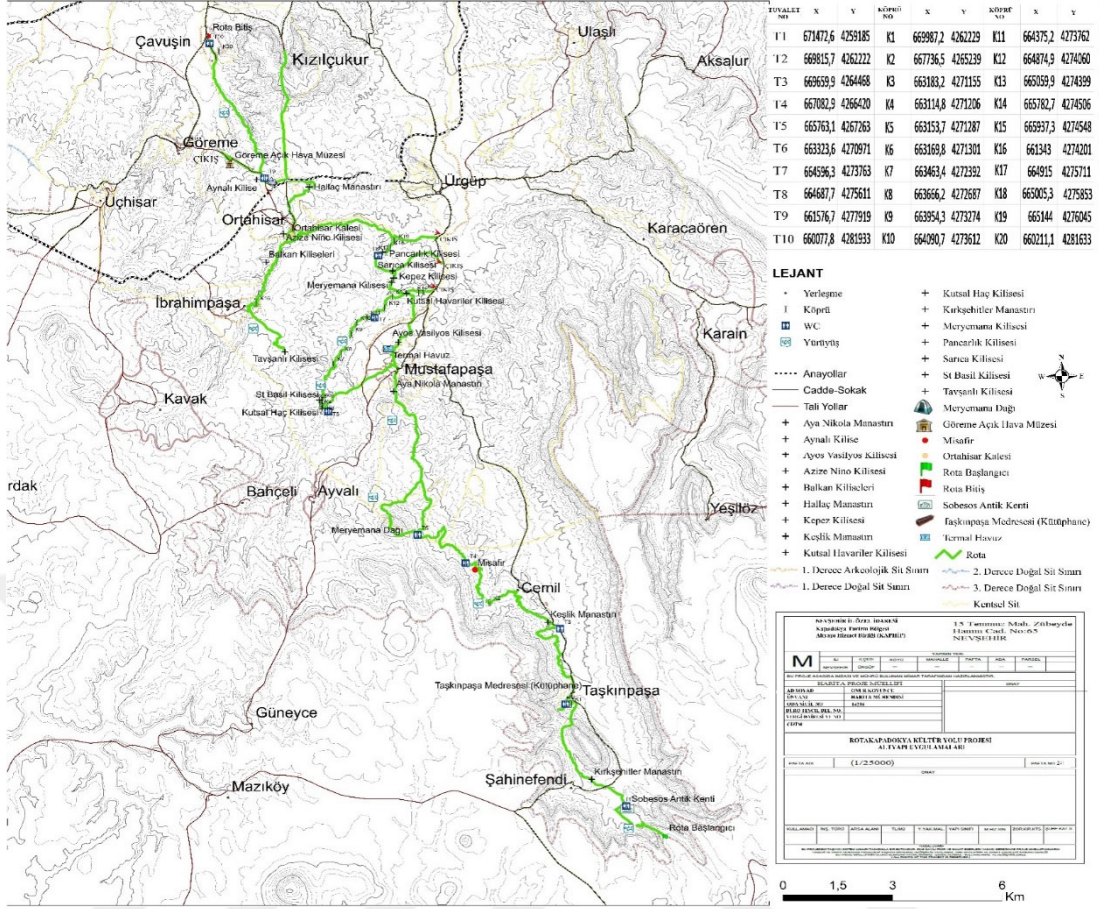
Web sitesinde Kapadokya'nın tarihi, kültürel ve doğal güzelliklerinin tanıtımı yapılmaktadır. Etkinlikler, konaklama, yeme-içme gibi ziyaretçilerin ihtiyaç duyabileceği içeriklerin yanı sıra daha önce planlanmış güzergahlar da dikkat çekmektedir. Buradaki ara yüzde kullanıcıların kişiye özel rotalar planlamasına imkân veren bir modül bulunmaktadır. Ayrıca dağ bisikleti, tırmanış, yol bisikleti gibi rota

üzerindeki hareket tipine göre ve bu parkurların zorluk seviyesine göre hazırlanmış rotalar kullanıcıların hizmetine sunulmaktadır. Bunların haricinde *günlük turlar* şeklinde sınıflandırılan ve içeriği temalara göre hazırlanmış rotalar da bulunmaktadır. Bu rotalar arasında Kapadokya’da çok uzun yıllardır acentelerin ve ziyaretçilerin sıklıkla tercih ettiği Kırmızı, Yeşil ve Mavi tur olarak adlandırılan güzergâhlar da bulunmaktadır (DiscoverCappadocia, 2024). Diğer rotalar ise inanç temasıyla belirlenmiştir.

Yukarıda bahsedilen bu inanç rotaları geniş Kapadokya sınırlarını da içine alacak şekilde Aksaray, Niğde, Kırıkkale gibi illerden bileşenleri de kapsamaktadır. Öte yandan bu araştırmanın çalışma alanı sınırlarında olan Nevşehir’de bulunan inanç bileşenleri için de rotalar oluşturulmuştur. Bu rotaların ikisi İslam ve ikisi Hıristiyanlık temasında olmak üzere dört farklı güzergahla sitede yer aldığı görülmektedir. Günlük yürüyüş mesafesine göre planlanmış bu rotalar Kapadokya’da bilinen ve öne çıkarılmış bileşenlerden oluşmaktadır. Discover Cappadocia projesinin web sayfası ve mobil uygulamaları ziyaretçilere rotalar ve bileşenler hakkında bilgi sunmaktadır. Bu projede yer alan Hıristiyanlık temalı inanç rotalarının başlıca eksikleri arasında farklı hareket tipi, uzunluklar ve sürelerle göre rotaların bulunmamasıdır. Bir diğer sorun ise rota bileşenlerinin konumlarının yanlış veya eksik olmasıdır. Son olarak bölgede rota bileşeni olarak değerlendirilecek ziyaret yeri oldukça zengin olmasına rağmen bu proje kapsamındaki ziyaret yerleri 12 farklı bileşenle sınırlıdır.

Kapadokya Kültür Yolu

Bir diğer rotalar sistemi ise Kapadokya Kültür Yolu’dur. Bu rotalar sistemi Nevşehir Valiliği ve İl Özel İdaresi tarafından proje şeklinde uygulamaya konarak hayata geçirilmiştir. Rotalar tarihi mekanlar, manastırlar, antik kentler ve doğal güzellikleri içermektedir (Güngör, 2022). Bu sistemde, hikayesi Kayseri’ye dayanan tarihsel bir kişinin izlediği yol yaşatılmak istenmektedir. Kayseri Yahyalı’nın Çamlıca köyünde yaşamış olan din görevlisi Aziz Arsenios’un (OrtodokslarTopluluğu, 2024) bölgenin önemli dini merkezi olan Göreme’ye seyahatlerinde kullanmış olduğu güzergahlar bu rotanın bileşenlerini oluşturmaktadır. Tarihi bir kişilik olarak 19. ve 20. yüzyılda yaşamış olan Arsenios’un hatırasını yaşatan bu rotalar sahada yapılan çalışmalarla uygulanarak bu konuda somut adımlar atılan tek çalışmadır.

Harita 1.2. Kapadokya Kültür Yolu Güzergahı
Kaynak: Kapadokya Kültür Yolu

Harita 1.2. Kapadokya Kültür Yolu güzergahını ve ziyaret yerlerini göstermektedir. Kuzey-Güney aksında çok sayıda kilise ve manastırla birlikte cami ve medreseler de bulunan bu rota sistemi Şahinefendi, Taşkınpaşa, Cemil, Mustafapaşa, Ortahisar, Göreme, Çavuşin, Ürgüp, İbrahimpaşa ve Avanos yerleşimlerindeki bileşenleri içermektedir. Rotalar ve bileşenler hakkında bilgi sunmak için oluşturulmuş bir web sayfası (kapadokyakulturyolu.com) ve mobil uygulama bulunmaktadır. Bu sistemdeki rotalar birer kültür yolu olarak adlandırılmakta ve doğal-kültürel miras unsurları bir arada sunulmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde öncelikle araştırma konusu ve gerekliliği, araştırmanın amacı ve önemi ile araştırma alanı açıklanmış, araştırmanın varsayımları ve sınırlılıkları belirtilmiştir. Ardından araştırmanın amacına ulaşması için kullanılan yöntem, veri toplama araçları ve süreci açıklanmış ve verilerin analizi ve araştırmanın güvenilirlik ve geçerliliği hakkında bilgi verilmiştir.

2.1.Araştırma Konusu

İnanç turizmi, kişisel tatmin, kültürel etkileşim ve ruhani gelişim arayışı etrafında şekillenen bir seyahat türüdür. Pek çok birey, kutsal mekanları keşfetmek, inançlarını derinleştirmek veya kutsal yerlerde manevi huzur bulmak amacıyla bu tür seyahatlere katılmaktadır (Woodward, 2004). Ancak inanç turizmi destinasyonları sadece dini eğilimli kişileri değil, aynı zamanda sundukları kültürel ve tarihsel önemi merak eden gezginleri de cezbetmektedir. Akademik çalışmalarda, bu katılımcılar bazen inanmayanlar, seküler bireyler veya dünyevi ziyaretçiler olarak kategorize edilmektedir (Collins-Kreiner & Gattrell, 2006; Griffin & Raj, 2017; V. L. Smith, 1992b). Dolayısıyla inanç turizmi, sadece inananlara değil, çeşitli inançlara sahip veya hiçbir inancı olmayan, kültürel ve tarihsel mirasın çekiciliğinden etkilenen kişilere de hitap etmektedir. Bu nedenle, inanç turizmine katılanlar bazen manevi rahatlık ve kutsiyet arayışındaki bireyler olabilirken, bazen de estetik zevk, bilgi edinme veya meraklarını tatmin etme amacı güden seküler bireyler olabilmektedir (Ijaz, 2021; Olsen, 2010; Raj, 2012; Rinschede, 1992). Günümüzde, küresel seyahat kolaylıkları, otantik seyahat deneyimi arayışları ve manevi iyi olma hedefleri inanç turizminin popülerliğini artıran faktörler arasındadır.

Destinasyonlar sahip olduğu turizm potansiyellerini en iyi şekilde değerlendirmenin yollarını bulmak için çaba harcamaktadır. Değişen tüketici eğilim ve beklentilerine paralel olarak Kapadokya'da doğal ve kültürel unsurların farkındalığının artırılması, yeni turizm ürünlerinin meydana çıkarılması, farklı ziyaret güzergahlarının ve temalı rotaların oluşturulması gerekmektedir. Turizmde rota, belirli bir ilgi alanı veya temayı takip eden bir dizi destinasyonu (varış noktası) ve bağlantıyı kapsayan bir seyahat planıdır (Meyer-Cech, 2004). Bu rotalar, turistlerin belirli bir deneyim yaşamalarını

ve belirli bir bölgenin veya temanın sunduğu turizm ürününü keşfetmelerini sağlamaktadır.

Destinasyonlarda ziyaretçilerin farklı temalarda ürün ve hizmetleri deneyimlemelerine yardımcı olan rotalardan birisi de inanç turizmi rotalarıdır. Bir kültürel rota türü olarak inanç turizmi rotaları, tarihi kiliseler, manastırlar ve diğer dini yapılardaki mimari güzellikleri, sanat eserlerini ve antik ritüelleri keşfetmek isteyen ziyaretçilere hitap etmektedir. Diğer yandan bu rotalar, sadece dini deneyim arayışında olmayanları da cezbetmek adına zengin bir kültürel ve tarihi mirası bileşen olarak kapsayabilmektedir. İnanç turizmi rotaları sayesinde turizm faaliyetleri, kutsal mekanlar ve inançlarla ilgili unsurlara yeni bir bakış açısı kazandırırken, bu mekanlar da turizme yeni ürünler ve deneyimler sunma imkanı bulmaktadır. Bölgenin kültürel kimliğini yansıtan dini ve manevi gelenekler, turistlere unutulmaz bir deneyim yaşatmaktadır. Bu sayede turistler, sadece bir seyahat gerçekleştirmenin ötesinde, inanç ve manevi değerlerle de derin bir bağ kurma şansı yakalamaktadır.

Bu çalışmanın araştırma alanı olarak belirlenen Kapadokya bölgesi doğal ve kültürel zenginlikleriyle geniş bir çekicilik yelpazesine sahiptir. Bölgede turizmin gelişimi Türkiye'deki turizmin gelişimiyle eş zamanlı ele alınabilir. Dolayısıyla Kapadokya, Ege ve Akdeniz kıyılarıyla birlikte Türkiye'de turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmeye başladığı en eski destinasyonlardan birisidir. Başlangıçta gerçeküstü peri bacaları ve vadilerin doğal manzaraları ile kaya kiliselerinin ana çekicilik olarak rol oynadığı bölge, zamanla değişen turizm tüketici trendleri ve popüler kültür dolayısıyla farklı turizm ürünleriyle bilinmeye başlamıştır. Bu durumun ise bölgede sürdürülebilir olmayan bir turizm anlayışının ortaya çıkmasına sebep olduğu görülmektedir.

Bölgede çok sayıda bulunan Hıristiyanlık yapılarının başta mübadil gruplar olmak üzere Yunanistan, Gürcistan ve Bulgaristan gibi Türkiye'ye komşu ülkelerde yaşayan potansiyel ziyaretçilerin ilgisini çekeceği düşünülmektedir. Nitekim Aydın & Akpınar (2023) önceki çalışmalarında bu grupların özellikle Kapadokya'da ilgi duyduğu yapıların tespitini sağlamıştır. Ayrıca Kapadokya bölgesi, inanç turizmi katılımcıları arasında bulunan estetik/kültürel merak motivasyonlu ziyaretçiler için de önemli bir destinasyondur. İlgili literatür incelendiğinde Kapadokya bölgesinde inanç turizmine

yönelik çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Her ne kadar Türkiye genelinde farklı destinasyonlarda inanç turizmi rotaları üzerine çalışmalar (Ayhan & Çağlıyan, 2021; Cam & Avcı, 2024; Çalışkan, 2018; Levent & Uçar, 2019) olsa da Kapadokya için bu konuda yapılmış akademik bir çalışma bulunmamaktadır. Bununla beraber, ürün çeşitlendirme kapsamında Kapadokya bölgesindeki inanç turizmi kaynaklarının değerlendirilmesi (Gümüş, 2019), Patristik Kapadokya babaları ve inanç turizmi (Yenipınar, 2022) ve son olarak Hacıbektaş ilçesinde inanç turizmi (Koçak vd., 2012) konularını araştıran çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ancak literatürde bölgede inanç turizmi rotalarının oluşturulmasını konu edinen bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Diğer yandan bölgede uzun yıllardır inanç turizmi kapsamında sayılabilecek faaliyetler yapılmakta ve acentelerin kullandığı farklı rotalar bulunmaktadır. Kamu kurumları iş birliğiyle oluşturulmuş inanç rotaları da bulunmakta ancak bunların yalnızca çok iyi bilinen ve acentelerin sıklıkla tercih ettiği güzergahlarda yer alan bileşenleri konu edindiği görülmektedir. Örneğin Discover Cappadocia projesiyle önerilen inanç rotaları incelendiğinde ziyaret yerlerinin en çok bilinen ve ziyaret edilen dini yapılar olduğu anlaşılmaktadır. Mevcut çalışma kapsamında inanç turizmi rotalarının belirlenmesinde sürdürülebilir turizme hizmet edecek alternatif rotalar oluşturulmak hedeflenmektedir. Bu rotaların farklı ihtiyaçlara ve profillere hizmet edecek özellikte olması amaçlanmaktadır. Öte yandan literatürde inanç turizmi rotaları oluşturulurken hangi kriter ve ölçütlere dikkat edilmesi gerektiğine dair bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu kriterlerin belirlenerek inanç turizmi rota planlamalarında kullanılması adına literatüre kazandırılması gerektiği düşünülmektedir. Mevcut çalışma bu eksiği gidermektedir.

Kapadokya bölgesi Hıristiyanlık dini açısından önemli birçok yapı ve ziyaret noktasına ev sahipliği yapmaktadır. Ancak son yıllarda, kültürel miras unsurlarının balon turları, ATV gezileri, 4X4 safari gezileri, atlı turlar ve konsept fotoğraf çekimleri gibi farklı turizm faaliyetlerinin gölgesinde kaldığı gözlenmektedir (Özen & Özdemir, 2019; Sözbilen, 2022). Bu durum, kültürel varlıkların önemini kaybetmesine, farkındalığın azalmasına, koruma çabalarının zayıflamasına, aşırı mekânsal ve zamansal yoğunluğa ve dolayısıyla sürdürülebilir olmayan turizm faaliyetlerinin gerçekleşmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle, destinasyonlarda birbirini tamamlayan

turizm ürünlerinin bir arada sunulması ve farklı ziyaretçi profillerine yönelik turizm ürün çeşitlendirmesi yapılarak öncelikli olarak sürdürülebilir turizm planlaması ve yönetiminin oluşturulması gerekmektedir. Kayalık Kapadokya'da, inanç turizminin geliştirilmesi ve diğer turistik aktivitelerle koordinasyonunun sağlanmasıyla, bölgedeki sürdürülebilir olmayan turizm faaliyetlerinin önüne geçilmesinde önemli bir adım atılacağı düşünülmektedir.

Yapılan araştırmalar ve güncel ziyaretçi sayıları bölgenin Hıristiyanlık açısından ciddi bir inanç turizmi potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Akpınar & Koç, 2022; Aydın & Akpınar, 2023; Gümüş, 2019; Yenipınar, 2022). Kapadokya'nın coğrafi konumu, çeşitli medeniyetlere ve inanç sistemlerine ev sahipliği yapmış olması nedeniyle üzerinde yer alan dini yapılar, ziyaretçilere tarihi ve manevi açıdan zengin bir deneyim sunmaktadır. Diğer yandan bu yapılar, sadece dini önem taşımakla kalmayıp aynı zamanda mimari ve kültürel açıdan da büyük bir değere sahiptir. Kapadokya'nın bu dini ve kültürel mirası, inanç turizminin geliştirilmesi ve sürdürülebilir bir şekilde değerlendirilmesi için büyük bir potansiyel sunmaktadır (Gümüş, 2019). Bu potansiyeli değerlendirmek için kullanılacak araçlardan birisi de inanç turizmi rotalarının oluşturulmasıdır.

2.2.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma Kapadokya bölgesinde nitelik ve nicelik açısından üstün değerlere sahip Hıristiyanlık dini mirası yapıları için inanç turizmi rotaları oluşturmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın diğer amacı ise inanç turizmi rotalarında değerlendirilecek dini yapıların envanterini oluşturmaktır. Çalışmanın alana ve sektöre en önemli katkısı, oluşturulacak envanter ve inanç turizmi rotalarıyla bölgenin kültürel mirasının ön plana çıkarılması ve alternatif turizm olarak inanç turizminin geliştirilmesini sağlamaktır. Ayrıca, oluşturulacak inanç turizmi rotalarında yer alacak bileşenlerin belirlenmesinde kullanılacak kriterleri ortaya koyması yönüyle de önemli bir katkı sağlayacaktır. Literatürde inanç turizmi rotalarının oluşturulmasında nasıl bir yol izlenmesi gerektiğine dair bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Çekirdek Kapadokya olarak bilinen bölgeyi de içine alan Nevşehir ili sınırlarında bulunan, inanç turizmine yönelik hizmet verebilecek Hıristiyanlık yapılarını ziyaret yeri olarak içeren inanç turizmi rotalarının oluşturulması ve rotalarda yer alacak

ziyaret yerlerinin bir envanterini ortaya koymak üzere çalışma kapsamında cevap aranan araştırma soruları aşağıdaki gibidir:

- Nevşehir’de Hıristiyanlık dini açısından inanç turizmine ilişkin faaliyetler nasıl yapılmaktadır?
- Nevşehir’de Hıristiyanlık dini açısından inanç turizmine kaynaklık edecek çekicilikler nelerdir?
- Nevşehir’de Hıristiyanlık dini açısından inanç turizmi rotaları nasıl (hangi kriterlerle oluşturulabilir, kullanılacak yöntemler nelerdir) oluşturulabilir?

Araştırma kapsamında, Kapadokya'daki inanç turizminin önemini vurgulamak ve farkındalık yaratmak için gerekli olan soruların cevapları bulunarak bölgede inanç turizmi rotaları oluşturulacaktır. Ayrıca geliştirilen kriterler ve ölçeğin sonraki çalışmalarda faydalanılmasıyla inanç turizmi rotalarının farklı bölgelerde oluşturulması ile yaygınlaşması sağlanabilir. Çalışmanın sonuçları Kapadokya bölgesinde alternatif bir turizm türü olarak inanç turizminin geliştirilmesine katkıda bulunacaktır. Ayrıca çalışma sonucunda oluşturulacak inanç turizmi rotaları, bölgedeki kültürel mirasın korunmasına ve turizm altyapısının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Kapadokya'nın tarihi ve manevi açıdan zenginliğini bir bütün olarak sunacak bu rotalar aracılığıyla bölgenin ve Türkiye'nin inanç turizmi potansiyelinin etkin bir şekilde değerlendirilmesi sağlanacaktır. Böylelikle dini yapılardan kaynaklanan kültürel zenginliğin daha fazla kişiye ulaşmasına katkı sağlanacaktır.

Kapsamlı bir araştırmayla farklı kriterler ekseninde belirlenen ziyaret yerlerinin inanç turizmi rotaları aracılığıyla değerlendirilmesinin yukarıda bahsedilen mekânsal yoğunluk sorunlarının azaltılması ve turizm gelirlerinin destinasyonun farklı bölgelerine dağılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca uluslararası literatürde inanç turizmi rotalarında yer alacak ziyaret yerlerinin belirlenmesinde hangi kriterlerin yer alması gerektiğini araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırma bu kriterleri belirleyerek sonraki çalışmalarda inanç turizmi potansiyeli yüksek olan bölgelerde rotalar oluşturulmasında kullanılacak bir yöntemi literatüre kazandırmaktadır. Diğer yandan bölgede oluşturulacak inanç turizmi rotalarının dini yapıların/mekanların korunması, turizm altyapısının geliştirilmesi ve ziyaretçilere kaliteli bir deneyimin sunulmasına katkı sağlaması hedeflenmektedir. Ayrıca hem

bölgenin hem de Türkiye'nin inanç turizmine yönelik ziyaretçi sayısının artacağı, kültürel zenginliğin harcama eğilimi yüksek özel ilgiye sahip ziyaretçi profilleriyle paylaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Son olarak, çalışmanın bölgedeki sürdürülebilir olmayan turizm anlayışının değişmesine, turizmin mekânsal ve mevsimsel yoğunluğunun azaltılmasına ve turizm gelirlerinin artmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.3.Araştırma Alanı

Strabon, Kapadokya bölgesinin sınırlarını şu şekilde tarif etmektedir: *“Kilikia Tauros'ları diye adlandırılan dağlar, doğuda Armenia ve Kolkhis ve değişik dil konuşan aradaki halklar ve kuzeyde Halys Irmağı'nın ağzına kadar Eukseinos ve batıda hem Paphlagonia'lı kabileler ve hem de Phrygia' da yerleşmiş olan Lykaonia'lılara kadar uzanan Galatia'lılar ve Kilikia Trakheia' da oturan Kilikia'lılar tarafından çevrilmiş oldukları söylenebilir.”* Eğer Strabon'un Geographika adlı eserindeki tarifini güncel coğrafi bilgilerle yorumlamak gerekirse; bölgenin sınırlarını kuzeyde Karadeniz, güneyde Toros Dağları, doğuda Fırat Nehri ve batıda Tuz Gölü oluşturmaktadır. Kapadokya, antik çağlardan beri yerleşimin olduğu ve günümüzde eski sınırlarından daha farklı bir alanı tanımlayan Anadolu'nun orta iç kesiminde yer alan Nevşehir ili ve etrafını kapsayan bir bölgenin ismidir.

Kapadokya bölgesi, akademide ve sektörde, Çekirdek Kapadokya, Kayalık Kapadokya, Merkezi Kapadokya ve Geniş Kapadokya gibi farklı sınırları tarif etmek için farklı isimlerle anılmaktadır. Kayalık Kapadokya olarak adlandırılan bölge günümüzde turizm faaliyetlerinin yoğunlukla gerçekleştirildiği Nevşehir ve Aksaray il sınırlarında bulunan Göreme, Avanos, Ürgüp, Uçhisar, Derinkuyu, Kaymaklı ve Ihlara vadisi boyunca yer alan yerleşim yerleri ile bu ziyaret yerlerini birbirine bağlayan güzergahları ve çevresini kapsamaktadır. Uzun yıllardır turizm faaliyetlerinin yoğunluk kazandığı bölge ise daha çok Çekirdek Kapadokya olarak adlandırılan Nevşehir Merkez, Avanos ve Ürgüp arasında kalan alandır. Öte yandan bazı kaynaklarda Çekirdek Kapadokya tanımı Ihlara Vadisi ve etrafını da kapsayabilmektedir (AHİKA, 2014). Bu alan yoğun şekilde peri bacaları olarak adlandırılan yeryüzü şekillerinin bulunduğu, sayısız kiliselere ve yerel mimarinin eşsiz örneklerine rastlandığı bir bölgedir.

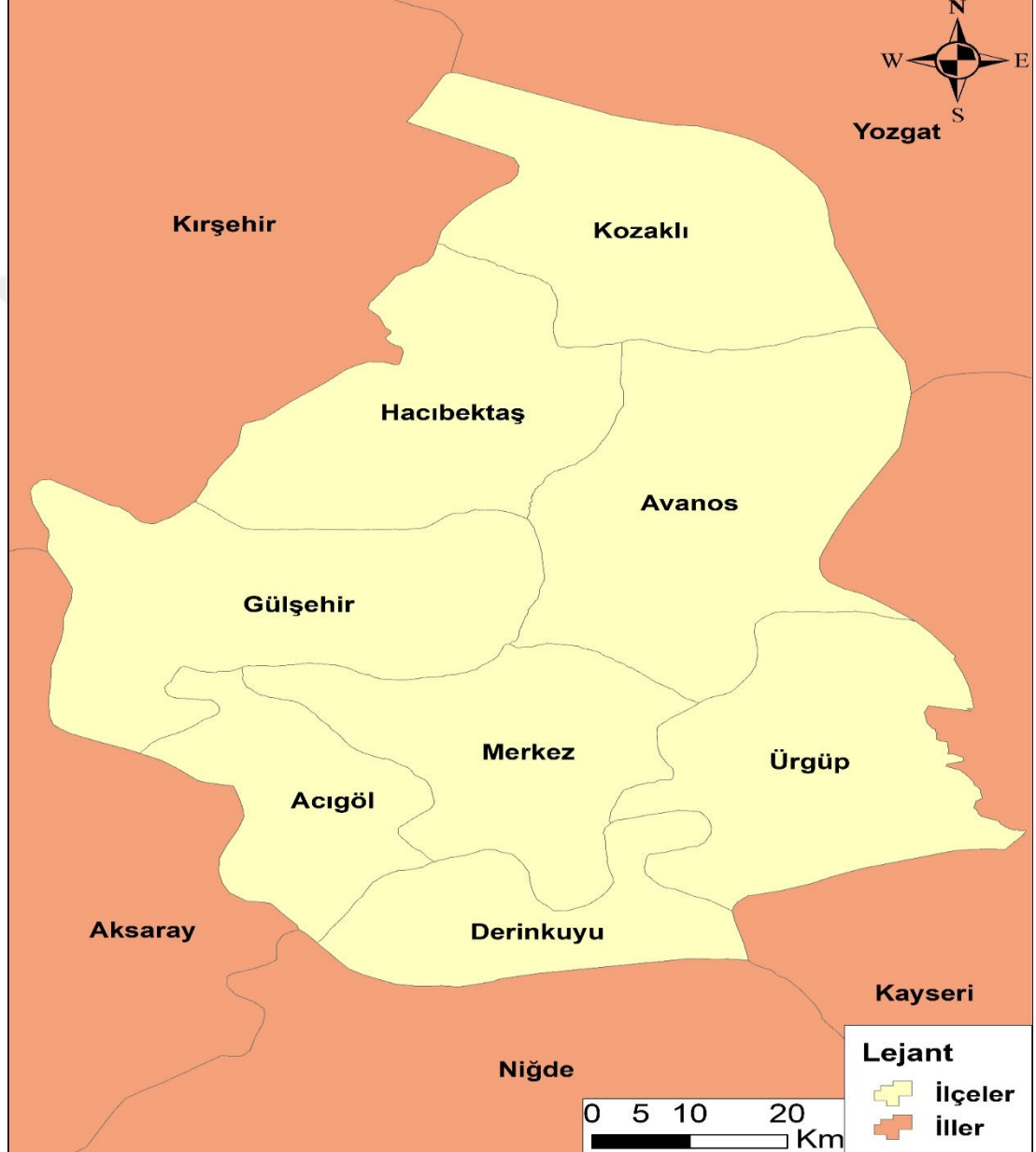
Bu araştırmanın çalışma alanı olarak Çekirdek Kapadokya bölgesinin neredeyse tamamını kapsayan Nevşehir İli belirlenmiştir. Çoğu zaman Kapadokya ifadesi, Nevşehir etrafındaki alanları ifade eden Kayalık Kapadokya olarak anlaşılmaktadır. Kayalık Kapadokya, uzun yıllardır turizm yatırımlarının yapıldığı ve ziyaretçilere hem kitle turizmi hem de özel ilgi turizm faaliyetleri ve ürünleri sunulan önemli bir destinasyondur. Bu yüzden araştırma kapsamında çalışma alanı olarak belirlenen alan için Kapadokya ismi tercih edilmiştir. Bu bölge, doğal ve kültürel miras unsurlarıyla eşsiz coğrafi şekillerin oluşturduğu manzara noktalarıyla dünyanın dört bir yanından gelen milyonlarca ziyaretçi ağırlamaktadır Kapadokya; peribacaları, rengarenk vadileri ve yer altı yerleşimleri gibi coğrafi ve kültürel özellikleriyle dünyada eş olmayan bir coğrafya olarak bilinmektedir. Harita 2.3. çalışma alanı olarak inanç turizmi rotalarının oluşturulacağı ve bu rotalarda yer alacak dini yapıların envanterinin çıkarılacağı Nevşehir ilini göstermektedir.

Harita 2.3. Çalışma Alanı

Harita 2.3. araştırmanın çalışma alanını ulusal ve bölgesel ölçekte göstermektedir. Görüldüğü üzere Kapadokya bölgesinin merkezi olarak kabul edilen Nevşehir doğuda Kayseri, kuzeydoğuda Yozgat, batıda Kırşehir ve Aksaray, güneyde ise Niğde illeriyle

komşudur. Bu illerde de Kapadokya'nın kendine has volkanik kayalardan meydana gelmiş coğrafi oluşumlarına benzer alanlar bulunmaktadır. Ancak başta peri bacaları ve vadiler olmak üzere bu volkanik arazinin yoğunluk kazandığı il Nevşehir'dir. Bu ve benzer pek çok avantaj dolayısıyla Nevşehir ili Kapadokya bölge adıyla eşleşmiş görünmektedir.

Harita 2.4. Nevşehir İli ve İlçeleri

Kapadokya bölgesi tarihi ve kültürel zenginlikleriyle ön plana çıkmış bir coğrafyadır. Kapadokya'nın tarihi ve kültürü başta yer altı yerleşimleri ve kaya oyma kiliseleriyle özdeşleşmiş durumdadır. Doğal manzaralar arasında yer alan binlerce yıl öncesine ait tarihi kalıntılar ilgi çekici bir destinasyon olarak Kapadokya'nın dünya çapında

tanınmasını sağlamaktadır. Harita 2.4., Nevşehir’de bulunan toplamda 8 farklı ilçenin konumunu göstermektedir. Çalışmada önemli kültürel ve doğal miraslara ev sahipliği yapan bazı yerleşim yerleri köy ve belde statüsündedir. Bunlardan Göreme ve Uçhisar Nevşehir Merkez İlçeye bağlı birer beldedir. Ortahisar, Ürgüp ilçesine bağlı bir belde, Çavuşin, Avanos ilçesine bağlı bir köy ve Mustafapaşa ise yine Ürgüp ilçesine bağlı bir köydür. Ürgüp ve Avanos ilçeleri ile Merkez ilçe sınırlarında bulunan Uçhisar ve Göreme beldeleri turizm faaliyetlerinin yoğun olarak gerçekleştirildiği yerleşimlerdir. Turizm açısından en çok bilinen yerler arasında Ürgüp, Göreme, Uçhisar, Ortahisar, Çavuşin ve Avanos yerleşimleri Kapadokya’nın tam merkezinde bulunmaktadır. Bu bölgeler, ziyaretçilere butik kaya oteller, el sanatları atölyeleri ve geleneksel pazarlar gibi yerel turizm çekicilikleri sunmaktadır.

Halıcılık ve çömlekçilik bölgenin en önemli el sanatları arasında yer almaktadır. Bu el sanatları açısından en meşhur yerleşim ise Avanos’tur. Merkez ilçenin kuzeydoğusunda bulunan Avanos, Türkiye’nin en uzun nehri Kızılırmak tarafından bölünen ve iki yakadan oluşan bir yerleşimdir. Yerleşimin kuzeyi yerel mimari örneklerinin ve eski kent dokusunun görülebildiği bir alanken güneyde kalan kısmında daha modern bir kent peyzajı hakimdir. Avanos’ta Yeni Mahalle’de bulunan Dereyamanlı Kilisesi Kapadokya’da ibadete açık olan ender bir kilise olmasıyla ve bölgenin en eski kiliselerinden (5. yy.) birisi olmasıyla öne çıkmaktadır (TAN, 2024). Öte yandan Avanos sınırları içerisinde kalan Çavuşin ve Zelve mevkileri çok sayıda kaya kiliseye ev sahipliği yapmaktadır. Çavuşin köyünün merkezindeki Çavuşin Kilisesi ile Vaftizci Yahya Kilisesi ise bölgenin en çok bilinen kiliseleri arasındadır (Şen vd., 2022). Ancak Vaftizci Yahya Kilisesinde uzun yıllar alınmayan önlemler neticesinde yapısal bozulmalar meydana gelmiştir. Çavuşin Kilisesi ise yıllardır ziyarete kapalı ve iyi korunmuş durumdadır.

Kapadokya bölgesinin en eski yerleşim yerlerinden birisi olan Çavuşin büyük bir kaya etrafı üzerine oyularak oluşturulmuş çok sayıda yaşam alanlarından oluşmaktadır. Yaşanan kaya kopmaları ve afet riski dolayısıyla büyük bir kısmı boşaltılan eski Çavuşin, önceleri Çavuşini olarak bilinmektedir. İsmi Kapadokyalı bir aziz olan Aziz Hieron’un Roma İmparatorluğu döneminde çavuş rütbesinde ordudaki görevinden aldığı düşünülen Çavuşin, Bizans dönemi ve erken Hıristiyanlık dönemlerinde Kodessane ismiyle anılmaktadır. Sınırları dahilinde bulunan Güllüdere

I ve Güllüdere II vadilerinde kaya oyma kiliseler ile yerleşim merkezinde büyük kaya kütesine oyularak inşa edilmiş iki önemli kilise vardır. Aziz Hieron'un reliklerinin bir dönem saklandığı yer olduğu düşünülen Vaftizci Yahya Kilisesi (Erdem Sürme, 2019) Hıristiyanlık dünyasında ayrıcalıklı bir yere sahiptir.

XVIII. yüzyılda inşa edilen yapılarla gelişmiş ve çevreden gelen ailelerin yerleşmesiyle nüfusu artan bir köy olan Nevşehir'in, Damat İbrahim Paşa sayesinde bugünkü gücüne kavuştuğu düşünülmektedir (Sözen, 1999). Paşanın vezir olmasıyla kale etrafında şekillenen yeni yerleşim hızlı bir şekilde büyüyerek bölgenin yönetim merkezi haline gelmiştir. Eski adı Muşkara olan ve Günümüzde Kapadokya bölgesiyle özdeşleşen Nevşehir, Geç Dönem Osmanlı Hıristiyanlık yapıları ve Bizans dönemi yamaç yerleşimi Kayaşehir'e ev sahipliği yapmaktadır. Göreme ve Uçhisar yerleşimleri birer belde olarak Nevşehir Merkez ilçesine bağlıdır.

Nevşehir merkeze yaklaşık 12 km uzaklıktaki Göreme, çalışma alanının tam merkezi konumundadır. Volkanik oluşumların yoğun bir şekilde kümелendiği ve günümüzde hala peribacalarının yaşam alanı olarak kullanıldığı Göreme'de Hıristiyanlık açısından önemli sayılan çok sayıda yapı vardır (Uysun, 2017). Göreme Açık Hava Müzesi'ne ev sahipliği yapan Göreme Vadisi bölgede en eski manastır hayatının yaşandığı yerlerden birisidir. Müze içerisinde irili ufaklı ondan fazla şapel ve kiliseyle birlikte yekpare iki büyük peribacası içine oyularak inşa edilmiş olan erkekler manastırı ve kızlar manastırı olarak tanımlanan iki büyük yapı kompleksi yer almaktadır. Müze dışında kalan Tokalı Kilise ise bölgede kullanılan resim tekniği açısından en yüksek nitelikteki yer olarak anılmaktadır (Korat, 2003). Göreme vadisinin çok yakınında bulunan Kılıçlar Vadisi'nde de birkaç önemli kilise bulunmaktadır. Bunlardan Meryem Ana Kuşluk Kilisesi ve Kılıçlar Kilisesi iyi korunmuş durumdadır. Ancak koruma önlemleri alınmazsa Meryem Ana Kuşluk Kilisesi zarar görebilir.

Nevşehir Merkez ilçenin kuzeybatısında Kızılırmak kenarında konumlanan Gülşehir sahip olduğu doğal ve kültürel varlıklarla büyük bir turizm çekiciliği çeşitliliği sunmaktadır. Ancak yüksek turizm potansiyeli taşımaya rağmen diğer ilçelere nazaran daha az ziyaretçi ağırlayan bir destinasyondur (Erol, 2020). Eski adları Zoropassos ve Arapsun olan ilçe sınırlarında Açık Saray ve Karşı Kilise en çok bilinen dini yapılar arasında bulunmaktadır (Korat, 2003). İlçe merkezine yaklaşık 4 km

uzakta bulunan Açık Saray tamamı kayalara oyulmuş dokuz önemli avlu kompleksi ve on beş mağara kilisesinden oluşan açık bir yerleşim yeridir (CappadociaHistory, 2024). Mantar kaya adıyla bilinen bölgede örneği bulunmayan bir kaya oluşumu ile mezarlar, odalar, avlular ve kiliselerin bulunduğu yerleşimin hangi amaçla kullanıldığı konusunda tartışmalar bulunmaktadır.

Bölgenin en eski yerleşimlerinden birisi olan Ürgüp ise Nevşehir'in yaklaşık 20 km doğusunda yer almaktadır. Geçmişte Müslüman ve Hıristiyanların bir arada yaşadığı yerleşimde çok sayıda sivil ve dini mimari örneğine rastlanmaktadır (Dırık & Tekinalp, 2022). Bölgenin önemli azizlerinden Osios Ioannis Rossos adıyla bilinen Rus Yuhannes'in yaşamını geçirdiği yer olarak Ürgüp'ün Hıristiyanlık mirası açısından büyük öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Aziz Vasilios ve Osios Ioannis Rossos isminde anıtsal boyutlardaki 19. yüzyıl kilisesinin artık ayakta olmadığı (Pekak, 2014b) yerleşimde gerek merkezinde gerekse yakın çevresinde çok sayıda Hıristiyanlık dini yapısı yer almaktadır. Mustafapaşa köyü ve Ortahisar beldesi Ürgüp'e bağlı çok sayıda kilise ve diğer kutsal mekanların bulunduğu yerleşimlerdir.

Eski bir mübadele köyü olan Mustafapaşa, Ürgüp'e yaklaşık 5 km uzaktadır. Türkiye-Yunanistan arasında gerçekleşen nüfus değişimine kadar yoğunlukla Ortodoks inancına sahip yurttaşların yaşadığı bu yerleşim yeri kendine has sivil mimari örnekleriyle ünlüdür (Balta, 2007). Köy yerleşimi merkezinde ve etrafında bulunan kaya oyma ve kâgir yapı kiliselerin çoğu iyi korunmuş durumdadır. Köy merkezinde yer alan Konstantin-Eleni Kilisesi en çok bilinen ve ziyaret edilen dini yapıların başındadır (Pekak, 2009b). Beydere Vadisi içinde kaya içine oyularak inşa edilmiş Aziz Vasilyos Kilisesi ise Ürgüp'ün en önemli dini figürlerinden Aziz İoannes Rosso'nun duvar resminin yer aldığı önemli bir kilisedir (Pekak, 2014b). Bir kısmı kopan kaya parçalarıyla yıkılan bu kilisenin 19. yy.'da inşa edildiği düşünülmektedir. Köyün güneyindeki Manastır Vadisi olarak bilinen mevkide ve Ayvalı köyü yakınlarındaki Gorgoli Harabelerinde manastır ve kiliseler bulunmaktadır.

Derinkuyu ve Kaymaklı ise yeraltı yerleşimleriyle ünlü destinasyonlardır. Nevşehir merkeze yaklaşık 30 km uzaklıktaki Derinkuyu'nun eski adı Melakopia'dır ve bölgede gezilebilen en büyük yeraltı yerleşimine ev sahipliği yapmaktadır. İlçe merkezinde iki önemli 19. yüzyıl kilisesi bulunmaktadır. Eski ismi Baş Melekler kilisesi olan 19.

yüzyıl yapısı günümüzde Cumhuriyet Camii olarak kullanılmakta, Aziz Theodore Trion (Üzümlü) kilisesi ise ziyarete kapalı olmakla birlikte senenin bazı günlerinde ziyaret edilebilmektedir. Derinkuyu'ya bağlı bir köy olan Suvermez'de ise çatı örtüsü ve giriş kısmı çökmüş 19. yüzyıldan kalma bir kilise bulunmaktadır (Gemi & Kaya, 2019). Nevşehir'e bağlı bir belde olan Kaymaklı ise, Derinkuyu'ya yaklaşık 10 km Nevşehir merkeze yaklaşık 20 km uzaklıktadır. Yerleşimde bir tane 19. yüzyıl kilisesi bulunmakta ve uzun yıllardır ziyarete kapalıdır.

Acıgöl, Nevşehir ilinin yaklaşık 23 km uzaklığında Aksaray yolu üzerinde bulunan bir ilçedir. İsmi yerleşimin doğusunda bir zamanlar su ile dolu haliyle bulunan Acıgöl Maar Gölünden alan ilçenin etrafında çok sayıda volkanik kaldera bulunmaktadır (T. Yıldırım vd., 2008). Acıgöl'ün yaklaşık 13 km kuzeyinde bulunan Tatların kasabasında önemli bir yeraltı yerleşimi bulunmaktadır. Yerleşimde iki adet 13. yüzyıla tarihlenen kilise bulunmaktadır. Kozaklı ve Hacıbektaş ilçelerinde ise inanç turizmi rotalarında değerlendirilebilecek herhangi bir Hıristiyanlık dini yapısına rastlanmamıştır.

2.4. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları

Araştırmanın temelini oluşturan varsayımlarıyla birlikte bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Varsayımlar, araştırma bulgularını, sonuçlarını ve araştırmanın geçerliğini etkileyen kabul edilen temel öncüllerdir. Sınırlılıklar ise araştırmanın bulgularını etkileyebilecek faktörlerdir. Araştırmanın varsayımlarını ve sınırlılıklarını açıklamak, bulguların güvenilirliğini ve geçerliliğini değerlendirmek için önemlidir. Bu araştırmanın varsayımları ve sınırlılıkları şunlardır:

- Araştırma alanı olarak belirlenen Nevşehir ili sınırlarında bulunan Kozaklı ve Hacıbektaş ilçelerinde Hıristiyanlık inanç turizmi açısından değerlendirilebilecek herhangi bir yapıya rastlanmamıştır. Dolayısıyla araştırma alanı bu iki ilçeyi kapsamamaktadır. Çalışmada Kapadokya bölgesi olarak ifade edilen alanda bulunan Nevşehir Merkez, Acıgöl, Avanos, Derinkuyu, Gülşehir ve Ürgüp ilçeleri araştırma alanında yer almaktadır.
- Bu çalışmada sadece Kapadokya bölgesinde bulunan Hıristiyanlık dini yapıları hakkında derinlemesine bilgi sahibi kişilerden veri toplanmıştır. Bu kişilere ulaşmakta güçlük çekilmiştir. Çalışma kapsamında bu konuda uzman

21 kişiye ulaşılmıştır ve örnekleme envanterin tamamı hakkında bilgi sahibi olmayanlar da bulunmaktadır. Ayrıca araştırma kapsamında yapılan görüşmeler esnasında katılımcıların formda yer alan ifadeleri doğru anladıkları ve yapılar hakkında tüm düşüncelerini doğru bir şekilde aktardıkları varsayılmaktadır. Ulaşılan uzmanların yanıtlarının samimi olduğu varsayılmıştır.

- Bölgede bulunan tüm dini yapılar maddi ve zaman kısıtı dolayısıyla inanç turizmi rota envanterine dahil edilememiştir. Tamamının envanterinin oluşturulması ileriki çalışmalarda gerçekleştirilebilir.
- Çalışmada yer verilen dini yapıların tamamının ulaşılabilir olduğu varsayılmıştır. Ancak bazı yapılar tamamen kapalı veya haftanın belirli günlerinde ziyarete açıktır. Bazıları talep edilmesi halinde görevliler tarafından ziyarete açılabilir. Ziyaret günleri, saatleri ve şartları değişkenlik gösterdiği için çalışmada bu bilgilere yer verilmemiştir. Bu yapılar sık ziyaret edilen dini yapılara alternatif oluşturacak nitelikte ve inanç turizmi açısından önemli olduğu düşünüldüğü için envantere alınmıştır.
- Çalışmada yer alan dini yapıların bazıları, gerekli önlemler alınmazsa zarar görme riskiyle karşı karşıya kalabilir. Bu yapıların koruma önlemleri olmadan ziyarete açılması, yok olmalarını hızlandırabilir. Ancak doğru koruma önlemleri alınarak ziyarete açılmaları, yapıların gelecek nesillere daha iyi durumda aktarılmasını sağlayabilir. Ayrıca, bazı yapılar yapısal bütünlüklerini kaybetmiş olsa da hala ziyaret edilebilir durumdadır. Çalışmada, tüm yapıların ziyaret edilebilir ve yapısal bütünlüğü bozulmamış mekanlar olduğu varsayılmıştır.
- Ölçüm aracında yer alan ifadeler öznel bilgiye dayanan cevaplar gerektirmektedir. Nitel araştırmaların doğası gereği çalışma sonuçları sadece konunun uzmanlarının görüşlerini yansıtmaktadır. Dolayısıyla bölgede oluşturulacak inanç turizmi rotalarında yer alan dini yapılar hakkında rotaları kullanacak bireylerin görüşlerinin olmaması bir sınırlılıktır. İleriki çalışmalar inanç turizmi rotalarını kullanan ziyaretçilerden veri toplayarak gerçekleştirilebilir.

2.5.Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada belirlenen araştırma sorularını yanıtlamak ve nihayetinde Kapadokya bölgesinde inanç turizmi rotaları oluşturmak için nitel ve nicel yöntemler bir arada kullanılmıştır. Araştırma için kapsamlı bilgiye ulaşmak ve perspektif yakalamak adına farklı veri toplama tekniklerinin birlikte kullanıldığı üçgenleme olarak adlandırılan *triangulation* tekniği benimsenmiştir. Nitel araştırmalarda üçgenleme, çeşitli araştırma yöntemlerinin ve/veya analitik tekniklerin birleştirilmesi anlamına gelmektedir (Patton, 2002). En başta literatür taraması ile rota bileşenlerinin öncül veriyle tespit edilmesi sağlanmıştır. Ardından rota kurgularının oluşturulması, kriterlerin belirlenmesi ve bileşenlerin zenginleştirilmesi için odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. İnanç turizmi rotaları bileşen envanteri oluşturulduktan sonra alternatif rotaların sınıflandırılması ve kurguların belirginleşmesi için yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde inanç turizmi rotaları bileşenlerinin belirlenen kriterlere göre bu konuda uzman kişiler tarafından puanlandırılması sağlanmıştır.

Bölgedeki Hıristiyan dini yapılarını tek bir rotaya sığdırmak mümkün görünmemektedir. Bu yüzden belli başlı kriterler ve modeller kullanılarak temalar dahilinde rotalar oluşturmak gerekmektedir. Çalışmada faydalanılan nitel yöntemlerde çoklu veri toplamak için odak grup görüşmesi ve yapılandırılmış form aracılığıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Rotalarda yer alacak ziyaret yerlerinin belirlenmesinde literatür taraması başlıca veri kaynağını oluşturmaktadır. Az bilinen yapılar ve sapa mevkilerde yer alan ancak inanç turizmi açısından kıymetli olabilecek ziyaret yerlerinin belirlenmesinde odak grup görüşmesi ve konunun uzmanlarıyla yapılan mülakatlarda veri elde edilmiştir. Nicel yöntemlerde ise ArcGIS CBS uygulaması ile mekânsal istatistik analizleri (standart mesafe, ortalama merkez, standart sapma), ağ analizi (network analizi) içerisinde hizmet alanı (service area) analizi ve mesafe analizi gerçekleştirilmiştir.

İnanç turizmi rotalarının belirlenmesinde ÇEKÜL (2015) tarafından yayınlanan Kültür Rotaları Planlama Rehberinde belirtilen uygulama adımları referans alınmıştır. Önerilen planlama rehberine göre rotalar üç farklı aşamada oluşturulabilir. Buna göre araştırma (1), değerlendirme (2) ve kurgu (3) aşamaları izlenmelidir. Ancak her rotalar sistemi çalışılan alan, temalar, kaynaklar ve destinasyonun yerel özelliklerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Çalışmada bu adımlara ek olarak, alternatif rota

kurguları oluşturmak ve bileşenleri farklı özelliklerine göre kademelendirmek için sınıflandırma aşaması da eklenmiştir. Sınıflandırma aşamasında bileşen değerlendirme formunda yer alan kriterlere göre puanlanan ziyaret yerlerinin farklı özelliklerine göre gruplar oluşturulmuştur. Bu çalışma kapsamında rotaların oluşturulmasında izlenen aşamalar Şekil 2.2.'de gösterilmektedir.

Şekil 2.2. Rota Planlama Süreci Diyagramı

İnanç rotalarının belirlenmesinde birinci aşama olan araştırma sürecinde rota oluşturulacak bölge ve alanın tespiti yapılmıştır. Nevşehir il sınırlarını kapsayan araştırma alanı çalışma boyunca Kapadokya olarak ifade edilmektedir. Rota planlamasında çalışılan alanda *Kapadokya Bölgesinde Hıristiyanlık İzleri* tematik bütünlüğü temsil etmektedir. Değerlendirme aşamasında bölgenin inanç turizmi bileşenleri tespit edilmiştir. Bu noktada bölge kimliğini oluşturması ve özel karakterini ortaya koyması gerekliliği öncelik olarak belirlenmiştir. Bölgedeki kaya kiliseler, şapeller ve mezarlar ile kâgir yapı kiliseler bu kimliği oluşturan özel karaktere sahip yapılar olarak kabul edilmiştir.

Sonraki aşamada ise tespit edilen ziyaret yerlerinin farklı kriterlerde (ör: manevi değer, kültürel değer, doğal çevre vs.) uzman katılımcılarının puanlamalarına dayalı olarak sınıflandırılması yapılmıştır. Ardından bu sınıflandırmalar da gözetilerek farklı değişkenlerle birlikte rota kurguları oluşturulmuştur. Sonrasında belirlenen kurgular temelinde ana güzergahlar ve alternatif güzergahlar oluşturulmuştur. En son aşamada ise CBS ile bu bileşenlerin rotalar dahilinde uzaklık, süre ve hareket tipi gibi kriterler göz önüne alınarak analizleri yapılmış, rota güzergahları oluşturulmuş ve haritalandırılması yapılmıştır. Çalışmada kullanılan yöntem ve tekniklerden sürecin başından sonuna kadar eşgüdümlü olarak faydalanılmıştır.

2.5.1.Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Kapadokya bölgesinde inanç turizmi rotalarının belirlenmesi için veri toplanan iki farklı katılımcı örneklemi bulunmaktadır: odak grup görüşmesi katılımcıları ve mülakat katılımcıları. Odak grup görüşmesinde olasılığa dayalı olmayan örneklem tekniklerinden amaçlı örneklem tekniği çerçevesinde maksimum çeşitleme yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yöntem, çalışılan konu hakkında veri sağlayabilecek kişilerin çeşitliliğini maksimum düzeyde yansıtan bir stratejidir (Patton, 2014). Seçilen katılımcılarda aranan temel koşullar; turizm paydaşı olmaları/turizmle ilişkili mesleklerde çalışmaları, inanç turizmi hakkında bilgi sahibi olmaları ve bölgede ikamet etmeleridir. Bu görüşmede turizm sektöründe farklı mesleklere ve yetkinliklere sahip; altı seyahat acentesi işletmecisi, üç ATV sürücüsü/ at binicisi, iki rehber, iki otel işletmecisi, bir konsept fotoğrafçısı ve bir turizm akademisyeni olmak üzere toplam on beş katılımcı yer almıştır.

Tablo 2. 6. Odak Grup Katılımcıları Demografik Özellikleri

Sıra	Cinsiyet	Yaş	İkamet Yeri	Eğitim	Meslek
1	E	45	Ürgüp	Lisans	Acente İşletmecisi
2	E	55	Göreme	Lisans	Tur Rehberi
3	E	35	Göreme	Lisans	Acente İşletmecisi
4	E	29	Göreme	Lisans	ATV/arazi aracı sürücüsü/at binicisi
5	E	22	Göreme	Ön lisans	ATV/arazi aracı sürücüsü/at binicisi
6	E	60	Ürgüp	Lisans	Tur Rehberi
7	K	40	Ortahisar	Ön lisans	Acente İşletmecisi
8	K	39	Uçhisar	Ön lisans	Acente İşletmecisi
9	E	24	Ortahisar	Ön lisans	Fotoğrafçı
10	K	44	Uçhisar	Yüksek lisans	Acente İşletmecisi
11	E	57	Avanos	Lise	Otel işletmecisi
12	E	32	Uçhisar	Yüksek lisans	Otel işletmecisi
13	E	26	Avanos	Lise	ATV/arazi aracı sürücüsü veya at binicisi
14	K	31	Ürgüp	Ön lisans	Acente İşletmecisi
15	K	40	Avanos	Doktora	Akademisyen

Bölgede yaşayan katılımcılar aktif olarak mesleklerini yürütmektedirler. Katılımcılar arasında yer alan acente işletmecileri düzenledikleri turlar dolayısıyla dini yapılar ve araştırma konusu hakkında bilgi sahibi olan kişiler arasından seçilmiştir. Katılımcı rehberler bölgede aktif olarak kültür turlarında görev alan, kilise ziyaretlerinde turistlere eşlik eden ve Hıristiyanlık yapıları hakkında derinlemesine bilgi sahibi kişilerdir. Akademisyen ise bölgede dini özellikleri olan kültürel varlıklar üzerine araştırmalar yürütmektedir. Özellikle az bilinen yapıların rota bileşenlerine eklenmesi ve arazi koşulları hakkında veri sağlayan katılımcılar ise ATV sürücüleri ve at binicileri ile fotoğrafçılık yapan kişilerdir. Bu katılımcılar, meslekleri gereği Kapadokya bölgesinde pek çok manzara noktası hakkında bilgi sahibi olmakla birlikte saklı kalmış dini yapıların konumları ve özellikleri hakkında da bilgi sahibi olmaları dolayısıyla örnekleme dahil edilmişlerdir. Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 2.6.'de gösterilmektedir.

Literatür ve odak grup görüşmesi bulgularıyla oluşturulan inanç turizmi ziyaret yeri bileşenleri envanteri bir liste halinde düzenlenmiştir. Bu listede yer alan ziyaret yerlerinin daha önceki çalışmalarda kullanılan yöntem ve bu çalışmanın odak grup görüşmesi verileri ve literatürden uyarlanarak geliştirilen kriterlerle puanlandırılması için bir form oluşturulmuştur. Formun bölgedeki yapılar hakkında ve inanç turizmi hakkında bilgi sahibi uzman kişiler tarafından puanlanması için mülakat tekniği kullanılmıştır. Form hem online hem de yüz yüze olarak katılımcılar tarafından araştırmacı eşliğinde doldurulmuştur. Toplam 21 katılımcının yer aldığı görüşmelerde amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt ve kartopu örneklem stratejileri bir arada kullanılarak konu hakkında yetkin kişilere ulaşılmıştır. Araştırmalarda önceden belirlenen bir dizi ölçütü karşılayan kişilerin örnekleme dahil edilmesi ölçüt örneklem (Patton, 2002), kişiden kişiye, kişiden de olaylara ulaşarak örneklemin büyütülmesi ve bilgilerin zenginleştirilmesi ise kartopu örneklem olarak adlandırılmaktadır (Creswell, 2016). İlk katılımcıların seçiminde katılımcıların Kapadokya bölgesinde bulunan Hıristiyanlık dini yapılar hakkında derinlemesine bilgi sahibi kişilerden oluşması ölçütü belirlenmiştir. Bölgede Hıristiyanlık konusunda uzman bir sanat tarihçi (akademisyen), bir arkeolog (akademisyen) ve bir rehberle ulaşıldıktan sonra az sayıda olduğu bilinen diğer katılımcıların belirlenmesinde kartopu örneklem tekniği

kullanılmıştır. İlk görüşmelerin yapıldığı kişilerin önerileriyle Kapadokya bölgesinde yaşayan konunun uzmanı diğer kişilere ulaşılarak görüşmelerde katılımcı olarak yer almaları sağlanmıştır.

Tablo 2. 7. Görüşme Katılımcıları demografik özellikleri

Kişiler	Cinsiyet	Yaş	Yaşadığı yer	Eğitim	Meslek/Uzmanlık	Mesleki deneyim
K1	Erkek	64	Ürgüp	Yüksek Lisans	Arkeolog ve Sanat Tarihçi	34 yıl
K2	Erkek	56	Avanos	Doktora	Akademisyen-Rehber/Sanat Tarihi/Bizans Sanat Tarihi	34 yıl
K3	Erkek	58	Nevşehir	Lisans	Rehber/Sanat Tarihi	33 yıl
K4	Kadın	57	Nevşehir	Yüksek Lisans	Akademisyen/Arkeoloji ve Sanat Tarihi	35 yıl
K5	Erkek	60	Nevşehir	Lisans	Rehber/İnanç Turizmi	35 yıl
K6	Erkek	40	Ürgüp	Lisans	Rehber/Ekoturizm	16 yıl
K7	Erkek	40	Kayseri	Doktora	Akademisyen/Sanat Tarihi	15 yıl
K8	Erkek	46	Avanos	Yüksek Lisans	Rehber/Arkeoloji	22 yıl
K9	Erkek	37	Nevşehir	Doktora	Akademisyen/Sanat Tarihi	4 yıl
K10	Kadın	51	Ürgüp	Doktora	Akademisyen/Bizans Arkeolojisi ve Sanatı	26 yıl
K11	Kadın	45	Nevşehir	Doktora	Akademisyen/Sanat Tarihi	15 yıl
K12	Kadın	37	Nevşehir	Doktora	Akademisyen/Halk Bilimi	13 yıl
K13	Erkek	44	Avanos	Lisans	Rehber/İnanç Turizmi	23 yıl
K14	Kadın	37	Avanos	Doktora	Akademisyen/Turizm Rehberliği	10 yıl
K15	Erkek	52	Kayseri	Doktora	Akademisyen-Rehber/Turizm Rehberliği	29 yıl
K16	Erkek	42	Nevşehir	Doktora	Akademisyen/Sanat tarihi ve Bizans Sanatı	12 yıl
K17	Erkek	58	Uçhisar	Lisans	Rehber/İnanç Turizmi	35 yıl
K18	Erkek	59	Nevşehir	Lisans	Akademisyen/Dinler Tarihi	30 yıl
K19	Erkek	58	Nevşehir	Lise	Rehber/Dinler Tarihi	28 yıl
K20	Erkek	54	Ürgüp	Yüksek Lisans	Rehber/İnanç Turizmi	28 yıl
K21	Erkek	40	Avanos	Doktora	Akademisyen/Arkeoloji	16 yıl

Tablo 2.7. katılımcıların demografik özelliklerini göstermektedir. Bir sanat tarihçisi, bir arkeolog ve bir rehberle görüşmeler gerçekleştirildikten sonra bu kişilerin önerdiği diğer katılımcılara ulaşılmıştır. Katılımcılar üç farklı meslek grubunda yer almaktadır. Buna göre arkeologlar, akademisyenler ve rehberler çalışmada katılımcı olarak yer almış ve ziyaret yerlerini belirlenen kriterlere göre puanlamışlardır. Katılımcıların uzmanlık alanlarına bakıldığında sanat tarihi, Bizans, Bizans Sanatı, ekoturizm, Bizans arkeolojisi, halk bilimi, inanç turizmi, turizm rehberliği, dinler tarihi gibi çalışma konusuyla doğrudan ilişkili disiplinlerden olduğu görülmektedir. Bazı katılımcıların hem rehber hem de akademisyen olması toplanan verinin uygunluğu konusunda güven oluşturmaktadır. Yaş ortalaması 49 olan katılımcıların mesleki deneyimi ise ortalama

24 yıldır. Katılımcıları 16'sı erkek 5'i kadın olmak üzere tamamı Kapadokya bölgesinde yer alan Nevşehir (19) ve Kayseri (2) illerinde ikamet etmektedir.

2.5.2. Veri Toplama Araçları ve Süreci

Çalışma kapsamında farklı veri toplama teknikleri bir arada kullanılmıştır. Bu teknikler arasında literatür taraması, odak grup görüşmesi, yüz yüze görüşmeler, arazi çalışmaları ve CBS verileri yer almaktadır. Odak grup ve yüz yüze görüşmelerde yer alan katılımcılardan verilerin toplanabilmesi için gerekli olan etik kurul izin belgesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Etik Kurulu 26.12.2023 tarihli ve 2023.15.330 karar sayı numarasıyla alınmıştır. Toplanan veriler bölgedeki inanç turizmi çekiciliklerinin envanterinin oluşturulması, sınıflandırılması ve rotalarda bileşen olarak yer almasında eş zamanlı olarak kullanılmıştır. Rotalar belirlenirken kapsamlı ve bilgiye dayalı kararlar almak için bu tekniklerin bir kombinasyonu kullanılmıştır. Sonraki kısımlarda veri toplama süreci detaylarıyla açıklanmaktadır.

İnanç turizmi rota bileşeni olabilecek ziyaret yerlerinin tespitinde öncelikli olarak literatür taramasından faydalanılmıştır. Akademik ve bilimsel kaynaklar incelenmiştir. Kapadokya bölgesinde inanç tarihi, arkeoloji ve kültür konuları üzerine yayınlanmış tezler, kitaplar, bildiriler, araştırma makaleleri ve internet kaynakları incelenmiştir. Az bilinen dini alanlar ve önemleri hakkında bilgiler elde edilmiştir. Bu aşamada daha önce araştırmacılar tarafından bildiri olarak yayınlanan çalışmada (Aydın & Akpınar, 2023) oluşturulan envanter öncelikli olarak kullanılmıştır. Kullanılan diğer kaynaklarla birlikte bölgede inanç turizmine hizmet edecek alanların eklenmesi ve zenginleştirilmesi sağlanmıştır.

Çalışma kapsamında konuya ilişkin faydalanılan çok sayıda basılı ve elektronik kaynak bulunmaktadır. Bölgede 20. yy. itibarıyla Hıristiyanlık dini yapıları üzerine çalışmalar yürütülmüştür. Yayınlandığı dönem fark etmeksizin bölgedeki dini yapılar üzerine yayınlanan ve araştırmacı tarafından erişilebilen çalışmalar incelenmiş, yapıların özellikleri ve ayrıcalıkları anlaşıldıktan sonra envantere eklenmiştir. Bölgenin dini yapılar açısından ne kadar zengin olduğu anlaşılacak, bu noktada bazı kriterlerin yer alması gerektiği düşünülmüştür. Envanterin oluşturulmasında birinci derece öneme sahip olan literatür taramasında hangi yapıların envantere dahil edileceğiyle ilgili kriterler şöyledir:

- Dini yapılar araştırmanın çalışma alanı olan Nevşehir ili sınırlarında yer almalıdır.
- Dini yapılar daha önce başka araştırmacılar tarafından incelenmiş veya bilimsel yayınlarda adı geçen bir yer olmalıdır.

Literatür taraması Haziran 2023- Ocak 2024 ayları arasında yürütülmüştür. Çalışmada dini yapıların envanterini çıkarmak için tez çalışmaları, kitaplar, dergiler, tebliğler ve internet sitelerinden faydalanılmıştır. Kapadokya'daki Hıristiyanlık dini yapılar uzun zamandır çalışılmış olmasına rağmen bir bütün olarak ele alınarak yerli literatürde yayınlanmamıştır. Türkiye'deki inanç turizmi üzerine yazılan kitaplar, bölgedeki dini yapılar üzerine yayınlanan makaleler ve diğer akademik çalışmaların bütünlükten uzak ancak çeşitli konular özelinde yürütüldüğü görülmektedir. Örneğin Pekak (2014a) çalışmasında Osmanlı dönemi kiliselerini incelemektedirken, Bingöl (2007) kitabında hem İslami hem de Hıristiyan eserlerinin en çok bilinenlerini tanıtmaktadır. Mevcut çalışma çeşitli kaynaklardan yararlanarak bölgedeki Hıristiyanlık yapılarının daha geniş bir envanter listesini oluşturmayı amaçlamaktadır.

Araştırma kapsamında incelenen kaynaklardan biri Bingöl (2007) tarafından yayınlanan *Gelenekten evrensel Anadolu'da inanç turizmi* isimli kitaptır. Türkiye'nin yedi bölgesinde bulunan önemli inanç turizmi ziyaret yerlerini anlatan kitap, Kapadokya Bölgesinde bulunan her bir şehir için de ayrı ayrı dini ziyaret yerlerini açıklamaktadır. Nevşehir sınırlarında bulunan dini yapıların yer aldığı bölümde bölgede yaygın şekilde gerçekleşen turlardaki ziyaret yerleri verilmektedir. Ayrıca Hacıbektaş ilçesindeki yapılar da kitapta ele alınmaktadır. Diğer basılı kitap Güzel (2020) editörlüğünde yayınlanan *Anadolu'da inanç turizmi: Fenomenler, efsaneler, kişiler ve mekanlar* isimindeki çok yazarlı çalışmadır. Benzer şekilde bu kitapta da bölgenin önemli kiliseleri ile Hacıbektaş ilçesinde bulunan Bektaşî ziyaret yerleri anlatılmaktadır. Bunlara ek olarak Kapadokya'daki resim sanatı ve mimari üzerine yazılmış en önemli eserlerden Korat (2003) tarafından yazılan *Taş kapıdan taş kapıya: Kapadokya* yine bu çalışmada envanter oluştururken faydalanılan eserlerin başında gelmektedir.

Çalışmada kiliselerle ilgili yararlanılan önemli kaynaklardan bazıları M. Sacit Pekak'ın (Pekak, 2009b, 2009a, 2014a, 2014b) geniş Kapadokya bölgesinde yer alan

genellikle 19. yüzyılda inşa edilmiş kiliseler üzerinedir. Bu kiliselerin ayrıntılı tanımlamasını ve tarihlendirmelerinin yer aldığı çalışmalarda adı geçen ve Nevşehir’de yer alan çoğunluğu kâgir yapı 10 farklı kilise ve manastır yapısı olduğu tespit edilmiştir.

Turan (2014) tarafından yapılan çalışma Avanos’ta bulunan kiliseler hakkında bilgi vermektedir. Bölge kiliseleri üzerine kapsamlı çalışmalar gerçekleştiren Uysun, Kapadokya’daki Hıristiyanlık yapılarındaki resim sanatını anlattığı çalışmalarında Hıristiyanlık tarihi ve duvar resimlerinin anlamları hakkında detaylı açıklamalarda bulunmaktadır (Uysun, 2017, 2021, 2022). Kapadokya bölgesindeki Hıristiyanlık dini yapılarındaki sanatsal ve tarihsel özelliklerin ele alındığı bu kaynaklardan çalışmada faydalanılmıştır.

İnanç turizmi, dini yapılar ve bölgedeki inanç olgusuna ilişkin gerçekleştirilen tez çalışmalarında geçen yer adları yine bu araştırmada faydalanılan kaynaklar arasındadır (Erdem Sürme, 2019; Eren, 2020; Gümüş, 2019). Gümüş (2019) çalışmasında Kapadokya’nın inanç turizmi kaynaklarının turizm ürün çeşitlendirmesi kapsamında değerlendirilmesini, Erdem Sürme (2019) Nevşehir’deki Hıristiyanlık yapıları ve azizleri, Eren (2019) ise Türkiye’de inanç turizmi üzerine yapılan çalışmaların çeşitli değişkenlerle analizi üzerine çalışmalarını yürütmüştür.

Yukarıda adı geçen güncel çalışmalara ek olarak, bölgedeki kaya kiliseler üzerine en eski çalışmaları gerçekleştiren Guillaume de Jerphanion (1925) “*Kapadokya’nın Kaya Kiliseleri*” adlı 5 ciltlik kitabından faydalanılmıştır. Kapadokya’da sonraki sistematik çalışmaları yürüten Nicole Thierry, Catherine Jolivet-Levy ve Marcell Restle tarafından yayınlanan bazı kitap, makale ve diğer yayınlar da gerektiğinde başvuru kaynakları arasındadır.

Çalışmada inanç turizmi rotalarında kullanılacak envanter oluştururken internet kaynaklarından da faydalanılmıştır (cappadociahistory.com; kulturenvanteri.com; mustafapasakapadokya.org). Bu kaynakların doğru bilgi verdiğinin teyidi ise yayınlanmış akademik çalışmalar incelenerek yapılmıştır. Literatürde yer almayan herhangi bir dini yapı envantere alınmamıştır.

Bölgede dini yapılar ve Hıristiyanlık üzerine çok sayıda araştırma bulunmasına rağmen inanç turizminde ziyaret yeri olarak değerlendirilebilecek yapılar üzerine gerçekleştirilen yalnızca bir çalışmaya (Aydın & Akpınar, 2023) rastlanmıştır. Literatür taramasıyla Kapadokya bölgesinin zengin kültürel mirasına kaynaklık eden unsurların başında gelen dini yapıların rotalarda değerlendirilmesi için bir envanteri çıkarılmıştır. Çıkarılan envantere bulunan dini yapıların konumları yaygın kullanılan harita servislerinde kontrol edilmiştir. Pek çok ziyaret yerinin konumlarının eksik veya yanlış olduğu gözlenmiştir. Buna istinaden arazi çalışmalarına ihtiyaç duyulmuştur.

2.5.2.1. Alan (Arazi) Çalışmaları

Araştırmada kullanılan veri toplama tekniklerinden bir diğeri ise konumların belirlenmesi ve rotaların öncül kurgularının yapılması için gerçekleştirilen arazi çalışmalarıdır. Çalışma alanı olarak belirlenen Kapadokya bölgesi oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmaktadır. Nevşehir il sınırlarında kalan çalışma alanında birbirinden çok farklı bölgelerde kümelenmiş ve/veya tek başına kalmış birçok dini yapı bulunmaktadır. Buna örnek olarak Mustafapaşa Köyü'nde Manastır Vadisi olarak bilinen ve yerleşimin güneyinde yer alan bölgede kümelenmiş birbirine yakın kiliseler ve manastır yapıları ya da benzer nitelikteki Göreme Açık Hava Müzesi verilebilir. Diğer yandan Ürgüp'te etrafında herhangi bir Hıristiyan yapısı bulunmayan Aziz Georgios Kilisesi (Hıdırellez Kilisesi) tek başına bir ziyaret noktasıdır. Dolayısıyla rotalar oluşturulurken rota bileşenlerinin seçiminde bu gibi durumların da göz önünde bulundurulması gerektiği anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada yürütülen alan araştırması, yapıları yerinde inceleyip koordinatlarının toplanarak konum bilgilerinin veri olarak kaydedilmesini ifade etmektedir. Bunu gerekli kılan temel sebep araştırma kapsamında incelenen ve rotalara dahil edilmesi düşünülen dini yapıların büyük bir kısmının koordinatlarının bilinmemesi veya yanlış konum bilgilerinin haritalarda yer almasıdır. Oluşturulacak rotalarda yer alacak ziyaret yerlerinin doğru konumlarının bilinmesi önemli bulunmuştur. Bu kapsamda konum bilgilerinin alınmasında en yaygın kullanılan harita servislerinden olan Google Maps verileri dikkate alınarak koordinatlar belirlenmiştir. Google Maps üzerinde araştırılan dini yapıların konumlarının pek çoğunun yanlış olduğu ve hatta kimilerinin (Ayvalı Kiliseleri, Georgios Kiliseleri, Göreme Meryem Ana Kilisesi, Yüksekli Kilise, Aya Meryeros Manastırı, Gorgoli vb.) haritada yer almadığı tespit edilmiştir. Diğer yandan

konumu haritalarda bulunan yapıların konum bilgilerinin doğru olup olmadığı uydu görüntüleri, sokak görüntüleri, diğer harita servislerinin (OpenStreetMap, Yandex, Bing, Google Earth vb.) sağladığı veri ve çeşitli basılı ve elektronik ortamlarda yer alan konum bilgileriyle karşılaştırılarak tespit edilmiştir.

Konumları bilinmeyen veya doğruluğundan emin olunmayan yapıların yerinde incelenmesi gerekmiştir. Coğrafyanın geniş ve yapıların çok sayıda olması dolayısıyla mekanlara araştırmacının ulaşımı ve konum bilgilerinin toplanması araştırmada karşılaşılan en büyük zorluklardan birisidir. Koordinat verisi cep telefonundaki konum belirleme sistemleri ve mobil veri kullanılarak Google Maps uygulaması aracılığıyla elde edilmiştir. Kullanılan cep telefonunun konum verisini doğru alıp almadığı daha önce doğruluğundan emin olunan farklı noktalarda bulunan üç farklı ziyaret yerinin koordinatlarının alınması ve uydu görüntülerinin incelenmesiyle teyit edilmiştir. Kontroller sonucu doğruluğundan emin olunduktan sonra veri toplama işlemleri gerçekleştirilmiştir. Not defterine kaydedilen koordinatlar daha sonra Google Earth Pro uygulaması aracılığıyla oluşturulan *KMZ* formatından *shapefile (.shp)* formatına dönüştürülmüş ve ArcGIS uygulamasına aktararak veri tabanına eklenmiştir.

Rotalarda yer alacak ziyaret yerlerinin haritalar üzerinde doğru konumlandırılması adına CBS uygulamalarından faydalanılmıştır. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Parsel Sorgulama Uygulaması, Google Earth, Google Maps, Yandex Maps, Bing Maps, OpenStreetMap web portallarında çapraz kontrol edilerek konumların doğrulanması sağlanmıştır. Araştırmacının çalışma alanında yaptığı arazi çalışmaları ve gözlemler ile inanç turizmi bileşenlerinin tespiti için ayrıntılı bilgiye ve doğru sonuçlara ulaşılmıştır. Özellikle bilinmeyen ve haritalarda yer almayan ziyaret yerleri ile yukarıda adı geçen harita uygulamalarında konumunun yanlış olduğu tespit edilen dini yapılar yerinde incelenmiştir. Tüm bunların ardından elde edilen konum verisi CBS uzmanı ile tekrar kontrol edilerek doğruluğundan emin olunmuştur.

Bileşenlerin/unsurların ziyareti sırasında araştırmacı hem yapıların mevcut durumu hem de güzergahların nasıl kurgulanacağına dair ön izlenimler edinmiştir. Bileşenlerin mevcut durumları bir değerlendirme formu kullanılarak kayıt altına alınmıştır. Tablo 2.8.'de bir örneği verilen bu formla elde edilen bilgilerden rota tasarımında faydalanılmıştır. Bölgedeki yapıların bir kısmının kapalı olduğu tespit edilmiştir.

Ancak bu yapıların literatürde bahsedilen önemi dikkate alınarak envanterde kalmasına ve konum bilgilerinin alınmasına karar verilmiştir.

Tablo 2. 8. Ziyaret yeri değerlendirme formu

Bileşen	Tarihlendirme	Erişilebilirlik	Korunma durumu	Ziyarete uygunluk
Aziz Nikolaos Manastırı, Mustafapaşa	18-19 yy	Evet	İyi korunmuş	Haftanın bazı günleri kapalı

Arazi çalışmalarında bölgenin coğrafi yapısını tanımak ve bileşenleri konumunda incelemek rotaların fiziki olarak nasıl belirleneceğine yardımcı olmuştur. Arazi çalışmaları, elde edilen konum bilgileriyle rota bileşenlerinin doğru konumlandırması ve ziyaretçilerin rota güzergahlarında kullanacağı yolların belirlenmesi için ön çalışma niteliğindedir. Özellikle kırsal alanda sık rastlanan konum bilgisinin yanlışlığı veya eksikliğini gidermek adına bu süreçte mümkün olan en yüksek hassasiyet gösterilmiştir.

2.5.2.2.Odak Grup Görüşmesi

Çalışma kapsamında veri toplama aracının oluşturulmasında birisi odak grup görüşmesinden yararlanılmıştır. Odak grup görüşmesi tekniği katılımcılar arasındaki etkileşimin olası en iyi bilgiyi sağladığı, mülakat yapılan bireylerin birbirine benzer ve iş birliği içerisinde olduğu bir görüşme ortamı sunmaktadır (Krueger & Casey, 2009). Envanteri çıkarılan ziyaret yerlerinin zenginleştirilmesi ve planlanacak rotalarda hangi kurgu ve kriterlerin yer alacağını belirlemek için bir odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir.

Odak grup görüşmesi 2024 Ocak ayında katılımcıların herhangi bir baskı ve yönlendirmeye maruz kalmadıkları bir ortamda gönüllülük esasına dayalı olarak yapılmıştır. Yaşları 22 ile 60 arasında değişen katılımcıların turizmle ilgili işlerde çalışan ve çalışma konusunda gereken bilgiyi sağlayacak nitelikte kişiler olmaları ölçüt olarak belirlenmiştir. Katılımcılar arasında lise, ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim almış bireyler bulunmaktadır. Katılımcılar Ürgüp, Göreme, Ortahisar, Uçhisar ve Avanos gibi Nevşehir'in önemli turizm çekiciliklerinin kümelendiği farklı yerleşimlerde yaşamaktadırlar.

Görüşme katılımcılarına yöneltilen sorular iki temel amaca hizmet etmektedir. Birincisi inanç turizmi rota bileşeni olma potansiyeli bulunan yapıların tespit edilmesidir; bu noktada halihazırda tespit edilmiş yapıların zenginleştirilmesi hedeflenmiştir. İkincisi ise rota kurgularının nasıl olması gerektiği üzerinedir. Bu iki esas amaç temelinde bölgenin inanç turizmi kapsamında değerlendirilebilecek yapıları, mevcut durumu, geçmişteki hali ve rotaların planlanmasında neler yapılabileceğiyle ilgili sorular da yöneltilerek katılımcılardan derinlemesine bilgi elde edilmiştir.

Odak grup görüşmesi yaklaşık bir saat sürmüştür. Görüşme kayıt altına alınmıştır ve bu durum katılımcılara önceden bildirilmiştir. Katılımcılar çalışmada önceden çıkarılan envantere yer almayan dini yapıları konumlarıyla bildirmişlerdir. Görüşme bulguları rotaların nasıl planlanacağına, kurguların nasıl oluşturulacağına ve bileşenlerin nasıl sınıflandırılması gerektiğine dair yol gösterici nitelikte çıkarımlar sunmaktadır. Buna göre bölgenin zengin dini mirasını sunmak için yüzlerce farklı rota oluşturulabilir. Ancak bir sınırlandırmaya gidilmesi gerektiğinden bazı kurgulara göre rotaların planlanmasına karar verilmiştir. Buna göre rotalar envanterin bölgelere ayrılması, temalara ayrılması, dini yapının nitelikleri, rota üzerindeki hareket tipi (yürüyüş, bisiklet, at vs.), rota üzerinde geçirilecek süre (bir gün, bir hafta vs.) ve rotanın kimler tarafından kullanılacağı kriterleri dikkate alınarak oluşturulabileceği anlaşılmıştır. Tablo 2.9. rota planlama kriterlerini göstermektedir.

Tablo 2. 9. Rota Planlama Kurguları Kriter Örnekleri

Tema	Hristiyanlık
Bölge	Ürgüp-Avanos
Dini Yapının Nitelikleri	Kültürel Değer Manevi Değer Doğal ve Kültürel Miras Unsurlarının Birlikteliği Görünürlük, Aşinalık ve Ziyaret Yoğunluğu Kutsallık-Özel Anlam
Kullanıcılar	Seküler, inançlı
Rotada Geçirilecek Süre	Bir Hafta
Rota Üzerinde Hareket Tipi	Bisiklet, yürüyüş

Odak grup görüşmesinde katılımcıların sağladığı fikirler ve literatür bilgisi ışığında ziyaret yerlerini belli başlı kriterler kullanarak sınırlandırmak ve rota kurguları oluşturma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Belirlenen envantere yer alan yapıların rotalarda yer alacak bileşenlerin belirlenmesi için odak grup çalışması bulguları ve literatürden

uyarlanacak kriterlere göre puanlandırılarak değerlendirilmesi için bir ölçüm aracı geliştirilmesine karar verilmiştir. Ortaya çıkan kriterlerden bazıları ÇEKÜL rehberinde belirtilen kriterlerle benzeşmektedir. Sonuçların daha önce kültür rotası planlama rehberi olarak yayınlanan bir kaynakta belirlenen kriterlerle benzerlik göstermesi olumlu değerlendirilmektedir. Bu kriterlerden sadece yapının nitelikleri ve kullanıcılar kriterlerinde yer alan unsurlar ilerleyen kısımda açıklanan bileşen değerlendirme formuyla ölçülmüştür. Çalışma kapsamında yer verilen diğer kriterlerin ölçümü ise CBS verilerine dayanarak belirlenmiştir.

2.5.2.3. İnanç Rotaları Bileşenleri Değerlendirme Formu ve Mülakatlar

Çalışmanın bu aşamasında envantere yer alan yapılar hakkında bilgi sahibi ve belirlenen kriterlere göre yapıları değerlendirme yetkinliğine sahip kişilerin çalışmaya katılımcı olarak dahil edilmesi ve ziyaret yerlerini puanlandırması sağlanmıştır. Bu noktada görüşme tekniğinden faydalanılmış ve konunun uzmanlarıyla mülakatlar yapılmıştır. Görüşme (mülakat), problemlere ve tespitlere odaklanarak kişilerin düşünceleri ve deneyimleri hakkında bilgi toplamayı sağlayan bir tekniktir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bileşen değerlendirme formu ile veri toplamak için katılımcılarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bileşen değerlendirme formu, inanç turizmi rotalarının çeşitli kurgularla oluşturulması adına yukarıda belirlenen kriterlerin puanlanması için ziyaret yerlerinin özelliklerini ortaya koyan bir ölçüm aracı olarak geliştirilmiştir. İnanç Turizmi Rotaları Bileşen Değerlendirme Formu ismi verilen ölçüm aracı Barrera & Bringas Alvarado (2009) tarafından geliştirilen ve Aydemir'in (2023) gastronomi rotaları ürünlerini belirlerken kullandığı görüşme formundan yola çıkılarak hazırlanmıştır. Söz konusu çalışmada kullanılan herhangi bir kriterden faydalanılmamıştır. Kriterler mevcut çalışmaya özgün olarak, ÇEKÜL rota planlama rehberinde vurgulanan iki unsur ve bu araştırmada toplanan verilerden ortaya çıkan bulguların birlikte kullanılmasıyla oluşturulmuştur. Buna göre beş farklı kriterle bileşenlerin özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Formda her bir dini yapı 5 farklı kriterde puanlandırılmak üzere yukarıdan aşağıya doğru sol sütunda sıralanmıştır. İlçelerin alfabetik olarak sıralanmasıyla o ilçede bulunan yapılar art arda verilmiştir. Formda yer alan yapılar hangi mevkide,

mahallede/köyde ve ilçe sınırlarında olduğu belirtilerek verilmiştir. Tabloda yer alan kriterlerin açıklaması aşağıdaki gibidir:

- Manevi-ruhsal değer: İnananlar için manevi-ruhani tatmin sağlayıcı ziyaret yeridir.
- Kültürel-estetik değer: Yapısal ve fiziksel özellikleri bakımından üstün nitelikler sergileyen, tarihi ve kültürel özellikleri bulunan ziyaret yeridir.
- Doğal ve kültürel miras unsurlarının birlikteliği: İçinde bulunduğu çevre dolayısıyla doğal güzellikleri de deneyimleme imkânı sunar.
- Görünürlük, aşinalık ve ziyaret yoğunluğu: Bilinen ve yoğun olarak ziyaret edilen bir yerdir.
- Kutsallık-özel anlam: Gürcü-Yunan-Bulgar ve Ruslar gibi Ortodoks inancına sahip toplumlar ve bölgeden ayrılan mübadiller için önemli bir dini figürün izlerini taşıması veya dini açıdan kolektif kimliklerinin inşasında yer edinmesi dolayısıyla özel anlama sahip ziyaret yeridir. Bu kritere puanlama yapıldıysa, formun üzerinde yapıya dair özel anlam atfeden grupların/milletlerin/toplumların yazılacağı bir başka bölüme yer verilmiştir.

Bileşen Değerlendirme Formlarının son bölümünde, çıkarılan envantere yer almayan dini yapıları belirlemek ve değerlendirmek için katılımcılara yeni bileşen ekleyebileceği alanlar bırakılmıştır. Kriterler arasında bulunan doğal ve kültürel mirasın birlikteliği ile görünürlük, aşinalık ve ziyaret yoğunluğu maddeleri ÇEKÜL rehberindeki rota planlama kriterleri dikkate alınarak uyarlanmıştır. Diğer kriterler ise literatür ve görüşmelerden elde edilen bulgulara göre belirlenmiştir. Envanterde yer alan 86 yapının belirlenen kriterler temelinde en düşük puan 0 en yüksek puan 4 olmak üzere katılımcılar tarafından puanlanması sağlanmıştır. İnanç turizmi rotasında bulunan ziyaret yerlerinin aldığı puanlar önce tüm kriterler dikkate alınarak toplam puana göre gruplandırılmıştır. Buna göre inanç turizmi rotaları ziyaret yerleri bileşenleri Tablo 2.10.'da gösterilen kategorilere göre sınıflandırılmıştır.

Tablo 2. 10. Toplam Puana Göre Ziyaret Yeri Kategorileri

Kategori	Toplam Puan	Açıklama
Mükemmel Özellikte Ziyaret Yeri	18-20 puan	Ziyaret yeri inanç turizmi için aranan kriterleri en yüksek düzeyde karşılamaktadır.
Üstün Özellikte Ziyaret Yeri	15-17 puan	Ziyaret yeri inanç turizmi için aranan kriterleri yüksek düzeyde karşılamaktadır.
Uygun Özellikte Ziyaret Yeri	12-14 puan	Ziyaret yeri inanç turizmi için aranan kriterleri iyi düzeyde karşılamaktadır.
Sıradan Özellikte Ziyaret Yeri	9-11 puan	Ziyaret yeri inanç turizmi için aranan kriterleri orta düzeyde karşılamaktadır.
Yeterli Olmayan Özellikte	0-6 puan	Ziyaret yeri inanç turizmi için aranan kriterleri yeterli düzeyde karşılamamaktadır

Bileşen değerlendirme formları bölgedeki dini yapılar hakkında derinlemesine bilgi sahibi farklı mesleklere ve uzmanlıklara sahip kişiler (arkeologlar, sanat tarihçileri, akademisyenler ve rehberler) tarafından görüşme tekniği ile doldurulmuştur. Görüşmeler katılımcıların kendi belirlediği ortamlarda baskı altında olmaksızın yürütülerek her bir katılımcıyla 30 dakika ile 2 saat süren görüşmeler yapılmıştır. Envanter, puanlama kriterleri ve yöntemi açıklanarak bir liste halinde katılımcıların puanlamasına sunulmuştur. Katılımcılar, önceden literatür taraması ve odak grup görüşmesiyle oluşturulan envanterde yer alan yapıları, bileşen puanlandırma formu aracılığıyla puanlandırmıştır. Görüşmeler hem yüz yüze hem de online olarak gerçekleştirilmiştir. Yapılan sınıflandırmalarla birlikte, ziyaret yerlerinin rotalara dahil edilmesi ve haritaların oluşturulması için son aşamaya geçilmiştir. Önceden KMZ formatında toplanan konum verileri .shp formatına dönüştürülerek ArcGIS uygulamasına aktarılmıştır.

2.5.2.4.Coğrafi Bilgi Sistemi Araçları

Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS), coğrafi verilerin toplanıp analiz edildikten sonra son kullanıcıya sunulması için kullanılan bir araçtır (Adıgüzel vd., 2016). Yerel yönetimlerden büyük ölçekli kuruluşlara kadar birçok alanda kullanılan CBS, coğrafi verileri haritalar, grafikler ve raporlar gibi görsel formatlarda sunmaktadır. Bu teknoloji, coğrafi olarak referanslı kayıtlara sahip bir dijital bilgi sistemidir (Medeiros & Pires, 1994). Bu sistem, konum tabanlı bilgilerin yönetilmesi, analiz edilmesi ve paylaşılması için yaygın olarak kullanılan önemli bir araçtır.

CBS, mekânsal verilerin işlenmesi ve analizi için donanım ve yazılım bileşenlerini içeren bütünleşmiş bir platformdur. Yazılım, genellikle Windows veya UNIX işletim

sistemleri üzerinde çalışan uygulama yazılımlarından oluşmaktadır. Bu yazılımlar, amaçlarına göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

- CBS yazılımları: Mekânsal verilerin işlenmesi ve analizi için özelleştirilmiş araçlar sunmaktadır.
- Veri tabanı uygulama yazılımları: Verilerin depolanması ve sorgulanması için kullanılmaktadır.
- Sayısallaştırma ve vektörizasyon yazılımları: Analog verilerin dijital formata dönüştürülmesini sağlamaktadır.
- Uydu görüntüleri işleme yazılımları: Uzaktan algılama verilerinin analizi için gerekli araçları içermektedir.
- Programlama yazılımları: Özelleştirilmiş analizler ve modellemeler için programlama dilleri ve araçları sağlamaktadır (Küpçü, 2019).

Bir CBS yazılımının temel fonksiyonları arasında sayısallaştırma, değişiklik yapma, topoloji oluşturma, farklı formatlarda saklama, öznitelik belirleme, veri depolama, modelleme, öznitelik sorgulama, nesne tabanlı veri tabanı oluşturma, ölçme işlemlerini gerçekleştirme, farklı veri katmanlarını karşılaştırma, mekânsal analizler yapma ve görselleştirme bulunur.

CBS organizasyonu içerisindeki diğer bir bileşen ise personeldir. Personel, yaptıkları işlere göre şu şekilde gruplandırılabilir:

- Yöntem belirleme ve analiz personeli: Kriterlerin belirlenmesi ve analizlerin yapılmasından sorumludur.
- Veri girişi ve arazi çalışmaları personeli: Sahada veri toplama ve CBS sistemine giriş yapan kişilerdir.
- Programlama ve görüntü işleme personeli: Gerekli olduğunda özelleştirilmiş yazılım geliştirme ve uydu görüntülerinin işlenmesi gibi uygulamaları yürüten kişilerdir.

CBS'nin bir diğer önemli bileşeni ise veri kaynağıdır. Veriler, amaçlarına bağlı olarak çeşitlilik gösterir ve bu çeşitlilik, CBS'nin analitik yeteneklerini zenginleştirmektedir. Temelde CBS verileri üç farklı kategoride düşünülmelidir; bunlar vektör veriler, raster veriler ve coğrafi olmayan öznitelik verileridir (Tecim, 2008; Uyguçgil, 2019).

Vektör veriler: Konum ve nitelik bilgilerini içeren coğrafi bilgi verisidir. Bu veriler, nokta, çizgi ve çokgen gibi geometrik şekillerle ifade edilir ve belirli bir koordinat sistemine göre x ve y değerleri ile depolanmaktadır.

Raster Veriler: Uydu görüntüleri, hava fotoğrafları gibi piksel tabanlı verilerdir. Her bir piksel, gerçek dünyadaki bir alanın değerini temsil eder ve genellikle yeryüzünün temsili için kullanılmaktadır.

Öznelik Verileri: Coğrafi olmayan verilerdir ve genellikle bir veritabanında saklanır. Bu veriler, vektör ve raster verilerle ilişkilendirilerek mekânsal analizlerde kullanılır ve coğrafi objelerin niteliksel bilgilerini sağlamaktadır.

CBS, turizm rotalarının analizi ve görselleştirilmesinde kullanılan, mekânsal verilerin entegrasyonunu sağlayan çok katmanlı ve dinamik bir platformdur. Bu sistem, turizm rotalarını oluştururken, potansiyel olarak dahil edilecek yerleri seçmek için çeşitli veri katmanlarını (ilgi çekici noktalar, ulaşım ağları ve topografik özellikler gibi) birleştirme ve analiz etme özelliklerini sunmaktadır.

CBS, sürdürülebilir turizm için güçlü bir teknolojik sistem sunmaktadır. Verileri depolama, sorgulama, haritalama, analiz etme ve görselleştirme için kullanılmaktadır. Bu özellikler, turizm uygulamalarını geliştirmek ve kültürel mirası korumak için önemli fırsatlar sunmaktadır. Literatürde, CBS'nin turistik bölgelerin stratejik planlaması, etkin yönetimi ve pazarlaması açısından kritik bir araç olduğu vurgulanmaktadır (Çalhan vd., 2020). Örneğin, bir turizm rotası tasarımında, ziyaretçilerin ilgisini çekebilecek tarihi mekânlar, doğal manzaralar veya gastronomik deneyimler sunan restoranlar gibi unsurların yerlerinin tespiti için CBS'den yararlanılabilir (Gül vd., 2020). Ayrıca, turistlerin erişim kolaylığı göz önünde bulundurularak, ulaşım yolları ve rotaların görselleştirilmesi de mümkündür.

Sürdürülebilir turizm uygulamalarını destekleyen bu teknoloji, turizm sektöründe verimliliği ve müşteri tatminini artırma yönünde yaygın olarak tercih edilmektedir. CBS'nin sağladığı derinlemesine veri analizi ve görselleştirme olanakları, turizm rotalarının planlanması ve yönetimi süreçlerinde turizm profesyonellerine önemli kolaylıklar sunmakta ve turizm endüstrisinin gelişimine katkıda bulunmaktadır. CBS, Turizm destinasyonlarının bölgelerin planlanması, yönetimi ve tanıtımı için önemli bir

araçtır. Örneğin, bir kültürel rotada hangi tarihi alanların, doğal güzelliklerin veya restoranların bulunduğunu belirlemek için CBS kullanılabilir. Ayrıca, turistlerin kolayca ulaşabileceği ulaşım yollarını ve rotaları bir bütün olarak haritalar şeklinde görselleştirmek mümkündür. Bu teknoloji, turizm sektöründe sürdürülebilirlik, verimlilik ve müşteri memnuniyetini artırmak için yaygın olarak kullanılmaktadır. Turizm rotalarının planlanması ve yönetimi için CBS'nin sağladığı veri analizi ve görselleştirme imkanları, turizm endüstrisine büyük katkı sağlamaktadır.

Küresel Konum Belirleme Sistemleri

Küresel konum belirleme sistemleri (Global Navigation Satellite System-GNSS), dünyanın herhangi bir yerinde bir noktanın konumunun belirlenmesini sağlayan bir dizi uydu tabanlı sistemdir. Bu sistemler, kullanıcıların dünya üzerindeki herhangi bir noktadaki konumlarını belirlemelerine olanak tanımaktadır. Günümüzde küresel çapta yaygın kullanımı bulunan dört farklı GNSS vardır. Her bir GNSS, başlangıçta askeri amaçlarla geliştirilmiş olsa da zamanla bu amacını aşarak sivil kullanıma açılmıştır (Sevindi, 2005). Bu sistemler dünya genelinde konum belirleme ihtiyaçlarını karşılamak için yaygın olarak kullanılmaktadır. GNSS sistemleri sürekli olarak geliştirilmektedir. Geliştirildikçe daha yüksek doğruluk, daha fazla kullanılabilirlik ve daha güvenilir hizmetler sağlayan bu sistemler çoğu zaman cihazlarda birlikte kullanılabilirlerdir.

Küresel konum belirleme sistemi; konum, navigasyon ve zamanlama operasyonlarında kullanılan bir teknolojidir. Bu teknolojinin temel işlevi uydu sinyalleri aracılığıyla yer yüzündeki bir noktanın koordinatlarını belirlemektir (Pehlivan, 2005). Suçluların izlenmesinden hassas tarım faaliyetlerinin yürütülmesine kadar çeşitli uygulamalarda kullanılan bu teknoloji (Milner, 2016) akıllı saat, cep telefonu, bilgisayarlar gibi birçok farklı teknolojik cihaza entegre edilen modüller sayesinde kullanılmaktadır. GNSS, 21. Yüzyılın en önemli teknolojilerinden birisidir. Toplu taşıma araçları, ambulans, polis, lojistik firmalar ve kuryeler gibi çok çeşitli hizmetlerin sağlanmasında yaygın bir kullanımı vardır. GNSS teknolojisi taşınabilir cihazlarda kullanılabilir ve bir nesnenin dünya üzerindeki tam konumunu tespit etmeyi sağlamaktadır. Askeriye, tarım, hayvancılık başta olmak üzere hayatın her alanında

yer alan bu teknoloji günümüzde iyice yaygınlaşarak araç takip sistemlerinde de kullanılmaktadır (Pehlivan, 2005).

GNSS sistemlerinin çalışması dünyanın etrafında dönen uyduların yeryüzündeki alıcı cihazlarla sinyal alışverişleri yapmasına dayalıdır. Bu uydular alıcılara gönderdikleri sürekli sinyallerle nesnelerin nerede olduğunun belirlenmesini sağlamaktadır (NASA, 2024). GNSS alıcıları telefonlarda, araç navigasyonlarında veya bilgisayarlarda bulunan modüllerdir. Anten olarak görev yapan bu modüller dünyanın etrafındaki sinyalleri sürekli bir şekilde alırlar. GNSS alıcıları, uydu sinyallerini alarak bu sinyallerin gönderildikleri zamanı ve alıcının konumunu belirlemek için sinyaller arasındaki zaman farklarını kullanır. Bu bilgiler, kullanıcının dünya üzerindeki konumunu, hızını ve yönünü belirlemek için işlenir. Alıcı, dört veya daha fazla GNSS uydusundan gelen sinyaller sayesinde sinyal alınan yerdeki konumu birkaç metre hata payıyla tespit edebilmektedir. Dünya etrafında dolaşan uydular ile yeryüzündeki alıcılar ve yer istasyonları olmak üzere bu sistemde temelde üç farklı bileşen vardır. Alıcılar uydudan sinyal alışverişi yaparken, yer istasyonları da uyduların konumunu denetlemektedir.

Küresel çapta kullanılan GNSS teknolojileri arasında en çok bilineni GPS'dir (Global Positioning System- Küresel Konum Belirleme Sistemi). GPS, ABD tarafından geliştirilen ve yönetilen bir uydu konumlandırma sistemidir. Sayıları dönemsel olarak değişen GPS sisteminin içinde günümüz itibarıyla 30'dan fazla uydu kullanılmaktadır. GPS, dünya genelinde geniş bir kullanımı olan en popüler GNSS sistemidir. GLONASS (Global Navigation Satellite System- Küresel Konumlandırma Uydu Sistemi) ise Rusya tarafından geliştirilen ve yönetilen bir diğer uydu konumlandırma sistemidir. GLONASS, 24 uyduyu içeren bir yapıya sahiptir ve dünya genelinde kullanılmaktadır. Bir başka uydu konumlandırma sistemi olan Galileo, Avrupa Birliği (AB) tarafından geliştirilerek ve yönetilmektedir. Galileo, GPS ve GLONASS'a alternatif bir sistem olarak hizmet vermektedir. Daha yüksek doğruluk ve kullanılabilirlik sağlamayı amaçlamaktadır. Son olarak BeiDou (BDS), Çin Halk Cumhuriyeti tarafından geliştirilen ve yönetilen bir uydu konumlandırma sistemidir. Çin'in yanı sıra Asya-Pasifik bölgesinde geniş bir kullanıma sahiptir.

Alıcı konumundaki cihazların yukarıdaki sistemlerde yer alan farklı uyduların sinyallerini bir arada kullanarak daha iyi konum belirleme doğruluğunu yakaladığı bilinmektedir. Bu GNSS sistemleri, farklı ülkeler ve bölgelerde kullanıcıların konum belirleme ihtiyaçlarını karşılamak için birbirlerini tamamlayıcı veya alternatif olarak hizmet vermektedirler. Çoğu modern cihaz, birden fazla GNSS sistemini desteklemektedir. Cihazlar, bu sistemlerin sinyallerini birleştirerek, farklı verileri aynı anda kullanarak daha doğru konum belirleyebilmektedir.

Modern cep telefonları da genellikle birden fazla uydu konumlandırma sistemini destekler ve kullanıcıya daha doğru konum belirleme imkânı sağlamak için birden fazla sistemden faydalanmaktadır. Örneğin, bir cep telefonu hem GPS hem de Glonass sinyallerini alabilir ve bu sinyalleri bir araya getirerek konum belirleme yapabilir. Bu, kullanılan cep telefonunun modeline ve teknik özelliklerine bağlıdır. Üreticiler, cihazlarında hangi uydu konumlandırma sistemlerini destekleyeceklerine ve hangi kombinasyonları kullanacaklarına karar verirler. Dolayısıyla, bir cep telefonunda bir veya birden fazla uydu konumlandırma modülü bulunabilir. Bu araştırmada konum verisi oluşturmak için kullanılan cihazda yukarıda bahsedilen yaygın küresel konumlandırma sistemlerinin tamamı yer almaktadır.

ArcGIS Yazılımı

ArcGIS, coğrafi verileri görüntülemek için kullanılan bir Coğrafi Bilgi Sistemidir. ArcGIS, CBS ve harita yapma yazılımı için önde gelen bir platformdur. "ArcGIS" esasında bir ürün serisinin adıdır ve Esri (Environmental Systems Research Institute) tarafından geliştirilmiştir (Esri, 2024b). ArcGIS, coğrafi verilerin toplanması, düzenlenmesi, analiz edilmesi, görselleştirilmesi ve paylaşılması için geniş bir yazılım yelpazesi sunmaktadır. Bunlar arasında ArcGIS Pro, ArcMap gibi masaüstünde çalıştırılan programlara ek olarak ArcGIS Online gibi internet üzerinden erişilebilen platformlar da bulunmaktadır (Esri, 2024a). Bu araştırmada kullanılan CBS programı ArcMAP yazılımıdır.

ArcGIS, coğrafi verileri haritalama ve analiz etme yeteneklerine sahip bir CBS'dir. Bu platform, kullanıcıların jeoloji, coğrafya, doğal kaynak yönetimi, şehir planlaması, ulaşım, sağlık gibi birçok alanda coğrafi verileri kullanmalarını sağlar. ArcGIS'in temel bileşenleri arasında coğrafi bilgi sistemleri yazılımı, web haritalama ve analiz

araçları, coğrafi veri tabanları, mobil haritalama uygulamaları ve coğrafi bilgi hizmetleri bulunmaktadır (Booth & Mitchell, 2001). ArcGIS'in çok geniş bir kullanım alanı vardır. Başlıca kullanım alanları şöyledir:

- Harita oluşturma
- Mekansal analizler gerçekleştirme
- Coğrafi veri yönetimi ve güncelleştirmelerini sağlama
- Farklı kaynaklardan gelen verileri görüntüleme, paylaşılmasını ve erişilmesini sağlama

Çalışma kapsamında Coğrafi Bilgi Sistemi yazılımlarından ArcGIS lisansı ile ArcMAP, ArcGIS Pro ve ArcGIS Online platformlarından farklı aşamalarda faydalanılmıştır. Çalışma boyunca hangi analizin hangi platformda gerçekleştirildiği detayına girilmeksizin yazılımın genel ismi olan ArcGIS kullanılmıştır. ArcGIS ile yapıların mekânsal dağılımını anlamak ve çıkarımlarda bulunabilmek için mekânsal istatistik analizleri gerçekleştirilmiştir. Standart mesafe, ortalama merkez ve standart sapma analizleriyle çalışma kapsamında inanç turizmi rotalarında değerlendirilecek dini yapıların mekânsal dağılımı ve bu dağılımın ne anlama geldiğini açıklayan detaylı sonuçlar elde edilmiştir. Bunun dışında dini yapıların uzaklığını ölçebilmek için mesafe analizi (distance) ile yapılar arasındaki yürüyüş süresi, sürüş süresi ve mesafe bilgisini ortaya çıkarmak için ağ analizleri (network) gerçekleştirilmiştir. Ağ analizlerinden hizmet alanı (service area) ile dini yapıların etrafındaki yürüyerek erişilebilir alanların tespiti sağlanmıştır.

2.6.Verilerin Analizi

Çalışmada katılımcılar tarafından puanlanan bileşen puanlama formlarının analizi için tanımlayıcı istatistiklerden faydalanılmıştır. Katılımcılar dini yapıları beş farklı kriterdeki ifadelerle göre "0 en düşük" ve "4 en yüksek" şeklinde puanlamıştır. Puanlanan ziyaret yerlerinin aritmetik ortalamaları alınarak hangi sınıflandırma/kategori içerisinde yer alacağı tespit edilmiştir. Bu noktada ziyaret yerleri belirlenen kategorilere ayrılarak rotalarda yer alacak bileşenler listeler halinde ortaya çıkarılmıştır. Ardından daha önce konumları belirlenmiş olan ziyaret yerlerinin koordinatları CBS programına veri olarak girilmiştir. Bu ziyaret yerlerinin birer rota bileşeni olarak haritalandırılması için rota üzerindeki hareket tipi, mesafe ve süre

değişkenleri ArcGIS programı aracılığıyla ölçülmüştür. Rotaların haritalandırılması ve yapıların analizleri için izlenen aşamalar şöyledir:

- Verilerin programa aktarılması: Önceden toplanan ziyaret yerlerinin koordinatları ArcGIS programına aktarılmıştır. *KMZ* formatında toplanan veri ArcGIS programına aktarılırken *.shp* dosya formatına dönüştürülmüştür.
- Veri düzenleme: ArcGIS programına aktarılan ziyaret yerlerine ilişkin verilerin isimleri ve konumları kontrol edilmiştir. Yanlışlıklar ve eksiklikler düzeltilmiştir.
- Verilerin analizi: Mekânsal istatistik analizleri yapılmıştır.
- Haritaların tasarlanması.
 - Temel haritalar oluşturulmuştur.
 - CBS analizleri yapılmıştır ve rotalar oluşturulmuştur.

2.7. Araştırmanın Güvenilirlik ve Geçerliliği

Güvenilirlik ve geçerlilik, bilimsel bir çalışmanın temelini oluşturan iki önemli kavramdır. Araştırmacılar yürüttükleri çalışmanın bulgularının ne kadar güvenilir ve geçerli olduğunu gösterecek bilgiler sunmalıdır (Karakuş, 2018). Güvenilirlik, araştırma sonuçlarının ne kadar tutarlı ve tekrarlanabilir olduğunu ifade etmektedir. Başka bir deyişle, aynı araştırmayı tekrarlıyorsanız, benzer sonuçlar elde edip edemeyeceğinizi göstermektedir (Doğanay vd., 2012). Araştırma süreçlerinde şeffaflık ve kullanılan yöntemlerin gerekçeleriyle açıklanması gibi stratejiler araştırmaların güvenilirliğini artırmaktadır (Noble & Smith, 2015).

Sekaran & Bougie (2016) nitel araştırmalarda geçerliği iki farklı açıdan ele almaktadır. Birincisi araştırma sonuçlarının toplanan verileri ne ölçüde doğru temsil ettiğini göstermek için iç geçerliliğin sağlanmasıdır. İkincisi ise dış geçerlilik olarak bilinir ve araştırma sonuçlarının diğer bağlamlara veya ortamlara ne ölçüde genelleştirilebildiğini veya aktarılabildiğinin gösterilmesini ifade eder. Creswell (2016) ise nitel araştırmalarda geçerliği sağlamanın 8 farklı yolundan bahsetmekte ve bunlardan en az ikisinin sağlanmasını tavsiye etmektedir. Bunlardan *üçgenleme* araştırmada farklı yöntemler veya yaklaşımlar kullanarak araştırmanın güvenilirliğini ve geçerliliğini artırmak ve daha kapsamlı ve sağlam sonuçlara ulaşmayı ifade etmektedir. Bir diğeri olan *uzun süreli katılım* ise çalışma alanında katılımcılarla güven

oluşturmayı, kültürü öğrenmeyi ve araştırmacılar ya da bilgi veren kişilerden kaynaklı saptırmaların yol açtığı yanlış bilgilerin kontrol edilmesini ifade etmektedir. Araştırma kapsamında güvenilirlik ve geçerliliği sağlamak için yapılanlar şunlardır:

- Araştırmada güvenilirliğin sağlanmasında veri toplama yönteminin açık ve net bir şekilde tanımlanması, kullanılan bileşen değerlendirme formu gibi araçların örneklerinin çalışmada verilmesi, veri analiz yönteminin ayrıntılı olarak açıklanması, kullanılan istatistiksel teknik ve analiz adımlarının açıklanması gibi adımlar atılmıştır.
- Bu araştırmada geçerliğin sağlanmasında Creswell'in bahsettiği üçgenleme tekniğiyle farklı kaynaklardan veri toplanması araştırmanın geçerliğini artırmıştır.
- Araştırmacılar veya bilgi veren kişiler tarafından ortaya konulan saptırmalardan kaynaklanan yanlış bilgileri kontrol etmek ve güven oluşturmak için araştırmacılar çalışma boyunca uzun süreli katılım sağlamıştır.
- Veri toplama esnasında katılımcıların görüşlerini etkileyebilecek herhangi bir yönlendirici tutum ve söylemde bulunulmamıştır.
- CBS verilerinin uzman tarafından incelenmesi ve doğruluğunun onaylanmasıyla bu alandaki geçerlik de sağlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, elde edilen verilerin analizi ve sentezi sonucu ulaşılan bulgulara yer verilmektedir. Kapadokya’da inanç turizmi açısından değerlendirilebilecek ziyaret yerleriyle ilgili bulgular bölgelerine göre ayrılarak tablolarla gösterilmektedir. Tablolarda yer alan ziyaret yerleri tarihlendirme, mevki ve bulunduğu konum belirtilerek listelenmektedir. Tarihlendirmeler, eğer varsa kilise duvarlarındaki boyamaların bilinen tarihi yoksa yapının inşa tarihi dikkate alınarak verilmiştir.

Çok sayıda dini yapı bulunan bölgede insanın ulaşabildiği her yerde kayalar oyularak kilise, şapel ya da keşiş hücresi gibi farklı amaçlarla kullanılmıştır. Bu yüzden tüm yapıların envantere alınamayacağı bir gerçektir. Dolayısıyla envanterde yer alacak yapılar öncelikli olarak literatürde yer alma, tarihsel ve estetik/sanatsal değer kriterlerini karşılama koşulları dikkate alınarak belirlenmiştir. Ardından çalışmada kullanılan yöntemle uzmanlar tarafından değerlendirilen ziyaret yerlerinin analizi gerçekleştirilmiştir. Bu analizin sonuçları verildikten sonra, inanç turizmi ziyaret yerlerinin farklı kurgu ve sınıflandırma kriterleri dikkate alınarak rota planlamaları yapılmıştır. CBS ile haritalandırılan rotalar şekillerle gösterilmektedir.

3.1.İnanç Turizmi Rota Bileşenlerinin Tespiti ile İlgili Bulgular

Bu çalışma kapsamında, farklı veri toplama araçları (literatür taraması, odak grup görüşmesi, mülakatlar) kullanılarak Nevşehir iline bağlı 6 ilçede inanç turizmi rotalarında ziyaret edilebilecek 86 dini yapı tespit edilmiştir. Bu yapılar, literatürde yer almış ve Hıristiyanlık açısından önemli olduğu düşünülen dini mekanlardır. Ancak, bu yapılar arasında özellikle kırsal bölgelerde yer alan ve kapıları kilitli bir şekilde korunarak ziyarete kapalı olanlar da bulunmaktadır. Bu yerlerin ziyaretleri genellikle bekçiler veya köy muhtarlarının eşliğinde gerçekleştirilebilmektedir. Çalışmanın devam eden kısmında, oluşturulan envanter yerleşimler temelinde açıklanacaktır.

Avanos

Çömlekçilik ve halı dokumacılığı el sanatlarıyla meşhur Avanos sınırları içerisinde inanç turizmi rotası açısından kıymetli bulunan Hıristiyanlık yapısı olarak on iki adet

ziyaret yeri tespit edilmiştir. Bunlar Avanos merkez, Paşabağları-Zelve ve Çavuşin olmak üzere üç farklı bölgede bulunmaktadır. Tablo 3.11. Avanos ilçe sınırları içerisinde bulunan inanç turizmi ziyaret yerlerini göstermektedir.

Tablo 3. 11. Avanos Sınırlarında Yer Alan Dini Yapılar

Sıra	Ziyaret Yeri	Tarihlendirme	Mevkii, Yerleşim/Mahalle/Köy	İdari Birim
1	Anna Johachim Kilisesi	Bizans	Güllüdere II Çavuşin	Avanos
2	Ayvalı Kilise	10. yüzyıl	Güllüdere I Çavuşin	Avanos
3	Belha Manastırı	6. yüzyıl	Belha Çayırdereesi Özkonak	Avanos
4	Çavuşin Kilisesi (Nicephorus Phocas Kilisesi)	10. yüzyıl	Köy Arkası Çavuşin	Avanos
5	Dereyamanlı Kilisesi (Meryem Ana Kilisesi)	4.-6. yüzyıl	Dereyamanlı Yeni	Avanos
6	Direkli Kilise (Kolonlu Kilise)	10-11. yüzyıl	Güllüdere II Çavuşin	Avanos
7	Haçlı Kilise	10. yüzyıl	Güllüdere II Çavuşin	Avanos
8	Kutsal Haç Kilisesi	Bizans	Zelve Aktepe	Avanos
9	Putlu Kilise (Haçlı Kilise)	Bizans	Zelve Aktepe	Avanos
10	Üç Haçlı Kilise (Aziz Agentangeus Kilisesi)	6. yüzyıl	Güllüdere I Çavuşin	Avanos
11	Üzümlü Kilise-Balıklı Kilise	Bizans	Zelve Aktepe	Avanos
12	Vaftizci Yahya Kilisesi	6-8. Yüzyıl	Köy İçi Çavuşin	Avanos

Çavuşin, günümüzde Avanos ilçesine bağlı bir köydür ve bölgedeki yerel mimari örneklerine ve tarihi zenginliklere ev sahipliği yapmaktadır. Köy sınırları içerisinde bulunan kiliseler kaya oyma yapılarıdır. Özellikle merkezde bulunan Çavuşin Kilisesi, aynı zamanda "İmparator Nicephorus Phocas Kilisesi" olarak da bilinmektedir. Köy sınırları içinde bulunan dini yapılar Tablo 3.11.'te detaylı bir şekilde verilmektedir.

Avanos Hıristiyanlık için görülmeye değer dini yapılara sahiptir. Kiliselerin pek çoğu Çavuşin Köyü yakınlarında bulunmaktadır. Avanos Yeni Mahallede bulunan Dereyamanlı Kilisesi ve Çavuşin merkezde bulunan iki kilise hariç diğer yapıların çoğu Göreme ile Çavuşin arasındaki Meskendir, Kızıl Çukur, Güllüdere I ve Güllüdere II vadilerinde bulunmaktadır.

Göreme

Açık Hava Müzesi ve çevresindeki vadilerde bulunan çok sayıda kiliseye ek olarak merkezi konumu ve peri bacalarının iyi örneklerine ev sahipliği yapması dolayısıyla Göreme inanç turizmi için önemli bir destinasyondur.

Tablo 3. 12. Göreme Sınırlarında Yer Alan Dini Yapılar

Sıra	Ziyaret Yeri	Tarihlendirme	Mevkii	Yerleşim/Mahalle/Köy	İdari Birim
1	Azize Barbara Şapeli	11. yüzyıl	Göreme Açık Hava Müzesi	Göreme	Nevşehir Merkez
2	Aziz Basil Şapeli	11. yüzyıl	Göreme Açık Hava Müzesi	Göreme	Nevşehir Merkez
3	Azize Catherine Şapeli	11. yüzyıl	Göreme Açık Hava Müzesi	Göreme	Nevşehir Merkez
4	Aziz Hieron Mezar Şapeli	9-10. yüzyıl	Karşibucak	Göreme	Nevşehir Merkez
5	Aziz Sergios Kilisesi (Mesevli Kilisesi)	6. yüzyıl	Kanyolu	Göreme	Nevşehir Merkez
6	Bezirhane Kilisesi	10-11. yüzyıl	Orta	Göreme	Nevşehir Merkez
7	Çarıklı Kilise	11. yüzyıl	Göreme Açık Hava Müzesi	Göreme	Nevşehir Merkez
8	Durmuş Kadir Kilisesi	6. yüzyıl	Karşibucak	Göreme	Nevşehir Merkez
9	El Nazar Kilisesi	10. yüzyıl	Zemi Vadisi	Göreme	Nevşehir Merkez
10	Elmalı Kilise	11. yüzyıl	Göreme Açık Hava Müzesi	Göreme	Nevşehir Merkez
11	Karanlık Kilise	11. yüzyıl	Göreme Açık Hava Müzesi	Göreme	Nevşehir Merkez
12	Karşibucak Kilisesi	9. yüzyıl	Karamızrak	Göreme	Nevşehir Merkez
13	Kılıçlar Kilisesi	10. yüzyıl	Kılıçlar Vadisi	Göreme	Nevşehir Merkez
14	Kızlar Manastırı	Bizans	Kılıçlar ve Meskendir Vadileri	Göreme	Nevşehir Merkez
15	Malta Haçlı Kilise	10-11. yüzyıl	Göreme Açık Hava Müzesi	Göreme	Nevşehir Merkez
16	Meryem Ana Kilisesi	Bizans	Kılıçlar Vadisi	Göreme	Nevşehir Merkez
17	Pantokrator Kilisesi	11. yüzyıl	Göreme Açık Hava Müzesi	Göreme	Nevşehir Merkez
18	Rahibeler Manastırı	9-11. yüzyıl	Göreme Açık Hava Müzesi	Göreme	Nevşehir Merkez
19	Rahipler Manastırı	9-11. yüzyıl	Göreme Açık Hava Müzesi	Göreme	Nevşehir Merkez
20	Saklı Kilise	11. yüzyıl	Ninazan	Göreme	Nevşehir Merkez
21	Sarnıç Kilisesi	Bizans	Zemi Vadisi	Göreme	Nevşehir Merkez
22	Tokalı Kilise	10. yüzyıl	Göreme Açık Hava Müzesi	Göreme	Nevşehir Merkez
23	Yılanlı Kilise	11. yüzyıl	Göreme Açık Hava Müzesi	Göreme	Nevşehir Merkez
24	Yusuf Koç Kilisesi	Bizans	Kaşibucak,	Orta, Göreme	Nevşehir Merkez

Tablo 3.12.'de görüldüğü gibi Göreme'de yirmi dört farklı kilise ve şapel olarak tanımlanmış Hristiyanlık yapısı bulunmaktadır. Göreme Açık Hava Müzesi'nin bulunduğu Göreme Vadisi en fazla ziyaret yerine ev sahipliği yapan alan

niteliğindedir. Yerleşim yeri merkezinin yakınlarındaki Karşibucak Mevkiinde bulunan Durmuş Kadir Kilisesi ve Yusuf Koç Kiliseleri ile Kılıçlar Vadisi'nde yer alan Meryem Ana Kilisesi ve Kılıçlar Kilisesi diğer önemli yapılardır

Gülşehir

Havalimanına yakın bir konumda bulunan ancak diğer destinasyonlara nazaran daha az turistin ziyaret ettiği Gülşehir'de farklı mevkilerde yer alan dini yapılar tespit edilmiştir.

Tablo 3. 13. Gülşehir Sınırlarında Yer Alan Dini Yapılar

Sıra	Ziyaret Yeri	Tarihlendirme	Mevkii, Yerleşim/Mahalle/Köy	İdari Birim
1	Açıksaray Ören Yeri ve Kiliseleri	10. yüzyıl	Yeni Dünya Açıksaray	Gülşehir
2	Aziz Dimitrios Kilisesi	1889	Dere Sokak Çalışanlar	Gülşehir
3	Aziz Yuhannes Kilisesi- St. John Kilisesi (Karşı Kilise)	13. yüzyıl	Sorgun Açıksaray	Gülşehir
4	Yüksekli Köyü Kilisesi	5. yüzyıl	Pınarcık Yüksekli	Gülşehir

Gülşehir sınırlarında çalışma kapsamında envantere dahil edilen dört farklı ziyaret yeri bulunmaktadır. Tablo 3.13. ilçe sınırlarında yer alan ziyaret yerlerini göstermektedir. Bunlar arasında görüşme katılımcıları tarafından belirtilen Gülşehir Yüksekli köyünde bulunan Yüksekli Kilise literatürde adına çok az rastlanan bir kaya kilisedir. Gülşehir merkezde yer alan Aziz Dimitrius Kilisesi ise 19. yy.'da inşa edilen görkemli yapılardan birisidir. Açıksaray Mahallesiindeki Açıksaray Ören Yerindeki Kiliseler ve (Karşı Kilise) ise Gülşehir'deki en çok bilinen Hıristiyanlık dini yapılarıdır.

Mustafapaşa

Ürgüp'ün 5 kilometre güneyinde bulunan Mustafapaşa yerel mimarisi ve mutfağıyla ön plana çıkan bir yerleşimdir. Geçmişte belde statüsündeki yerleşim günümüzde Ürgüp'e bağlı bir köydür. Yerleşimde mübadele yıllarına kadar yoğunlukla Ortodoks nüfusun yaşadığı bilinmektedir.

Tablo 3. 14. Mustafapaşa Sınırlarında Yer Alan Dini Yapılar

Sıra	Ziyaret Yeri	Tarihlendirme	Mevkii	Yerleşim/Mahalle/Köy	İdari Birim
1	Aziz Efstatios Kilisesi	19. yüzyıl	Yukarı	Mustafapaşa	Ürgüp
2	Aziz Nikolaos Manastırı	19. yüzyıl	Manastır Vadisi	Mustafapaşa	Ürgüp
3	Aziz Stephanos Kilisesi-St. Stephanos Kilisesi	19. yüzyıl	Manastır Vadisi	Mustafapaşa	Ürgüp
4	Aziz Vazilyos Kilisesi (Aziz Basil Kilisesi)	19. yüzyıl	Beyderesi Vadisi	Mustafapaşa	Ürgüp
5	Aziz Yuhannis Prodromos Kilisesi	Bizans	Manastır Vadisi	Mustafapaşa	Ürgüp
6	Aziz Yuhannis Theologos ve Kaya Mezarları	Bizans	Manastır Vadisi	Mustafapaşa	Ürgüp
7	Azize Barbara Kilisesi	Bizans	Manastır Vadisi	Mustafapaşa	Ürgüp
11	Gorgoli-Golgoli Harabeleri ve Kiliseleri		Golgoli	Mustafapaşa	Ürgüp
12	Konstantin-Eleni Kilisesi	19. yüzyıl	Yeni	Mustafapaşa	Ürgüp
13	Kutsal Haç Kilisesi-Alakara Kilisesi (Aziz Timios Stavros Kilisesi)	10. yüzyıl	Yukarı	Mustafapaşa	Ürgüp
14	Kutsal Havariler Kilisesi (Pentekost Kilisesi)	10. yüzyıl	Üzengi Vadisi	Mustafapaşa	Ürgüp

Mustafapaşa yerleşiminde çalışma kapsamında envantere dahil edilen ziyaret yerlerinin sayısı on üçtür. Yerleşimde hem Bizans hem de Geç Osmanlı Dönemine ait yapılar bulunmaktadır. Araştırma kapsamında Mustafapaşa sınırlarında 14 adet dini yapı tespit edilmiştir. Manastır Vadisi olarak bilinen mevkide Aziz Nikolaos Manastırı ile birlikte 5 dini yapı bulunmaktadır. Tablo 3.14. yerleşimdeki dini yapıları göstermektedir.

Nevşehir Merkez

Eski ismi Muşkara olan ve 18. yüzyılda gelişerek büyümeye başlayan Nevşehir Merkez, Kapadokya bölgesinin en önemli ilçe merkezlerinden birisidir. Bir kale etrafında gelişen eski yerleşimde inanç turizmi açısından değerlendirilebilen yapılar bulunmaktadır.

Tablo 3. 15. Nevşehir Merkez İlçe Sınırlarında Yer Alan Dini Yapılar

Sıra	Ziyaret Yeri	Tarihlendirme	Yerleşim/Mahalle/Köy	İdari Birim
1	Çanlı Kilise (Hagios Georgios Kilisesi)	1797	Reşadiye	Nevşehir Merkez
2	Kayaşehir Yeraltı Yerleşimi ve Dini Yapıları	6.-13. yüzyıl	Eskili	Nevşehir Merkez
3	Meryem Ana Kilisesi (Hapishane Kilisesi)	1849	Raşitbey	Nevşehir Merkez

Tablo 3.15. Nevşehir Merkez ilçesinde kale ve çevresinde yer alan Hıristiyanlık dini yapılarını göstermektedir. Buna göre iki Geç Dönem Osmanlı kilisesi ile büyük oranda Bizans döneminde inşa edildiği bilinen Kayaşehir yerleşimindeki kiliseler ve dini yapılar olduğu görülmektedir. Çanlı Kilise olarak bilinen yapıdan günümüze yalnızca çan kulesi kalmıştır. Bölgenin önemli turizm merkezlerinden olan Göreme ve Uçhisar yerleşimleri birer belde olarak Nevşehir Merkez ilçesine bağlıdır.

Derinkuyu ve Kaymaklı

Derinkuyu, Nevşehir'in güneyinde Niğde sınırında bulunan bir ilçedir. Yerleşimde ve çevresinde bulunan dini yapılardan geçmişte önemli bir Hıristiyan nüfusa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Kaymaklı ise Niğde yolu üzerinde Derinkuyu'ya yaklaşık 10 km uzaklıkta yer alan Nevşehir Merkez ilçeye bağlı bir beldedir.

Tablo 3. 16. Derinkuyu ve Kaymaklı Sınırlarında Yer Alan Dini Yapılar

Sıra	Ziyaret Yeri	Tarihlendirme	Mevkii	Yerleşim/Mahalle/ Köy	İdari Birim
1	Aziz Theodoros Trion (Üzümlü Kilise)	1858	Köyiçi	Demirci	Derinkuyu
2	Aya Meryeros Manastırı	Bizans	Etumbağısokak	Namık Kemal	Derinkuyu
3	Derinkuyu Yeraltı Yerleşimi, Kilise, Misyoner Okulu ve Diğer Yapılar	Bizans	Yayla Sokak	Bayramlı	Derinkuyu
4	Suvermez Köyü Kilisesi	19. yüzyıl	Köyiçi	Suvermez	Derinkuyu
5	Kaymaklı Kilisesi	19. yüzyıl	Köy İçi	Kaymaklı	Nevşehir Merkez

Derinkuyu ilçe sınırlarında 5 adet Hıristiyanlık yapısı bulunmaktadır. Yerleşimlerin sınırlarında tespit edilen dini yapılar Tablo 3.16.'da gösterilmektedir. Bunlardan en çok bilineni Aziz Theodoros Trion Kilisesidir (Üzümlü Kilise). Başmelekler Kilisesi ise görüşme katılımcıları tarafından bileşen olarak önerilmiştir. Bu kilise günümüzde camii olarak hizmet vermekte ve Üzümlü Kilise ile benzer mimari özelliklere 19. yüzyıla ait kagir yapıdır. Suvermez köyünde büyük bir kilise bulunmakta ancak kilisenin giriş cephesi ve çatı örtüsü tamamen çökmüş durumdadır. Kaymaklı yerleşiminde ise ziyarete kapalı iyi korunmuş bir kagir kilise bulunmaktadır.

Ürgüp

Nevşehir merkeze yaklaşık 20 km uzaklıkta bulunan Ürgüp, Kadıkalesi olarak bilinen bir kaya bloğu ve onun eteklerindeki Temenni Tepesi etrafında kuruludur. Bölgenin en büyük ilçelerinden birisi olan Ürgüp hem Müslüman halkın hem de gayrimüslimlerin bir arada yaşayıp kültürel izlerinin takip edildiği bir yerleşimdir.

Tablo 3. 17. Ürgüp Sınırlarında Yer Alan Dini Yapılar

Sıra	Ziyaret Yeri	Tarihlendirme	Mevkii	Yerleşim/Mahalle/ Köy	İdari Birim
1	Agios İoannes Rosso Evi	Geç Osmanlı	Temenni Tepesi	Kayakapı	Ürgüp
2	Aynalı Kilise	11. yüzyıl	Yukarı	Ortahisar	Ürgüp
3	Ayvalı Kilise	Bizans		Ayvalı	Ürgüp
4	Aziz Georgios Kilisesi (Hıdırellez Kilisesi)	19. yüzyıl	İstiklal	Yeni Camii	Ürgüp
5	Aziz Georgios Kilisesi (Temenni Tepesi)	Geç Osmanlı		Kayakapı	Ürgüp
6	Aziz Theodore Kilisesi-St. Theodore Kilisesi	11. yüzyıl	Saray	Yeşilöz	Ürgüp
7	Azize Nino Evi-Kilisesi	Bizans	Yukarı	Ortahisar	Ürgüp
8	Cemil Kutsal Haç Kilisesi	19. yüzyıl	Köyiçi (Orta Mah.)	Cemil	Ürgüp
9	Çökek I Kilisesi	Bizans		Çökek	Ürgüp
10	Çökek II Kilisesi	Bizans		Çökek	Ürgüp
11	Gorgoli-Golgoli Tepesi (Panagia Dağı)	Bizans		Mustafapaşa-Ayvalı	Ürgüp
12	Hallaç Manastırı	11. yüzyıl	Hallaç Deresi	Ortahisar	Ürgüp
13	Karabulut Kilisesi	11. yüzyıl	Zemi Vadisi	İbrahimpaşa	Ürgüp
14	Kavaklıdere Manastırı/ Badem Kilisesi	Bizans		Esbelli	Ürgüp
15	Kepez Kilisesi	9. yüzyıl	Kepez	Sarıgüvercinlik	Ürgüp
16	Keşlik Manastırı/ Aziz Stephanos Kilisesi / Başmelek (Arkhangelos) Kilisesi	6-13-19. yüzyıl	Köyarkası	Cemil	Ürgüp
17	Kırk Şehitler Kilisesi	11-13. yüzyıl	Kisleler Önü	Şahinefendi	Ürgüp
18	Mazı Yeraltı Yerleşimi ve Kilisesi	Bizans	Köyiçi	Mazı	Ürgüp
19	Meryem Ana Kilisesi	Bizans	Kepez	Sarıgüvercinlik	Ürgüp
20	Meskendir Kilisesi	10-11. yüzyıl	Meskendir	Ortahisar	Ürgüp
21	Pancarlık Kilisesi	9-10. yüzyıl	Pancarlık Vadisi, Aşağıbici	Karakuşkalesi	Ürgüp
22	Sarıca Kilisesi	Bizans	Kepez	Sarıgüvercinlik	Ürgüp
23	Sobesos Antik Kenti ve Kilisesi	Bizans	Örencik	Şahinefendi	Ürgüp
24	Tavşanlı Kilisesi	Bizans	Tavşanlı	İbrahimpaşa	Ürgüp
25	Zindan Tepesi	Bizans	Asarkaya	Ortahisar	Ürgüp

Kayseri iline komşu olan Ürgüp Ortahisar, İbrahimpaşa ve Mustafapaşa gibi yerleşimlerini de sınırlarında bulundurmaktadır. Araştırma kapsamında Ürgüp

yerleşimi sınırlarında bulunan 25 dini yapı Tablo 3.17.'de gösterilmektedir. Dini yapıların yoğun bulunduğu Mustafapaşa sınırları ise bu tabloda verilmeyerek Tablo 3.14.'te ayrıca gösterilmiştir. Kırk Şehitler Kilisesi, Pancarlık Kilisesi bölge geneline göre nispeten az bilinen yerler olmakla birlikte estetik değer olarak üstün nitelikte yapılarıdır. Gorgoli-Golgoli Tepesi (Panagia Dağı) ise Mustafapaşa'nın güneyinde Ayvalı köyü yakınlarında kutsal bir dağdır. Eteklerinde Gorgoli Harabeleri ve birtakım kiliseler bulunan ve hakkında araştırmaların sınırlı olduğu dağın tepesinde bir kilise kalıntısı bulunmaktadır. Üzümlü Kilise-Aziz Niketas Şapeli ise görüşme katılımcıları tarafından bileşen olarak önerilmiştir. Aziz Niketas'ın adını taşıyan bu kaya kilise ve keşiş hücresi Kızıl Vadi seyir noktasına yakın bir mevkide bulunmaktadır.

Acıgöl

Acıgöl Maar Gölünün batısında konumlanan Acıgöl ilçe sınırlarında araştırma kapsamında envantere dahil edilen yalnız bir ziyaret yeri bulunmaktadır. Tatların kasabasında bulunan Tatların yeraltı yerleşimi ve içerisinde bulunan iki kilise Tablo 3.18.'de gösterilmektedir.

Tablo 3. 18. Acıgöl Sınırlarında Yer Alan Dini Yapılar

Sıra NO	Ziyaret Yeri	Tarihlendirme	Yerleşim/ Mahalle/Köy	İdari Birim
1	Tatların Kiliseleri ve Yeraltı Yerleşimi	13. yüzyıl	Boğaz Tatların	Acıgöl

Çalışmanın devam eden bölümünde inanç turizmi rotalarında yer alabilecek bileşenlerin analizlerine yer verilmiştir.

3.2.Ziyaret Yerlerinin Analizi ile İlgili Bulgular

Bu kısımda inanç turizmi rotalarında yer alacak ziyaret yerlerini özelliklerine göre tespit etmek amacıyla puanlandırılan bileşen değerlendirme formlarının analizlerine yer verilmiştir. Ziyaret yerleri 5 farklı kriter temelinde katılımcılar tarafından puanlanmıştır. Analizde her bir kriterin aritmetik ortalamasının alınmasıyla ziyaret yerlerinin özellikleri kriterlere göre ortaya çıkarılmıştır. Buna göre tüm bileşenlerin kriterlere göre aldığı puanlar Tablo 3.19.'da açıklanmaktadır. Tabloda yer alan ziyaret yerlerinin sıralaması tüm kriterlerin toplam puanına göre yapılmıştır. Sıra numarası özelliklerin toplam puanına göre yapının hangi sırada yer aldığını, yapı numarası ise çalışma boyunca dini yapılara verilen kimlik numarasını ifade etmektedir.

Tablo 3. 19. İnanç Turizmi Rota Bileşenlerinin Analizi

Sıra NO	Yapı NO	Dini Yapı	Manevi-ruhsal değer	Kültürel-estetik değer	Doğal ve kültürel mirasın birlikteliği	Görünürlük, aşinalık ziyaret yoğunluğu	Kutsallık-özel anlam	Toplam puan	Kategori
1	79	Tokalı Kilise	4	4	4	3,9	2,8	18,7	++++
2	47	Karanlık Kilise	4	4	4	3,8	2,8	18,6	++++
3	41	Elmalı Kilise	3,5	3,8	3,8	3,8	2,2	17,1	+++
4	32	Çarıklı Kilise	3,3	3,7	3,6	3,7	2,5	16,8	+++
5	53	Keşlik Manastırı/ Aziz Stephanos / Başmelek (Arkhangelos) Kilisesi	3,6	3,7	3,7	3,1	2,5	16,6	+++
6	83	Yılanlı Kilise	3,3	3,5	3,7	3,8	2,1	16,4	+++
7	9	Aziz Basil Şapeli	3,3	3,1	3,7	3,5	2,4	16	+++
8	25	Azize Barbara Şapeli	3,3	3,2	3,6	3,4	2,1	15,6	+++
9	70	Rahibeler Manastırı	3,3	3,5	3,7	3,1	1,8	15,4	+++
10	68	Pantokrator Kilisesi	3,3	3,4	3,6	3,2	1,8	15,3	+++
11	21	Aziz Yuhannes Kilisesi-St. John Kilisesi (Karşı Kilise)	3,5	3,7	3,5	2,5	2	15,2	+++
12	82	Vaftizci Yahya Kilisesi	3,2	3,2	3,4	2,7	2,4	14,9	++
13	38	Direkli Kilise (Kolonlu Kilise)	3,3	3,7	3,6	2,7	1,4	14,7	++
14	57	Konstantin-Eleni Kilisesi	3,4	3,2	2,1	3,1	2,9	14,7	++
15	33	Çavuşin Kilisesi (Nicephorus Phocas Kilisesi)	3,4	3,5	3,5	2,2	1,9	14,5	++
16	71	Rahipler Manastırı	3,3	3,2	3,4	2,9	1,4	14,2	++
17	40	El Nazar Kilisesi	2,9	3,7	3,7	2,3	1,5	14,1	++
18	27	Azize Nino Evi-Kilisesi	3,2	3	2,8	2,2	2,9	14,1	++
19	44	Haçlı Kilise	3,1	3,3	3,7	2,5	1,4	14	++
20	61	Malta Haçlı Kilise	2,9	2,9	3,5	2,9	1,6	13,8	++
21	39	Durmuş Kadir Kilisesi	3,1	3,6	3,3	2,3	1,4	13,7	++
22	67	Pancarlık Kilisesi	3,1	3,4	3,5	2,3	1,4	13,7	++
23	37	Derinkuyu Yeraltı Yerleşimi, Kilise, Misyoner Okulu ve Diğer Yapılar	2,7	3	3,1	3,7	1,2	13,7	++
24	63	Meryem Ana Kilisesi (Göreme)	3,2	3,1	3,6	1,7	2	13,6	++
25	77	Tatların Kilisesi ve Yeraltı Yerleşimi	3,1	3,5	3,2	1,9	1,8	13,5	++
26	55	Kırk Şehitler Kilisesi	3,4	3,4	3,4	1,5	1,6	13,3	++
27	84	Yusuf Koç Kilisesi	2,9	3,3	3,4	2,1	1,6	13,3	++
28	15	Aziz Nikolaos Manastırı	3,3	2,9	2,9	1,9	2,2	13,2	++
29	54	Kılıçlar Kilisesi	3	3,4	3,6	1,6	1,6	13,2	++
30	56	Kızlar Manastırı	3,1	3	3	2,1	1,8	13	++
31	26	Azize Catherine Şapeli	3,1	2,9	3,2	2,3	1,4	12,9	++
32	80	Üç Haçlı Kilise (Aziz Agentangeus Kilisesi)	2,8	3,1	3,4	2	1,5	12,8	++
33	72	Saklı Kilise	3,2	3,2	3,6	1,6	1,2	12,8	++

Sıra NO	Yapı NO	Dini Yapı	Manevi-ruhsal değer	Kültürel-estetik değer	Doğal ve kültürel mirasın birlikteliği	Görünürlük, aşinalık ziyaret yoğunluğu	Kutsallık-özel anlam	Toplam puan	Kategori
34	81	Üzümlü Kilise-Balıklı Kilise	2,5	2,7	3,3	2,9	1,3	12,7	††
35	75	Sobesos Antik Kenti ve Kilisesi	2,9	3,1	2,9	2,4	1,4	12,7	††
36	19	Aziz Theodoros Trion (Üzümlü Kilise)	3,4	3,4	2,3	1,7	1,8	12,6	††
37	30	Cemil Kutsal Haç Kilisesi	3,1	3,1	2,7	1,6	2	12,5	††
38	6	Ayvalı Kilise	2,9	3,1	3,3	1,6	1,6	12,5	††
39	59	Kutsal Haç Kilisesi-Alakara Kilisesi (Aziz Timios Stavros Kilisesi)	2,9	3,1	3	1,9	1,5	12,4	††
40	45	Hallaç Manastırı	3,1	3,3	3,1	2	0,9	12,4	††
41	1	Açıksaray Kiliseleri	3	2,9	3,5	1,9	1,1	12,4	††
42	18	Aziz Theodore Kilisesi-St. Theodore Kilisesi	2,9	3,4	3,1	1,5	1,4	12,3	††
43	73	Sarıca Kilisesi	2,9	3,1	3,3	1,7	1,3	12,3	††
44	60	Kutsal Havariler Kilisesi	2,9	2,9	3,3	1,7	1,3	12,1	††
45	3	Anna Johachim Kilisesi	2,9	3,1	3,3	1,4	1,2	11,9	†
46	7	Ayvalı Kilise (Güllüdere I)	2,8	3	3,1	1,8	1,2	11,9	†
47	28	Belha Manastırı	2,8	3	3	1,6	1,4	11,8	†
48	74	Sarıç Kilisesi	2,8	3	3,2	1,8	1	11,8	†
49	5	Aynalı Kilise	2,8	2,8	3,1	1,9	1,2	11,8	†
50	65	Meryem Ana Kilisesi (Reşitbey)	2,8	3	2,6	2,2	1,1	11,7	†
51	17	Aziz Stephanos Kilisesi-St. Stephanos Kilisesi	2,8	2,5	2,9	1,8	1,7	11,7	†
52	69	Putlu Kilise (Haçlı Kilise)	2,5	2,8	2,9	1,9	1,5	11,6	†
53	58	Kutsal Haç Kilisesi	2,6	2,4	3,2	2,2	1,2	11,6	†
54	12	Aziz Georgios Kilisesi (Hıdırellez Kilisesi)	3,2	2,8	2,8	1,4	1,3	11,5	†
55	48	Karşıbucak Kilisesi	2,8	2,9	2,9	1,6	1,3	11,5	†
56	13	Aziz Georgios Kilisesi (Temenni Tepesi)	2,8	2,6	2,6	1,6	1,8	11,4	†
57	22	Aziz Yuhannis Prodromos Kilisesi	2,8	3	3,1	1,1	1,2	11,2	†
58	85	Yüksekli Köyü Kilisesi	3	3,1	2,9	1,1	1,1	11,2	†
59	64	Meryem Ana Kilisesi (Mustafapaşa)	2,7	2,7	2,6	1,6	1,5	11,1	†
60	24	Azize Barbara Kilisesi	3	2,7	3	1,2	1,2	11,1	†
61	50	Kayaşehir Yeraltı Yerleşimi ve Kutsal Alanlar	2,7	2,8	2,8	1,9	0,8	11	†
62	42	Gorgoli-Golgoli Harabeleri ve Kiliseleri	2,5	2,6	3	1,6	1,3	11	†
63	11	Aziz Efstatios Kilisesi	2,9	2,5	2,5	1,7	1,4	11	†
64	8	Aziz Basil Kilisesi	2,6	2,4	2,4	1,8	1,6	10,8	†
65	62	Mazı Yeraltı Yerleşimi ve Kilisesi	2,6	2,6	2,6	2,2	0,8	10,8	†
66	10	Aziz Dimitrios Kilisesi	3,1	3	1,6	1,4	1,6	10,7	†
67	46	Karabulut Kilisesi	2,6	2,8	3,3	1,3	0,7	10,7	†

Sıra NO	Yapı NO	Dini Yapı	Manevi-ruhsal değer	Kültürel-estetik değer	Doğal ve kültürel mirasın birlikteliği	Görünürlük, aşinalık ziyaret yoğunluğu	Kutsallık-özel anlam	Toplam puan	Kategori
68	20	Aziz Vazilyos Kilisesi (Aziz Basil Kilisesi)	2,7	2,9	2,8	1,3	0,9	10,6	†
69	66	Meskendir Kilisesi	2,8	2,5	3,1	1,5	0,7	10,6	†
70	2	Agios İoannes Rosso Evi	2,7	2,1	2,3	1,3	2,1	10,5	†
71	16	Aziz Sergios Kilisesi (Mesevli Kilisesi)	2,4	2,3	2,6	1,7	1,5	10,5	†
72	36	Dereyamanlı Kilisesi (Meryem Ana Kilisesi)	2,8	2,2	2,5	1,6	1,3	10,4	†
73	29	Bezirhane Kilisesi	2,4	2,4	2,9	1,9	0,8	10,4	†
74	78	Tavşanlı Kilisesi	2,8	2,8	2,8	1,3	0,7	10,4	†
75	4	Aya Meryeros Manastırı	3	3	1,5	1,5	1,3	10,3	†
76	14	Aziz Hieron Mezar Şapeli	2,5	2,4	2,8	1,6	1	10,3	†
77	43	Gorgoli-Golgoli Tepesi (Panagia Dağı)	2,6	2,1	2,8	1,1	1,6	10,2	†
78	52	Kepez Kilisesi	2,5	2,4	2,5	1,5	1,1	10	†
79	23	Aziz Yuhannis Theologos ve Kaya Mezarları	2,8	2,3	2,8	1,3	0,7	9,9	†
80	51	Kaymaklı Kilisesi	2,6	2,6	2,2	1,5	0,9	9,8	†
81	34	Çökek I Kilisesi	2,6	2,1	2,9	1,1	0,6	9,3	†
82	35	Çökek II Kilisesi	2,6	2,1	2,9	1,1	0,6	9,3	†
83	86	Zindan Tepesi	1,8	2,3	2,9	1,6	0,7	9,3	†
84	49	Kavaklıdere Manastırı/ Badem Kilisesi	2,3	2,1	2,4	1,3	0,8	8,9	-
85	31	Çanlı Kilise (Hagos Georgios Kilisesi)	2,5	2,4	1,8	0,8	1,1	8,6	-
86	76	Suvermez Köyü Kilisesi	2,1	2,3	1,9	1,2	0,7	8,2	-
ORTALAMA			2,9	3,0	3,0	2,0	1,5	12,4	

Mükemmel Özellikte Ziyaret Yeri : 18-20 puan ††††

Üstün Özellikte Ziyaret Yeri : 15-17 puan †††

Uygun Özellikte Ziyaret Yeri : 12-14 puan ††

Sıradan Özellikte Ziyaret Yeri : 9-11 puan †

Yetersiz Özellikte Ziyaret Yeri : 0-8 Puan -

Tablo 3.19.'da Kapadokya bölgesinde inanç turizmi rotalarında bileşen olarak değerlendirilen 86 dini yapının 5 kriter üzerinden analiz sonuçları verilmektedir. Tabloda gösterilen puanlar büyüklüğüne göre yukarı ve aşağı değerlere yuvarlanarak ondalık olarak azaltılmıştır. Analiz sonuçlarına göre ziyaret yerlerinin farklı kriterlere göre 0-4 puan aralığında aldıkları ortalama puanlarının farklı değerler aldığı görülmektedir. Buna göre tüm ziyaret yerlerinin kültürel-estetik değer puan ortalaması 3,0, doğal ve kültürel miras unsurlarının birlikteliği puan ortalaması 3,0 ve manevi-ruhsal değer puan ortalaması 2,9 puanla en yüksek özellikler olarak öne çıkmaktadır.

Diğer yandan kutsallık-özel anlam puan ortalaması 1,5 ve görünürlük, aşinalık ziyaret yoğunluğu puan ortalaması ise 2,0 olarak ölçülmüştür. Burada bir yapının tüm kriterlerden aldığı toplam puan o yapının belirlenen özelliklerinin inanç turizmi açısından değerlendirildiğinde mevcut kullanım durumunu, bilinirliğini (görünürlük), bulunduğu konumu (doğal çevrede mi?) ve önemini (manevi değer, kültürel değer, kutsallık açılarından) bir arada ortaya koymaktadır.

Araştırma kapsamında dini yapıların sınıflandırılması için daha önce yöntem kısmında Tablo 2.10.'da açıklanan 5 kategori kullanılmıştır. Buna göre dini yapılar toplam puanlarına göre **mükemmel, üstün, uygun, sıradan ve yetersiz özellikte** olmak üzere sınıflandırılmıştır. Araştırma bulgularına göre mükemmel özellikte ziyaret yeri kategorisinde toplam 2 yapı tespit edilmiştir.

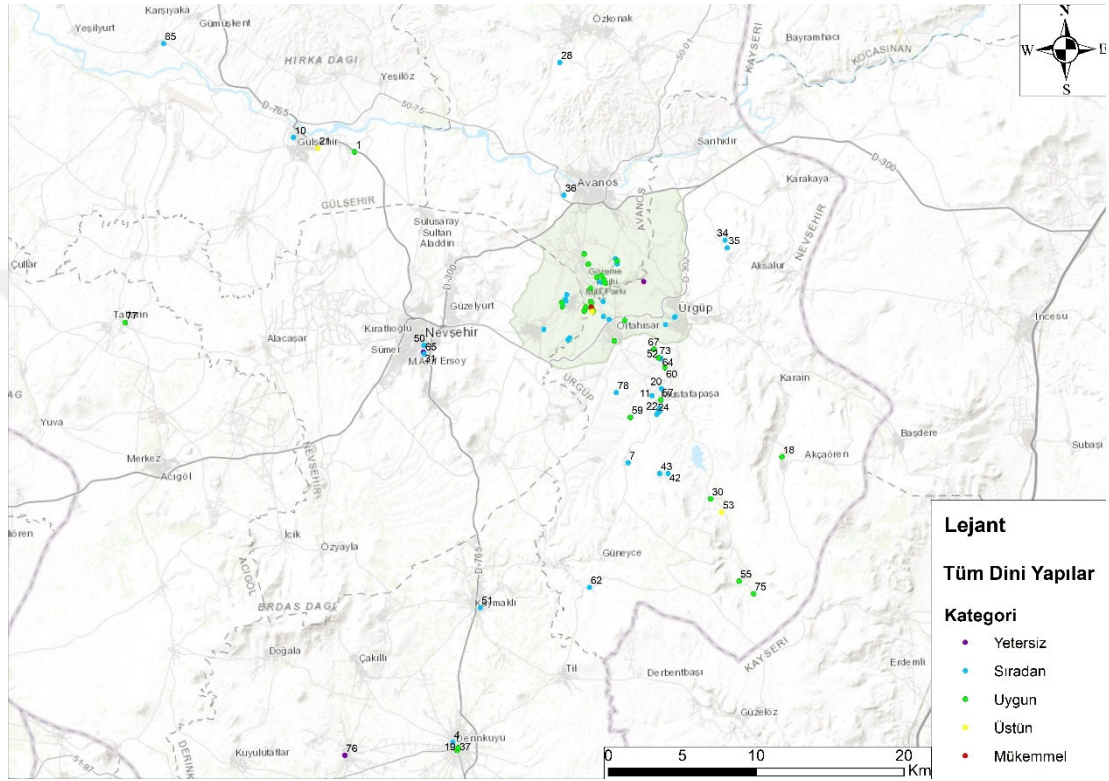
Tablo 3.19.'dan görüldüğü üzere en yüksek puanlarla Göreme Açık Hava Müzesi mevkiinde yer alan Tokalı Kilise (18,7) ve Karanlık Kilise (18,6) **mükemmel özellikte ziyaret yeri** olarak tespit edilmiştir.

Üstün özellikte ziyaret yeri olarak 9 ziyaret yeri tespit edilmiştir. Bunlar arasında Elmalı Kilise (17,1), Çarıklı Kilise (16,8), Keşlik Manastırı/ Aziz Stephanos/ Başmelek (Arkhangelos) Kiliseleri (16,6) ve ardından Yılanlı Kilise (16,4), Aziz Basil Şapeli (16), Azize Barbara Şapeli (15,6), Rahibeler Manastırı (15,4), Pantokrator Kilisesi (15,3) ve Gülşehir Aziz Yuhannes Kilisesi (Karşı Kilise) (15,2) **üstün özellikte ziyaret yeri** kategorisinde yer almaktadır.

Uygun özellikte ziyaret yeri olarak 33 dini yapı tespit edilmiştir. Bu kategoride en yüksek puan alan dini yapıların Vaftizci Yahya Kilisesi (14,9), Direkli Kilise (Kolonlu Kilise) (14,7), Konstantin-Eleni Kilisesi (14,7) ve Çavuşin Kilisesi (Nicephorus Phocas Kilisesi) (14,5) olduğu görülmektedir. **Sıradan özellikte ziyaret yeri** sınıfında ise 39 dini yapı bulunmaktadır. Bu kategorinin en yüksek puan alan dini yapıları arasında Anna Johachim Kilisesi (11,9), Ayvalı Kilise (Güllüdere I) (11,9), Belha Manastırı (11,8), Sarnıç Kilisesi (11,8) ve Aynalı Kilise (11,8) yer almaktadır.

Yetersiz özellikte ziyaret yeri olarak Ürgüp Kavaklıdere Manastırı/ Badem Kilisesi, Nevşehir Merkez Çanlı Kilise (Hagios Georgios Kilisesi), Suvermez Köyü Kilisesi olmak üzere 3 yapı tespit edilmiştir. Tablo detaylı incelendiğinde tüm kriterlerden en

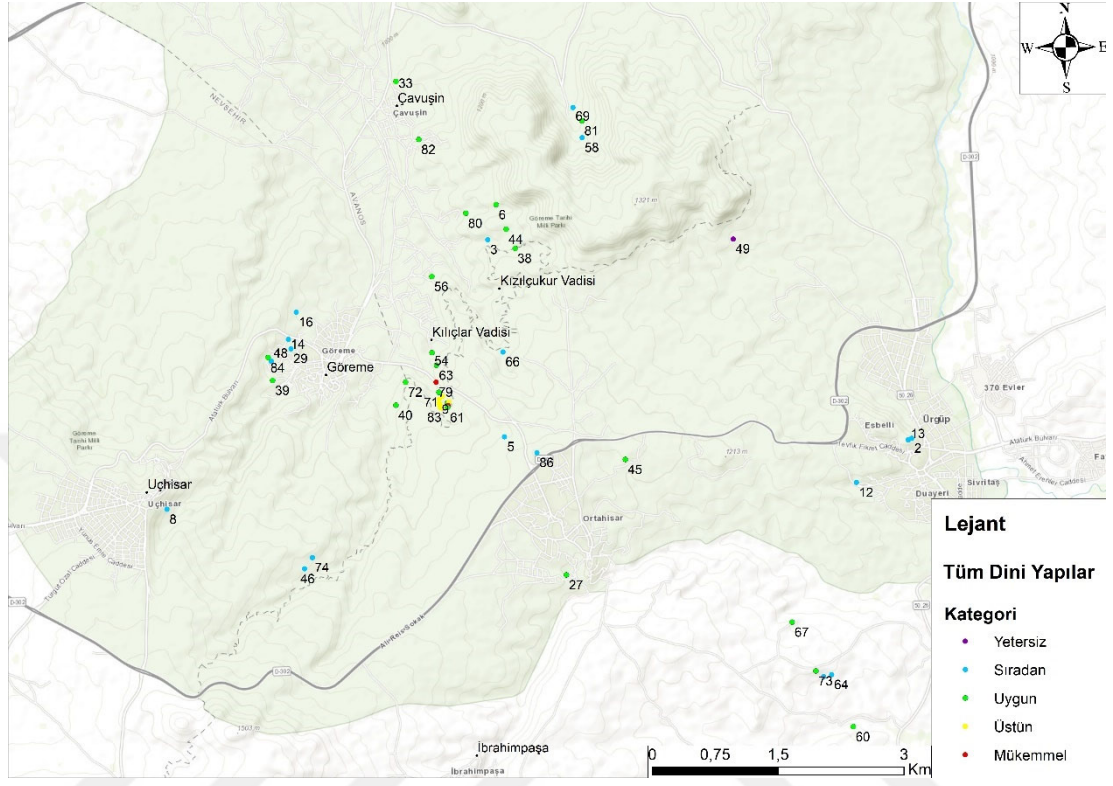
düşük puan alan yapı Suvermez Köyü Kilisesi (8,2 puan) olmuştur. Tüm kriterlerden tam puan alan dini yapı bulunmama ile birlikte manevi değer ve kültürel değeri yüksek ancak diğer kriterlerden (özellikle ziyaret yoğunluğu) düşük puan almış yapılar olduğu görülmektedir. Belirlenen kategorilere göre sınıflandırılan tüm ziyaret yerleri Harita 3.5.'de gösterilmektedir

Harita 3.5. Tüm İnanç Turizmi Bileşenlerini Gösteren Harita

Harita 3.5.'de görüldüğü üzere çalışma kapsamında tespit edilen inanç turizmi rota bileşenleri dahil olduğu sınıflara göre farklı renklerde gösterilmiştir. Buna göre mükemmel özellikte ziyaret yeri; kırmızı, üstün özellikte ziyaret yeri; sarı, uygun özellikte ziyaret yeri; yeşil, sıradan özellikte ziyaret yeri; mavi ve yetersiz özellikte ziyaret yeri ise mor renklerle gösterilmiştir. Göreme Açık Hava Müzesinde birbirine çok yakın yapılar olması sebebiyle üst üste gelen konumların daha iyi görülebilmesi için aşağıda yakın ölçekte ayrı bir harita verilmiştir. Dini yapıların büyük bir kısmı Göreme ve çevresinde yer almaktadır. Ürgüp'ün güneyine doğru uzanan vadiler boyunca Taşkınpaşa köyüne kadar ziyaret yerleri bir koridor oluşturacak şekilde sıralanmaktadır. Benzer şekilde Nevşehir'in güneyine uzanan Niğde yolu üzerindeki güzergahta Derinkuyu'ya kadar ziyaret yerleri bulunmaktadır. Yapıların yoğun olarak

toplandığı Göreme yerleşimi merkez alınırsa Tatların kasabasının tek bir ziyaret noktasıyla uç noktada kalmış bir destinasyon olduğu görülmektedir.

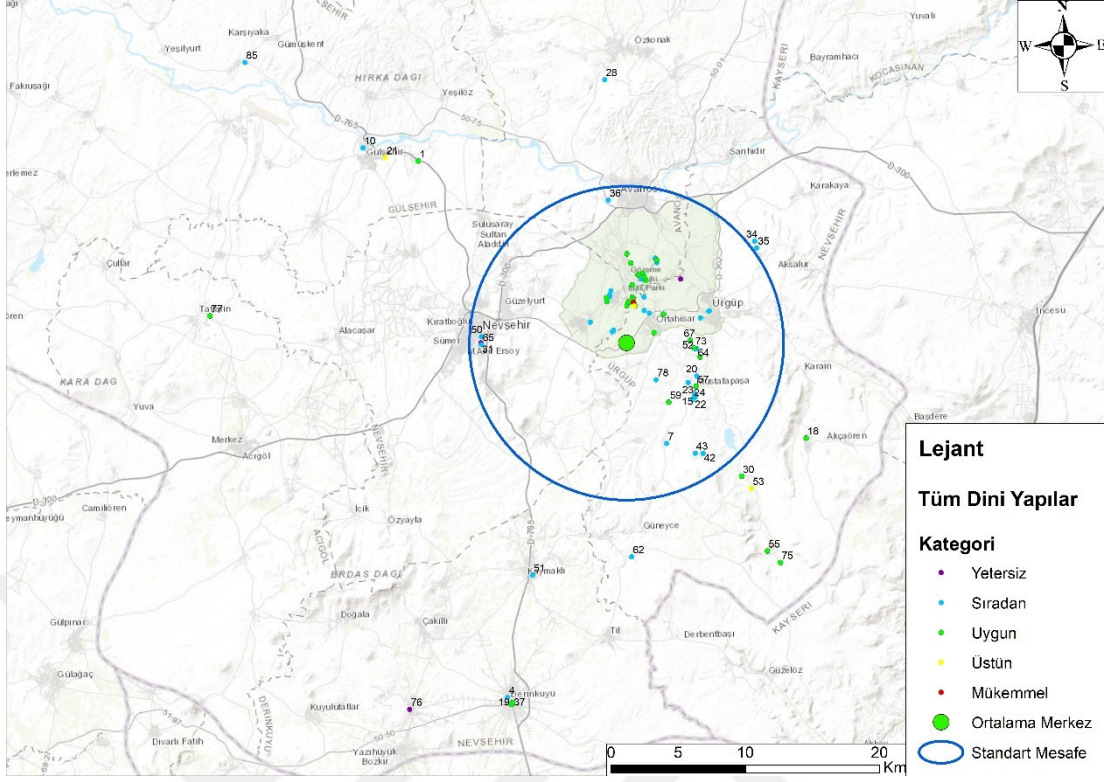
Harita 3.6. Göreme ve Çevresini Gösteren Harita

Tablo 3.19.'da manevi-ruhsal değer ile kültürel-estetik değer kriterleri en yüksek ziyaret yerlerinin 4'er puanla Karanlık Kilise ve Tokalı Kilise olduğu görülmektedir. Doğal ve kültürel miras unsurlarının birlikteliği özelliğine bakıldığında 4'er puanla Karanlık ve Tokalı Kiliselerinin ardından Elmalı Kilise (3,8), Rahibeler Manastırı, Haçlı Kilise, Keşlik Manastırı, Aziz Stephanos ve Başmelek (Arkhangelos) Kiliseleri, Aziz Basil Şapeli, Yılanlı Kilise, El Nazar Kilisesi her biri 3,7 puanla en üst sıralarda yer almaktadır. Görünürlük, aşinalık ve ziyaret yoğunluğu kriterine bakıldığında Göreme Açık Hava Müzesinde yer alan kiliselerin hepsi ortalamanın (2,2) oldukça üstünde puanlar almış ve pek çoğu bu kriterde ilk sıralardadır. Göreme Açık Hava Müzesindeki yapıların haricinde Derinkuyu Yeraltı Yerleşimi, Kilise, Misyoner Okulu ve Diğer Yapılar (3,7 puan) ve Konstantin-Eleni Kilisesi ile Keşlik Manastırı ve içinde yer alan diğer yapılar 3,1 puan olarak bu kriterde üst sıralarda yer almıştır. Çalışmanın konusu ve amacı gereği *görünürlük, aşinalık ve ziyaret yoğunluğu* özelliğinin düşük puan ortalaması dikkat çekicidir. Bu durum, bölgedeki birçok önemli tarihi ve dini

yapının yeterince bilinmediğini ve tanıtılmadığını göstermektedir. Buna göre diğer kriterlerden ortalamaya yakın veya yüksek puan alan ancak görünürlük, aşinalık ve ziyaret yoğunluğu kriterinden ortalamanın altında puan alan ziyaret yerleri şöyledir; Aziz Georgios Kilisesi (Hıdırellez Kilisesi), Aziz Vazilyos Kilisesi (Aziz Basil Kilisesi), Yüksekli Köyü Kilisesi 1,3 puan, Aziz Theodore Kilisesi (Yeşilöz) 1,5 puan, Meryem Ana Kilisesi (Göreme) ve Aziz Theodoros Trion Kilisesi (Üzümlü Kilise) 1,7 puan olarak bu kriterde alt sıralarda yer almıştır.

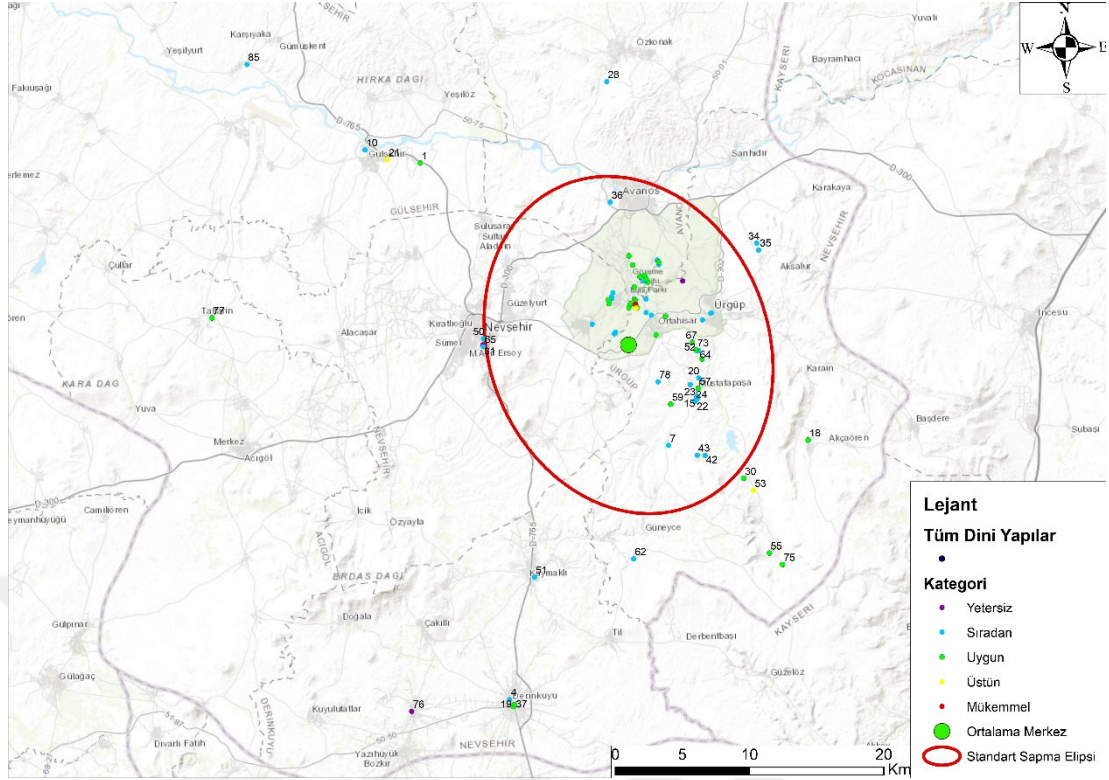
Bölgedeki ziyaret yerleri kutsallık-özel anlam açısından değerlendirildiğinde ise ortalama olarak 1,5 puan aldığı görülmektedir. Bu kriterde en yüksek puanları Mustafapaşa'da bulunan Konstantin-Eleni Kilisesi (2,9 puan) ve Ortahisar'daki Azize Nino Evi-Kilisesi (2,9 puan) almıştır. Tokalı Kilise ve Karanlık Kilise 2,8 puan, Çarıklı Kilise ile Keşlik Manastırı ve kiliseleri ise 2,5 puanla bu kriterde en yüksek puan alanlar arasındadır. Diğer öne çıkan ziyaret yerleri ise şu şekildedir; Vaftizci Yahya Kilisesi (2,4 puan), Aziz Nikolaos Manastırı (2,2 puan), Agios İoannes Rosso Evi (2,1 puan), Aziz Yuhannes Kilisesi (Karşı Kilise) (2,0 puan). Bileşen değerlendirme formunda puanlanan kutsallık-özel anlam kriterini yan tarafında bırakılan boş alana yapıya dair özel anlam atfeden grup isimleri de yazılmıştır. Bu isimler arasında Ortodokslar, Mübadiller, Gürcüler ve Ruslar olarak belirtilen grup isimleri olduğu tespit edilmiştir. Yazılan grup isimlerinin kaç kez tekrar edildiğine bakılmaksızın yapıya dair en az üç katılımcının aynı ismi belirtmiş olması yeterli görülmüştür.

Sonraki aşamada yapıların konumları CBS veri tabanına *.shp* formatında yüklenmiştir. ArcGIS kullanılarak dini yapıların içinde bulunduğu çevrenin coğrafi verileri kullanılarak istatistik analizler yapılmıştır. Ortalama merkez, standart mesafe ve standart sapma olmak üzere üç temel istatistik bulguya ulaşılmış ve bunlar haritalandırılmıştır. Ortalama merkez, incelenen tüm dini yapıların mekânsal dağılımının merkezi konumunu göstermektedir. Bu merkez Harita 3.7.'de yeşil büyük bir daire ile işaretlenmiştir. Ortalama merkez, her bir yapının koordinatlarının aritmetik ortalamasıdır ve bu, yapılar arasındaki mekânsal dağılımın genel merkezini belirlemek için kullanılmaktadır. Ortalama merkez, bölgedeki dini yapıların genel olarak yoğunlaştığı noktayı belirtmektedir. Haritada ortalama merkezin yer aldığı konum, bölgedeki dini yapıların çoğunun bu merkez etrafında toplandığını göstermektedir.

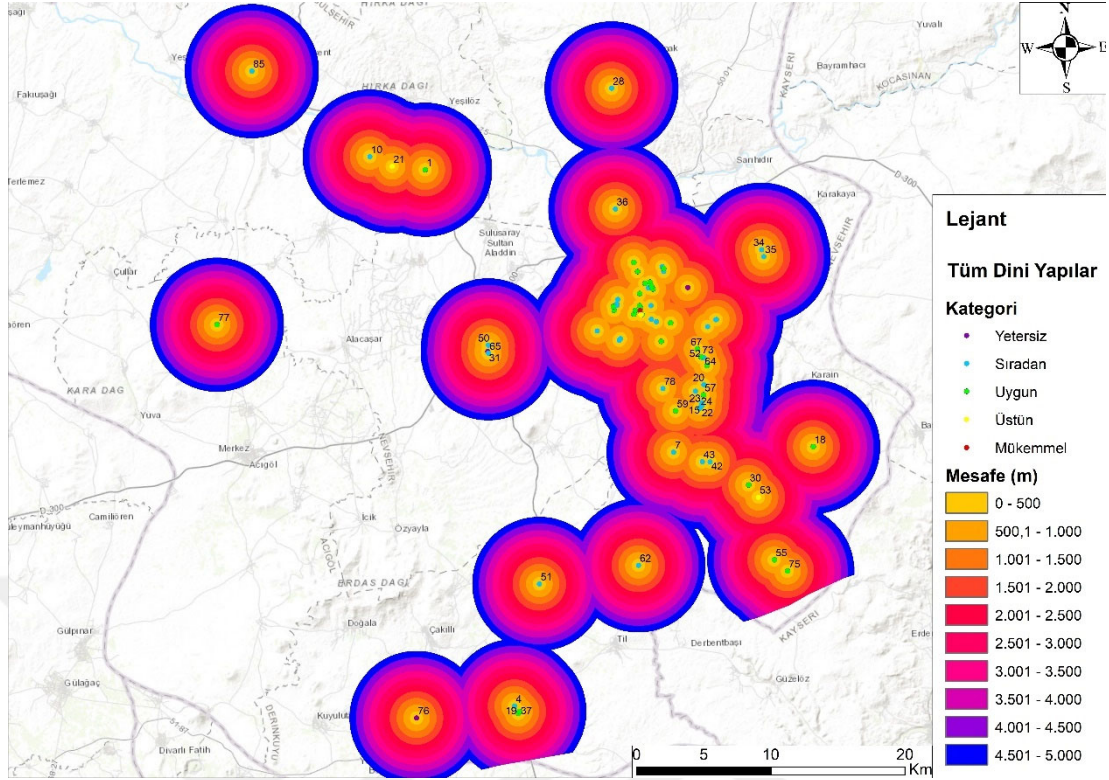
Harita 3.7. Tüm Dini Yapıların Konumlarına Göre Standart Mesafesi

Harita 3.7.'de mavi bir daire ile temsil edilen standart mesafe, ortalama merkezden itibaren yapıların alanda ne kadar yayılmış olduğunu gösteren bir ölçüdür. Bu daire, ortalama merkezden itibaren yapıların ortalama uzaklıklarını ifade etmekte ve yapıların mekânsal dağılımlarının yayılma derecesini belirlemektedir. Standart mesafe, dini yapıların dağılımının homojen mi yoksa belirli bölgelerde mi yoğunlaştığını anlamaya yardımcı olmaktadır. Haritada görülen mavi daire, yapıların büyük bir kısmının ortalama merkezden belirli bir mesafede toplandığını göstermektedir. Eğer standart mesafe büyükse, bu, yapıların geniş bir alana yayıldığını, küçükse, yapıların daha dar bir alanda yoğunlaştığını ifade etmektedir.

Harita 3.8. Tüm Dini Yapıların Konumlarına Göre Standart Sapması

Haritada 3.8.'de kırmızı renkte bir elips ile gösterilen standart sapma elipsi, mekânsal verilerin dağılımının yönelimi ve yayılımı hakkında bilgi veren bir ölçümdür. Bu elips, ortalama merkez etrafındaki yapıların dağılımını ve bu dağılımın yönelimini ifade etmektedir. Elipsin uzun eksenini, yapıların dağılımının en fazla olduğu yönü gösterirken, kısa eksenini ise dağılımın daha az olduğu yönü gösterir. Elipsin uzun eksenini, yapıların en fazla yoğunlaştığı yönü göstermektedir. Dolayısıyla haritada elipsin yönelimi kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda olup, dini yapıların bu doğrultuda daha fazla yayılmış olduğu görülmektedir. Elipsin genişliği, yapıların ne kadar geniş bir alana yayıldığını göstermektedir. Eğer elips dar ve uzun ise, yapıların belirli bir doğrultuda yoğunlaştığını, geniş ve yuvarlak ise yapıların daha homojen bir şekilde dağıldığını anlaşılmalıdır. Bu haritada elipsin şekli, yapıların kuzeybatı-güneydoğu yönünde daha yoğun, diğer yönlerde daha az yayıldığını göstermektedir.

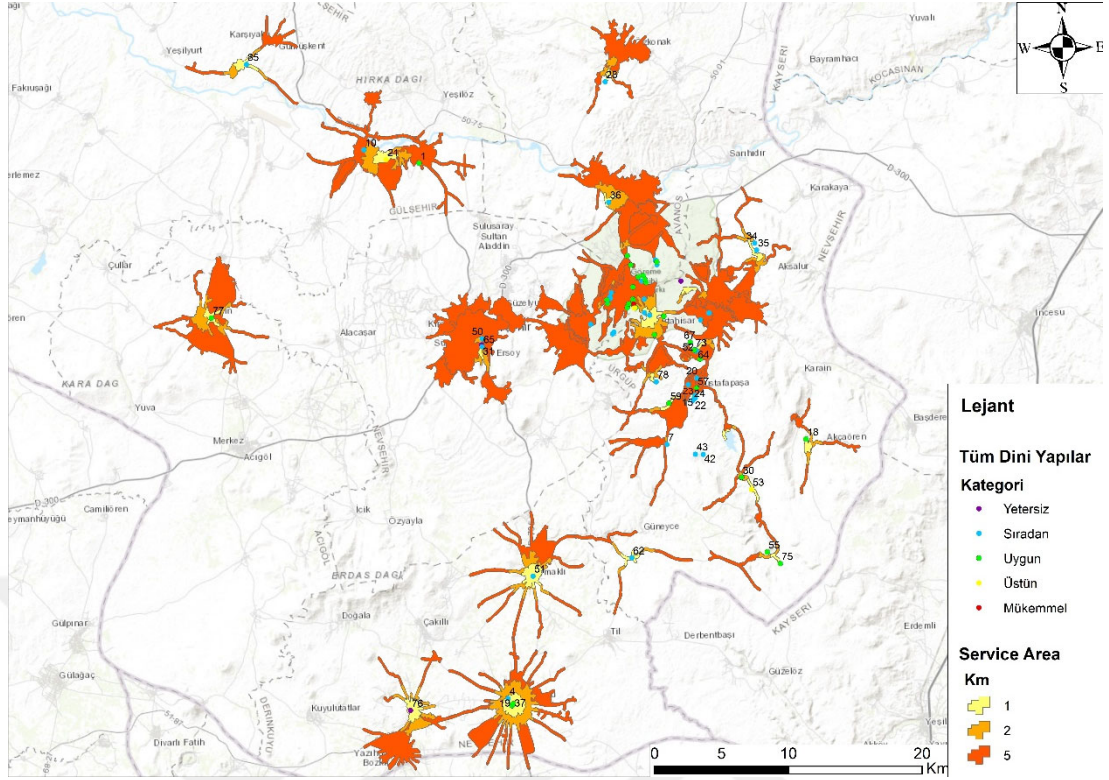
Harita 3.9. Tüm Dini Yapılar Mesafe Analizi

Harita 3.9. Göreme ve çevresindeki dini yapıların mekânsal dağılımını ve bu yapıların birbirlerine olan mesafelerini göstermektedir. Mesafe analizi yöntemi kullanılarak hazırlanan haritada yapıların yoğunluk ve mesafe ilişkileri görselleştirilmiştir. Haritada, dini yapılar kategorilere göre farklı renklerle işaretlenerek konumlandırılmıştır. Bu yapıların birbirlerine olan mesafeleri, farklı renkler kullanılarak görselleştirilmiştir. Mesafe skalası, yapılar arasındaki mesafeyi farklı renklerle belirtmektedir. Mesafe haritası, dini yapıların belirli bölgelerde yoğunlaştığını ve bu yoğunluğun mesafe ile azaldığını göstermektedir. En yoğun alanlar, merkezde ve özellikle Göreme ve çevresinde yer almakta olup, sarı ve turuncu renklerle belirtilmiştir. Bu bölgelerdeki yapılar birbirine oldukça yakın konumlanmıştır. Haritada görülen renk değişimleri, dini yapıların birbirine olan mesafelerine göre farklılaşmaktadır. Sarı ve turuncu alanlar, yapıların birbirine 0-1000 metre mesafede bulunduğunu gösterirken, bu mesafe arttıkça renkler koyulaşmakta ve yapılar arasındaki mesafenin arttığını belirtmektedir. Haritada dikkat çeken bazı bölgeler, yapıların yoğun olarak bulunduğu alanlardır. Özellikle Göreme'nin merkezi ve çevresinde yoğun bir ziyaret yeri kümelenmesi gözlemlenmektedir.

3.3. Kapadokya Bölgesi İnanç Turizmi Rotaları ile İlgili Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde CBS aracılığıyla inanç turizmi rotalarında yer alacak bileşenlerin rotalar oluşturularak haritalandırılması sağlanmıştır. CBS’de dini yapıların coğrafi konumlarıyla birlikte araç yolları, yürüyüş yolları, bisiklet yolları ve toplu taşıma güzergahları gibi ulaşım ağları da veri olarak kullanılmıştır. Bu verilerle, tüm dini yapıların çevresinde yürüyüş mesafesine dayalı olarak erişilebilir alanların kapsamlı bir ağ analizi (network) gerçekleştirilmiştir. Bu analiz, bir inanç turizmi katılımcısının dini yapıları yürüyerek kaç dakikada ve kaç kilometrelik alanlarda ziyaret edebileceğini belirlemeye yardımcı olmaktadır. Analiz sonucunda her bir dini yapının etrafındaki yürüyüş için uygun alanlar kilometre cinsinden niceliksel olarak belirlenmiştir. Harita 3.10., bu yapıların coğrafi konumlarını ve ziyaretçilerin yaya olarak ulaşabilecekleri potansiyel alanları görselleştirmekte, böylece inanç turizmi açısından önemli olan bu noktaların erişilebilirliğini ve bağlantısını ortaya koymaktadır. Haritada farklı renkli işaretlemeler ve bunları birbirine bağlayan çizgiler bulunmaktadır. Yapılara daha önce sınıflarına göre verilen renkler haritada kullanılmaya devam edilmiş merkezde birbirine çok yakın yapılar dışındaki ziyaret yerlerinin numarası da belirtilmiştir. Bunun dışında haritada sarı turuncu ve kırmızı renkle boyalı alanlar vardır. Buna göre hizmet alanları, 1, 2 ve 5 kilometrelik yürüyüşe uygun mesafeler belirtilmiştir.

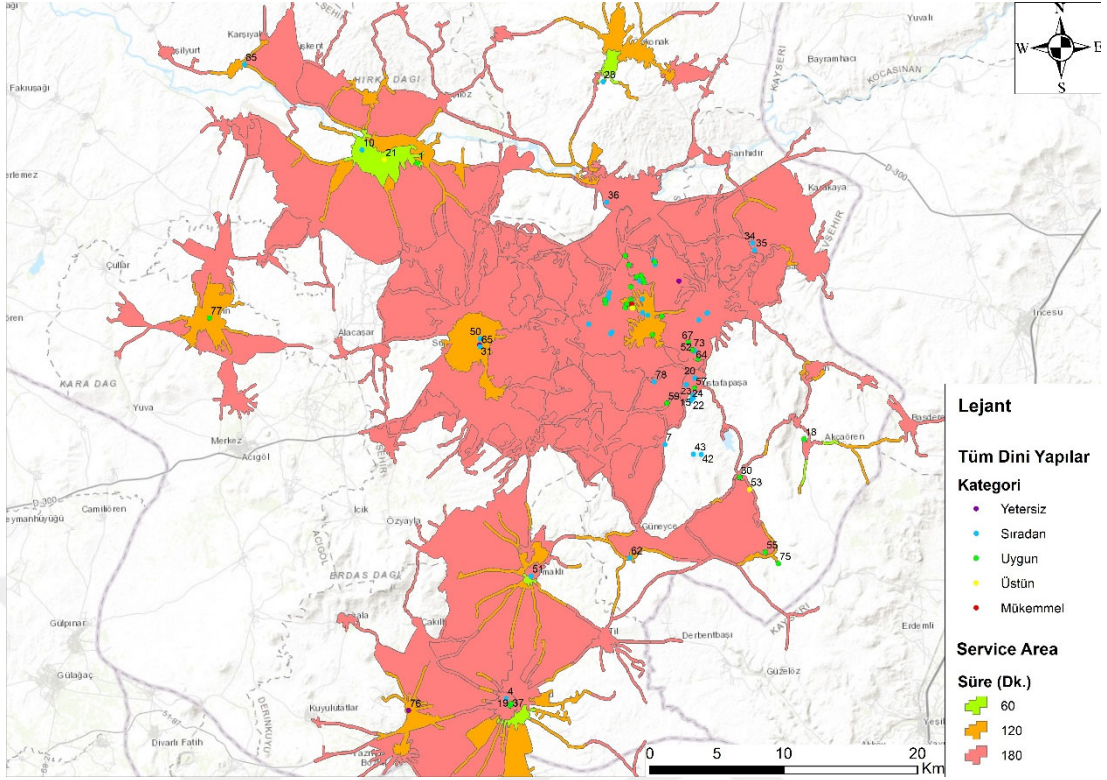
Harita 3.10’da kırmızı (koyu turuncu) renkle gösterilen alanlar, dini yapıların konumlarına göre belirli bir yarıçap içinde kalan bölgeleri ifade etmektedir. Hizmet alanları, yapılar arasında ulaşımın kolay olup olmadığını ve bu yapıların ne kadar geniş bir alana hizmet verdiğini analiz etmek için kullanılmaktadır. Haritada görülen kırmızı renkli hizmet alanları, dini yapılara ulaşan yolları, bölgelerin genişliğini ve yayılımını göstermektedir. Bu alanlar, yapıların bulunduğu yerlerden başlayarak belirli bir mesafeye kadar uzanmakta ve yapıların çevresindeki ulaşılabilir bölgeyi temsil etmektedir. Bu mesafeler, dini yapıların etki alanlarının genişliğini ve bu yapıların çevrelerine olan erişimini göstermektedir. Sarı alanlar, yapının hemen çevresindeki kısa mesafeyi, turuncu ve koyu turuncu (kırmızı) alanlar ise daha geniş mesafeleri ifade etmektedir.

Harita 3.10. Tüm Dini Yapıların Network Analizi (Mesafe)

Haritada bazı bölgelerde hizmet alanlarının üst üste geldiği gözlemlenebilir. Bu, belirli bölgelerdeki dini yapıların yoğun olduğunu ve bu yapıların hizmet alanlarının birbiriyle örtüşüğünü göstermektedir. Örneğin, Göreme merkezi ve çevresinde bu tür bir yoğunluk görülmektedir. Bu durum, yapıların birbirine yakın olduğu ve bu alanlarda hizmet veren yapıların sayısının fazla olduğu anlamına gelmektedir.

İnanç turizmi rotaları için dini yapıların konum verileri kullanılarak yapılara ulaşım için geçirilecek süreyi ölçen network analizi gerçekleştirilmiştir. Harita 3.11.'de gösterilen network analiz sonucu, bölgedeki dini yapıların bağlantısını ve erişilebilirliğini anlamak için önemlidir. Bu tür bir network analizi, inanç turizmi rotalarının planlanmasında hangi yapıların birbirine yakın olduğunu, hangi bölgelerde daha yoğun dini yapılar olduğunu anlamak için kullanışlıdır. Haritada farklı renklerle gösterilen hizmet alanları, dini yapıların belirli süreler içerisinde erişilebilir olduğu bölgeleri temsil etmektedir. Bu alanlar hizmet alanı (service area) olarak adlandırılan ve sağlıklı bir insan için birim zamanda yapının çevresinde yürüyerek gezilebilecek alanları göstermektedir. Yapılara daha önce sınıflarına göre verilen renkler haritada kullanılmaya devam edilmiş ve dini yapıların dağılımı gösterilmiştir.

Harita 3.11. Tüm Dini Yapıların Network Analizi (Süre)

Harita 3.11. Göreme ve çevresindeki dini yapıların erişilebilirlik sürelerini analiz ederek, bu yapıların ne kadar geniş bir alanda erişiminin olduğunu göstermektedir. En kısa sürede (60 dakika) erişilebilen bölgeler yeşil renkle, 120 dakikada erişilebilen bölgeler sarı renkle ve en uzun sürede (180 dakika) erişilebilen bölgeler kırmızı (koyu turuncu) renkle gösterilmiştir. Göreme merkezinde ve çevresinde yoğun bir hizmet alanı görülmektedir. Bu alanlar, yapıların yoğunlaştığı ve insanların kısa sürede bu yapılara ulaşabildiği bölgeleri temsil etmektedir. Özellikle yeşil alanlar, yapıların çok kısa sürede erişilebilir olduğunu ve bu bölgelerde inanç turizmi bileşenlerinin birbirine çok yakın olduğunu göstermektedir.

Başta Göreme ve çevresi olmak üzere yapıların yoğun olduğu bu coğrafya yürüyerek gezilebilecek alanlardır. Bu bölgelerdeki yapılar arasındaki kısa mesafeler, ziyaretçilere gününbirlik olarak aynı alanda birbirine yakın birden fazla yeri ziyaret etme olanağı sağlamaktadır. Ancak kullanıcıların sağlık durumu, kişisel ihtiyaçları ve tercihlerine göre bu süre farklılaşabilir. Harita 9. ve 10. sağlıklı bir bireyin bir yapı etrafında yürüyerek geçireceği süreyi ve yürüyerek ulaşabileceği alanları kilometre birimiyle göstermektedir. Yapıların birbirine olan yakınlığı, ziyaretçilere farklı

kategorilerden, farklı dönemlerden ve farklı mimari tarzlardan yapıları karşılaştırma imkânı da sunmaktadır.

Kapadokya bölgesi Nevşehir ili sınırlarında inanç turizmi rotaları oluşturmak için hazırlanan envanter bu çalışmada geliştirilen puanlama tablosunun kullanılmasıyla konunun uzmanları tarafından 0-4 arasında puanlanarak değerlendirilmiştir. Kriterlere verilen puanların analizi ile yapıların özellikleri ortaya çıkmıştır. Yukarıda önerilen yürüyerek gezilebilen alanlara ek olarak bölgede bulunan 86 Hıristiyanlık yapısı için farklı kriterler göz önünde bulundurularak çok sayıda rota oluşturulabilir. Rotalar yürüyüş, araç, bisiklet vb. hareket tipi, günübirlik, haftalık, aylık vb. geçirilen süre, kullanıcıların motivasyonları (seküler, inanan vb.) gibi farklı kriterler de gözetilerek oluşturulabilir. Tur planlayıcıları ve uygulayıcılar hazırlamak istedikleri rota kurgusunun amacına göre çok sayıda inanç turizmi rotası oluşturabilirler. Çalışma kapsamında araştırma amacına uygun olarak 3 farklı rota oluşturulmuştur. Özelliklerine göre isimlendirilerek oluşturulan rotalar aşağıdaki gibidir:

- Kapadokya'nın Gizli Hazineleeri: İnanç ve Tarih Rotası
- İnançın ve Doğanın İzinde Rotası
- Kutsal Noktalar Dini Miras Rotası

Belirlenen rota kurguları çalışma kapsamında puanlanan kriterlere göre sınıflandırılan ziyaret yerlerini kapsamaktadır. Devam eden kısımda bu rotaların kriterleri ve ziyaret yerleri açıklanarak haritalarda gösterilmektedir.

3.3.1. Kapadokya'nın Gizli Hazineleeri: İnanç ve Tarih Rotası

Araştırma kapsamında ziyaret yerlerinin 5 farklı özelliğini ölçen kriterler kullanılarak rota kurguları oluşturulmuştur. Bu kriterlerden *görünürlük*, *aşinalık* ve *ziyaret yoğunluğu* kriteri söz konusu ziyaret yerinin ne kadar bilindiği ve hangi yoğunlukta ziyaret edildiğini açıklamaktadır. Yapılan analizlerde Kapadokya'da az bilinen dini yapıların bazılarının anlamlı derecede manevi ve kültürel değere sahip olduğu görülmüştür. Bu yapıların rotalar yoluyla inanç turizmine kazandırılması aynı değere sahip ancak yoğun ziyaretçi ağırlayan noktaların olası taşıma kapasitesi sorunlarına çözüm olabilir. Çalışmada ziyaret yoğunluğu düşük ancak manevi ve kutsal değeri yüksek olan yapıların ziyaretini önceleyen bir rota olarak *Kapadokya'nın Gizli Hazineleeri: İnanç ve Tarih Rotası* isminde bir rota kurgusu oluşturulmuştur. Tablo

3.20. bu rotada yer alan ziyaret yerlerinin hangi kriterlerle rotaya dahil olacağını göstermektedir.

Tablo 3. 20. Kapadokya'nın Gizli Hazinesi: İnanç ve Tarih Rotası Kriterleri

Güzergâhlar	Kriterler ve Puanlama	Açıklama
Ana Güzergâh	-Manevi-ruhsal değer ile Kültürel-estetik değer puanlarının ortalaması 3 veya üstü puan almış ziyaret yeri - Görünürlük, aşinalık ve ziyaret yoğunluğu ortalaması 2 puan eşit veya daha az ziyaret yeri	Bu rotada yer alan ziyaret yerleri manevi ve kültürel değer açısından yüksek ancak
Destekleyici Güzergâh Alternatif Bağlantı	-Manevi-ruhsal değer ile Kültürel-estetik değer ortalaması 2 ila 2,99 arası puan almış ziyaret yeri -Görünürlük, aşinalık ve ziyaret yoğunluğu ortalaması 2 puan eşit veya daha az ziyaret yeri	görünürlük ve ziyaret yoğunluğu düşük puan almış bileşenlerdir.

Tablodan da görüldüğü üzere bu rotada yer alacak ziyaret yerleri iki farklı güzergahta sınıflandırılmaktadır. Buna göre *manevi-ruhsal değer ile kültürel ve estetik değer* puanlarının bir arada ortalaması 3 veya üstü olan ziyaret yerleri ile *görünürlük, aşinalık ve ziyaret yoğunluğu* ortalama puanlamalarının 2 veya daha az puan almış ziyaret yerleri ana güzergaha dahil edilecektir. Ana güzergahları destekleyen alternatif güzergahlara ise *manevi-ruhsal değer ile kültürel-estetik değer* ortalaması 2 ila 2,99 arası puan almış ziyaret yerleri ve *görünürlük, aşinalık ve ziyaret yoğunluğu* ortalaması 2 puan eşit veya daha az puan alan ziyaret yerleri dahil edilecektir. Bu kriterlere uygun olan ziyaret yerleri Tablo 3.21.'de gösterilmektedir.

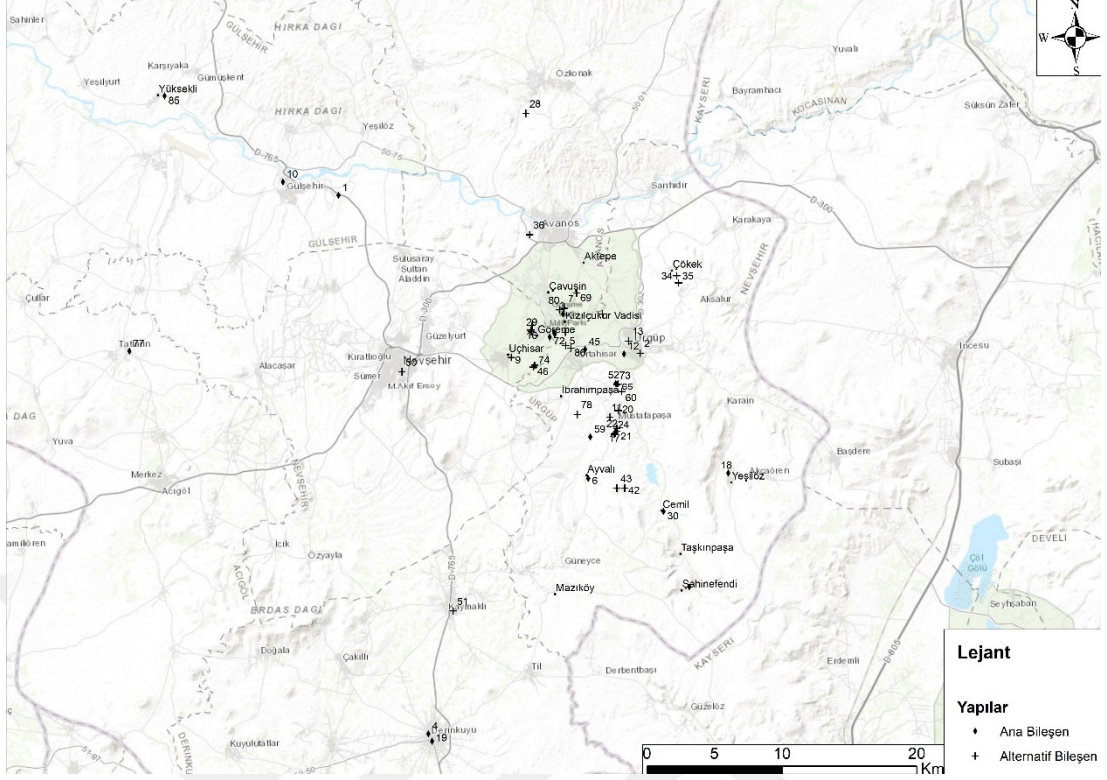
Tablo 3. 21. Kapadokya'nın Gizli Hazinesi: İnanç ve Tarih Rotası Bileşenleri

Sıra NO	Yapı NO	Güzergâh Türü	Dini Yapı	Görünürlük, aşinalık ziyaret yoğunluğu	Manevi-ruhsal değer	Kültürel-estetik değer	Manevi-kültürel ortalama puan
1	55	Ana Bileşen	Kırk Şehitler Kilisesi	1,5	3,4	3,4	3,4
2	19	Ana Bileşen	Aziz Theodoros Trion (Üzümlü Kilise)	1,7	3,4	3,4	3,4
3	77	Ana Bileşen	Tatların Kilisesi ve Yeraltı Yerleşimi	1,9	3,1	3,5	3,3
4	45	Ana Bileşen	Hallaç Manastırı	2,0	3,1	3,3	3,2
5	72	Ana Bileşen	Saklı Kilise	1,6	3,2	3,2	3,2
6	54	Ana Bileşen	Kılıçlar Kilisesi	1,6	3,0	3,4	3,2
7	63	Ana Bileşen	Meryem Ana Kilisesi (Göreme)	1,7	3,2	3,1	3,2
8	18	Ana Bileşen	Aziz Theodore Kilisesi (Yeşilöz)	1,5	2,9	3,4	3,2
9	30	Ana Bileşen	Cemil Kutsal Haç Kilisesi	1,6	3,1	3,1	3,1
10	85	Ana Bileşen	Yüksekli Köyü Kilisesi	1,1	3,0	3,1	3,1

11	15	Ana Bileşen	Aziz Nikolaos Manastırı	1,9	3,3	2,9	3,1
12	10	Ana Bileşen	Aziz Dimitrios Kilisesi	1,4	3,1	3,0	3,0
13	12	Ana Bileşen	Aziz Georgios Kilisesi (Hıdırellez Kilisesi)	1,4	3,2	2,8	3,0
14	4	Ana Bileşen	Aya Meryeros Manastırı	1,5	3,0	3,0	3,0
15	73	Ana Bileşen	Sarıca Kilisesi	1,7	2,9	3,1	3,0
16	59	Ana Bileşen	Kutsal Haç Kilisesi-Alakara Kilisesi (Aziz Timios Stavros Kilisesi)	1,9	2,9	3,1	3,0
17	6	Ana Bileşen	Ayvalı Kilise (Ayvalı Köyü)	1,6	2,9	3,1	3,0
18	3	Ana Bileşen	Anna Johachim Kilisesi	1,4	2,9	3,1	3,0
19	1	Ana Bileşen	Açıksaray Kiliseleri	1,9	3,0	2,9	3,0
20	80	Alternatif Bileşen	Üç Haçlı Kilise (Aziz Agentangeus Kilisesi)	2,0	2,8	3,1	2,9
21	7	Alternatif Bileşen	Ayvalı Kilise (Güllüdere I)	1,8	2,8	3,0	2,9
22	74	Alternatif Bileşen	Sarıç Kilisesi	1,8	2,8	3,0	2,9
23	22	Alternatif Bileşen	Aziz Yuhannis Prodromos Kilisesi	1,1	2,8	3,0	2,9
24	60	Alternatif Bileşen	Kutsal Havariler Kilisesi	1,7	2,9	2,9	2,9
25	28	Alternatif Bileşen	Belha Manastırı	1,6	2,8	3,0	2,9
26	24	Alternatif Bileşen	Azize Barbara Kilisesi	1,2	3,0	2,7	2,8
27	5	Alternatif Bileşen	Aynalı Kilise	1,9	2,8	2,8	2,8
28	20	Alternatif Bileşen	Aziz Vazilyos Kilisesi (Aziz Basil Kilisesi)	1,3	2,7	2,9	2,8
29	78	Alternatif Bileşen	Tavşanlı Kilisesi	1,3	2,8	2,8	2,8
30	50	Alternatif Bileşen	Kayaşehir Yeraltı Yerleşimi ve Kutsal Alanlar	1,9	2,7	2,8	2,7
31	11	Alternatif Bileşen	Aziz Efstatios Kilisesi (Mustafapaşa)	1,7	2,9	2,5	2,7
32	46	Alternatif Bileşen	Karabulut Kilisesi	1,3	2,6	2,8	2,7
33	64	Alternatif Bileşen	Meryem Ana Kilisesi (Kepez, Ürgüp)	1,6	2,7	2,7	2,7
34	13	Alternatif Bileşen	Aziz Georgios Kilisesi (Temenni Tepesi)	1,6	2,8	2,6	2,7
35	66	Alternatif Bileşen	Meskendir Kilisesi	1,5	2,8	2,5	2,7
36	17	Alternatif Bileşen	Aziz Stephanos Kilisesi-St. Stephanos Kilisesi	1,8	2,8	2,5	2,7
37	69	Alternatif Bileşen	Putlu Kilise (Haçlı Kilise)	1,9	2,5	2,8	2,6
38	51	Alternatif Bileşen	Kaymaklı Kilisesi	1,5	2,6	2,6	2,6
39	23	Alternatif Bileşen	Aziz Yuhannis Theologos ve Kaya Mezarları	1,3	2,8	2,3	2,6
40	42	Alternatif Bileşen	Gorgoli-Golgoli Harabeleri ve Kiliseleri	1,6	2,5	2,6	2,5
41	36	Alternatif Bileşen	Dereyamanlı Kilisesi (Meryem Ana Kilisesi)	1,6	2,8	2,2	2,5
42	8	Alternatif Bileşen	Aziz Basil Kilisesi	1,8	2,6	2,4	2,5

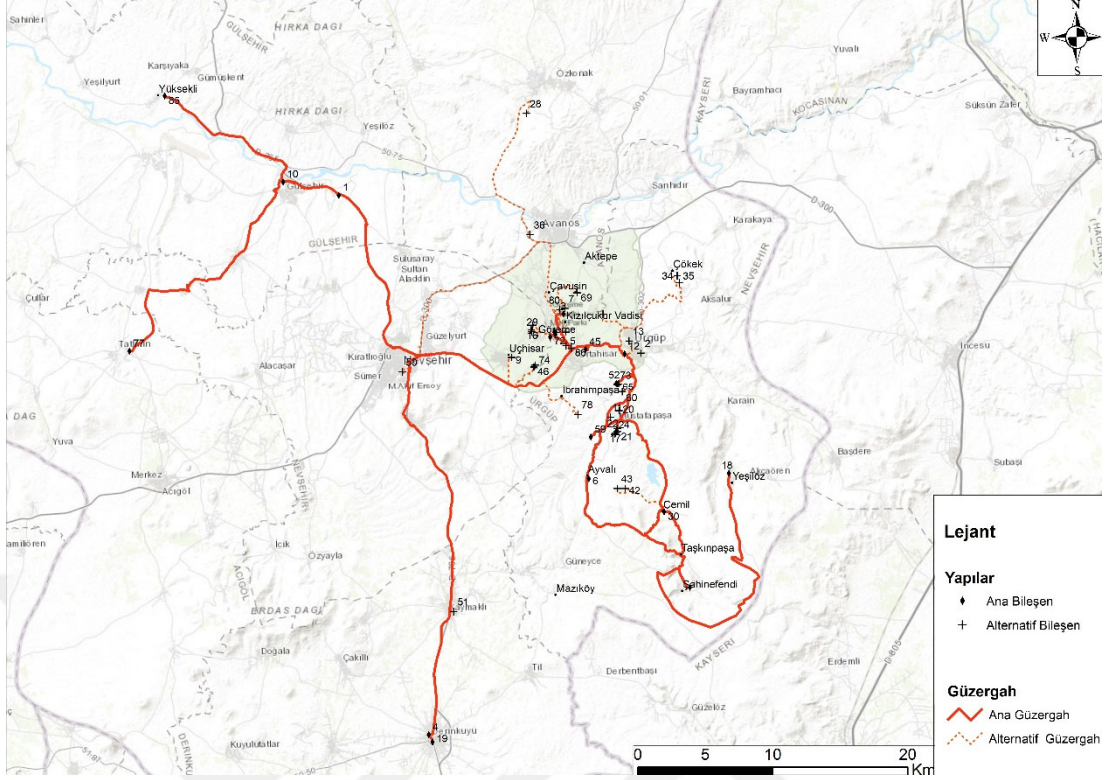
43	14	Alternatif Bileşen	Aziz Hieron Mezar Şapeli	1,6	2,5	2,4	2,5
44	52	Alternatif Bileşen	Kepez Kilisesi	1,5	2,5	2,4	2,5
45	2	Alternatif Bileşen	Agios İoannes Rosso Evi	1,3	2,7	2,1	2,4
46	29	Alternatif Bileşen	Bezirhane Kilisesi	1,9	2,4	2,4	2,4
47	43	Alternatif Bileşen	Gorgoli-Golgoli Tepesi (Panagia Dağı)	1,1	2,6	2,1	2,4
48	34	Alternatif Bileşen	Çökek I Kilisesi	1,1	2,6	2,1	2,3
49	35	Alternatif Bileşen	Çökek II Kilisesi	1,1	2,6	2,1	2,3
50	16	Alternatif Bileşen	Aziz Sergios Kilisesi (Mesevli Kilisesi)	1,7	2,4	2,3	2,3
51	49	Alternatif Bileşen	Kavaklıdere Manastırı/ Badem Kilisesi	1,3	2,3	2,1	2,2
52	86	Alternatif Bileşen	Zindan Tepesi	1,6	1,8	2,3	2,0
ORTALAMA				1,6	2,8	2,8	2,8

Tablo incelendiğinde kriterlere uygun bulunan 52 ziyaret yeri olduğu görülmektedir. Bu yerlerden görünürlük kriterinde en az puan alan Çanlı Kilise günümüzde sadece çan yapısı ayakta kalmış bir kilisedir ve Nevşehir merkezde bulunmaktadır. Manevi ve kültürel değer ortalaması en yüksek yapı ise Ürgüp'ün 23 km güneyinde bulunan Şahinefendi köyündeki Kırk Şehitler Kilisesidir. Derinkuyu'daki Aziz Theodoros Trion (Üzümlü Kilise) (1,7), Gülşehir Yüksekli Köyü Kilisesi (1,1), Aziz Theodore Kilisesi (Yeşilöz) (1,5) ve Kılıçlar Vadisindeki Kılıçlar Kilisesi (1,6) görünürlüğü düşük ziyaret yerleri olmakla birlikte manevi ve kültürel değer ortalamaları yüksek dini yapılarıdır. Kriterlere bağlı kalınarak oluşturulan Kapadokya'nın Gizli Hazinesi: İnanç ve Tarih Rota bileşenleri Harita 3.12.'de gösterilmektedir.

Harita 3.12. Kapadokya'nın Gizli Hazineleeri: İnanç ve Tarih Rota Bileşenleri

Harita 3.12.'de görüldüğü üzere Kapadokya'nın az bilinen yapılarının konumları yine Göreme ve çevresinde yoğun şekilde konumlandığı anlaşılmakla birlikte, merkezden çıkılarak tüm yönlerde kültürel ve manevi değeri yüksek az bilinen yapılar olduğu anlaşılmaktadır.

Harita 3.13. Kapadokya'nın Gizli Hazinesi: İnanç ve Tarih Rotası

Harita 3.13.'de Kapadokya'nın Gizli Hazinesi: İnanç ve Tarih Rotası ismiyle oluşturulan rotaya göre dini yapılar ana bileşenlerin yer verildiği ana güzergâh ve alternatif bileşenlerin yer verildiği alternatif güzergâh olmak üzere iki kademe ziyaret edilebilir. Her iki kademenin haritadaki gösterimleri lejant bölümünde farklı sembollerle açıklanmıştır. Haritadaki dini yapıların mekânsal dağılımına bakıldığında, ana güzergâha yerleştirilen uç noktalarda bulunan ziyaret yerlerinin Gülşehir, Acıgöl, Derinkuyu ve Şahinefendi'ye kadar uzanan farklı yönlerde konumlandığı görülmektedir. Alternatif güzergâhlar ise yine ana bileşenlerin de yer aldığı Göreme ve çevresindeki vadilerde yoğunluk kazanmaktadır. Oluşturulan bu rota sistemi için hesaplanan mesafeler ve trafik olmadan araçla gidildiğinde yolda geçen süreler şöyledir:

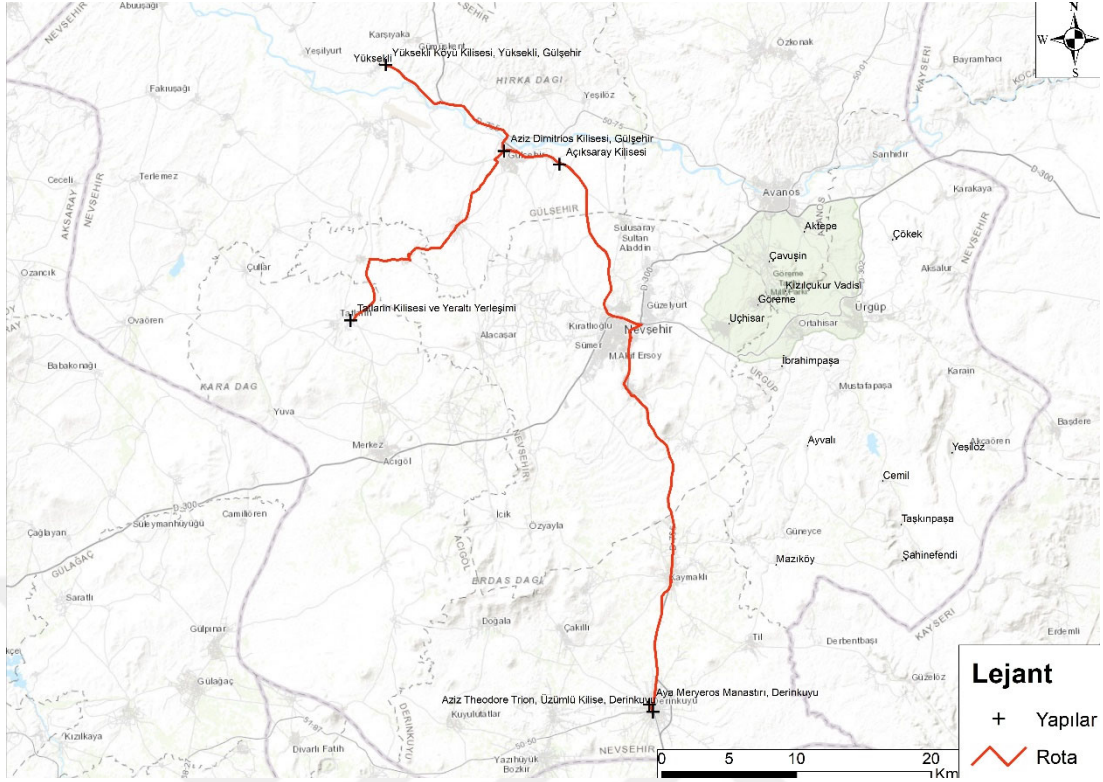
Toplam Mesafe: 242,29 km 4,5 saat

Ana Güzergâh: 173,01 km 3,5 saat

Alternatif Güzergâh: 69,28 km 1 saat

Geniş bir alana yayılan ziyaret yerleri için rota planlamak kullanıcının rotaya nereden başlayacağı ve ne kadarını tamamlamak istediğine bağlı olarak esnek bir şekilde düzenlenebilir. Kullanıcıların rota kurgularını başlangıç noktası ve gezi süresini, konaklama, yemek gibi ihtiyaçlarının yanı sıra zaman ve ilgi alanlarına göre belirlemeleri mümkündür.

Kapadokya'nın Gizli Hazinesi: İnanç ve Tarih Rotasına özel olarak ana güzergahtaki yapıları tercih eden bir katılımcı için başlangıç noktası Derinkuyu bitiş noktası Tatların olan örnek bir gezinin planı şu şekilde olabilir: Aziz Theodoros Trion (Üzümlü Kilise) (19) ziyareti yapıldıktan sonra Aya Meryeros Manastırı (4) gezilebilir, ardından kuzeye doğru devam edilerek Nevşehir Merkez üzerinden Gülşehir Açksaray Ören Yeri ve Kiliseleri (1) ziyaret edilebilir. Gülşehir merkezinde yer alan Aziz Dimitrios Kilisesi (10) ziyareti yapıldıktan sonra Gülşehir Yüksekli Köyü Kilisesi'ne (85) gidilebilir. Buradaki ziyaretten sonra Gülşehir merkezine geri dönülerek güneybatı istikametinde Tatların kasabasındaki Tatların Yeraltı Yerleşimi ve Kiliseleri (77) ziyaret edilebilir. Son ziyaretten sonra başlangıç noktasına dönmek için Acıgöl, Kurugöl ve Doğala üzerinden Derinkuyu'ya doğru hareket edilebilir. Ana güzergahta bulunan tüm bu ziyaret yerleri haritanın batısında yer alan ve birbirine yürüyüş mesafesinde olmayan yapılardır. Kurgulanan bu rota Harita 3.14.'te gösterilmektedir.

Harita 3.14. Kapadokya'nın Gizli Hazineleri: İnanç ve Tarih Rotası Örnek Kurgu

Kullanıcı ziyaret sürelerini kişisel tercihinine göre uzun veya kısa tutabilir. Kullanıcılar rota üzerinde ihtiyaçlarına göre durup zaman zaman geçirebilir. Yaklaşık 100 km uzunluğundaki bu güzergahın binek araçla sadece ulaşımı 1 saat 30 dakika sürmektedir. Bu süre aracın durmaksızın tüm ziyaret yerlerine varışının toplam süresini ifade etmektedir. Gününbirlik bir güzergâh olarak 9 saatlik gezi süresi hesaplanırsa eğer, her ziyaret yerine minimum 45 dakikalık bir zaman ayrıldığında sadece dini yapıların içinde ve çevresinde geçirilecek zaman 4 saat 30 dakikadır. Kullanıcının yürüyüş, yemek, fotoğraf çekimi gibi gezi esnasında temel gereksinimleri ve davranışları için de 2 saatlik bir süre ayrılabilir. Böylelikle 9 saatlik bir süre sonunda kullanıcı altı farklı dini yapıyı 45 dakikalık sürelerde ziyaret edebilir. Ana güzergahtaki yapılara ek olarak ziyaret süresi uzatılarak 2 alternatif nokta; Kaymaklı Kilisesi ve Nevşehir Meryem Ana Kilisesi yol üzerinde ziyaret edilebilir.

3.3.2. İnançın ve Doğanın İzinde Rotası

Rota bileşenlerinin belirlenmesi sırasında ziyaret yerlerinin ölçülen özelliklerinden bir diğeri ise *doğal ve kültürel miras unsurlarının birlikteliğidir*. Bu kriter ziyaret yerinin içinde bulunduğu çevre dolayısıyla doğal güzellikleri deneyimleme imkânını ne kadar

sunduğunu ölçmektedir. Kapadokya'daki dini yapılar genel olarak doğal çevre içinde bulunuyor olsa da (ortalama 3 puan) bazı yapılar bu açıdan daha yüksek puan almıştır. Bu yapıların genellikle şehirden uzak, vadilerde veya kırsal bölgede bulunan yapılar olduğu görülmektedir. Doğayla iç içe bir deneyim sunması açısından bu motivasyona sahip bireylerin kullanabileceği güzergahların oluşturulması, kırsal turizmin gelişmesi ve kırsal kalkınmaya katkı sunması yönüyle önemli görülmektedir. Ayrıca bu kriterden yüksek puan alan yapıların çoğunun vadilerde bulunan kiliseler olması yönüyle yürüyüş rotalarında kullanılması uygun görülmektedir. Tablo 3.22. bu rotada yer alabilecek ziyaret yerlerinin hangi kriterlere sahip olması gerektiğini açıklamaktadır.

Tablo 3. 22. İnançın ve Doğanın İzinde Rota Kriterleri

Güzerghalar	Kriterler ve Puanlama	Açıklama
Ana Güzerghâh	-Manevi-ruhsal değer ile Kültürel-estetik değer puanlamalarının ortalaması 2,5 veya üstü puan almış ziyaret yerleri -Doğal ve kültürel miras unsurlarının birlikteliği 3 veya üstü puan almış ziyaret yerleri -Görünürlük, aşinalık ve ziyaret yoğunluğu değeri 2,5 puan altında ziyaret yerleri	Doğal ve kültürel miras unsurlarının birlikteliği ile kültürel-estetik değer ve manevi-ruhsal değer kriterleri yüksek puan alan ziyaret yerlerini kapsar. Bu yerler aynı zamanda görünürlük, aşinalık ve ziyaret yoğunluğu düşük ziyaret yerleri olmalıdır. Bu rotada yer alan ziyaret yerleri doğal çevrede bulunan, az bilinen ancak keşfedilmeyi bekleyen estetik ve manevi değeri yüksek bileşenlerden oluşmaktadır.
Destekleyici Güzerghâh Alternatif Bağlantı	- Manevi-ruhsal değer ile Kültürel-estetik değer puanlamalarının ortalaması 2 eşit ve daha yüksek puan almış ziyaret yerleri -Doğal ve kültürel miras unsurlarının birlikteliği 3'ten daha az puan almış ziyaret yerleri -Görünürlük, aşinalık ve ziyaret yoğunluğu değeri 2,5 puan altında ziyaret yerleri	

Tablodan da anlaşılacağı üzere ana güzergahta yer alacak ziyaret yerlerinin manevi-ruhsal değer ile kültürel-estetik değer puanlamalarının ortalaması 2,5 veya üstü puan almış ve doğal ve kültürel miras unsurlarının birlikteliği 3 veya üstü puan almış ziyaret yerleri olması gerekmektedir. Alternatif güzergahta ise birinci kriterden 2 eşit ve daha yüksek puan almış ve doğal ve kültürel miras unsurlarının birlikteliği kriterinden 3'ten daha az puan almış dini yapılar yer alacaktır.

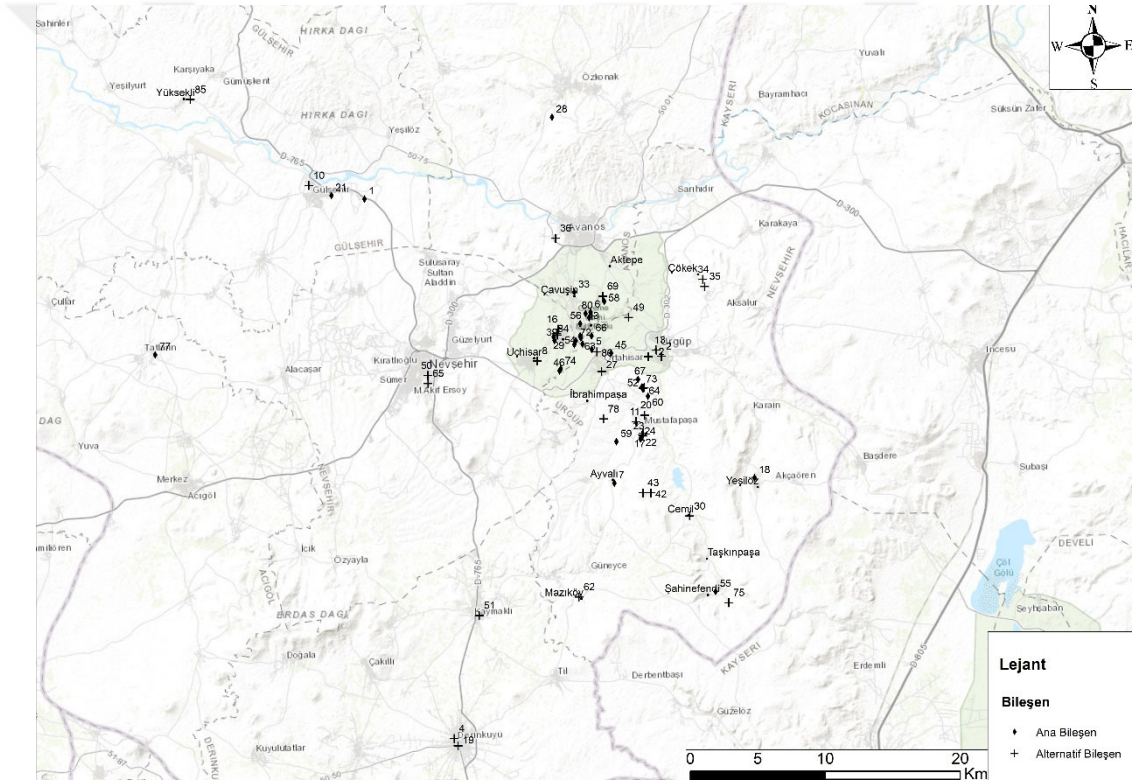
Tablo 3. 23. İnançın ve Doğanın İzinde Rota Bileşenleri

Sıra NO	Bileşen Türü	Yapı NO	Dini Yapı	Doğal ve kültürel miras unsurlarının birlikteliği	Görünürlük, aşinalık ve ziyaret yoğunluğu	Manevi-ruhsal değer	Kültürel-estetik değer	Manevi-kültürel ortalama puan
1	Ana Bileşen	44	Haçlı Kilise	3,7	2,5	3,1	3,3	3,2
2	Ana Bileşen	40	El Nazar Kilisesi	3,7	2,3	2,9	3,7	3,3
3	Ana Bileşen	63	Meryem Ana Kilisesi (Göreme)	3,6	1,7	3,2	3,1	3,2
4	Ana Bileşen	54	Kılıçlar Kilisesi	3,6	1,6	3,0	3,4	3,2
5	Ana Bileşen	72	Saklı Kilise	3,6	1,6	3,2	3,2	3,2
6	Ana Bileşen	21	Aziz Yuhannes Kilisesi-St. John Kilisesi (Karşı Kilise)	3,5	2,5	3,5	3,7	3,6
7	Ana Bileşen	67	Pancarlık Kilisesi	3,5	2,3	3,1	3,4	3,2
8	Ana Bileşen	33	Çavuşin Kilisesi (Nicephorus Phocas Kilisesi)	3,5	2,2	3,4	3,5	3,4
9	Ana Bileşen	1	Açıksaray Kilisesi	3,5	1,9	3,0	2,9	3,0
10	Ana Bileşen	55	Kırk Şehitler Kilisesi	3,4	1,5	3,4	3,4	3,4
11	Ana Bileşen	80	Üç Haçlı Kilise (Aziz Agentangeus Kilisesi)	3,4	2,0	2,8	3,1	2,9
12	Ana Bileşen	84	Yusuf Koç Kilisesi	3,4	2,1	2,9	3,3	3,1
13	Ana Bileşen	6	Ayvalı Kilise	3,3	1,6	2,9	3,1	3,0
14	Ana Bileşen	46	Karabulut Kilisesi	3,3	1,3	2,6	2,8	2,7
15	Ana Bileşen	60	Kutsal Havariler Kilisesi	3,3	1,7	2,9	2,9	2,9
16	Ana Bileşen	39	Durmuş Kadir Kilisesi	3,3	2,3	3,1	3,6	3,3
17	Ana Bileşen	73	Sarıca Kilisesi	3,3	1,7	2,9	3,1	3,0
18	Ana Bileşen	3	Anna Johachim Kilisesi	3,3	1,4	2,9	3,1	3,0
19	Ana Bileşen	77	Tatların Kilisesi ve Yeraltı Yerleşimi	3,2	1,9	3,1	3,5	3,3
20	Ana Bileşen	58	Kutsal Haç Kilisesi	3,2	2,2	2,6	2,4	2,5
21	Ana Bileşen	26	Azize Catherine Şapeli	3,2	2,3	3,1	2,9	3,0
22	Ana Bileşen	74	Sarnıç Kilisesi	3,2	1,8	2,8	3,0	2,9
23	Ana Bileşen	22	Aziz Yuhannis Prodromos Kilisesi	3,1	1,1	2,8	3,0	2,9
24	Ana Bileşen	66	Meskendir Kilisesi	3,1	1,5	2,8	2,5	2,7
25	Ana Bileşen	7	Ayvalı Kilise	3,1	1,8	2,8	3,0	2,9
26	Ana Bileşen	45	Hallaç Manastırı	3,1	2,0	3,1	3,3	3,2
27	Ana Bileşen	18	Aziz Theodore Kilisesi-St. Theodore Kilisesi	3,1	1,5	2,9	3,4	3,2
28	Ana Bileşen	5	Aynalı Kilise	3,1	1,9	2,8	2,8	2,8
29	Ana Bileşen	56	Kızlar Manastırı	3,0	2,1	3,1	3,0	3,1
30	Ana Bileşen	59	Kutsal Haç Kilisesi-Alakara Kilisesi (Aziz Timios Stavros Kilisesi)	3,0	1,9	2,9	3,1	3,0
31	Ana Bileşen	24	Azize Barbara Kilisesi	3,0	1,2	3,0	2,7	2,8
32	Ana Bileşen	42	Gorgoli-Golgoli Harabeleri ve Kiliseleri	3,0	1,6	2,5	2,6	2,5
33	Ana Bileşen	28	Belha Manastırı	3,0	1,6	2,8	3,0	2,9
34	Alternatif Bileşen	75	Sobesos Antik Kenti ve Kilisesi	2,9	2,4	2,9	3,1	3
35	Alternatif Bileşen	15	Aziz Nikolaos Manastırı	2,9	1,9	3,3	2,9	3,1
36	Alternatif Bileşen	69	Putlu Kilise (Haçlı Kilise)	2,9	1,9	2,5	2,8	2,6

37	Alternatif Bileşen	29	Bezirhane Kilisesi	2,9	1,9	2,4	2,4	2,4
38	Alternatif Bileşen	17	Aziz Stephanos Kilisesi-St. Stephanos Kilisesi	2,9	1,8	2,8	2,5	2,7
39	Alternatif Bileşen	86	Zindan Tepesi	2,9	1,6	1,8	2,3	2
40	Alternatif Bileşen	85	Yüksekli Köyü Kilisesi	2,9	1,1	3	3,1	3,1
41	Alternatif Bileşen	34	Çökek I Kilisesi	2,9	1,1	2,6	2,1	2,3
42	Alternatif Bileşen	35	Çökek II Kilisesi	2,9	1,1	2,6	2,1	2,3
43	Alternatif Bileşen	27	Azize Nino Evi-Kilisesi	2,8	2,2	3,2	3	3,1
44	Alternatif Bileşen	50	Kayaşchir Yeraltı Yerleşimi ve Kutsal Alanlar	2,8	1,9	2,7	2,8	2,7
45	Alternatif Bileşen	14	Aziz Hieron Mezar Şapeli	2,8	1,6	2,5	2,4	2,5
46	Alternatif Bileşen	12	Aziz Georgios Kilisesi (Hıdırellez Kilisesi)	2,8	1,4	3,2	2,8	3
47	Alternatif Bileşen	20	Aziz Vazilyos Kilisesi (Aziz Basil Kilisesi)	2,8	1,3	2,7	2,9	2,8
48	Alternatif Bileşen	23	Aziz Yuhannis Theologos ve Kaya Mezarları	2,8	1,3	2,8	2,3	2,6
49	Alternatif Bileşen	78	Tavşanlı Kilisesi	2,8	1,3	2,8	2,8	2,8
50	Alternatif Bileşen	43	Gorgoli-Golgoli Tepesi (Panagia Dağı)	2,8	1,1	2,6	2,1	2,4
51	Alternatif Bileşen	30	Cemil Kutsal Haç Kilisesi	2,7	1,6	3,1	3,1	3,1
52	Alternatif Bileşen	62	Mazı Yeraltı Yerleşimi ve Kilisesi	2,6	2,2	2,6	2,6	2,6
53	Alternatif Bileşen	65	Meryem Ana Kilisesi (Reşitbey)	2,6	2,2	2,8	3	2,9
54	Alternatif Bileşen	16	Aziz Sergios Kilisesi (Mesevli Kilisesi)	2,6	1,7	2,4	2,3	2,3
55	Alternatif Bileşen	13	Aziz Georgios Kilisesi (Temenni Tepesi)	2,6	1,6	2,8	2,6	2,7
56	Alternatif Bileşen	64	Meryem Ana Kilisesi (Kepez, Ürgüp))	2,6	1,6	2,7	2,7	2,7
57	Alternatif Bileşen	11	Aziz Efstatios Kilisesi	2,5	1,7	2,9	2,5	2,7
58	Alternatif Bileşen	36	Dereyamanlı Kilisesi (Meryem Ana Kilisesi)	2,5	1,6	2,8	2,2	2,5
59	Alternatif Bileşen	52	Kepez Kilisesi	2,5	1,5	2,5	2,4	2,5
60	Alternatif Bileşen	8	Aziz Basil Kilisesi	2,4	1,8	2,6	2,4	2,5
61	Alternatif Bileşen	49	Kavaklıdere Manastırı/ Badem Kilisesi	2,4	1,3	2,3	2,1	2,2
62	Alternatif Bileşen	19	Aziz Theodoros Trion (Üzümlü Kilise)	2,3	1,7	3,4	3,4	3,4
63	Alternatif Bileşen	2	Agios İoannes Rosso Evi	2,3	1,3	2,7	2,1	2,4
64	Alternatif Bileşen	51	Kaymaklı Kilisesi	2,2	1,5	2,6	2,6	2,6
65	Alternatif Bileşen	10	Aziz Dimitrios Kilisesi	1,6	1,4	3,1	3	3

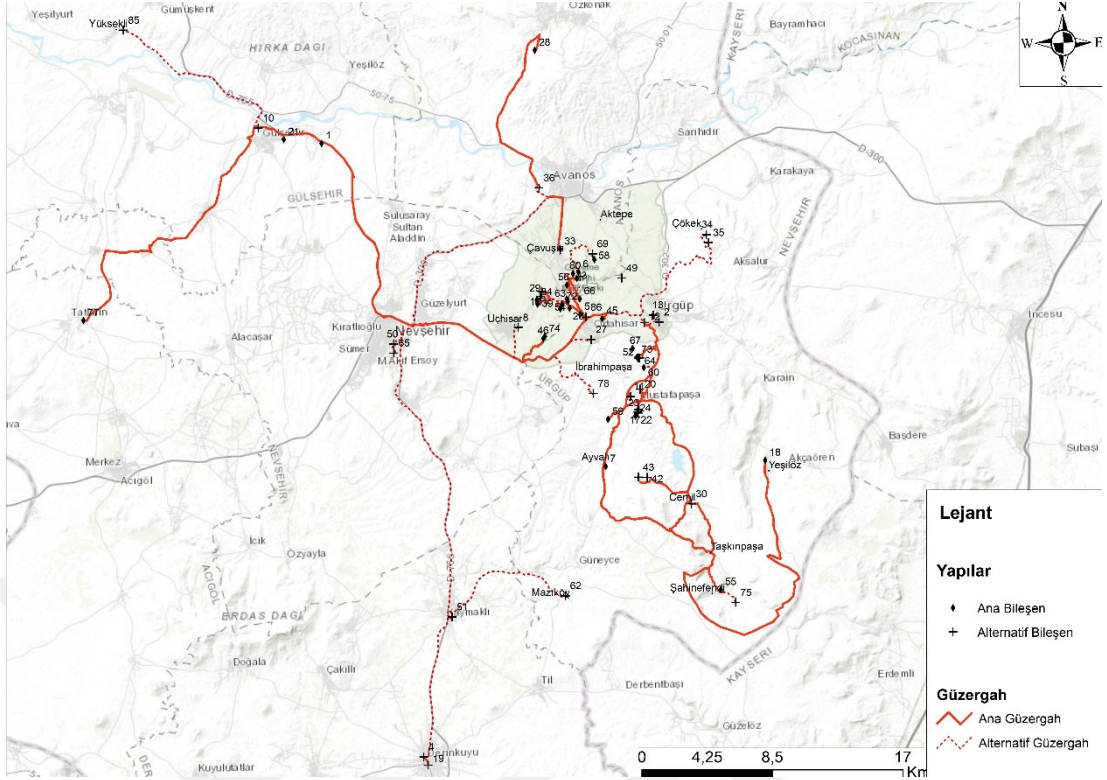
66	Alternatif Bileşen	4	Aya Meryeros Manastırı	1,5	1,5	3	3	3
ORTALAMA				3,0	1,7	2,9	2,9	2,9

Tablo 3.23. incelendiğinde belirlenen kriterlere uygun 66 dini yapı olduğu görülmektedir. Tabloda bileşenlerin sıralaması doğal ve kültürel mirasın birlikteliği kriteri baz alınarak yapılmıştır. Buna göre ortalama 2,9 puan alan yapılar arasında 1,5 puanla Aya Meryeros Manastırı en düşük doğal çevre özelliği taşıyan ziyaret yeridir. Haçlı Kilise (3,7), El Nazar Kilisesi (3,7), Meryem Ana Kilisesi (Göreme) (3,6), Kılıçlar Kilisesi (3,6), Saklı Kilise (3,6) doğal çevre bakımından en yüksek puanları alan ziyaret yerleridir.

Harita 3.15. İnançın ve Doğanın İzinde Rota Bileşenleri

Kapadokya'da daha çok doğal çevre içerisinde bulunan yapılar Harita 3.15.'de gösterilmektedir. Genel olarak yapıların bu kriterden aldığı puan ortalaması olan 3,0 bölgedeki yapıların büyük bir kısmının doğal çevre içinde olduğu anlamına gelmektedir. Ancak daha yüksek puan alan yapıların şehir merkezleri ve yerleşim yerlerinden uzak vadiler ve kırsal alanlarda olduğu anlaşılmaktadır.

Harita 3.16. İnançın ve Doğanın İzinde Rotası

Harita 3.16'te "İnançın ve Doğanın İzinde Rotası" adıyla oluşturulan rota, iki kademedeki ziyaret edilebilecek dini yapıları içermektedir; ana bileşenlerin yer aldığı ana güzergâh ve tamamlayıcı bileşenlerin bulunduğu alternatif güzergâh. Haritadaki dini yapıların mekânsal dağılımına bakıldığında, ana güzergâhın uç noktalarında yer alan ziyaret yerlerinin Tatların, Gölşehir, Özkonak (Belha), Yeşilöz ve Şahinefendi'ye kadar uzanan farklı yönlerde konumlandığı görülmektedir. Alternatif güzergâhların ulaştığı uç noktalar ise Derinkuyu, Yüksekli Köyü, Çökek Köyü olduğu görülmektedir. Harita dikkatli incelendiğinde her iki kademedeki yapıların başta Göreme ve çevresindeki vadilerle Ürgüp'ün güneyine doğru uzanan vadiler boyunca yer aldığı görülmektedir. İnançın ve Doğanın İzinde Rotası için hesaplanan mesafeler ve trafik olmadan araçla gidildiğinde yolda geçen süreler şöyledir:

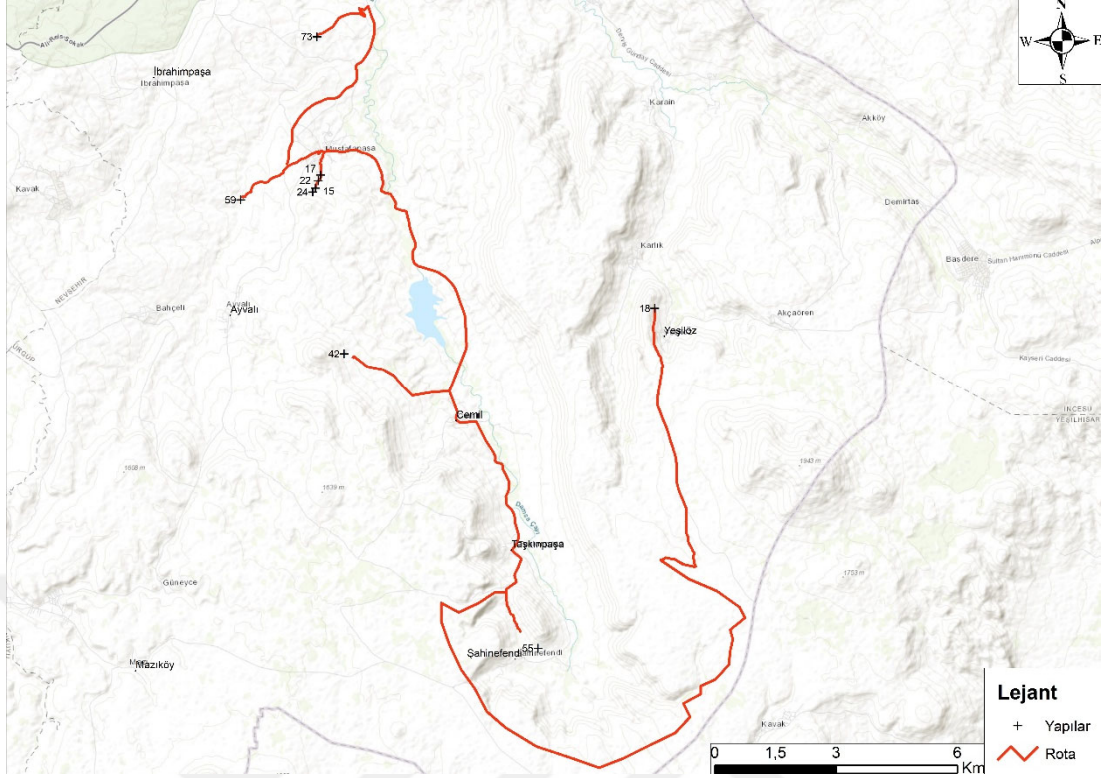
Toplam Mesafe: 263,69 km 5 saat

Ana Güzergâh: 152,09 km 2 saat 50 dk.

Alternatif Güzergâh: 111,6 km 2 saat 10 dk.

Bu bilgiler, ziyaretçilerin rota planlamalarını yapmalarına ve zamanlarını en iyi şekilde kullanmalarına yardımcı olmaktadır. Kullanıcıların başlangıç noktasını ve gezi süresini, konaklama, yemek gibi ihtiyaçlarının yanı sıra zaman ve ilgi alanlarına göre belirlemeleri mümkündür. Bunun yanı sıra, önerilen güzergahlarda, ziyaret edilecek yerlerin yakınında veya yol üzerinde alternatif aktiviteler de sunulmaktadır. Böylece ziyaretçiler, rota boyunca kişisel tercihlerine en uygun şekilde hareket edebilirler.

İnancın ve Doğanın İzinde Rotasına özel olarak ana güzergahtaki yapılar öncelikli olmak üzere alternatif yapıları da ziyaret etmek isteyen bir katılımcı için başlangıç noktası Yeşilöz, bitiş noktası Ürgüp olan örnek bir gezinin planı şu şekilde olabilir: Yeşilöz Theodore Kilisesi (18) ve Şahinefendi'deki Kırk Şehitler Kilisesi (55) ile Sobesos Antik Kenti ve Kilisesi (75) ziyareti yapıldıktan sonra Gorgoli Harabeleri ve Kiliseleri (42) ulaşılır, ardından kuzeye doğru devam edilerek Mustafapaşa Manastır Vadisinde bulunan Aziz Yuhannis Prodomos Kilisesi (22) ve Azize Barbara Kilisesi (24) başta olmak üzere birbirine yakın konumdaki Aziz Nikolaos Manastırı (15) ve Aziz Stephanos Kilisesi (17) ziyaret edilebilir. Buradan sonra Mustafapaşa Gameda Vadisi yakınlarındaki Kutsal Haç Kilisesi-Alakara Kilisesi (Aziz Timios Stavros Kilisesi) (59), ardından Kepez Vadisindeki Sarıca Kilisesi (73) ziyaret edilir. Buradan sonra Ürgüp'e hareket edilerek rota tamamlanır. Kurgulanan bu örnek rota Harita 3.17.'de gösterilmektedir.

Harita 3.17. İnancın ve Doğanın İzinde Rotası Örnek Kurgu

Bu şekilde bir gezi planı yapılırsa sadece sürüş mesafesi yaklaşık 55 kilometredir. Güzergâh araçla gidildiğinde sadece sürüş süresi yaklaşık 1 saattir. Ana güzergahta bulunan tüm bu ziyaret yerleri haritanın güneyinden kuzeyine doğru Ürgüp varış yeri olacak şekilde ziyaret edilebilir. Kullanıcılar ziyaret sürelerini ihtiyaç ve beklentilerine göre belirleyebilirler. Güzergâh üzerinde ziyaret edilebilecek alternatif bileşenlere Cemil Kutsal Haç Kilisesi (30), Aziz Efstasios Kilisesi (11), Aziz Vazilyos Kilisesi (Aziz Basil Kilisesi) (20), Aziz Yuhannis Theologos ve Kaya Mezarları (23) de eklenebilir. Güneyden kuzeye Ürgüp yerleşimine uzanan aynı hatta bulunan Üzengi Vadisindeki Kutsal Havariler Kilisesi (60), Kepez Vadisindeki Kepez Kilisesi (52), Meryem Ana Kilisesi (64) ve Pancarlık Vadisindeki Pancarlık Kilisesi (67) kullanıcının isteğine göre ziyaret edilebilir.

3.3.3. Kutsal Noktalar Dini Miras Rotası

Bileşenlerin belirlenmesi için hazırlanan formda yer alan "kutsallık ve özel anlam" ifadesi, dini bir yapının/mekânın Ortodoks inancına sahip toplumlar ve bölgeden ayrılan mübadiller için özel bir anlama sahip olup olmadığını değerlendirmek için kullanılmıştır. Bu özel anlam, bir dini figürün izlerini taşıma veya dini açıdan kolektif

kimliklerinin inşasında yer edinme gibi faktörlere dayanabilir. Odak grup görüşmesi ve mülakatlarda söz konusu yapılara ilişkin veri elde edilmiştir. Araştırmanın öncül bulguları bölgede bu özellikte yapılar olduğunu göstermektedir. Bileşen değerlendirme formunda yer verilen bu ifadenin hemen yanına eğer bu kritere puanlama yapıldıysa, formun üzerinde yapıya dair özel anlam atfeden grupların/milletlerin/toplumların yazılacağı bir başka alan bırakılmıştır. Katılımcılar bu açıdan bazı bileşenleri puanlayarak yan tarafa da beklenildiği gibi özel anlam atfeden grupları yazmışlardır. Bu yönüyle öne çıkan yapılar için oluşturulacak rotaların gerek yapıların korunması gerekse ilgili gruplara yönelik altyapı oluşturulması ve pazarlama faaliyetleri yapılması açısından farkındalık yaratıcı etkisi olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 3. 24. Kutsal Noktalar Dini Miras Rotası Kriterleri

	Kriterler ve Puanlama	Açıklama
Ana Güzergâh	-Kutsallık ve özel anlam kriteri 1,5 puan ve üzeri olan ziyaret yerleri	Bu rotada yer alan ziyaret yerleri belirli ziyaretçi grupları için özel anlama sahip ziyaret yerleridir. Bu gruplar genel olarak Ortodoks inanca sahip olmakla birlikte Slav ırkı ve bölgeden ayrılan mübadiller, Ruslar, Gürcüler gibi farklı milliyetten ziyaretçi gruplarını da içermektedir.

Tablo 3.24.'de açıklanan rota özelliğine göre bu rotada yer alan ziyaret yerleri, belirli ziyaretçi grupları için özel bir anlama sahip olmalıdır. Bu gruplar genel olarak Ortodoks inanca sahip olmakla birlikte Slav toplumu ve bölgeden ayrılan mübadiller, Ruslar, Gürcüler gibi farklı milliyetten ziyaretçi gruplarını da içermektedir. Bileşen değerlendirme formunda kutsallık ve özel anlam kriteri 1,5 puan ve üzeri olan ziyaret yerlerine bu rotada yer verilmiştir.

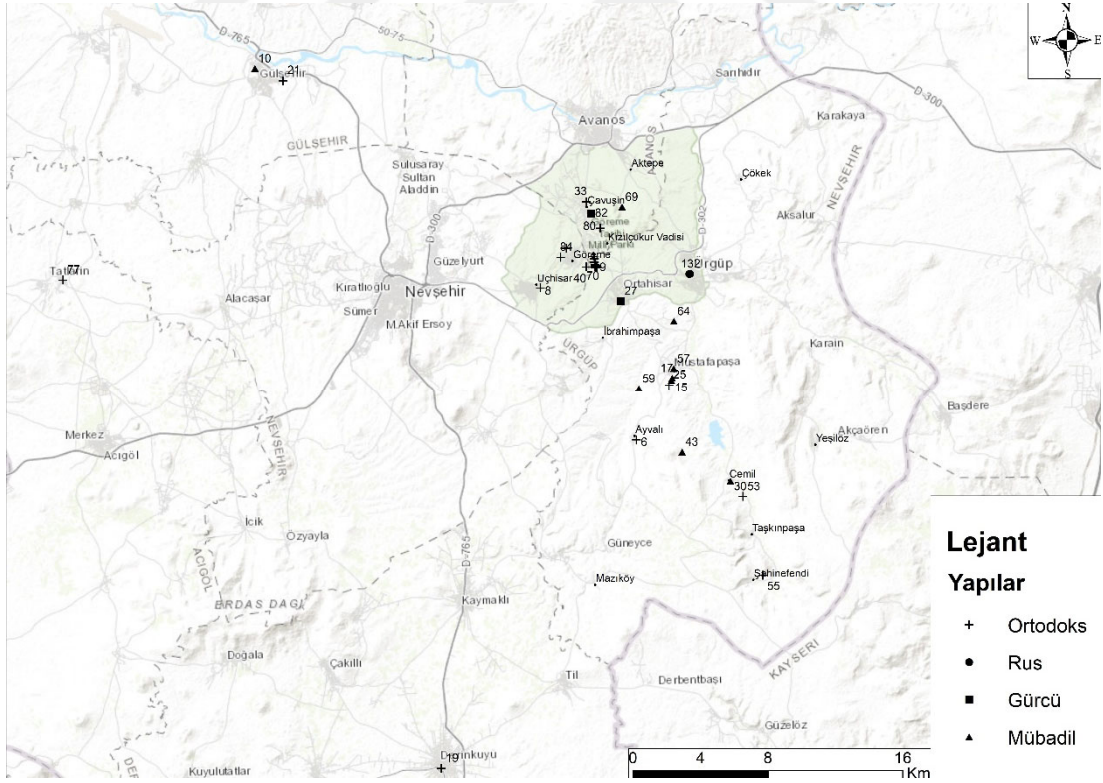
Tablo 3. 25. Kutsal Noktalar Dini Miras Rotası Bileşenleri

Sıra NO	Yapı NO	Dini Yapı	Manevi-ruhsal değer	Kültürel-estetik değer	Doğal ve kültürel mirasın birlikteliği	Görünürlük, aşinalık ziyaret yoğunluğu	Kutsallık-özel anlam	Özel Anlam Atfeden Gruplar

2	27	Azize Nino Evi-Kilisesi	3,2	3,0	2,8	2,2	2,9	Gürcüler-Ortodokslar
3	79	Tokalı Kilise	4,0	4,0	4,0	3,9	2,8	Ortodokslar
4	47	Karanlık Kilise	4,0	4,0	4,0	3,8	2,8	Ortodokslar
5	53	Keşlik Manastırı/ Aziz Stephanos / Başmelek (Arkhangelos) Kilisesi	3,6	3,7	3,7	3,1	2,5	Ortodokslar
6	32	Çarıklı Kilise	3,3	3,7	3,6	3,7	2,5	Ortodokslar
7	9	Aziz Basil Şapeli	3,3	3,1	3,7	3,5	2,4	Ortodokslar
8	82	Vaftizci Yahya Kilisesi	3,2	3,2	3,4	2,7	2,4	Gürcüler-Ortodokslar
9	15	Aziz Nikolaos Manastırı	3,3	2,9	2,9	1,9	2,2	Mübadiller
10	41	Elmalı Kilise	3,5	3,8	3,8	3,8	2,2	Ortodokslar
11	25	Azize Barbara Şapeli	3,3	3,2	3,6	3,4	2,1	Ortodokslar
12	2	Agios İoannes Rosso Evi	2,7	2,1	2,3	1,3	2,1	Ruslar-Slavla Ortodokslar
13	83	Yılanlı Kilise	3,3	3,5	3,7	3,8	2,1	Ortodokslar
14	21	Aziz Yuhannes Kilisesi-St. John Kilisesi (Karşı Kilise)	3,5	3,7	3,5	2,5	2,0	Ortodokslar
15	30	Cemil Kutsal Haç Kilisesi	3,1	3,1	2,7	1,6	2,0	Mübadiller-Ortodokslar
16	63	Meryem Ana Kilisesi (Göreme)	3,2	3,1	3,6	1,7	2,0	Ortodokslar
17	33	Çavuşin Kilisesi (Nicephorus Phocas Kilisesi)	3,4	3,5	3,5	2,2	1,9	Ortodokslar
18	70	Rahibeler Manastırı	3,3	3,5	3,7	3,1	1,8	Ortodokslar
19	68	Pantokrator Kilisesi	3,3	3,4	3,6	3,2	1,8	Ortodokslar
20	13	Aziz Georgios Kilisesi (Temenni Tepesi)	2,8	2,6	2,6	1,6	1,8	Ruslar-Slavla Ortodokslar
21	56	Kızlar Manastırı	3,1	3,0	3,0	2,1	1,8	Ortodokslar
22	77	Tatların Kilisesi ve Yeraltı Yerleşimi	3,1	3,5	3,2	1,9	1,8	Ortodokslar
23	19	Aziz Theodoros Trion (Üzümlü Kilise)	3,4	3,4	2,3	1,7	1,8	Ortodokslar
24	17	Aziz Stephanos Kilisesi-St. Stephanos Kilisesi	2,8	2,5	2,9	1,8	1,7	Mübadiller-Ortodokslar
25	54	Kılıçlar Kilisesi	3,0	3,4	3,6	1,6	1,6	Ortodokslar
26	55	Kırk Şehitler Kilisesi	3,4	3,4	3,4	1,5	1,6	Ortodokslar
27	61	Malta Haçlı Kilise	2,9	2,9	3,5	2,9	1,6	Ortodokslar
28	6	Ayvalı Kilise (Ayvalı Köyü)	2,9	3,1	3,3	1,6	1,6	Ortodokslar
29	8	Aziz Basil Kilisesi	2,6	2,4	2,4	1,8	1,6	Ortodokslar
30	84	Yusuf Koç Kilisesi	2,9	3,3	3,4	2,1	1,6	Ortodokslar
31	10	Aziz Dimitrios Kilisesi	3,1	3,0	1,6	1,4	1,6	Mübadiller-Ortodokslar
32	43	Gorgoli-Golgoli Tepesi (Panagia Dağı)	2,6	2,1	2,8	1,1	1,6	Mübadiller-Ortodokslar
33	64	Meryem Ana Kilisesi (Ürgüp)	2,7	2,7	2,6	1,6	1,5	Mübadiller-Ortodokslar
34	16	Aziz Sergios Kilisesi (Mesevli Kilisesi)	2,4	2,3	2,6	1,7	1,5	Ortodokslar
35	40	El Nazar Kilisesi	2,9	3,7	3,7	2,3	1,5	Ortodokslar
36	80	Üç Haçlı Kilise (Aziz Agentangeus Kilisesi)	2,8	3,1	3,4	2,0	1,5	Ortodokslar

37	59	Kutsal Haç Kilisesi-Alakara Kilisesi (Aziz Timios Stavros Kilisesi)	2,9	3,1	3,0	1,9	1,5	Mübadiller-Ortodokslar
38	69	Putlu Kilise (Haçlı Kilise)	2,5	2,8	2,9	1,9	1,5	Mübadiller-Ortodokslar
ORTALAMA			3,1	3,2	3,2	2,3	2,0	

Tablo 3.25.'de görüldüğü gibi kutsallık-özel anlam kriterine uygun 38 yapı tespit edilmiştir. Bunlardan en yüksek puanı Mustafapaşa'daki Konstantin-Eleni Kilisesi (2,9) ile Ortahisar'daki Azize Nino Evi-Kilisesi (2,9) aldığı görülmektedir. En düşük puanı alan yapı ise Zelve Açık Hava Müzesinde bulunan Putlu Kilise'dir (1,5). Kutsallık-özel anlam kriterini puanlayan katılımcılardan yapıya yönelik özel anlam atfeden grubun ismini yan tarafta verilen boşluğa yazmaları istenmiştir. Bu kriterin aradığı soruya cevap olarak tabloda verilen 38 dini yapıda her biri için en sık tekrarlanan Ortodokslar olmuştur. Bunu takiben mübadiller 9, Gürcüler 2 ve Ruslar 2 dini yapıda adı geçen gruplardır. Adı geçen grup isimlerinin frekansı dikkate alınmamıştır ancak katılımcıların büyük bir çoğunluğu benzer cevaplar vermişlerdir.

Harita 3.18. Kutsal Noktalar Dini Miras Rota Bileşenleri

Harita 3.18. bölgede dört farklı dini grup için özel anlam ifade eden toplam 38 yapının mekânsal dağılımını göstermektedir. Göreme Açık Hava Müzesi ve yakınlardaki

kullanıcıları bazı yapıları öncelikli olarak ziyaret etmek isterlerse haritadaki semboller hangi grubun hangi yapıya önem atfettiğini göstererek güzergâh oluşturulmasında yardımcı olmaktadır. Bu rota için toplam mesafe 158,37 kilometre ve trafik olmadan araçla sürüş yaklaşık 3 saattir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın ulaştığı sonuçlar açıklanarak, çalışmanın yaygın etkisi ve özgünlüğü açıklanmaktadır. Ardından araştırmacılara ve sektöre yönelik önerilere yer verilmektedir.

Bu çalışmanın amacı alternatif bir turizm çeşidi olan inanç turizminin Kapadokya bölgesinde geliştirilmesi için inanç turizmi rotaları oluşturmaktır. Rotaların oluşturulmasında uzman görüşleri ve CBS harita verileri temel veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Çalışma kapsamında bölgede inanç turizmi bileşeni olarak değerlendirilen Hıristiyanlık dini yapılarının bir envanteri oluşturulmuştur. Ayrıca araştırmada, inanç turizmi rotalarının nasıl kurgulanacağına cevap vermek üzere farklı destinasyonlarda da kullanılacak yeni bir yöntem geliştirmiştir. Bu yöntem, rota kurgularının oluşturulması ve rotalarda yer alacak ziyaret yerlerinin tespitinde hangi kriterlerin kullanılacağını ortaya koymaktadır. Buna göre dini yapıların manevi değer, kültürel değer, doğal çevrede bulunması ve kutsallık değerlerini göz önünde bulundurarak rota oluşturulabilir.

Araştırma 3 temel aşamada tamamlanmıştır; (1) literatür taraması, odak grup görüşmesi ve yüz yüze mülakatlarla elde edilen verilerle çalışmada bir envanter oluşturulmuş, (2) rota kurguları için kriterler geliştirilmiş ve ziyaret yerleri belirlenen kriterlere göre uzmanlar tarafından puanlandırılmıştır, (3) son olarak CBS uygulamaları kullanılarak puanlanan bileşenlerin ziyaret yerleri olarak değerlendirildiği farklı özelliklerde inanç turizmi rotaları oluşturulmuştur. Kapadokya bölgesinde Hıristiyanlık dini yapıları puanlanan kriterlerin işaret ettiği özelliklerine göre sınıflandırılmış, bu özelliklere göre farklı kurgularda rotalar oluşturularak haritalandırılmıştır. Çalışmanın araştırmacılara, tur operatörlerine ve diğer paydaşlara uygulamaya dönük bir çerçeve sunacağı düşünülmektedir.

Araştırmada ziyaret yerlerinin özelliklerinin ortaya konması için belirlenen envanterdeki bileşenler beş kriter esasında bölgedeki dini yapılar konusunda uzman kişilerce değerlendirilmiştir. Bu kriterler hem tek başlarına hem de bir arada kullanıldığında yapıların özelliklerine dair çıkarımlar sunmaktadır. Analizler sonucunda beş farklı kritere dayanarak kategorilerin tümünün birlikte değerlendirilmesiyle hesaplanan toplam puan yapının inanç turizmi açısından mevcut

durumunu ortaya koymaktadır. Bu durumun belirlenmesinde söz konusu dini yapının manevi değeri, kültürel değeri, atfedilen kutsallığı, görünürlük ve doğal çevrede olma durumu yer almaktadır. Bu özelliklerin ayrı ayrı veya birkaçının birlikte değerlendirilmesiyle farklı bağlamlarda farklı anlamlar üretilerek sınıflandırmalar yapılabilir. Sınıflandırılan yapılar ayrı rotalarla yeniden değerlendirilebilir. Ayrıca tüm bu sınıflandırmalara ek olarak hareket tipi, süre ve bölge gibi değişkenlere göre çok sayıda yeni rota oluşturulabilir.

Kriterlerin kombinasyonuyla oluşturulan bağlamlardan birisi bütüncül anlamı ifade eden toplam puandır. Buna göre yapının tüm kriterlerden aldığı toplam puan o yapının belirlenen özelliklerinin inanç turizmi açısından değerlendirildiğinde mevcut kullanım durumunu, bilinirliğini (görünürlük), bulunduğu konumu (doğal çevrede mi?) ve önemini (manevi değer, kültürel değer, kutsallık açılarından) bir arada ortaya koymaktadır. Çalışmada dini yapılar toplam puana göre 5 farklı kategoride (mükemmel, üstün, uygun, sıradan ve yetersiz özellikte yapı) sınıflandırılmıştır. Uzmanların söz konusu kriterlere göre değerlendirdiği 86 yapı aldığı toplam puana göre mükemmel özellikte 2 ziyaret yeri, üstün özellikte 9 ziyaret yeri, uygun özellikte 33 ziyaret yeri, sıradan özellikte 39 ziyaret yeri ve yetersiz özellikte 3 ziyaret yeri olarak sınıflandırılmıştır. Toplam puan haricinde çalışmada farklı anlamları bulunan kriterlerin farklı kombinasyonlarıyla yeni kategoriler de belirlenmiştir.

Çalışma bulgularına göre tüm ziyaret yerlerinin *kültürel-estetik değeri* 3,0 puan, *doğal ve kültürel miras unsurlarının birlikteliği* 3,0 puan ve *manevi-ruhsal değeri* 2,9 puanla kriterler arasında en yüksek ortalama puana sahip özelliklerin olduğu görülmüştür. Buna göre bölgedeki Hıristiyanlık dini yapılarının yapısal olarak üstün nitelikler sergileyen estetik değeri yüksek, inananlar için manevi-ruhani tatmin sağlayan ve doğal çevre içerisinde bulunan yapılar olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan *kutsallık-özel anlam* puan ortalaması 1,5 ve *görünürlük, aşinalık ve ziyaret yoğunluğu* puan ortalaması ise 2,0 olarak ölçülmüştür. *Kutsallık-özel anlam* kriteri ziyaretçiler tarafından hangi yapılara özel anlam ve kutsiyet atfedildiğini tespit etmek için ölçülen bir özelliktir. Bölgede geniş bir envanter oluşturularak ortalamasına bakılan bu kriterin düşük puan alması beklenen bir sonuçtur. Yine de bölgede az sayıda yapı için bu kriterlerin yüksek puan aldığı görülmüştür. Benzer şekilde pek çok yapıda *görünürlük, aşinalık ve ziyaret yoğunluğu* da düşük puan ortalaması beklenen diğer özelliktir. Bu

özellik, mekânsal yoğunluğun azaltılmasına katkı sağlayacak rotaların oluşturulmasında dikkate alınması gereken önemli bir kriterdir. Düşük puan alan kriterlerin toplam puana negatif yönlü bir etkisi olduğu unutulmamalıdır.

Dini yapılar, kriterlerin tek başına ve birden çok kriterin bir arada kullanımıyla farklı kategorilerde ele alınmıştır. Bu yolla, yapılar hakkında toplam 5 kriterle veri toplanan çalışma kapsamında 3 farklı kategori oluşturularak rota kurguları yaratılmıştır: Kapadokya'nın Gizli Hazineleeri: İnanç ve Tarih Rotası, İnançın ve Doğanın İzinde Rotası ve Kutsal Noktalar Dini Miras Rotası.

Kapadokya'nın Gizli Hazineleeri: İnanç ve Tarih Rotası: Araştırma bulguları dini yapıların inanç turizmi açısından değeri ve kullanım durumuna ilişkin bir bakış açısı ortaya koymaktadır. Bu rota Kapadokya'da az bilinen dini yapıların inanç turizmine kazandırılmasını sağlayabilecek ve yoğun ziyaretçi alan noktaların taşıma kapasitesi sorunları yaşamasının önüne geçmek için değerlendirilebilecek bir rotadır. Bu amaçla, 3 farklı özelliği ölçen kriterler kullanılarak rota kurgusu oluşturulmuştur. Bu kriterlerden biri olan görünürlük, aşinalık ve ziyaret yoğunluğu kriteri, söz konusu ziyaret yerinin ne kadar bilindiği ve hangi yoğunlukta ziyaret edildiğini ölçmektedir. Yapılan analizler sonucunda, Kapadokya'da az bilinen dini yapıların bazılarının anlamlı derecede manevi ve kültürel değere sahip olduğu görülmüştür. Bu yapıların rotalar yoluyla inanç turizmine kazandırılması, aynı değere sahip ancak yoğun ziyaretçi ağırlayan noktalarda yaşanan yoğunluğun azalmasına katkı sağlayabilir.

Envanterde yer alan yapıların görünürlüğü düşük olmasına rağmen manevi-ruhsal değer ile kültürel-estetik değer puanlarının yüksek olması, bölgede görünürlüğü yüksek yapılara alternatif ziyaret yerleri olabilecek çok sayıda dini yapı bulunduğunu göstermektedir. Çalışma, az bilinen değerli dini yapıların tespit edilmesiyle, bölgede yetersiz olduğu düşünülen ziyaretçi yönetim uygulamaları için önemli bir veri sağlamaktadır. Rotalar ve inanç turizminin bir bütün olarak bölgede uygulanmasının bölgeye gelen turist profiline değışmesi, ortalama kalış süresinin artması, turizm gelirlerinin daha geniş bir alana yayılarak bölgedeki yerel kalkınmanın hız kazanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Başta Göreme Açık Hava Müzesi olmak üzere bölgede her yıl milyonlarca kişi tarafından ziyaret edilen manevi ve estetik değeri yüksek dini yapıların ziyaret yönetiminin daha hassas bir yaklaşımla ele

alınması gerektiği düşünülmektedir. Çalışmada oluşturulan bilinmeyen ve az ziyaret edilen dini yapıların yer aldığı rotaların, ziyaretçi yoğunluğu yüksek yerlerde yaşanan tahribatı ve sürdürülebilir olmayan uygulamaları engellemek için bir farkındalık yaratacağı düşünülmektedir.

İnancın ve Doğanın İzinde Rotası: Rota bileşenlerinin belirlenmesinde ziyaret yerlerinin ölçülen özelliklerinden bir diğeri de doğal ve kültürel miras unsurlarının birlikteliğidir. Bu kriter, ziyaret yerinin bulunduğu çevrenin doğal güzellikleri deneyimleme imkânını ne kadar sunduğunu ölçmektedir. Araştırma sonuçları, Kapadokya'daki dini yapıların büyük bir kısmının doğal ve kültürel miras unsurlarının bir arada bulunduğu önemli ziyaret yerleri olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan analizler sonucunda Kapadokya'daki dini yapıların genel olarak doğal çevre içinde bulunduğu görülmüştür (ortalama 3 puan). Ancak bazı yapılar bu açıdan daha yüksek puan almıştır. Bu yapılar genellikle şehirden uzak, vadilerde veya kırsal bölgede bulunan yapılardır. Bu rota Kapadokya'da doğayla iç içe bulunan dini yapıların ziyaret edilmesi için oluşturulmuştur. Doğal alan deneyimi sunması açısından bu motivasyona sahip bireylerin kullanabileceği güzergahların oluşturulması, kırsal turizmin gelişmesi ve kırsal kalkınmaya katkı sunması açısından önemlidir. Ayrıca bu kriterden yüksek puan alan yapıların çoğunun vadilerde bulunan kiliseler olması yönüyle mekânsal dağılıma katkı sağlayacak yürüyüş rotalarında kullanılması uygun görülmektedir.

Doğal güzellikler ile çevrili olan bu dini yapıların hem ruhsal hem de estetik değerler açısından önemli yapılar olduğu anlaşılmaktadır. Vadi içlerinde ve kırsal alanlarda bulunan bu tarihi kiliseler, rotalar aracılığıyla tanıtılmalı ve ziyarete açılmalıdır. Bu sayede ziyaretçilere doğayla iç içe bir deneyim sunulurken kırsal turizmin gelişmesine ve yerel ekonominin canlanmasına katkıda bulunulabilir. Örneğin Haçlı Kilise, El Nazar Kilisesi, Meryem Ana Kilisesi, Kılıçlar Kilisesi ve Saklı Kilise gibi yapılar yüksek estetik ve manevi değerlerinin yanı sıra doğal çevrenin içinde bulunmaları yönüyle öne çıkmaktadır. Bu yapılar, doğal manzaralar içindeki konumlarıyla, ziyaretçilere eşsiz bir doğa ve kültür deneyimi sunabilir. Bu durum, Kapadokya'nın doğal ve kültürel mirasının birlikte tanıtılması ve korunması açısından önemli fırsatlar sunmaktadır.

Kutsal Noktalar Dini Miras Rotası: Bu araştırmada, Kapadokya'daki dini yapıların rota seçiminde kullanılabilecek kriterleri belirlemek için "kutsallık ve özel anlam" kriteri de değerlendirilmiştir. Bu kriter, dini bir yapının/mekanın Ortodoks inancına sahip toplumlar ve bölgeden ayrılan mübadiller için özel bir anlama sahip olup olmadığını değerlendirmek için kullanılmıştır. Bölgede kutsallık ve özel anlam taşıyan çok sayıda dini yapının bulunduğu anlaşılmaktadır. Genel olarak Ortodoks inancına sahip grupların (Gürcüler, Yunanlar ve Ruslar gibi) bu yapılara özel anlam atfettikleri görülmüştür. Bu dini yapılar, sadece dini ibadet alanları olmanın ötesinde, toplumsal kimlik ve kültürel mirasın bir parçası olarak da önem verilen yapılardır. Odak grup görüşmeleri ve mülakatlar, bu yapıların önemini vurgulayan nitel veri sunmuş olup, form üzerinde yapılan puanlamalardan çıkarılan bulgular da bunları desteklenmiştir. Bölgede bu gruplar için kutsallık ve özel anlam taşıyan 38 dini yapı tespit edilmiştir. Puanlama formunda katılımcılar, yapıya yönelik özel anlam atfeden grupların isimlerini yazmışlar ve bu yapıların büyük bir çoğunluğu için ismi geçen topluluk olarak adı geçen diğer toplumların da bağlı olduğu "Ortodokslar" ismi ön plana çıkmıştır. Diğerleri grup isimleri arasında bulunan Mübadiller, Gürcüler ve Rusların da belirli yapılara özel anlam atfettiği görülmüştür. Bu bulgular, bölgedeki bazı dini yapıların belirlenmiş gruplara yönelik ön plana çıkarılarak pazarlanması için önemli bir veri sunmaktadır.

Kapadokya'nın turizm potansiyelinin tam anlamıyla değerlendirilebilmesi için turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve yeni turizm türlerine yatırım yapılması gerektiği düşünölmektedir. Önceki çalışmalar bölgenin gastronomi (Ardıç Yetiş, 2015; Aydemir, 2023), bağcılık (Özgöl Katlav vd., 2019), lüks turizm (Özen, 2022), şarapçılık (Yüncü, 2010) ve kongre turizmi(Akgöz vd., 2022; Ersun & Arslan, 2015) gibi çeşitli alternatif turizm türlerinin potansiyelini tartışmaktadır. Kapadokya bölgesinde kültürel varlıkların ve doğal güzelliklerin birlikteliğiyle oluşan manzaralara ek olarak yukarıda sayılan araştırmalara konu olmuş turizm ürünlerinin önemli birer alternatif turizm potansiyeline sahip olduğu bilinmektedir. Bölge üzerine birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen, sorunların başında iş birliğini önceleyen ve bir bütün olarak bölgedeki kalkınmayı destekleyen vizyon eksikliği yer almaktadır (TBB vd., 2012). Destinasyonun, tüm paydaşların ortak katılımını ve hareketini zorunlu kılan sürdürülebilir turizm politikalarına ihtiyacı vardır. Bunun sağlanmasıyla

birlikte bölgede pek çok alternatif turizm ürünü geliştirilerek katma değer elde edilebileceği düşünülmektedir.

Çalışmada önerilen rotalar, Kapadokya'ya gelen turistlere yeni deneyimler sunarak bölgenin turizm potansiyelini geliştirmeye katkıda bulunacaktır. Ayrıca, bu rotalar bölgedeki dini ve kültürel mirasın korunmasına ve tanıtılmasına da yardımcı olacaktır. Çalışmada ortaya konulan envanter ve rotalar, Kapadokya'daki Hıristiyanlık dini mirasının korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına katkıda bulunabilir. Diğer yandan önerilen rotaların hayata geçirilmesi, Kapadokya'da inanç turizmine yönelik altyapının gelişmesine katkıda bulunabilir. Bu da bölgeye daha fazla turist gelmesini sağlayabilir. Dahası, bu çalışma, inanç turizmi alanındaki diğer araştırmacılara ilham kaynağı olabilir. Ortaya konulan yöntem kullanılarak farklı destinasyonlarda inanç turizmi rotaları oluşturularak ve inanç turizminin geliştirilmesi sağlanabilir.

Tespit edilen inanç turizmi bileşenleri arasında özellikle kırsal alanlarda yer alan ve korunmak amacıyla kapalı tutulan ziyaret yerleri bulunmaktadır. Bu ziyaret yerlerinin birçoğu, köy muhtarları/mahalle muhtarları veya bekçiler eşliğinde ziyaret edilebilir. Bazı yapılar ise özel mülk statüsündedir. Bölgede tespit edilen ziyaret yerlerinin hem nicelik hem de nitelik açısından zengin bir envanter oluşturduğu açıktır. Bu dini yapıların inanç turizmi rotaları aracılığıyla değerlendirilmesi, doğru işleyen bir ziyaretçi yönetim sisteminin kurulması ve sürdürülebilir turizm anlayışının tüm bölgede kazanılmasıyla yerel kalkınma için büyük fırsatlar yaratılabilir. Bilinmeyen, saklı kalmış veya koruma amaçlı kapalı tutuluyor olması fark etmeksizin çok sayıda yapının geniş bir coğrafi alanda bulunuyor olması mevsimsellik ve mekânsallık problemlerinin çözümünde değerlendirilmelidir.

Çalışmada, kültür rotalarının belirlenmesinde kullanılan CBS araçları önemli bulgular ortaya çıkarmıştır. Ayrıca haritalarda kullanılan semboller, ziyaretçilerin bu yapıları nasıl ziyaret edebileceklerini ve hangi yolları takip edebileceklerini açıkça belirtmektedir. Haritalar, ziyaretçilerin yürüyerek veya başka bir ulaşım şekliyle ne kadarlık bir mesafeyi gezebileceklerini göstermektedir. Haritalar, dini yapıların ve rotaların mekânsal analizini yapmak ve bu yapıların ziyaretçi akışını nasıl etkileyebileceğini anlamak için önemli işlevlere sahiptir. Ayrıca, bu haritalar, inanç turizmi açısından önemli olan bu yapıların ve rotaların tanıtımı için de kullanılabilir.

Araştırmada inanç turizmi rotaları planlaması ve dini yapıların dağılımını anlamak için gerçekleştirilen network ve mesafe analizlerinin bulguları haritalandırılmıştır.

Yapıların coğrafyadaki dağılımının detaylı anlaşılması için mekânsal istatistik analizleri gerçekleştirilmiştir. CBS ile gerçekleştirilen ortalama merkez, standart mesafe ve standart sapma elipsi analizleri, Göreme ve çevresindeki dini yapıların mekânsal dağılımının genel bir görünümünü sunmaktadır. Bu analizler, yapıların korunması, restorasyonu ve turistik anlamda değerlendirilmeleri için stratejik kararlar alınmasında önemli bir rol oynamaktadır. Analizlerden elde edilen bulgularla oluşturulan haritalar, Kapadokya'daki Hıristiyanlık dini yapılarının mekânsal dağılımını detaylı bir şekilde göstermektedir. Ortalama merkez, yapıların yoğunlaştığı merkezi gösterirken, standart sapma elipsi, yapıların dağılım yönelimini ve yayılımını göstermektedir. Standart sapma elipsi, yapıların mekânsal dağılımının yönelimini ve homojenliğini belirleyerek, planlama ve yönetim süreçlerinde kullanılabilen önemli bir araçtır. Bu bilgiler, bölgedeki dini yapıların etkin yönetimi, planlanması ve rotaların oluşturulmasında dikkate alınması gereken önemli veriler sağlamaktadır.

Mesafe analizi sonuçlarına göre ziyaret yerleri Göreme ve çevresinde yoğun bir şekilde bulunmaktadır. Bu yoğunluk, turizm ve kültürel miras planlaması açısından önemli olabilir. Ziyaret yerlerinin yoğun olduğu bu bölgelerin korunması ve geliştirilmesi için stratejik planlama gerekmektedir. Yoğun dini yapı bulunan bu alanlar için çalışma kapsamında yürüyüş rotaları önerilmiştir. Yapıların ziyaretinin yürüyerek yapılmasının hem sürdürülebilir turizme katkı sağlayacak hem de ziyaretçi memnuniyetine olumlu etkide bulunacak bir hareket biçimi olduğu düşünülmektedir. Haritanın genelinde, yapıların kuzeydoğu-güneybatı yönünde yoğunlaştığı ve bu yoğunluğun diğer yönlerde azaldığı gözlemlenmektedir. Bu yönelim, bölgenin coğrafi ve kültürel özelliklerine bağlıdır. Haritadaki standart mesafenin boyutu, dini yapıların dağılımının ne kadar geniş bir alana yayıldığını ve bu dağılımın bölgesel planlama ve koruma stratejileri için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Analizlerden çıkan sonuçlar turizm yetkililerine, ziyaretçi yönlendirmesi ve altyapı geliştirme stratejileri için bilgi sağlamaktadır.

Araştırma kapsamında, Kapadokya bölgesindeki Hıristiyanlık dini yapılarının önemli derecede manevi-ruhsal değeri ve kültürel-estetik değeri yüksek, doğal çevre içinde

bulunan, buna karşılık pek çok dini yapının az bilindiği sonucuna varılmıştır. Bölgede önerilen inanç turizmi rotalarının bu turizm türüyle ilgilenen katılımcıların ilgisini çekebileceği düşünülmektedir. Ayrıca belirlenen kriterler ve ulaşılan bulgular temelinde farklı özellikte çok sayıda inanç turizmi rotası oluşturulabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma sonuçlarından yola çıkarak hem sonraki akademik çalışmalar hem de yöneticiler için birtakım öneriler geliştirilmiştir. Araştırmacılara ve akademisyenlere yönelik öneriler şöyledir:

Araştırmacılara yönelik öneriler

- Bu çalışmada oluşturulan rotalar katılımcıların motivasyonlarına göre tasarlanmamıştır. İleriki çalışmalar ziyaretçilerin motivasyonlarını dikkate alarak daha farklı rotalar oluşturabilir. Pazar bölümlendirmesi çalışmalarıyla inanç turizmi rotalarında yer alabilecek ziyaretçilerin tüketici davranışları, ihtiyaçları, tercihleri, demografik özelliklerinin anlaşılacak hedef kitlelerin belirlenmesi sağlanabilir. Bu çalışmalar ziyaretçilerin rotalar boyunca aradıkları deneyim, olanak ve hizmet türlerinin belirlenmesine katkıda bulunabilir.
- Bölgedeki inanç turizmi çekiciliklerinin, varlıklı turistlere hitap eden niş pazarlar oluşturularak kullanılması, destinasyonda sürdürülebilirlik ve yerel kalkınma için önemli fırsatlar sunmaktadır. Rotaların hangi mevsimlerde ziyaret edilmesi gerektiği, nasıl pazarlanacağı ve tanıtım stratejilerinin nasıl geliştirileceği gibi konularda geliştirme çalışmaları yapılmalıdır.
- Güzergahlarda bulunan ziyaret yerlerindeki deneyimin anlaşılması için ziyaretçilerin bu yerlere yönelik algısı araştırılabilir. Bu noktada farklı niteliklere sahip ziyaret yerlerinin ziyaretçi deneyimini nasıl değiştirdiği incelenebilir. Örneğin doğal çevrede bulunan dini yapılarla şehir merkezinde yer alan yapılardaki ziyaret deneyimi farkı araştırılabilir.
- Bu çalışmadaki rotalar sadece inanç turizmi değerlerinin ziyaretini önceleyerek diğer çekiciliklere yer vermeksizin oluşturulmuştur. Farklı motivasyonlara uygun bileşenlerin rotalara dahil edilmesiyle daha fazla ziyaretçi profili çeşitliliğine hitap eden inanç turizmi rotaları kurgulanabilir. Sonraki çalışmalarda dini yapılara ek olarak kullanıcıların gezi boyunca ihtiyaç

duyabileceği ve ziyaret edebileceği farklı bileşenlerin (peri bacaları, manzara noktaları vs.) değerlendirilmesiyle de rotalar oluşturulabilir.

- Bu çalışmada Kapadokya bölgesinde sadece Hıristiyanlık dini yapılarının ziyaret yeri olarak değerlendirilmesiyle belli kriterler temelinde rotalar oluşturulmuştur. Bölgede İslami yapılar Hıristiyanlığa nazaran daha az sayıda kalmakla birlikte, bu motivasyona sahip ziyaretçilerin beklentilerini karşılayacak niteliktedir. Sonraki çalışmalarda İslam dini yapıları için inanç turizmi rotaları oluşturulacaktır.
- Kutsallık ve özel anlam atfedilen yapılara yönelik daha kapsamlı araştırmalar gerçekleştirilebilir. Bu yapıların tarihi, dini ve kültürel öneminin daha iyi anlaşılması sağlanabilir. Kutsallık ve özel anlam yüklenen yapılar olarak belirlenen yapıların kültürel ve turistik değerlerinin farkına varılması, ilgili gruplar ve toplumlar için önemli bir kültürel bağ oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.
- Çalışma bulguları bölgede yaşayan ve dini yapılar konusunda uzman kişilerin görüşlerine dayanmaktadır. Hem genel olarak tüm dini yapılarla hem de kutsallık ve özel anlama sahip ziyaret yeri olarak belirlenen dini yapılarla ilgili bulgular inanç turizmi katılımcılarının görüşlerini temsil etmemektedir. Sonraki çalışmalarda söz konusu ziyaretçi gruplarının görüşleri de alınabilir.
- Bu araştırma Kapadokya bölgesinin büyük bir kesimini oluşturan Nevşehir sınırları içerisinde bulunan Hıristiyanlık dini yapılarını konu edinmektedir. Sonraki çalışmalarda benzer nitelikte zengin dini mirasa sahip Kayseri, Aksaray ve Niğde illerindeki dini yapılar konu edilerek birbirini tamamlayan rotalar oluşturulabilir.
- Hıristiyanlıkla ilişkili yapı ve alanların tamamının incelenerek envantere alınmaması araştırmanın sınırlı kaldığı yönlerinden birisidir. Başta zaman ve maddi yetersizlikler olmak üzere bazı sınırlılıklar sebebiyle çalışmada sadece belirlenen kriterler temelinde envanter oluşturulmuş ancak tüm bölgeye yayılmış olan dini yapıların tamamıyla ilgili verinin toplanması mümkün olmamıştır. Dolayısıyla, sonraki araştırmalarda inanç turizmi rotalarında yer alma potansiyeli bulunan diğer Hıristiyanlık dini yapıları da ziyaret yeri olarak değerlendirilebilir.

Araştırma bulguları, inanç turizminin potansiyelini ve geliştirilmesi gereken alanları netleştirmektedir. Çalışma kapsamında dini yapıların inanç turizmi açısından önemli bir potansiyele sahip olduğu ve rotalarda yer alacak yapıların özelliklerini dikkate alarak rotalarda nasıl yer alabileceğinin tespit edilmesinde yol gösterici bir yöntem geliştirilmiştir. Çalışmada inanç turizmi rotaları temalara ve dini yapıların özelliklerine göre oluşturulmuştur. Rotaların uygulamaya konularak hayata geçirilmesi, arazi çalışmalarıyla güçlendirilmesi ve tutundurulması için bölgedeki ilgili paydaşların birlikte çalışması ve gerekli adımları atması gerekmektedir. Öneriler arasında öncelikle dini yapıların bilinirliğini ve ziyaretçi sayısını artırmak için atılması gereken adımlar bulunmaktadır. Ayrıca sektör paydaşları ve uygulayıcıların dikkate alınması gereken birtakım öneriler aşağıdaki gibidir:

Sektör paydaşları ve uygulayıcılara yönelik öneriler

Çalışma sonucunda, bölgede Hristiyanlık açısından önemli görülen 86 dini yapı tespit edilmiştir. Bunların bir kısmı kolay ulaşılabilir ve erişim bilgisi mevcut, bir kısmı ise erişim kısıtı bulunan yapılardır. Bu yapılar belirli koşullar altında ziyaret edilebilse de, bu durum inanç turizminin yaygınlaşması ve sürdürülebilirliği açısından bir engel teşkil etmektedir. İnanç turizmi rotalarının tam anlamıyla kullanılabilmesi için yapıların erişilebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Ulaşım olanaklarının çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi hem altyapının hem de haritaların hazırlanması, kapalı yapıların koruma kullanım dengesi gözetilerek ziyarete açılması inanç turizminin bölgede yaygınlaşması ve sürdürülebilirliği için önemli bir katkı sağlayacaktır. Ulaşım olanaklarının çeşitlendirilmesi yapıları ulaşılabilir kılmakla birlikte farklı hareket türlerini tercih eden (bisiklet, yürüyüş vs.) kullanıcıların ziyaret yerlerine yönelik ilgisini de artırılabilir.

- Bölgedeki tüm dini yapıların ulaşım bilgileri (toplu taşıma hatları, özel araç park alanları, bisiklet yolları, yürüyüş rotaları vb.) tek bir platformda toplanarak turistlerin kolayca erişebileceği şekilde sunulabilir. Bu bilgiler, Türkçe, İngilizce ve diğer dillerde de mevcut olmalıdır.
- Dini yapılara ait web siteleri ve mobil uygulamalar, ulaşım bilgilerine yer vermeli ve turistlerin navigasyon araçlarını kullanmalarına yardımcı olacak şekilde tasarlanabilir.

- Dini yapılara özel araçla gelen turistler için uygun olan noktalarda park alanları, bisiklet kullananlar için bisiklet yolları ve kiralama hizmetleri ve yürüyerek gezenler için işaretli rotalar ve dinlenme alanları oluşturarak dini yapılara erişim kolaylaştırılabilir. Bisiklet yolları dini yapıları birbirine bağlayacak şekilde tasarlanmalı ve güzergahlar boyunca güvenli sürüş için gereken işaretlemeler yapılmalıdır. Yürüyüş rotaları boyunca dinlenme alanları ve bilgi panoları yerleştirilerek turistlerin gezi deneyimini iyileştiren altyapı oluşturulmalıdır. Bu sayede dini yapılara ulaşım ve ziyaret deneyimi tüm turistler için daha keyifli hale getirilebilir.
- İnanç turizmi rota bileşeni olarak kabul edilen ziyaret yerlerinin kapalı olması bir engeldir. Bu engelin aşılması için geliştirilen öneriler arasında özel mülk statüsündeki ziyaret yerlerinin kamulaştırılması, erişim yollarının ve ziyaret saatlerinin belirlenerek kamuoyuna duyurulması ve görevlilere bu ziyaret yerlerinin korunması ve ziyaretçilere hizmet verilmesi gibi görevlerin verilmesi bulunmaktadır. Örneğin, Ayvalı Kilisesi (Güllüdere), Stephanos Kilisesi (Mustafapaşa), Aziz Vasilyos Kilisesi, Meryem Ana Kuşluk Kilisesi gibi pek çok yapı ziyarete kapalıdır. Diğer yandan yapıların kapalı kalması genellikle korunması için olumlu bir uygulama olarak değerlendirilmektedir. Ancak, bu çalışmanın amacına uygun olarak, bu ziyaret yerlerinin koruma ve kullanım dengesi gözetilerek ziyarete açılması önerilmektedir. Böylelikle, bu tarihi ve kültürel mirasın yaygın etkisinin ortaya çıkması ve ziyaretçilerin bu önemli yapıları ziyaret edebilmesi sağlanabilir.

Bölgedeki birçok önemli tarihi ve dini yapının yeterince bilinmediği ve tanıtılmadığı anlaşılmıştır. Hem korumaya katkı sağlamak hem de ekonomik kazanca dönüştürmek için yapıların görünürlüğü ve bilinirliğini artırmaya yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bölgedeki dini yapıların korunması ve tanıtılması için kapsamlı bir pazarlama ve tanıtım planı hazırlanması ve bu plana yerel halkın da dahil edilmesi önemlidir. Bu sayede dini yapılar hem korunmuş olacak hem de bölgenin ekonomik kalkınmasına katkıda sağlanacaktır.

- Dini yapılara ilgi duyan turistlerin kimler olduğu araştırılarak pazarlama ve tanıtım çalışmaları bu hedef kitlelere göre yapılabilir. Hedef kitlenin yaşı,

cinsiyeti, milliyeti, ilgi alanları ve seyahat alışkanlıkları gibi faktörler göz önünde bulundurularak pazarlama çalışmaları gerçekleştirilebilir.

- Pazarlama ve tanıtım çalışmalarında inanç turizmini geliştirmeye yönelik dini yapıların tarihi, kültürel ve manevi önemi hakkında bilgi veren broşürler, web siteleri ve sosyal medya içerikleri hazırlanabilir.
- Dini yapıların korunması ve tanıtımına yönelik çalışmalara yerel halk da dahil edilebilir. Halkın inanç turizmi ve kültürel mirasın korunması konusundaki farkındalığını artırmak için eğitim programları düzenlenebilir.
- Bölgedeki dini yapılar için tek bir çatı altında toplanabilecek bir marka oluşturularak tüm pazarlama ve tanıtım çalışmalarında kullanılabilir. Bu marka, bölgenin dini mirasının zenginliğini ve çeşitliliğini yansıtmalıdır.
- Hem Kapadokya hem Türkiye’de inanç turizminin geliştirilmesi için bu konuya odaklanan özel tanıtım turları düzenlenerek dünya genelinde önemli din görevlileri, basın mensupları, seyahat acente sahipleri gibi gruplarla iş birliği yapılabilir.

Hıristiyanlığın bölgedeki izlerini tam anlamıyla ortaya koymak çalışmanın sınırlı kaldığı yönlerinden birisidir. Bölge, Hıristiyanlık açısından önemli bir yere sahiptir ve sayısız kilise ve şapele ev sahipliği yapmaktadır. Bu çalışmada, bölgedeki dini yapıların bir kısmı ele alınmış olsa da, inanç turizmi rotalarında değerlendirilebilecek çok sayıda başka yapı da mevcuttur. Bu geniş envanterin zenginliğinin tam anlamıyla değerlendirilmesi için kapsamlı ve doğru işleyen bir ziyaretçi yönetim sisteminin kurulması gerekmektedir.

- Bölgedeki tüm dini yapılar, türleri, tarihleri, konumları ve diğer önemli bilgilerle birlikte kapsamlı bir envantere dahil edilmelidir. Bu envanterin güncel tutulması faydalı olacaktır. Envanter hem dijital bir platformda hem de basılı bir kaynak olarak oluşturulmalıdır.
- Dini yapıların girişlerinde, tarihi, kültürel ve dini önemi hakkında bilgi veren Türkçe, İngilizce ve diğer dillerde bilgi panoları yerleştirilmelidir.
- Ziyaret yerlerinin güvenliğinin sağlanması, turistlerin bu yapıları güvenle ziyaret edebilmeleri için önemlidir. Bazı noktalarda güvenlik kameraları, alarm sistemleri ve güvenlik görevlileri gibi önlemler alınabilir.

- Ziyaretçi deneyiminin iyileştirilmesi adına dini yapılarda rehberlik hizmeti sunacak rehberlerin uzmanlaşması adına ilgili kurumlar tarafından sertifikalı eğitim programları düzenlenebilir.
- Ziyaretçilere rota güzergahları boyunca ihtiyaçlarını giderecek hizmetler sunan işletmelerin (yeme-içme, dinlenme vs.) kurulması sağlanabilir.
- Turizmin ekonomik boyutları, turistik bölgelerin hızlı yapılaşma ve kentleşme sürecine girmesine neden olabilir, bu nedenle dengeli bir planlama yapılmalıdır. Dini yapıların çevresinde turistlere yönelik hizmet sunan işletmelerin açılması için yerel halk teşvik edilmelidir. Buralarda yaşayan yerel halkın ekonomik olarak faydalanabilmesi için gerekli alt yapı destekleri sağlanmalıdır.

Bu çalışmada farklı kriterlere göre inanç turizmi rotaları belirlenmiştir. Ancak bu rotalar kesin güzergahlar olarak değil, öneriler olarak değerlendirilmelidir. Acenteler, tur operatörleri ve kamu kurumları bu rotaları farklı beklenti ve ölçütlere göre yeniden düzenleyebilirler. İlgili taraflar bu rotaları dini öneme sahip mekanların tarihi ve mimari özellikleri gibi yeni kriterlere göre ya da istenen rotanın içeriğine göre uyarlayabilirler.

- Çalışma kapsamında ortaya çıkarılan rotalar ve dini yapıların özellikleri değerlendirilerek alternatif tur programları hazırlanmalıdır. Acenteler, tur operatörleri veya uygulayıcı diğer kurum ve işletmeler hedef kitlenin ihtiyaçlarına göre süre, hareket tipi ve temaya göre çok sayıda inanç turizmi rotası oluşturabilir.
- Kamu ve özel sektörün iş birliğiyle dini bayramlar ve önemli günlerde özel tur programları ve organizasyonlar için özel rotalar hazırlanabilir.
- Çalışma kapsamında kutsallık ve özel anlama sahip dini yapılar için rotaların oluşturulması, ilgili grupların dini ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli görülmemelidir. Grupların yapılar hakkında bilgi edinmesini ve bu yapıların ziyaretine teşvik edilmesine yönelik altyapı ve pazarlama faaliyetleri yapılmalıdır. Bu grupların seyahatini organize eden paydaşların iş birliği içinde olması, yapılara yönelik koruma ve pazarlama faaliyetlerini daha etkili kılabilir. Bu yapılar arasında da kapalı halde korunan kiliseler olduğu bilinmektedir. Bu tür rota bileşenlerinin ziyaretlerini kapsayan rotalar için

belirli saatler aralığında ziyaret planlaması ya da özel günlerde özel turlar gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Son olarak rotalarda yer alan bileşenlerin konum bilgisinin güncel ve doğru olması sağlanmalıdır. Günümüzde destinasyonların ziyareti sırasında en çok kullanılan uygulamaların başında dijital haritalar gelmektedir. Bölgede çevrimiçi ve çevrimdışı harita uygulamalarının etkin bir şekilde çalışmadığı hem araştırmacı tarafından arazi çalışmalarında tespit edilmiş hem de görüşmeciler tarafından belirtilmiştir. Ayrıca harita uygulamalarında bırakılan kullanıcı yorumlarında da bu durumu belirten ifadelere rastlanmıştır. Bu çalışma kapsamında konumları tespit edilen dini yapıların koordinatları Ek-1’de verilmiştir. Sonraki araştırmalarda, harita sağlayıcılardaki ziyaret yerleriyle ilişkili verilerin güncellenmesi için uygulamaya dönük çalışmalar yapılabilir. Bunu pratikte uygulamaya koymanın yollarından biri harita uygulamalarına düzenleme önerisinde bulunmaktadır. Örneğin Google Maps uygulamasında ziyaret yerleri hakkındaki verilerin bir editör incelemesi sonrasında güncellenmesi mümkündür.

KAYNAKÇA

- AA. (2024). *Kapadokya'da geçen yıl 615 binden çok turist balon turuna katıldı.* <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/kapadokyada-gecen-yil-615-binden-cok-turist-balon-turuna-katildi/3100947>
- Adıbelli, R. (2016). Kapadokya'nın antik dönem dini düşüncesi üzerindeki Pers dinin izleri. *II. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu*, 1238-1253.
- Adıgüzel, F., Kaya, E., & Çerçioğlu, M. (2016). Orman yangınlarının topografik özelliklere bağlı olarak CBS ve uzaktan algılama verileriyle analiz edilmesi: İbecik Orman İşletme Şefliği örneği. *TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, 13-14.
- AHİKA. (2014). *Kapadokya'da Turizm Yatırımı Olanakları.*
- AHİKA. (2023). *Kapadokya Bölgesi Turizm Sektörü Değer Zinciri ve GZFT Analizi.*
- AHİKA-Nevşehir Yatırım Destek Ofisi. (2017). *Nevşehir 2017 Yılı Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi.*
- Akdağ, S. G., & Sayar, B. (2020). Revitalization and Adaptive Re-use in Cappadocia: A Taxonomy of Creative Design Solutions for Uchisar Boutique Hotels. *Journal of Contemporary Urban Affairs*, 4(2), 37-50. <https://doi.org/10.25034/ijcua.2020.v4n2-4>
- Akgöz, E., Göral, R., & Gürsoy, Y. (2014). Yenilik kapsamında turistik ürün çeşitlendirmesi ve kurban bayramı örneği. *Selcuk University Journal of Institute of Social Sciences*, 1-12.
- Akgöz, E., Temizel, G., & Otal, A. (2022). Kapadokya Bölgesi'nin kongre turizm potansiyelinin belirlenmesine yönelik bir çalışma. *Pamukkale University Journal of Business Research*, 9(1), 143-162. <https://doi.org/10.47097/PIAR.1115400>
- Akpınar, G., & Koç, H. (2022). Kapadokya turizminin SWOT analizi ile incelenmesi ve bölgede turizmi geliştirmek için öneriler görünümü. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 346-334. <https://tutad.org/index.php/tutad/article/view/669/640>

- Albayrak, T., Herstein, R., Caber, M., Drori, N., Bideci, M., & Berger, R. (2018). Exploring religious tourist experiences in Jerusalem: The intersection of Abrahamic religions. *Tourism Management*, 69, 285-296. <https://doi.org/10.1016/J.TOURMAN.2018.06.022>
- Allal-Chérif, O. (2022). Intelligent cathedrals: Using augmented reality, virtual reality, and artificial intelligence to provide an intense cultural, historical, and religious visitor experience. *Technological Forecasting and Social Change*, 178, 121604. <https://doi.org/10.1016/J.TECHFORE.2022.121604>
- Al-Makhadmah, I. M. (2020). The role of virtual museum in promoting religious tourism in Jordan. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 268-274. <https://doi.org/10.30892/gtg.28121-468>
- Amaro, S., Antunes, A., & Henriques, C. (2018). A closer look at Santiago de Compostela's pilgrims through the lens of motivations. *Tourism Management*, 64, 271-280. <https://doi.org/10.1016/J.TOURMAN.2017.09.007>
- Ardıç Yetiş, Ş. (2015). Kapadokya yemek kültürü ve Mustafapaşa beldesi (Sinassos) örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3(2), 13-19. <http://acikerisim.nevsehir.edu.tr/xmlui/handle/20.500.11787/2873>
- Ayaz, N., & Eren, M. (2020). Türkiye'de inanç turizmi üzerine nitel bir araştırma. *International Journal of Turkic World Tourism Studies*, 5(2), 284-300. <https://doi.org/10.37847/TDTAD.833480>
- Aydemir, D. A. (2023). *Yöresel Gastronomik Ürünlerin Değerlendirme Kriterleri ile Analizi ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Aracılığıyla Kapadokya Bölgesi Gastronomi Rotalarının Geliştirilmesi*.
- Aydın, Ş., & Akpınar, A. (2022). Miras ve UNESCO Dünya Mirası. İçinde Ş. Aydın, M. Boz, & K. Çamlıca (Ed.), *Her Yönüyle Miras Turizmi* (1. bs, ss. 1-12). Detay Yayıncılık.
- Aydın, Ş., & Akpınar, A. (2023). Faith tourism potential of Cappadocia region. İçinde M. Tuna, G. Kaya, E. Hazarhun, H. U. Mutlu, N. Yıldız, & S. B. Bayar (Ed.),

Anatolian Landscape and Faith Tourism: Ancient Times to Present (ss. 343-353).
Detay Yayıncılık.

Aydın, Ş., Eren, D., Çoban, Ö., & Katlav, E. Ö. (2021). *Kapadokya Bölgesi (Nevşehir):
Turizm tanıtım stratejisi hedef pazar analizi raporu.*

Ayhan, G., & Çağlıyan, A. (2021). Tunceli ilinde Alevi inanç turizmi rotaları. *Fırat
Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2), 583-606.
<https://doi.org/10.18069/firatsbed.906608>

Balta, E. (2007). *Sinasos: mübadeleden önce bir Kapadokya kasabası : Resimler ve
anlatılar.* Birzamanlar Yayıncılık.
<https://books.google.com.tr/books?id=hmRwPgAACAAJ>

Barrera, E., & Bringas Alvarado, O. (2009). Rutas Alimentarias: una estrategia de
negocios inclusivos que vincula las políticas agrarias y turísticas.
http://journals.openedition.org/etudescaribeennes, 13-14.
<https://doi.org/10.4000/ETUDESCARIBEENNES.3828>

Başer, F., & Başçı, A. (2013). İnanç turizmi kapsamında Aziz Pavlus evinin önemi ve
tanıtım faaliyetlerine ilişkin ziyaretçi görüşlerinin değerlendirilmesi. *Mustafa
Kemal University Journal of Social Sciences Institute*, 9(19), 423-443.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/mkusbed/issue/19551/208395>

Belber, B. G., & Sözbilen, G. (2017). Yerel halk gözüyle turistik talebin kültürel
mirasa etkisi: Kapadokya örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies
International Journal of Social Science Doi*, 59, 439-457.
<https://doi.org/10.9761/JASSS7102>

Benur, A. M., & Bramwell, B. (2015). Tourism product development and product
diversification in destinations. *Tourism Management*, 50, 213-224.
<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.02.005>

Berger, A. A. (2017). The golden triangle: An ethno-semiotic tour of present-day
India. İçinde *The golden triangle: An ethno-semiotic tour of present-day India.*

Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315132259/GOLDEN-TRIANGLE-ARTHUR-ASA-BERGER>

Bingöl, Z. (2007). Gelenekten Evrensele Anadolu'da İnanç Turizmi. İçinde *Ankara: Detay Yayıncılık*. Detay Yayıncılık.

Booth, B., & Mitchell, A. (2001). *Getting started with ArcGIS*. Esri Redlands, CA, USA.

Brâncoveanu, R. (2018). When does “tangible” meet “intangible”? Some reflections about the relation between the tangible and intangible cultural heritage. *Hermeneia*, 21(21), 7-19.

Budak, A. (2018). *Mimarsız mimarlık: Kapadokya bölgesi kaya oyma camileri*. Literatürk Academia.

Cam, O., & Avcı, M. (2024). Kutsal alanlar, coğrafi işaretler, kültür ve inanç rotalarının inanç turizmi açısından değerlendirilmesi. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(13), 26-43. <https://doi.org/10.46236/JOVOSST.1375676>

Can, İ. I., & Emir, O. (2021). Beş yıllık kalkınma planları kapsamında kitle turizmine ve alternatif turizme bakışın değerlendirilmesi. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 125-155. <https://doi.org/10.37847/tdtad.884687>

Capelo, S., Barata, F., & de Mascarenhas, J. (2012). Why are Cultural Landscapes of Various Values? Thinking About Heritage Landscape Evaluation and Monitoring Tools. *Journal of Landscape Ecology*, 4(1). <https://doi.org/10.2478/v10285-012-0030-3>

CappadociaHistory. (2024). *Açık Saray (Gülşehir)*. <https://www.cappadociahistory.com/post/a%C3%A7%C4%B1k-saray-gul%C5%9Fehir>

CBI. (2020). *The European market potential for religious tourism* | CBI. <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/religious-tourism/market-potential>

- Chadha, H., & Onkar, P. (2016). Changing Cities in the Perspective of Religious Tourism – A Case of Allahabad. *Procedia Technology*, 24, 1706-1713. <https://doi.org/10.1016/J.PROTCY.2016.05.200>
- COE. (2024). *Viking Route - Cultural Routes*. Council of Europe. <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/the-viking-routes>
- Cohen, E. H. (2006). Religious tourism as an educational experience. İçinde *Tourism, religion and spiritual journeys* (ss. 78-93). Routledge.
- Collins-Kreiner, N. (2010). The geography of pilgrimage and tourism: Transformations and implications for applied geography. *Applied Geography*, 30(1), 153-164. <https://doi.org/10.1016/J.APGEOG.2009.02.001>
- Collins-Kreiner, N., & Gatrell, J. D. (2006). Tourism, heritage and pilgrimage: The case of haifa's bahá'í gardens. *Journal of Heritage Tourism*, 1(1), 32-50. <https://doi.org/10.1080/17438730608668464>
- Council of Europe. (2015). *Cultural routes management: from theory to practice: Step-by-step guide to the Council of Europe Cultural Routes*.
- Council of Europe. (2023). *Explore all Cultural Routes by theme - Cultural Routes*. <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/by-theme>
- Council of Europe. (2024). *Explore all Cultural Routes by theme - Cultural Routes*. <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/by-theme>
- Craik, J. (2002). The culture of tourism. İçinde *Touring cultures* (ss. 123-146). Routledge.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma* (M. Bütün & S. B. Demir, Ed.). Siyasal Kitabevi.
- CRS. (2016). Europe to Turkey on Foot/ Avrupa'dan Türkiye'ye Yürüyoruz. İçinde 2016 (1. bs). Sena Ofset Ambalaj Matbaacılık. www.cultureroutesinturkey.com
- CRS. (2024a). *Aziz Paul Yolu | Kültür Rotaları Derneği*. Culture Routes Society. <https://cultureroutesinturkey.com/tr/aziz-paul-yolu/>

CRS. (2024b). *Dernek Hakkında | Kültür Rotaları Derneği*.
<https://cultureroutesinturkey.com/tr/dernek-hakkinda/>

CRS. (2024c). *Hız İbrahim Yolu | Kültür Rotaları Derneği*. Kültür Rotaları Derneği.
<https://cultureroutesinturkey.com/tr/ibrahim-yolu/#:~:text=Rota%2C>

CRS. (2024d). *Kaçkarlar | Kültür Rotaları Derneği*.
<https://cultureroutesinturkey.com/tr/kackarlar/>

CRS. (2024e). *St Paul Trail | Culture Routes Society*.
<https://cultureroutesinturkey.com/st-paul-trail/>

Çalhan, Ö., Öter, Z., & Kaya, Ç. M. (2020). Coğrafi Bilgi Sisteminin Turizm Endüstrisindeki Önemi: Kültürel Mirasın Belirlenmesinde Kullanımı İçin Bir Doküman Analizi . *Journal of Travel and Tourism Research*, 16, 25-45.

Çalışkan, U. (2018). Faith Tourism and “Possible” Faith Tourism Routes between Turkey and Georgia. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3), 379-388. <https://doi.org/10.18506/ANEMON.337854>

ÇEKÜL. (2014). *Çukurova Kültürel Rota Sistemi: Mekansal Planlama Rehberi*. Çekül Vakfı.

ÇEKÜL. (2015). *Kültür rotaları planlama rehberi*. ÇEKÜL Vakfı - Tarihi Kentler Birliği Yayınları.

Çoban, S. (2012). The Effects of the Image of Destination on Tourist Satisfaction and Loyalty: The Case of Cappadocia. *European Journal of Social Sciences*, 29(2), 222-232. <http://www.europeanjournalofsocialsciences.com>

Dayoub, B., Yang, P., Dayoub, A., Omran, S., & Li, H. (2020). The role of cultural routes in sustainable tourism development: A case study of Syria’s spiritual route. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 15(6), 865-874. <https://doi.org/10.18280/IJSDP.150610>

De Jerphanion, G. (1925). *Une nouvelle province de l’art byzantin: les églises rupestres de Cappadoce* (C. 5). Librairie orientaliste Paul Geuthner.

- Derinalp, G., & Birdir, S. (2021). Destinasyonlarda yeni ürün geliştirme ve inovasyon. *Çinde Turizmde Geleceği Anlamak: Akıllı Turizm, Hazırlıklar ve Çözümler Kongresi* (s. 141). Kapadokya Üniversitesi Yayınları.
- Dırık, A., & Tekinalp, P. (2022). 19. Yüzyılda Ürgüp'te Rumların Yaşadığı Mahallelerde Yer Alan Konutlar Üzerine Mimari Değerlendirme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 39(2), 682-710. <https://doi.org/10.32600/huefd.1040470>
- Digance, J. (2003). Pilgrimage at contested sites. *Annals of Tourism Research*, 30(1), 143-159. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(02\)00028-2](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(02)00028-2)
- Dikmen, Ç. B., & Toruk, F. (2021). Somut kültür mirasının korunması kapsamında anıtsal yapılarının irdelenmesi. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 11-54. <https://doi.org/10.1976/A.69>
- DiscoverCappadocia. (2024). *Discover Cappadocia - Create Route*. <https://www.discovercappadocia.com/create-route>
- Doğanay, A., Ataizi, M., Şimşek, A., Salı, J. B., & Akbulut, Y. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (A. Şimşek, Ed.). Anadolu Üniversitesi.
- Doron, A. (2006). The Needle and the Sword: Boatmen, Priests and the Ritual Economy of Varanasi. *South Asia: Journal of South Asian Studies*, 29(3), 345-367. <https://doi.org/10.1080/00856400601031955>
- Echarri, F. (2022). Non-Dual Experiences for the Dual Pilgrim: from the Spanish Way of Saint James to the Japanese Kumano Kodo. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 9(6), 7. <https://doi.org/https://doi.org/10.21427/sntg-yk13>
- Egresi, I. (2016). *Alternative Tourism in Turkey: Role, Potential Development and Sustainability* (I. Egresi, Ed.). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-47537-0_15
- Eliade, M. (1959). *The sacred and the profane: The nature of religion*. A Harvest Book.

- Emge, A. (1992). Old Order in New Space: Change in the Troglodytes' Life in Cappadocia, in: Change in Traditional Habitat. *Traditional Dwellings and Settlements Working Paper Series*, 37.
- Erdem Sürme, A. (2019). *Nevşehir'deki Hristiyanlık yapıları ve Azizleri*. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Eren, M. (2020). *Türkiye'de inanç turizmi ve geliştirilmesi üzerine nitel bir araştırma* [Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=DEQXEYfmQPbKAj_abuqvXw&no=WPFh9ikMjhUL_1_iSEmV5A
- Erhat, A. (1972). *Mitoloji sözlüğü*. Remzi kitabevi.
- Erol, G. (2020). Kapadokya Bölgesine Gelen Yerli ve Yabancı Turistler Üzerine Dönemsel Bir İnceleme . *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 55(3), 1412-1431. <https://doi.org/10.15659/3.SEKTOR-SOSYAL-EKONOMI.20.06.1381>
- Ersun, N., & Arslan, K. (2015). Alternatif turizm çeşidi olarak Kapadokya Bölgesi'nde kongre turizmini geliştirme olanakları. *Erciyes University Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 34, 139-164. <https://dergipark.org.tr/en/pub/erciyesiibd/issue/5891/77964>
- Esirkış Öztürk, N., & Bahar, M. (2023). İzmir Levantenlerinin yaşantıları. İçinde Z. Bingöl, E. İşler, & B. Kadir (Ed.), *V. Uluslararası Turizm ve Kültürel Miras Kongresi Bildiri Kitabı*.
- Esri. (2024a). *About ArcGIS | Mapping & Analytics Software and Services*. <https://www.esri.com/en-us/arcgis/about-arcgis/overview>
- Esri. (2024b). *About Esri | The Science of Where*. <https://www.esri.com/en-us/about/about-esri/overview>
- Etymonline. (2024). *route | Search Online Etymology Dictionary*. <https://www.etymonline.com/search?q=route>

- Fakhrudinova, L. R., Grigorieva, E. V., Eidelman, B. M., Gabdrakhmanov, N. K., & Bunakov, O. A. (2017). Religious Tourism In The Tourism System. İçinde *Revista San Gregorio*. (Sayı 20). Universidad San Gregorio. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6236954&info=resumen&idoma=SPA>
- Fernandes, C., Pimenta, E., Gonçaves, F., & Rachão, S. (2012). A new research approach for religious tourism: the case study of the Portuguese route to Santiago. İçinde *Int. J. Tourism Policy* (C. 4, Sayı 2).
- Gemi, N., & Kaya, N. K. (2019, Ocak 1). Kırsal Alanlarda İnsan, Mekân ve Kültür Etkileşimi: Suvermez Köyü Örneği. 2. *ICHUS-International Congress of Human Studies*.
https://www.academia.edu/43390819/_Kırsal_Alanlarda_İnsan_Mekân_ve_Kültür_Etkileşimi_Suvermez_Köyü_Örneği_
- Giumbelli, E. (2019). Religious Tourism and Religious Monuments: the Politics of Religious Diversity in Brazil. *International Journal of Latin American Religions*, 3(2), 342-355. <https://doi.org/10.1007/S41603-019-00084-0/TABLES/1>
- Gokovali, U. (2010). Contribution of tourism to economic growth in Turkey. *Anatolia*, 21(1), 139-153. <https://doi.org/10.1080/13032917.2010.9687095>
- Görmüş, S., Atmış, E., Özkazanç, N. K., Günşen, H. B., & Artar, M. (2016). *Ekorota Bartın: Doğal ve kültürel koridorların haritalandırılması* (1. bs). Bartın Üniversitesi Yayınları.
- Griffin, K., & Raj, R. (2017). The Importance of Religious Tourism and Pilgrimage: reflecting on definitions, motives and data . *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 5.
- Guidacapadocia. (2024). *English – Kapadokya Tur Rehberi*.
http://guiacapadocia.com/?page_id=7
- Gül, A., Aydemir, Ç., Gökal, M., & Akın, T. (2020). CBS ortamında kültür rotalarının belirlenmesi; Isparta ili örneği. *GSI Journals Serie C: Advancements in*

Information Sciences and Technologies (AIST), 3(2), 1-19.
<https://www.researchgate.net/publication/354695832>

Gülyaz, M. E., & Ölmez, İ. (1997). *Kapadokya*. Dünya.

Gümüş, G. (2019). *Turistik ürün çeşitlendirmesi: Kapadokya bölgesindeki inanç turizmi kaynaklarının değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi].
<https://acikerisim.nevsehir.edu.tr/bitstream/handle/20.500.11787/611/535834.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Gündoğan, S. (2021). *Sürdürülebilir Kültürel Miras Kapsamında İnanç Turizmi Rotası Oluşturulması: Trakya Bölgesi Örneği*.

Gündüz, Ş. (2001). *Pavlus: Hıristiyanlığın mimarı*. Ankara Okulu Yayınları.

Güngör, Ş. (2022). Kapadokya Kültür Yolu'nun alternatif turizm rotası bağlamında değerlendirilmesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(3), 1784-1802. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1140505>

Güzel, Ö. (2010). Turistik ürün çeşitlendirmesi kapsamında yeni bir dinamik: İnanç turizmi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 2(2), 87-100.

Güzel, Ö. (2020). *Anadolu'da inanç turizmi: Fenomenler, efsaneler, kişiler ve mekanlar*. Nobel.

Henama, U. S., & Sifolo, P. P. S. (2018). Religious Tourism in South Africa: Challenges, Prospects, and Opportunities. İçinde H. El-Gohary, D. J. Edwards, & R. Eid (Ed.), *Global perspectives on religious tourism and pilgrimage: A volume in the Advances in Hospitality, Tourism, and the Services Industry (AHTSI) Book*. IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-2796-1.ch007>

Henderson, J. C. (2011). Religious tourism and its management: The hajj in Saudi Arabia. *International Journal of Tourism Research*, 13(6), 541-552.
<https://doi.org/10.1002/JTR.825>

- Hirschon, R. (2008). *An Appraisal of the 1923 Compulsory Population Exchange between Greece and Turkey* (R. Hirschon, Ed.; 1. bs). Berghahn Books. <https://doi.org/10.2307/j.ctt1x76f3x>
- HMN. (2022). *Saudi Arabia is investing heavily to accommodate greater religious tourism - Hotel Management Network*. <https://www.hotelmanagement-network.com/analyst-comment/saudi-arabia-investing-religious-tourism/>
- ICOMOS. (2008). The ICOMOS Charter on Cultural Routes. İçinde *16th General Assembly of ICOMOS* (Sayı October 2008).
- İjaz, A. (2021). Types of Religious Tourism. İçinde *Global Development of Religious Tourism* (ss. 297-309). IGI Global.
- İliev, D. (2020). The evolution of religious tourism: Concept, segmentation and development of new identities. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 45, 131-140. <https://doi.org/10.1016/J.JHTM.2020.07.012>
- InvestinNevsehir. (2023). *Ekonomik Yapı*. <https://www.investinnevsehir.com/bir-bakista-nevsehir/ekonomik-yapi>
- İzmir, İ. B. B. Y. (2024). *Meryemana-Efes Parkuru*. Yarımada İzmir Gezi Rotaları. <https://rota.yarimadaizmir.com/tr/Rotalar/1/4/1>
- Jolivet-Levy, C. (2002). *Etudes Cappadociennes / Studies in Byzantine Cappadocia*. Pindar Press. <https://books.google.com.tr/books?id=s-OyEAAAQBAJ>
- Kapadokya Kültür Yolu. (2024). *Kapadokya Kültür Yolu - Rota Kapadokya*. <https://kapadokyakulturyolu.com.tr/index.php/tr/proje>
- Karahan, Ü. O. (2019). Erken Hristiyanlık döneminde Hierapolis. *Turkish Studies - Historical Analysis*, null(Volume 14 Issue 3), 593-606. <https://doi.org/10.29228/TURKISHSTUDIES.24975>
- Karakuş, C. (2018). *Araştırma Yöntemleri*. Balbiti.

- Kavoura, A. (2012). Politics of heritage promotion: Branding the identity of the Greek state. *Tourism, Culture and Communication*, 12(2), 69-83. <https://doi.org/10.3727/109830413X13575858951086>
- Kaya, F. (2020). *Ağrı Dağı ve Nuh'un gemisi: doğal çevre özellikleri ve inanç turizmi açısından önemi*. Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Kaymaz, V. (2022). Dependence of the Turkish tourism sector on five countries of origin and tourism demand. *An International Interdisciplinary Journal Original Research Article*, 70(3), 383-394. <https://doi.org/10.37741/t.70.3.4>
- Keeling, A. (2000). Church tourism—providing a ministry of welcome to visitors. *English Tourism Council (2000) Insights*, A13-A22.
- Kim, B., Kim, S., & King, B. (2020). Religious tourism studies: evolution, progress, and future prospects. *Tourism Recreation Research*, 45(2), 185-203. <https://doi.org/10.1080/02508281.2019.1664084>
- Kim, B., Kim, S. S., & King, B. (2016). The sacred and the profane: Identifying pilgrim traveler value orientations using means-end theory. *Tourism Management*, 56, 1-43. <https://doi.org/10.1016/J.TOURMAN.2016.04.003>
- Kim, H., Cheng, C. K., & O'Leary, J. T. (2007). Understanding participation patterns and trends in tourism cultural attractions. *Tourism Management*, 28(5), 1366-1371. <https://doi.org/10.1016/J.TOURMAN.2006.09.023>
- Kim, M. J., Lee, C. K., & Jung, T. (2020). Exploring Consumer Behavior in Virtual Reality Tourism Using an Extended Stimulus-Organism-Response Model. *Journal of Travel Research*, 59(1), 69-89. https://doi.org/10.1177/0047287518818915/ASSET/IMAGES/LARGE/10.1177_0047287518818915-FIG4.JPEG
- Koçak, İ., Keskin, E., & Çontu, M. (2012). Hacibektaş ilçesinde inanç turizmi. 2. *Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu*.
- Korat, G. (2003). *Taş kapıdan taş kapiya: Kapadokya* (1. bs). İletişim.

- Koren-Lawrence, N., & Collins-Kreiner, N. (2019). Visitors with their ‘Backs to the archaeology’: religious tourism and archaeology. *Journal of Heritage Tourism*, 14(2), 138-149. <https://doi.org/10.1080/1743873X.2018.1503279>
- Köseoğlu, M. (2023). Kültürel Rotalar Nasıl Sınıflandırılabilir? *Multidisipliner Yaklaşımlarla Coğrafya Dergisi*, 1(2), 85-96. <https://doi.org/10.29329/mdag.2023.556.1>
- Krueger, R. A., & Casey, M. A. (2009). *Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research*. SAGE Publications. <https://books.google.com.tr/books?id=ySKeSZwWywMC>
- KTB. (2009). *Kültürel miras ve müzecilik*.
- Küçük, M. A. (2019). Türkiye’nin Turistik Dini Mekânlarına Bir Örnek: “Süryani Dinî Merkezleri”. *Adiyaman University Journal of Social Sciences*, 33, 476-520. <https://doi.org/10.14520/ADYUSBD.517110>
- Küpçü, S. (2019). Temel kavramlar. İçinde A. Çabuk & H. Uyguçgil (Ed.), *Coğrafi Bilgi Sistemleri* (ss. 2-49). Anadolu Üniversitesi.
- Lenzerini, F. (2011). Intangible cultural heritage: The living culture of peoples. *European Journal of International Law*, 22(1), 101-120. <https://doi.org/10.1093/ejil/chr006>
- Levent, Y. S., & Uçar, M. (2019). Kültürel rotalar bağlamında Mersin ilinin inanç turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi. *I. Uluslararası Akdeniz Sempozyumu*, January 2018.
- Liutikas, D. (2021). Travel motivations of pilgrims, religious tourists, and spirituality seekers. İçinde D. H. Olsen & D. J. Timothy (Ed.), *The Routledge Handbook of Religious and Spiritual Tourism* (Sayı 15156, ss. 225-242). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429201011-19>
- Lowenthal, D. (2005). Natural and cultural heritage. *International Journal of Heritage Studies*, 11(1), 81-92. <https://doi.org/10.1080/13527250500037088>

- Luz, N. (2020). Pilgrimage and religious tourism in Islam. *Annals of Tourism Research*, 82, 102915. <https://doi.org/10.1016/J.ANNALS.2020.102915>
- Mateo-Seco, L. F., & Maspero, G. (2009). *The Brill Dictionary of Gregory of Nyssa* (C. 99). Brill.
- McGuckin, J. A. (2001). *St. Gregory of Nazianzus: An Intellectual Biography*. St. Vladimir's Seminary Press.
- McKercher, B., & du Cros, H. (2003). Testing a cultural tourism typology. *International Journal of Tourism Research*, 5(1), 45-58. <https://doi.org/10.1002/jtr.417>
- Medeiros, C. B., & Pires, F. (1994). Databases for GIS. *ACM SIGMOD Record*, 23(1), 107-115. <https://doi.org/10.1145/181550.181566>
- Mendelson, V., Ziganshina, M., Abutalipova, L., Plastinina, S., & Mudarisov, R. (2019). Religious Tourism As A Means Of Intercultural Interaction And Overcoming Religious Confrontation. İçinde D. K. Sultanovich Bataev, S. A. Gapurov, A. D. Osmaev, V. K. Akaev, L. M. Idigova, M. R. Ovhadov, A. R. Salgiriev, & M. M. Betilmerzaeva (Ed.), *Social and Cultural Transformations in the Context of Modern Globalism* (1. bs, C. 76, ss. 2230-2239). Future Academy. <https://doi.org/10.15405/EPSBS.2019.12.04.297>
- Merriam-Webster. (2024). *Route Definition & Meaning - Merriam-Webster*. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/route>
- Moira, P., Mylonopoulos, D., & Konstantinou, G. (2021). Tourists, Pilgrims and Cultural Routes: The Case of the Kumano Kodo Route in Japan. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 9(3), 5. <https://doi.org/https://doi.org/10.21427/YZPE-2K40>
- Munjeri, D. (2004). Tangible and Intangible Heritage: from difference to convergence. *Museum International*, 56(1-2), 12-20. <https://doi.org/10.1111/J.1350-0775.2004.00453.X>

- Munshi, A. (2022). The Importance of Religious Festivals to Promote Cultural Heritage in Turkey and India. *Al-Adabiya: Jurnal Kebudayaan dan Keagamaan*, 17(1), 41-50. <https://doi.org/10.37680/ADABIYA.V17I1.1336>
- Murray, M. (1997). *Exploring the dialectics of route-based tourism : the Camino de Santiago*. 18(8), 513-524.
- Nilgün, A. Ş. (2020). Sunuş. İçinde Ö. Güzel (Ed.), *Anadolu'da inanç turizmi: Fenomenler, efsaneler, kişiler ve mekanlar*. Nobel.
- Noble, H., & Smith, J. (2015). Issues of validity and reliability in qualitative research. *Evidence-Based Nursing*, 18(2), 34-35. <https://doi.org/10.1136/EB-2015-102054>
- OECD. (2024). *DAC List of ODA Recipients*. <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/DAC-List-of-ODA-Recipients-for-reporting-2024-25-flows.pdf>
- Oğuz, Ö. (2021). Halk biliminde koruma yaklaşımları ve SOKÜM Sözleşmesi'nde kuşaktan kuşağa aktarım. *Milli Folklor*, 132, 5-15.
- Okuyucu, A. (2020). İnanç turizmi açısından Türkiye'de dini çekiciliklerin dağılışı. *Turkish Studies - Social Sciences*, 15(5), 2611-2628. <https://doi.org/10.47356/TurkishStudies.44886>
- Okuyucu, A., & Somuncu, M. (2013). Türkiye'de inanç turizmi: bugünkü durum, sorunlar ve gelecek. *International Conference on Religious Tourism and Tolerance*. <https://www.researchgate.net/publication/275028256>
- Olçay, A., & Albuz, N. (2016). İnanç turizmi ve Türkiye'nin tanıtımına katkısı. İçinde *Uluslararası Tanıtımda Medya ve Türkiye, Dora Yayıncılık: Bursa* (ss. 1-25).
- Olsen, D. H. (2010). Pilgrims, tourists and Max Weber's "ideal types". *Annals of Tourism Research*, 37(3), 848-851. <https://doi.org/10.1016/J.ANNALS.2010.02.002>

- O'Mahony, A. (2005). Christianity and Jerusalem: Religion, Politics and Theology in the Modern Holy Land. *International journal for the Study of the Christian Church*, 5(2), 86-102. <https://doi.org/10.1080/14742250500219527>
- Ongun, U. (2024). *Turizme aşırı bağımlılık*. Online Türkiye Turizm Ansiklopedisi. <https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/turizme-asiri-bagimlilik>
- OrtodokslarTopluluğu. (2024). *10 Kasım Aziz Arsenios*. <https://www.ortodokslartoplulugu.com/azizlerimiz-hayat-hikayeleri/10-kasim-aziz-arsenios/>
- Özen, İ. A. (2022). Lüks turizm kapsamında butik otellerin değerlendirilmesi: Kapadokya örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 24-39. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2022.938>
- Özen, İ. A., & Özdemir, G. (2019). Kapadokya sıcak hava balonculuğu üzerine nitel bir araştırma. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(2), 579-595.
- Özgül Katlav, E., Yönet Eren, F., & Tuna, M. (2019). Kapadokya'da bağlılığın gastronomi turizmi açısından değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7(3), 2167-2186. <https://doi.org/10.21325/JOTAGS.2019.466>
- Parker, B. F. (2013). 'Works of the Law' and the Jewish Settlement in Asia Minor. *JGRChJ*, 9, 42-96.
- Patton, M. Quinn. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. Sage Publications.
- Pehlivan, H. (2005). Kara ulaşımında GPS teknolojisi uygulamalar. 2. *Mühendislik Ölçmeleri Sempozyumu*, 544-551.
- Pekak, M. S. (2009a). Kappadokia bölgesi Osmanlı dönemi kiliseleri: Örnekler, sorunlar, öneriler. *METU JFA*, 2. <https://doi.org/10.4305/METU.JFA.2009.2.13>
- Pekak, M. S. (2009b). Mustafapaşa (Sinassos), Konstantin ve Helena Kilisesi, Kilise I, Kilise II, Kilise III, Kilise IV. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 26(1), 163-186.

- Pekak, M. S. (2014a). Kappadokia bölgesindeki (özellikle Kayseri ve çevresindeki) Osmanlı dönemi Hıristiyan dini mimarisi. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(10), 885-928.
- Pekak, M. S. (2014b). Ürgüp Kiliseleri. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 31(2), 173-203.
- Pekin, F. (2018). *Kapadokya: Kayalardaki Şiirsellik, Gezi Rehberi*: İletişim Yayınları.
- Poria, Y., Butler, R., & Airey, D. (2003a). The core of heritage tourism. *Annals of Tourism Research*, 30(1), 238-254. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(02\)00064-6](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(02)00064-6)
- Poria, Y., Butler, R., & Airey, D. (2003b). Tourism, religion and religiosity: A holy mess. *Current Issues in Tourism*, 6(4), 340-363. <https://doi.org/10.1080/13683500308667960>
- PRC. (2024). *Religious Composition by Country, 2010-2050*. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/religion/interactives/religious-composition-by-country-2010-2050/>
- Proos, E., & Hattingh, J. (2022). Tourism and Churches: Profiling, Behaviour and Motivations of “Church Chasers” in South Africa. *Chasers" in South Africa. African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 11(SE1), 511-524. <https://doi.org/10.46222/ajhtl.19770720.239>
- Raj, R. (2012). Religious tourist’s motivation for visiting religious sites. *International Journal of Tourism Policy*, 4(2), 95-105. <https://doi.org/10.1504/IJTP.2012.048997>
- Rashid, A. G. (2018). Religious tourism - a review of the literature. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 1(2), 150-167. <https://doi.org/10.1108/JHTI-10-2017-0007>
- Restle, M. (1967). Byzantine wall painting in Asia Minor I-III. *Recklinghausen, Vienna*, 246.

- Rinschede, G. (1992). Forms of religious tourism. *Annals of Tourism Research*, 19(1), 51-67. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(92\)90106-Y](https://doi.org/10.1016/0160-7383(92)90106-Y)
- Roller, L. E. (2012). Religion, Anatolian. İçinde *The Encyclopedia of Ancient History*. <https://doi.org/https://doi.org/10.1002/9781444338386.wbeah17375>
- Rusalic, D. (2009). *Making the intangible tangible: The new interface of cultural heritage*. Institute of Ethnography Sasa.
- Santos, X. M. (2002). Pilgrimage and tourism at Santiago de Compostela. *Tourism Recreation Research*, 27(2), 41-50. <https://doi.org/10.1080/02508281.2002.11081219>
- Scaffidi Abbate, C., & Di Nuovob, S. (2013). Motivation and personality traits for choosing religious tourism. A research on the case of Medjugorje. <http://dx.doi.org/10.1080/13683500.2012.749844>, 16(5), 501-506. <https://doi.org/10.1080/13683500.2012.749844>
- Schilbrack, K. (2010). Religions: Are there any? İçinde *Journal of the American Academy of Religion* (C. 78, Sayı 4, ss. 1112-1138). <https://doi.org/10.1093/jaarel/lfq086>
- Sekaran, U., & Bougie, R. (2016). *Research Methods for Business* (7. bs). Wiley. https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5_102084
- Sevindi, C. (2005). Küresel konum belirleme sistemi (GPS) ve coğrafya araştırmalarında kullanımı. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 3(1), 101-112. https://doi.org/10.1501/COGBIL_0000000050
- Seyitoglu, F. (2020). Cappadocia: The effects of tourist motivation on satisfaction and destination loyalty. *Journal of Tourismology*, 6(1), 35-48. <https://doi.org/10.26650/jot.2020.6.1.0033>
- Seyitoğlu, F., & Davras, Ö. (2021). Determinants and implications of travel motivations: international travellers visiting Cappadocia. *International Journal of Tourism Cities*, 8(2), 311-326. <https://doi.org/10.1108/IJTC-01-2021-0006>

- Shackley, M. (2009). Management challenges for religion-based attractions. İçinde *Managing visitor attractions* (ss. 253-263). Routledge.
- Sharma, V. (2014). Faith Tourism: for a Healthy Environment and a More Sensitive World. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 1(1), 3. <https://doi.org/https://doi.org/10.21427/D7772J>
- Sharpley, R., & Sundaram, P. (2005). Tourism: a sacred journey? The case of ashram tourism, India. *International Journal of Tourism Research*, 7(3), 161-171. <https://doi.org/10.1002/JTR.522>
- Shinde, K. A. (2015). Religious tourism and religious tolerance: insights from pilgrimage sites in India. *Tourism Review*, 70(3), 179-196. <https://doi.org/10.1108/TR-10-2013-0056>
- Smith, L. (2006). Uses of Heritage. İçinde *Uses of Heritage*. <https://doi.org/10.4324/9780203602263>
- Smith, L., & Akagawa, N. (2008). *Intangible Heritage*. Routledge. <https://doi.org/10.4135/9781446250839.n31>
- Smith, M. K. (2003). *Issues in Cultural Tourism Studies*. Routledge.
- Smith, V. L. (1992a). Introduction The Quest in Guest. *Annals of Tourism Research*, 19, 1-17.
- Smith, V. L. (1992b). *Pilgrimage and Tourism: The Quest in Guest ; Special Issue*. <https://books.google.com.tr/books?id=xkEbwEACAAJ>
- Soylu, B. Ç., & Şahin, B. (2023). Somut olmayan kültürel miras araştırmalarında koruma-kullanma ve turizm. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 359-377. <https://doi.org/10.32572/GUNTAD.1229858>
- Sözbilen, G. (2022). *Miras alanlarında koruma-kullanma dengesinin belirlenmesi: Kapadokya örneği*. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Sözen, M. (1999). *Kapadokya* (C. 01). Ayhan Şahenk Vakfı.

- Spaeth, B. S. (2013). *The Cambridge companion to ancient Mediterranean religions*. Cambridge University Press.
- Štefko, R., Kiráľová, A., & Mudrik, M. (2015). Strategic Marketing Communication in Pilgrimage Tourism. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 175, 423-430. <https://doi.org/10.1016/J.SBSPRO.2015.01.1219>
- Strabon. (2000). *Antik Anadolu coğrafyası:(Geographika XII-XIII-XIV)* (Çev. A. Pekman, Ed.). Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Şakacı, B. K. (2015). Doğal ve Kültürel Mirasın Hayati Sorunu: İstisnai Evrensel Değer (UNESCO Dünya Mirası Listesi). *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 455-472. <https://dergipark.org.tr/en/pub/jiss/272815>
- Şen, B., Akyol, A. A., & Kadioğlu, Y. K. (2022). Kapadokya Çavuşin köyü, Kızılçukur ve Güllüdere vadilerinde bulunan kaya kiliselerinin taşıyıcı kayaçlarının arkeometrik analizleri ve korunmuşluk durumları. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(2), 920-937. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1064865>
- TAN. (2024). *Avanos*. Turkish Archaeological News. <https://turkisharchaeonews.net/content/avanos>
- TBB, TKB, & ÇEKÜL. (2012). *Kapadokya Yön Planı: Vizyon Geliştirme Kurulu Toplantı Raporu*.
- TDV. (2024). *TESLİS* - *TDV İslâm Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/teslis>
- Tecim, V. (2008). *Coğrafi Bilgi Sistemleri: Harita Tabanlı Bilgi Yönetimi* (Renk Form). www.vahap.mis4gis.com
- Temiztürk, H. (2016). Kapadokyalı Bir Kilise Babası: Aziz Basil ve Hıristiyanlığın Şekillenmesine Etkisi. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(1).

- Temren, B. (1998). Din antropolojisi açısından inanç ve din olgusuna ilişkin bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 38(1-2), 301-311.
- Terzidou, M., Scarles, C., & Saunders, M. N. K. (2017). Religiousness as tourist performances: A case study of Greek Orthodox pilgrimage. *Annals of Tourism Research*, 66, 116-129. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2017.06.009>
- Thierry, N. (2002). *La Cappadoce de l'antiquité au moyen âge*. Brepols. <https://books.google.com.tr/books?id=wFzTAAAAMAAJ>
- Tıraş, H. H. (2022). Turizm gelirlerinin Türkiye ekonomisine etkilerinin makroekonomik değişkenler üzerinden değerlendirilmesi. *Tourism Economics, Management and Policy Research (TEMAPOR)*, 2(2), 66-78. <http://www.temapor.com/index.php/tema/article/view/29>
- Tourism can protect and promote religious heritage UNWTO*. (2014). <https://www.unwto.org/archive/europe/press-release/2014-12-10/tourism-can-protect-and-promote-religious-heritage>
- Töre Başat, H., & Yurdakul, A. (2021). Tarihi ticaret rotalarının alternatif turizm faaliyetleri kapsamında turistik değerlere dönüştürülmesi: Kral Yolu-Frig Vadisi'nin SWOT analizi ile değerlendirilmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 409-429. <https://dergipark.org.tr/en/pub/asead/issue/64362/950883>
- TUİK-Şahin, A. (2020). *Sayılarla Türkiye: TR71 Kırıkkale - Aksaray - Niğde - Nevşehir - Kırşehir*.
- Turan, E. Z. (2014). İnanç bağlamında Avanos kiliseleri. İçinde *Avanos Sempozyum Bildirileri* (ss. 213-224).
- Türker, N. (2016). Religious tourism in Turkey. *Alternative Tourism in Turkey: Role, Potential Development and Sustainability*, 151-172.
- Türkiye Turizm Stratejisi 2023*. (2007). <https://www.ktb.gov.tr/TR-96696/turkiye-turizm-stratejisi.html>

TÜRSAB. (2014). *İnanç Turizmi Raporu*.

Tütüncü, B., Pamukçu, H., & Tanrısever, C. (2020). Likya Yolu yürüyüşçülerinin profilleri ve memnuniyet düzeyleri. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 31(2), 113-124. <https://doi.org/https://doi.org/10.17123/atad.641641>

UN. (2024). *Country classification Data sources, country classifications and aggregation methodology Data sources*. https://www.un.org/en/development/desa/policy/wesp/wesp_current/2014wesp_country_classification.pdf

UNESCO. (1994). *Routes as Part of our Cultural Heritage*.

UNESCO. (2024). *Routes of Santiago de Compostela: Camino Francés and Routes of Northern Spain - UNESCO World Heritage Centre*. World Heritage Convention. <https://whc.unesco.org/en/list/669/>

UNWTO. (2014). *Tourism can protect and promote religious heritage*. <https://www.unwto.org/archive/europe/press-release/2014-12-10/tourism-can-protect-and-promote-religious-heritage>

Urry, J. (2009). Turist Bakışı (E. Tataroğlu ve İ. Yıldız, Çev.). *Ankara: BilgeSu*.

Uyguçgil, H. (2019). Konumsal Veritabanı. İçinde A. Çabuk & H. Uyguçgil (Ed.), *Coğrafi Bilgi Sistemleri* (ss. 78-102). Anadolu Üniversitesi.

Uysun, M. (2017). *Göreme Churches' Iconography: Göreme Open Air Museum Churches*. Mustafa Uysun Publication. <https://books.google.com.tr/books?id=WLaGswEACAAJ>

Uysun, M. (2021). *Kapadokya'nın kutsal sanatı: Kapadokya kaya kiliseleri ikonografisi (10-13. yüzyıl)*. Mustafa Uysun Yayıncılık. <https://books.google.com.tr/books?id=pBcozwEACAAJ>

Uysun, M. (2022). *Biblical Art of Cappadocia: (Re) Reading Iconography in Byzantine Cappadocian Rock - Cut Churches*. Mustafa Uysun Publication. <https://books.google.com.tr/books?id=iE-X0AEACAAJ>

- Üstündağ, K., & Özer, E. (2021). Kültürel Mirasa Katkı Sağlayan Kültür Rotalarında Yerelin Katılımı Ve Sosyo-Ekonomik Kalkınması Üzerine Bir Yaklaşım. *Journal of Planning*, 31(3), 428-447. <https://doi.org/10.14744/planlama.2021.90277>
- Varnacı Uzun, F., & Somuncu, M. (2011). Kültürel peyzajın korunması ve turizm ilişkisi bağlamında yerel halkın görüşleri: Ihlara Vadisi örneği. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 3(2), 21-36. https://doi.org/10.1501/CSAUM_0000000051
- VMR. (2024a). *Global Religious Tourism Market By Type (Catholicism, Islam), By Application (Below 20 Years, 20-30 Years), By Geographic Scope And Forecast*. <https://www.verifiedmarketreports.com/product/religious-tourism-market/>
- VMR. (2024b). *Religious Tourism Market Size, Share, Scope, Opportunities & Forecast*. <https://www.verifiedmarketresearch.com/product/religious-tourism-market/>
- WikiVoyage. (2024). *Buddhist Circuit – Travel guide at Wikivoyage*. Wiki Voyage. https://en.wikivoyage.org/wiki/Buddhist_Circuit
- Woodward, S. C. (2004). Faith and tourism: Planning tourism in relation to places of worship. *Tourism and Hospitality, Planning and Development*, 1(2), 173-186. <https://doi.org/10.1080/1479053042000251089>
- Yaşar, M. (2019). Nemrut Dağı kutsal anıtı: I. Antiochus'un dehası. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 9(19), 19-27. <https://doi.org/10.16950/IUJAD.568931>
- Yenipınar, U. (2022). Patristik Kapadokya babaları ve inanç turizmi. *Journal of Global Tourism and Technology Research*, 3(2), 95-116. <https://doi.org/10.54493/jgttr.1134382>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. bs). Seçkin Yayınevi.
- Yılmaz, A., & Gül, S. (2020). Yerel Kalkınmanın Bir Aracı Olarak Kültür Turizmi ve Kültür Rotaları: Vezirköprü Yöresi Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(3), 1855-1879. <https://doi.org/10.21325/jotags.2020.638>

Yılmaz, H. (2023). Türkiye’de turizmin ekonomik büyümeye etkisi. *Alanya Akademik Bakış*, 7(1), 257-276. <https://doi.org/10.29023/ALANYAAKADEMİK.1109218>

Yildirim, M., & Turan, G. (2012). Sustainable development in historic areas: Adaptive re-use challenges in traditional houses in Sanliurfa, Turkey. *Habitat International*, 36(4), 493-503. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2012.05.005>

Yildirim, T., Koçan, N., Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, M., Hammadde Etüt ve Arama Dairesi Başkanlığı, E., Görevlisi, A., Üniversitesi, E., Fakültesi, Z., Mimarlığı Bölümü, P., & Kalderası, N.-A. (2008). Nevşehir Acıgöl Kalderası Kalecetepe ve Acıgöl Maarlarının Jeoturizm Kapsamında Değerlendirilmesi. *Journal of Agriculture Faculty of Ege University*, 45(2), 135-143. <https://dergipark.org.tr/en/pub/zfdergi/issue/5091/69556>

Yüncü, H. R. (2010). *Şarap turizmi bölgelerinin rekabet edebilirliğine yönelik bir model önerisi: Kapadokya örneği*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi.

EKLER

Ek 1: Çalışma Kapsamında Konumları Belirlenen Dini Yapıların Koordinatları

	Dini Yapı	Enlem	Boylam	Enlem (DMS)	Boylam (DMS)
1	Açıksaray Kilisesi	38,738349	34,662792	38° 44' 18,057" N	34° 39' 46,051" E
2	Agios İoannes Rosso Evi, Ürgüp	38,633998	34,909596	38° 38' 2,394" N	34° 54' 34,544" E
3	Anna Johachim Kilisesi, Güllüdere II, Çavuşin	38,656256	34,852106	38° 39' 22,522" N	34° 51' 7,583" E
4	Aya Meryeros Manastırı, Derinkuyu	38,3771	34,730719	38° 22' 37,560" N	34° 43' 50,588" E
5	Aynalı Kilise, Ortahisar	38,635056	34,853861	38° 38' 6,200" N	34° 51' 13,900" E
6	Ayvalı Kilise, Güllüdere I	38,660008	34,853346	38° 39' 36,029" N	34° 51' 12,046" E
7	Ayvalı Köyü Kilisesi, Gamirasu, Ayvalı	38,545547	34,870748	38° 32' 43,969" N	34° 52' 14,693" E
8	Aziz Basil Kilisesi, Uçhisar	38,627981	34,807447	38° 37' 40,730" N	34° 48' 26,809" E
9	Aziz Basil Şapeli, Göreme, Nevşehir	38,6392	34,845043	38° 38' 21,119" N	34° 50' 42,156" E
10	Aziz Dimitrios Kilisesi, Gülşehir	38,747881	34,615583	38° 44' 52,372" N	34° 36' 56,099" E
11	Aziz Efstasios Kilisesi, Mustafapaşa	38,58615	34,890351	38° 35' 10,140" N	34° 53' 25,264" E
12	Aziz Georgios Kilisesi, Ürgüp	38,629367	34,901918	38° 37' 45,721" N	34° 54' 6,904" E
13	Aziz Gregorios Kilisesi, Kayakapı, Ürgüp	38,633827	34,909127	38° 38' 1,778" N	34° 54' 32,857" E
14	Aziz Hieron Mezar Şapeli, Göreme	38,645982	34,824529	38° 38' 45,534" N	34° 49' 28,305" E

15	Aziz Nikolaos Manastırı, Mustafapaşa, Ürgüp	38,577135	34,895416	38° 34' 37,685" N	34° 53' 43,497" E
16	Aziz Sergios Kilisesi (Mesevli Kilisesi), Göreme, Nevşehir	38,64889	34,825694	38° 38' 56,005" N	34° 49' 32,499" E
17	St. Stephanos Kilisesi, Mustafapaşa	38,578397	34,896028	38° 34' 42,231" N	34° 53' 45,700" E
18	St. Theodore Kilisesi, Yeşilöz	38,54716	34,990087	38° 32' 49,777" N	34° 59' 24,313" E
19	Aziz Theodore Trion, Üzümlü Kilise, Derinkuyu	38,372211	34,733861	38° 22' 19,960" N	34° 44' 1,899" E
20	Aziz Vazilyos Kilisesi, Basil Kilisesi, Mustafapaşa	38,590428	34,897665	38° 35' 25,539" N	34° 53' 51,592" E
21	St. John Kilisesi, Aziz Yuhannes Kilisesi, Karşı Kilise, Gülşehir	38,741044	34,634628	38° 44' 27,759" N	34° 38' 4,660" E
22	Aziz Yuhannis Prodromos Kilisesi, Mustafapaşa	38,5755	34,894528	38° 34' 31,800" N	34° 53' 40,300" E
23	St. Yuhannis Theologos ve Kaya Mezarları, Mustafapaşa	38,57648	34,89592	38° 34' 35,328" N	34° 53' 45,312" E
24	Azize Barbara Kilisesi, Mustafapaşa	38,574669	34,893714	38° 34' 28,809" N	34° 53' 37,370" E
25	Azize Barbara Şapeli, Göreme, Nevşehir	38,638655	34,845124	38° 38' 19,160" N	34° 50' 42,447" E
26	Azize Catherine Şapeli, Göreme, Nevşehir	38,638807	34,846128	38° 38' 19,707" N	34° 50' 46,061" E
27	Azize Nino Evi-Kilisesi, Ortahisar	38,620081	34,86195	38° 37' 12,292" N	34° 51' 43,019" E
28	Belha Manastırı, Özkonak, Avanos	38,790601	34,82395	38° 47' 26,163" N	34° 49' 26,221" E
29	Bezirhane Kilisesi, Göreme	38,644965	34,824863	38° 38' 41,873" N	34° 49' 29,506" E
30	Cemil Kilisesi, Cemil	38,52246	34,934196	38° 31' 20,857" N	34° 56' 3,106" E
31	Eski Kilise	38,615595	34,713519	38° 36' 56,142" N	34° 42' 48,668" E
32	Çarıklı Kilise, Göreme, Nevşehir	38,638916	34,846358	38° 38' 20,096" N	34° 50' 46,890" E
33	Çavuşin Kilisesi (Nicephorus Phocas Kilisesi), Çavuşin, Avanos	38,673441	34,839979	38° 40' 24,387" N	34° 50' 23,923" E
34	Çökek 1 Kilisesi, Çökek, Ürgüp	38,680199	34,949619	38° 40' 48,716" N	34° 56' 58,628" E
35	Çökek 2 Kilisesi, Çökek, Ürgüp	38,67549	34,951195	38° 40' 31,764" N	34° 57' 4,302" E
36	Dereyamanlı Kilisesi (Meryem Ana Kilisesi), Avanos	38,709643	34,825095	38° 42' 34,714" N	34° 49' 30,344" E
37	Derinkuyu Yeraltı Yerleşimi, Kilise ve Diğer Yapılar, Derinkuyu	38,373469	34,73484	38° 22' 24,488" N	34° 44' 5,424" E
38	Direkli Kilise (Kolonlu Kilise), Güllüdere II, Çavuşin	38,655269	34,85583	38° 39' 18,969" N	34° 51' 20,989" E
39	Durmuş Kadir Kilisesi, Göreme	38,641601	34,822275	38° 38' 29,762" N	34° 49' 20,190" E
40	El Nazar Kilisesi	38,638664	34,839076	38° 38' 19,189" N	34° 50' 20,675" E
41	Elmalı Kilise, Göreme, Nevşehir	38,63876	34,844995	38° 38' 19,535" N	34° 50' 41,982" E
42	Gorgoli-Golgoli Harabeleri ve Kiliseleri, Ayvalı	38,538471	34,901655	38° 32' 18,495" N	34° 54' 5,957" E
43	Gorgoli-Golgoli Tepesi (Panagia Dağı), Ayvalı	38,538684	34,89503	38° 32' 19,264" N	34° 53' 42,109" E
44	Haçlı Kilise, Güllüdere II, Çavuşin, Avanos	38,657334	34,854655	38° 39' 26,401" N	34° 51' 16,759" E
45	Hallaç Manastırı, Ortahisar, Ürgüp	38,632338	34,87035	38° 37' 56,418" N	34° 52' 13,259" E
46	Karabulut Kilisesi, Zemi, Uçhisar	38,621305	34,826122	38° 37' 16,696" N	34° 49' 34,041" E
47	Karanlık Kilise, Göreme, Nevşehir	38,638535	34,846194	38° 38' 18,726" N	34° 50' 46,297" E

48	Karşibucak Kilisesi, Karşibucak, Göreme	38,643679	34,822131	38° 38' 37,243" N	34° 49' 19,673" E
49	Kavaklıdere Manastırı, Badem Kilisesi, Ürgüp	38,655796	34,885737	38° 39' 20,865" N	34° 53' 8,652" E
50	Kayaşehir Yeraltı Yerleşimi ve Kutsal Alanlar, Nevşehir	38,619713	34,714088	38° 37' 10,965" N	34° 42' 50,716" E
51	Kaymaklı Kilisesi, Kaymaklı, Nevşehir	38,458907	34,753892	38° 27' 32,064" N	34° 45' 14,012" E
52	Kepez Kilisesi, Mustafapaşa Yukarı Mevkii	38,608583	34,896861	38° 36' 30,900" N	34° 53' 48,700" E
53	Keşlik Manastırı, Aziz Stephanos Church, Cemil	38,51415	34,942454	38° 30' 50,940" N	34° 56' 32,833" E
54	Kılıçlar Kilisesi, Kılıçlar Vadisi, Göreme	38,644236	34,844159	38° 38' 39,249" N	34° 50' 38,971" E
55	Kırk Şehitler Kilisesi, Şahinefendi, Ürgüp	38,471848	34,95487	38° 28' 18,651" N	34° 57' 17,531" E
56	Kızlar Manastırı, Kılıçlar Vadisi, Göreme	38,652421	34,844344	38° 39' 8,716" N	34° 50' 39,638" E
57	Eleni-Konstantinos Kilisesi, Mustafapaşa	38,583497	34,897161	38° 35' 0,590" N	34° 53' 49,778" E
58	Kutsal Haç Kilisesi, Zelve, Avanos	38,667019	34,865334	38° 40' 1,270" N	34° 51' 55,203" E
59	Alakara Kilisesi (Aziz Timius Kilisesi), Mustafapaşa, Ürgüp	38,573223	34,873227	38° 34' 23,603" N	34° 52' 23,617" E
60	Kutsal Havariler Kilisesi, Üzengi, Mustafapaşa	38,603147	34,900779	38° 36' 11,329" N	34° 54' 2,804" E
61	Malta Haçlı Kilise, Göreme, Nevşehir	38,638324	34,846153	38° 38' 17,968" N	34° 50' 46,152" E
62	Mazi Yeraltı Yerleşimi ve Kilisesi	38,470003	34,838822	38° 28' 12,012" N	34° 50' 19,759" E
63	Meryem Ana Kilisesi, Göreme	38,64288	34,84475	38° 38' 34,368" N	34° 50' 41,100" E
64	Meryem Ana Kilisesi	38,608785	34,897982	38° 36' 31,627" N	34° 53' 52,734" E
65	Meryem Ana Kilisesi	38,614363	34,714021	38° 36' 51,707" N	34° 42' 50,476" E
66	Meskendir Kilisesi, Meskendir, Ortahisar, Ürgüp	38,644167	34,853889	38° 38' 39,001" N	34° 51' 14,000" E
67	Pancarlık Kilisesi	38,614494	34,8927	38° 36' 52,178" N	34° 53' 33,721" E
68	Pantokrator Kilisesi, Göreme, Nevşehir	38,638267	34,845355	38° 38' 17,762" N	34° 50' 43,277" E
69	Putlu Kilise, Haçlı Kilise, Zelve, Avanos	38,670275	34,86416	38° 40' 12,990" N	34° 51' 50,977" E
70	Kızlar Manastırı, Göreme, Nevşehir	38,639527	34,845478	38° 38' 22,298" N	34° 50' 43,719" E
71	Rehipler Manastırı, Göreme	38,639974	34,845013	38° 38' 23,908" N	34° 50' 42,046" E
72	Saklı Kilise, Göreme	38,641126	34,840463	38° 38' 28,054" N	34° 50' 25,668" E
73	Sarıca Kilisesi, Mustafapaşa Yukarı Mevkii	38,609209	34,895828	38° 36' 33,152" N	34° 53' 44,981" E
74	Sarnıç Kilisesi, Zemi, İbrahimpaşa, Ürgüp	38,622485	34,827238	38° 37' 20,946" N	34° 49' 38,057" E
75	Sobesos Antik Kenti ve Kilisesi, Şahinefendi, Ürgüp	38,464039	34,965877	38° 27' 50,540" N	34° 57' 57,156" E
76	Suvermez Köyü Kilisesi, Suvermez, Derinkuyu	38,370367	34,647043	38° 22' 13,319" N	34° 38' 49,353" E
77	Tatların Kilisesi ve Yeraltı Yerleşimi	38,636731	34,482241	38° 38' 12,233" N	34° 28' 56,066" E
78	Tavşanlı Kilisesi, İbrahimpaşa	38,588411	34,862689	38° 35' 18,279" N	34° 51' 45,682" E
79	Tokalı Kilise	38,641056	34,84464	38° 38' 27,802" N	34° 50' 40,704" E

80	Üç Haçlı Kilise (Aziz Agentangeus Kilisesi), Güllüdere I, Çavuşin	38,659135	34,849168	38° 39' 32,887" N	34° 50' 57,005" E
81	Üzümlü Kilise, Zelve, Avanos	38,668829	34,865337	38° 40' 7,783" N	34° 51' 55,215" E
82	Vaftizci Yahya Kilisesi, Çavuşin, Avanos	38,667167	34,842945	38° 40' 1,801" N	34° 50' 34,600" E
83	Yılanlı Kilise, Göreme, Nevşehir	38,638325	34,845167	38° 38' 17,971" N	34° 50' 42,603" E
84	Yusuf Koç Kilisesi, Göreme	38,644053	34,821702	38° 38' 38,590" N	34° 49' 18,128" E
85	Yüksekli Köyü Kilisesi, Yüksekli, Gülşehir	38,806603	34,515748	38° 48' 23,771" N	34° 30' 56,694" E
86	Zindan Tepesi, Ortahisar, Ürgüp	38,633265	34,858256	38° 37' 59,756" N	34° 51' 29,721" E

Ek 2: Bileşen Değerlendirme Formu Örneği

GÖRÜŞME FORMU

Sayın Katılımcı,
“Coğrafi Bilgi Sistemi Aracılığıyla İnanç Turizmi Rotalarının Oluşturulması: Kapadokya Örneği” adlı doktora tezinde kullanılmak üzere Kapadokya’da Nevşehir sınırlarında bulunan ve inanç turizmi açısından değer taşıyan ürünler literatür taraması, akademisyen, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşlarının görüşleri sonucunda tespit edilmiştir. Nevşehir ilinde yer alan dini yapıların bir inanç rotasında yer alıp alamayacağını belirlemek için bu görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunda toplanan veriler bütünsel olarak değerlendirilecek ve bilimsel yayın dışında hiçbir amaçla kullanılmayacaktır. Özenle vereceğiniz cevaplar, araştırmanın amacına ulaşmasını sağlayacaktır. Araştırmaya yapacağımız katkılardan dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Şule AYDIN
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
suleaydin@nevsehir.edu.tr

Öğr. Gör. Arif AKPINAR
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
arifakpinar@nevsehir.edu.tr

Aşağıda Nevşehir ilinde bulunan dini yapıları özelliklerini bakımından “0 ile 4” arasında puanlayınız. En düşük puan 0 en yüksek puan 4’tür.

NO	Dini Yapı	Konum, Mevkii	Belde, Mahalle, Köy	İdari birim	Manevi- ruhsal değer	Kültürel- estetik değer	Doğal ve kültürel miras unsurlarının birlikteliği	Görünürlük, aşinalık ve ziyaret yoğunluğu	Kutsallık- özel anlam	Yapıya dair özel anlam atfedilen milletler/gruplar/ topluluklar
77	Tağların Kilisesi ve Yeraltı Yerleşimi		Tağların	Acıgöl						
3	Anna Jobachim Kilisesi	Güllüdere II	Çavuşin	Avanos						
7	Ayvahı Kilise	Güllüdere I	Çavuşin	Avanos						
28	Belha Manastırı		Özkonak	Avanos						
33	Çavuşin Kilisesi (Nicephorus Phocas Kilisesi)		Çavuşin	Avanos						
36	Dereyamanlı Kilisesi (Meryem Ana Kilisesi)		Yeni	Avanos						
38	Direkli Kilise (Kolonlu Kilise)	Güllüdere II	Çavuşin	Avanos						
44	Haçlı Kilise	Güllüdere II	Çavuşin	Avanos						
58	Kutsal Haç Kilisesi	Zelve	Aktepe	Avanos						
69	Pırla Kilise (Haçlı Kilise)	Zelve	Aktepe	Avanos						
80	Üç Haçlı Kilise (Aziz Agentangens Kilisesi)	Güllüdere I	Çavuşin	Avanos						
81	Üzümli Kilise-Balıklı Kilise	Zelve	Aktepe	Avanos						

NO	Dini Yapı	Konum, Mevlâ	Belde, Mahalle, Köy	İdari birim	Manevi- ruhsal değer	Kültürel- estetik değer	Doğal ve kültürel miras unsurlarının birlikteliği	Görünürlük, asimilasyon ve ziyaret yoğunluğu	Kutsalık- özel anlam	Yapıya dair özel anlam atfiden milletler/gruplar/ toplumlar
82	Vafizci Yahya Kilisesi		Çavuşin	Avanos						
4	Aya Meryeros Manastırı		Cumhuriyet	Derinkuyu						
19	Aziz Theodoros Trion (Üzümlü Kilise)	Demirci		Derinkuyu						
37	Derinkuyu Yeraltı Yerleşimi, Kilise, Misyoner Okulu ve Diğer Yapılar		Bayramlı	Derinkuyu						
76	Suvermez Köyü Kilisesi		Suvermez	Derinkuyu						
1	Açıksaray Kilisesi		Fatih	Gülşehir						
10	Aziz Dimitrios Kilisesi		Çağşanlar	Gülşehir						
21	Aziz Yuhannes Kilisesi-St. John Kilisesi (Karşı Kilise)		Açıksaray	Gülşehir						
85	Yükseklî Kilise		Yükseklî	Gülşehir						
8	Aziz Basil Kilisesi		Uçhisar	Neveşehir						
16	Aziz Sergios Kilisesi (Mesevîî Kilisesi)		Göreme	Neveşehir						
50	Kayaşehir Yeraltı Yerleşimi ve Kutsal Alanlar		Eskilî	Neveşehir						
9	Aziz Basil Şapeli	Göreme Açık Hava Müzesi	Göreme	Neveşehir Merkez						
14	Aziz Hieron. Mezar Şapeli		Göreme	Neveşehir Merkez						
25	Azize Barbara Şapeli	Göreme Açık Hava Müzesi	Göreme	Neveşehir Merkez						
26	Azize Catherine Şapeli	Göreme Açık Hava Müzesi	Göreme	Neveşehir Merkez						
29	Bcızihanc Kilisesi	Orta	Göreme	Neveşehir Merkez						
31	Çanlı Kilise (Hagios Georgios Kilisesi)		Raşıtbey	Neveşehir Merkez						

NO	Dini Yapı	Konum, Mevkii	Belde, Mahalle, Köy	İdari birim	Manevi-ruhsal değer	Kültürel-estetik değer	Doğal ve kültürel miras unsurlarının birlikteliği	Görünürlük, aşınalık ve ziyaret yoğunluğu	Kutsallık-özel anlam	Yapıya dair özel anlam affeden mülkeler/gruplar/toplular
32	Çarıklı Kilise	Göreme Aşk Hava Mİzesi	Göreme	Neveşhir Merkez						
39	Durmuş Kadir Kilisesi	Karşbucaak	Göreme	Neveşhir Merkez						
40	El Nazar Kilisesi	Zemi Vadisi	Göreme	Neveşhir Merkez						
41	Elmalı Kilise		Göreme	Neveşhir Merkez						
47	Karanlık Kilise	Göreme Aşk Hava Mİzesi	Göreme	Neveşhir Merkez						
48	Karşbucaak Kilisesi	Karamuzrak	Göreme	Neveşhir Merkez						
51	Kaymaklı Kilisesi		Kaymaklı	Neveşhir Merkez						
54	Kılıçlar Kilisesi	Kılıçlar Vadisi	Göreme	Neveşhir Merkez						
56	Kızlar Manastırı	Kılıçlar ve Meskendir Vadileri	Göreme	Neveşhir Merkez						
61	Malta Haçlı Kilise	Göreme Aşk Hava Mİzesi	Göreme	Neveşhir Merkez						
63	Meryem Ana Kilisesi		Göreme	Neveşhir Merkez						
65	Meryem Ana Kilisesi	Kale	Raşıbey	Neveşhir Merkez						
68	Pantokrator Kilisesi	Göreme Aşk Hava Mİzesi	Göreme	Neveşhir Merkez						
70	Rahibeler Manastırı	Göreme Aşk Hava Mİzesi	Göreme	Neveşhir Merkez						
71	Rahipler Manastırı	Göreme Aşk Hava Mİzesi	Göreme	Neveşhir Merkez						
72	Saklı Kilise	Ninazan	Göreme	Neveşhir Merkez						
79	Tokalı Kilise	Göreme Aşk Hava Mİzesi	Göreme	Neveşhir Merkez						
83	Yılanlı Kilise	Göreme Aşk Hava Mİzesi	Göreme	Neveşhir Merkez						
84	Yusuf Koç Kilisesi	Orta	Göreme	Neveşhir Merkez						

NO	Dini Yapı	Konum, Mevki	Belde, Mahalle, Köy	İdari birim	Manevi- ruhsal değer	Kültürel- estetik değer	Doğal ve kültürel miras unsurlarının birlikteliği	Görünürlük, aşinalık ve ziyaret yoğunluğu	Kutsallık- özel anlam	Yapıya dair özel anlam atfedilen milletler/gruplar/ toplumlar
2	Agios İoannes Rosso Evi	Temenni Tepesi	Kayakapı	Ürgüp						
5	Aynalı Kilise	Yukarı	Ortahisar	Ürgüp						
6	Aynalı Kilise (Aynalı Köyü)		Aynalı	Ürgüp						
11	Aziz Elestarios Kilisesi	Yukarı	Mustafapaşa	Ürgüp						
12	Aziz Georgios Kilisesi (Hidrellez Kilisesi)		Yeni Camii	Ürgüp						
13	Aziz Georgios Kilisesi (Temenni Tepesi)		Kayakapı	Ürgüp						
15	Aziz Nikolaos Manastırı	Manastır Vadisi	Mustafapaşa	Ürgüp						
17	Aziz Stephanos Kilisesi-St. Stephanos Kilisesi	Manastır Vadisi	Mustafapaşa	Ürgüp						
18	Aziz Theodore Kilisesi-St. Theodore Kilisesi		Yeşilöz	Ürgüp						
20	Aziz Vazilyos Kilisesi (Aziz Basil Kilisesi)	Beyderesi Vadisi	Mustafapaşa	Ürgüp						
22	Aziz Yuhannis Prodnomos Kilisesi	Manastır Vadisi	Mustafapaşa	Ürgüp						
23	Aziz Yuhannis Theologos ve Kaya Mezarları	Manastır Vadisi	Mustafapaşa	Ürgüp						
24	Azize Barbara Kilisesi	Manastır Vadisi	Mustafapaşa	Ürgüp						
27	Azize Nino Evi- Kilisesi	Yukarı	Ortahisar	Ürgüp						
30	Cemil Kutsal Haç Kilisesi		Cemil	Ürgüp						
34	Çökek I Kilisesi		Çökek	Ürgüp						
35	Çökek II Kilisesi		Çökek	Ürgüp						

NO	Dini Yapı	Konum, Mevkii	Belde, Mahalle, Köy	İdari birim	Manevir-ruhsal değer	Kültürel-estetik değer	Doğal ve kültürel miras unsurlarının birlikteliği	Görünürlük, aşınma ve ziyaret yoğunluğu	Kutsallık-özel anlam	Yapıya dair özel anlam atfeden milletler/gruplar/toplumlar
42	Gorgoli-Golgoli Harabeleri ve Kiliseleri	Deliklerönü	Mustafapaşa	Ürgüp						
43	Gorgoli-Golgoli Tepesi (Panagia Dağı)		Mustafapaşa-Ayyalı	Ürgüp						
45	Hallaç Manastırı		Ortahisar	Ürgüp						
46	Karabulut Kilisesi	Zemi Vadisi	İbrahimpaşa	Ürgüp						
49	Kavaklıdere Manastırı/ Badem Kilisesi		Esbelli	Ürgüp						
52	Kepez Kilisesi	Kepez	Sargüvercinlik	Ürgüp						
53	Keçilik Manastırı/ Aziz Stephanos Church		Cemil	Ürgüp						
55	Kırk Şehitler Kilisesi		Şahinefendi	Ürgüp						
57	Konstantin-Eleni Kilisesi	Yeni	Mustafapaşa	Ürgüp						
59	Kutsal Haç Kilisesi-Alakara Kilisesi (Aziz Timius Kilisesi)	Yukarı	Mustafapaşa	Ürgüp						
60	Kutsal Havariler Kilisesi	Üzengi	Mustafapaşa	Ürgüp						
62	Maza Yeraltı Yerleşimi ve Kilisesi		Maza	Ürgüp						
64	Meryem Ana Kilisesi	Kepez	Sargüvercinlik	Ürgüp						
66	Meskendir Kilisesi	Meskendir	Ortahisar	Ürgüp						
67	Pancarlık Kilisesi	Pancarlık Vadisi, Aşağıbici	Karakuşkalesi	Ürgüp						
73	Sarca Kilisesi	Kepez	Sargüvercinlik	Ürgüp						
74	Sarıç Kilisesi	Zemi Vadisi	İbrahimpaşa	Ürgüp						
75	Sobesos Antik Kenti ve Kilisesi		Şahinefendi	Ürgüp						
78	Tavşanlı Kilisesi		İbrahimpaşa	Ürgüp						

NO	Dini Yapı	Konum, Mevkii	Belde, Mahalle, Köy	İdari birim	Manevi-ruhsal değer	Kültürel-estetik değer	Doğal ve kültürel miras unsurlarının biriktirildiği	Görünürlük, aşınak ve ziyaret yoğunluğu	Kutsallık-özel anlam	Yapıya dair özel anlam affeden milletler/gruplar/toplumlar
86	Zindan Tepesi		Ortahisar	Ürgüp						

NOT: Nevşehir ilinde yer alan ancak tabloda yer almayan dini yapıları, tablodaki boşluklara yazarak puanlayabilirsiniz.

- 1. Manevi-ruhsal zenginlik:** İnananlar için manevi-ruhani tatmin sağlayıcı ziyaret yeridir.
- 2. Kültürel-estetik değer:** Yapısal ve fiziksel özellikleri bakımından üstün nitelikler sergileyen, tarihi ve kültürel özellikleri bulunan ziyaret yeridir.
- 3. Doğal ve kültürel miras unsurlarının biriktirildiği:** İçinde bulunduğu çevre dolayısıyla doğal güzellikleri de deneyimleme imkânı sunar.
- 4. Görünürlük, aşınak ve ziyaret yoğunluğu:** Bilinen ve yoğun olarak ziyaret edilen bir yerdir.
- 5. Kutsallık-özel anlam:** Gürcü-Yunan-Bulgar ve Ruslar gibi Ortodoks inançta sahip toplumlar ve bölgeden ayrılan mübaddiller için önemli bir dini figürün izlerini taşıması veya dini açıdan kolektif kimliklerinin inşasında yer edinmesi dolayısıyla özel anlama sahip ziyaret yeridir.
- 6. Yapıya dair özel anlam affeden milletler/toplumlar:** Eğer bir önceki kriteri puanladysanız buraya yapıya dair özel anlam affeden milletleri/toplumları yazınız.

Adı Soyadı:

Eğitim:

Yaş:

Meslek/Uzmanlık:

Mesleki Deneyim:

Yaşadığı Yer: